A.I. Kuprin

Duelul

roman

Editura Eminescu

A. I. Kuprin

Duelul

Editura Eminescu

А. И. Куприн

ПОВЕСТИ И РАССКАЗЫ

в двух томах

Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва 1961

DUELUL

Traducere de
LIVIA STORESCU
și
RENATA VASILESCU

Lui Maxim Gorki, cu sinceră prietenie și adînc respect, îi dedică autorul povestirea aceasta.

I

INSTRUCȚIA DE DUPĂ-AMIAZĂ A companiei a șasea se apropia de sfîrșit iar ofițerii inferiori se uitau tot mai des și mai nerăbdători la ceasornice. Compania făcea exerciții practice după regulamentul serviciului în garnizoană... Soldații erau împrăștiați pe tot terenul de instrucție: unii de-a lungul plopilor din marginea șoselei, alții în fața ușii de la pavilionul regimentului, iar alții în apropierea aparatelor de gimnastică sau a celor de ochire. Toate acestea închipuiau posturi de strajă, fie la depozitul de muniții, la drapel, la corpul de gardă sau la casieria regimentului... Printre ele, circulau caporalii de schimb și puneau santinelele. Se schimba garda, iar subofițerii inspectau posturile și controlau cunoștințele soldaților, căutînd prin șiretlicuri, ba să ia arma din mîna santinelei, ba s-o silească să-și părăsească locul, ba să-i dea în păstrare vreun obiect, de cele mai multe ori chiar chipiul subofițerului... Soldații mai vechi în serviciu, care cunoșteau bine vicleniile acestea cazone, răspundeau atunci

cu glas neobișnuit de aspru : „În lături ! N-am voie să-mi dau arma din mînă, decît dacă primesc ordin de la majestatea-sa țarul.“ Dar cei mai tineri se încurcau. Nu știau încă să deosebească glumele și încercările de adevăratele îndatoriri ale serviciului, și cădeau dintr-o extremă într-alta.

— Hlebnikov ! Diavole neîndemînatic ! răcnea caporalul Șapovalenko, mic de stat, grăsuț și vioi, în glasul căruia se deslușea suferința șefului nemulțumit de subalternii lui. Nu te-am învățat eu, mă nătărăule ? Cine ți-a dat ordinul pe care l-ai executat acum ? Un arestat ! Lua-te-ar dracu !... De ce-ai fost pus în post ? Răspunde... În plutonul al treilea se întîmplă o încurcătură serioasă. Tînărul soldat Muhamedjinov, un tătar ce abia îndruga rusește, era cu desăvîrșire zăpăcit de cursele pe care i le întindeau șefii, atît cei adevărați, cît și cei închipuiți. Înfuriindu-se deodată, ținea arma în poziția de luptă și, la toate lămuririle sau ordinele ce i se dădeau, răspundea hotărît :

— Bag baioneta !

— Stai mă... da' prost mai ești !... încercă să-l dumirească sergentul Bobîliov. Cine sînt eu ? Eu sînt comandantul tău de gardă, nu-i așa ?...

— Bag baioneta ! răcni cu glas înfricoșat și amenințător tătarul și, cu ochii însîngerați de furie, îndreptă nervos baioneta spre toți cei care se apropiau de el. În jurul lui se adunară cîțiva soldați, bucuroși de întîmplarea aceasta caraghioasă care le îngăduia un scurt răgaz în ceasurile de instrucție plictisitoare.

Comandantul companiei, căpitanul Sliva, se duse să vadă ce se întîmplă. Pînă să ajungă agale, gheboșîndu-se și tîrîndu-și picioarele spre celălalt capăt al terenului de instrucție, ofițerii inferiori se strînseră la un loc să mai flecărească un pic și să fumeze o țigară. Erau trei : locotenentul Vetkin, bărbat de vreo treizeci și trei de ani, chel, mustăcios, vesel și vorbăreț, mare iubitor de cîntece și de băutură, sublocotenentul Romașov care servea numai de doi ani în regiment și stegarul [1] Lbov, băiețandru vioi și subțirel, cu ochi șireți, cam prostălăi, și cu un veșnic zîmbet pe buzele-i cărnoase de copil. Știa o mulțime de anecdote ofițerești învechite...

---

[1] Aspirant la gradul de sublocotenent (n. r.).

— Ce măgărie ! zise Vetkin, aruncîndu-şi privirea pe ceasornicul său de alpaca şi închizîndu-i zgomotos capacul. La ce dracu mai ţin compania pînă la ora asta ? Tîmpitul !

— Ce-ar fi să-l lămureşti, Pavel Pavlîci ? îl sfătui Lbov cu o înfăţişare şmecheră.

— Ei, pe dracu ! Du-te tu şi lămureşte-l... Sigur este că totu-i de prisos ! Totdeauna se zbat înainte de inspecţie şi regulat sar peste cal... Înnebunesc soldatul, îl întărîtă şi-l zăpăcesc, iar la inspecţie stă omul ca un buştean. Ştii povestea celor doi comandanţi de companie care au făcut prinsoare să vadă al cui soldat o să mănînce mai multă pîine ? Au ales pe cei mai straşnici mîncăi şi au pus rămăşag pe o sumă mare... cam vreo sută de ruble ! Unul din soldaţi s-a dat bătut după patru pîini... Nu putea mai mult ! Atunci căpitanul se năpusti asupra sergentului-major : „Bine mă, gură-cască... aşa şi pe dincolo... de ce m-ai tras pe sfoară ?“ Sergentul-major înghiţi în sec şi se încruntă : „Nu ştiu nici eu, s'trăiţi, ce-o fi păţit ! Azi dimineaţă am făcut repetiţie cu el şi a înfulecat cinci pîini, pe nerăsuflate !“... Aşa şi cu ai noştri... Repetă fără rost, iar la inspecţie au să se facă de ruşine.

Lbov pufni deodată în rîs :

— Ieri, după ce se isprăvise instrucţia la toate companiile, mă-ntorceam acasă pe la opt, şi se întunecase de-a binelea. Cînd colo, ce să vezi ? În compania a opta învăţau semnalele... toţi în cor. Întreb pe locotenentul Andrusevici : „Ce-nseamnă muzica asta la voi, aşa de tîrziu ?“ Iar el îmi răspunde : „Ia, urlăm şi noi cum urlă cîinii la lună.“

— M-am plictisit de toate, la naiba ! zise Vetkin, căscînd. Ia staţi. Cine o fi călăreţul de colo ? Parcă-i Bek !

— Da, chiar Bek-Agamalov! întări Lbov care avea vederea ageră. Ce frumos se ţine în şa...

— Foarte frumos ! încuviinţă Romaşov. După părerea mea, călăreşte mai bine decît oricare ofiţer de cavalerie. Ho ! ho ! ho !... Calul a început să-i joace... Bek face pe grozavul.

Pe şosea trecea încet un ofiţer călare, cu mănuşi albe şi uniformă de aghiotant. Roibul său înalt şi cu coama tăiată scurt, englezeşte, dădea semne de nerăbdare, sucindu-şi în toate părţile gîtul încordat, îndoit ca o lulea, şi lăsîndu-se la rînd pe picioarele-i subţiri.

— Pavei Pavlîci, oare Bek o fi într-adevăr cerchez ? întrebă Romaşov pe Vetkin.

— Cred că da... Nu-i vorbă, armenii se dau uneori drept cerchezi sau lezghini, dar mi se pare că Bek nu minte... la te uită cum se ține în șa !

— Stați, c-o să-l chem ! zise Lbov.

Își făcu mîinile pîlnie la gură și strigă cu glas înăbușit, ca să nu-l audă comandantul companiei :

— Locotenent Agamalov ! Bek !

Călărețul strînse frîul și se opri o clipă, privind spre dreapta... Apoi, întorcîndu-și calul și încovoindu-se ușor, sări mlădios peste un șanț și se îndreptă la trap către ofițeri.

Era mai mult scund, uscățiv, mușchiulos și foarte puternic. Fața lui, cu fruntea teșită, nasul subțire, acvilin, buzele pline și bine arcuite, era bărbătească și frumoasă, fără să-și fi pierdut încă paloarea orientală, smeadă și oacheșă.

— Bună ziua, Bek, spuse Vetkin. Pentru cine-ți jucai roibul ? Pentru fete ?

Bek-Agamalov dădu mîna cu ofițerii, plecîndu-se mult, cu o mișcare firească. Zîmbi, iar dinții lui albi și strînși parcă-i aruncară o fîșie de lumină pe toată partea de jos a feței și pe mustăcioara neagră, bine îngrijită...

— Erau acolo două ovreicuțe, frumușele... Da' ce-mi pasă mie ? Nici nu le-am băgat în seamă.

— Las' că știm noi ce prost joci dame ! zise Vetkin, dînd din cap.

— Ascultați, domnilor ! începu Lbov, rîzînd iar. Știți ce-a spus generalul Dohturov despre aghiotanții de infanterie ? Bek, asta-i pentru tine... A spus că sînt cei mai îndrăzneți călăreți din lume...

— Nu minți, puștiule ! îi tăie vorba Bek-Agamalov, strîngînd calul între pulpe și făcîndu-se că vrea să se repeadă la el.

— Pe cuvîntul meu ! Ei n-au cai, susține Dohturov, ci niște mîrțoage, niște gloabe... cai cu tignafes, șchiopi, chiori... Și totuși, dacă dai ordin unui aghiotant din ăștia, zboară ca vîntul de te minunezi... Nimic nu-l oprește, nici gard, nici șanț.... Trece-n goană peste tufișuri, dîrlogii îi scapă din mînă, scările-i fug din picioare și chipiul i se duce dracului ! Strașnici călăreți !

— Ce mai nou, Bek ? întrebă Vetkin.

— Ce să fie ? Nimic, afară doar că deunăzi comandantul regimentului l-a luat la rost pe locotenent-colonelul Leh, la

cercul militar. Răcnea așa de tare la el, de se auzea pînă-n piața catedralei. Leh era beat turtă și nu putea să spună nici mamă, nici tată. Rămăsese locului și se clătina pe picioare, cu mîinile la spate. Șulgovici numai ce urlă o dată la el : „Cînd vorbești cu comandantul regimentului, fă bine și nu-ți mai ține fundul cu mîinile !“ Era de față și ordonanța.

— Bine i-a mai zis-o ! zîmbi Vetkin în batjocură și cu încuviințare. Merge vorba că ieri, în compania a patra, ar fi strigat : „Ce-mi tot bateți capul cu regulamentul ? Eu sînt regulamentul vostru și gata socoteala ! Aici eu sînt și țar, și Dumnezeu !“

Amintindu-și nu știu ce, Lbov începu iar să rîdă.

— Să vedeți, domnilor, ce s-a întîmplat unui aghiotant din regimentul X...

— Mai ține-ți gura, Lbov ! i-o curmă Vetkin grav. N-ai astîmpăr astăzi !

Bek-Agamalov își întoarse iar calul spre Lbov și se prefăcu din nou că dă peste el. Calul scutura din cap și sforăia, împroșcînd cu spumă pe cei din jur.

— Mai este o noutate ! urmă el. Colonelul cere ca, în toate companiile, ofițerii să facă exerciții cu sabia pe manechine. La compania a noua, le-a tras o săpuneală să-ți vină rău, nu alta. Pe Epifanov l-a băgat la arest, că n-avea sabia destul de ascuțită... Ce, ți-e frică, puștiule ? strigă el deodată, întorcîndu-se către stegar. Trebuie să te obișnuiești. Ai să fii și tu odată aghiotant și-o să stai pe cal ca cioara-n par...

— Ei, asiaticule ! Dă-te la o parte cu gloaba ta, strigă Lbov, ferindu-se de botul calului. Ai auzit ce-a pățit aghiotantul regimentului X... care și-a cumpărat un cal de la circ ? Cică era călare la trecerea în revistă, iar animalul a început să defileze prin fața comandantului de corp de armată în pas spaniol, știi cum... Ridica în sus picioarele și apoi se legăna într-o parte și-ntr-alta. Pînă la urmă a intrat drept în rîndul companiei din frunte... Ce învălmășeală, ce țipete și ce înjurături au mai fost ! Dar calul nu voia să știe de nimic și-i dădea înainte cu pasul spaniol... Atunci, Dragomirov și-a dus mîinile pîlnie la gură — uite-așa — și a strigat: „Locotenente! Șterge-o tot în pasul ăsta la arest, pe douăzeci și una de zile... Înainte, ma-rrș !“...

— Ei, fleacuri ! se strîmbă Vetkin. Ascultă, Bek, vestea ta despre exercițiile cu sabia e într-adevăr o bombă !... Ce în-

seamnă asta ? Nu ne mai rămîne timp liber de loc ! De altfel, ieri au adus şi la noi o asemenea dihanie — şi arătă cu mîna în mijlocul terenului o momîie de lut umed, care de departe semăna oarecum a om, dar n-avea nici mîini, nici picioare.

— Şi ce-aţi făcut ? Aţi început exerciţiile ? întrebă Bek-Agamalov, curios. Romaşov, ai încercat ?

— Încă nu !

— Nici eu ! Ce să-mi pierd vremea cu bazaconiile astea, bombăni Vetkin. Cînd mai am eu timp să spintec ? De la nouă dimineaţa şi pînă seara la şase, eşti ţintuit aici... Abia mai ai cînd să îmbuci cîte ceva şi să dai de duşcă un păhărel de votcă! Slavă Domnului, nu mai sînt elev la şcoala militară...

— Caraghiosule ! Un ofiţer trebuie să ştie a mînui sabia.

— Şi pentru ce, mă rog ? Pentru război ? Cu armele de foc de astăzi, nu izbuteşti să te apropii nici la o sută de paşi de duşman. Atunci, ce dracu să fac eu cu sabia asta ? Doar nu-s cavalerist ! La nevoie, mai bine pun mîna pe puşcă şi cu patul ei — pleosc, trosc... la căpăţînă. E mai sigur !

— Bine, bine, dar în timp de pace ? Parcă ştii ce se mai întîmplă ? O răscoală, o răzvrătire, sau poate...

— Ei şi ? La ce mi-ar folosi sabia ? Doar n-am să tai capetele oamenilor ca un măcelar. Ajunge să comand : „Companie... fo-oc !“ şi gata !...

Bek-Agamalov luă o înfăţişare nemulţumită.

— Ei, Pavel Pavlîci, ca totdeauna spui prostii. Răspunde-mi şi tu o dată serios. Închipuie-ţi că la o serbare sau la teatru sau într-un restaurant, te insultă vreun ţivil sau, şi mai grav — îţi trage chiar o palmă !... Ce te faci ?

Vetkin dădu din umeri, strîngîndu-şi buzele cu dispreţ.

— Ehei ! Mai întîi, n-o să mă lovească nici un ţivil, fiindcă mănîncă bătaie numai cel care se teme de ea. În al doilea rînd... ei, ce-am să fac ? Îl curăţ cu revolverul.

— Şi dacă ţi-ai lăsat revolverul acasă ? întrebă Lbov.

— Ei, drace... mă duc să mi-l iau ! Ce tîmpenie... Doar a mai fost insultat un ofiţer de cavalerie la şantan. S-a dus acasă cu birja, şi-a luat revolverul şi a ucis doi ţivili. Şi-atîta tot !...

Bek-Agamalov dădu din cap nemulţumit.

— Ştiu ! Am auzit... Totuşi, consiliul de război a găsit că era o crimă cu premeditare şi l-a condamnat. Bine-i asta ? Ei, nu ! Dacă m-ar insulta sau m-ar lovi cineva...

Nu isprăvi vorba, iar mîna-i mică în care ţinea dîrlogii se încleştă cu atîta putere, încît începu să tremure.

Deodată, Lbov se strică de rîs.

— Iarăşi... zise Vetkin cu asprime.

— Domnilor... vă rog... Ha, ha, ha ! La regimentul M... s-a întîmplat o istorie. Stegarul Krause a făcut scandal la clubul nobilimii... Atunci bufetierul l-a apucat de epolet şi numai că nu i l-a smuls... Krause a scos îndată revolverul, i-a tras una drept în cap şi l-a ucis pe loc. S-a mai amestecat şi un avocat oarecare — poc — l-a lichidat şi pe el ! Firește că toată lumea a luat-o la goană... Krause s-a întors liniştit în tabără şi s-a îndreptat spre drapel. Santinela i-a strigat : „Cine-i ? Stai !“ „Stegarul Krause vine să moară sub drapel !“ S-a culcat, apoi şi-a tras un glonte în braţ. La judecată, a fost achitat !

— Halal să-i fie ! zise Bek-Agamalov.

Începu atunci discuţia obişnuită, atît de scumpă ofiţerilor tineri, despre feluritele răfuieli sîngeroase care mai totdeauna rămîneau nepedepsite. Într-un orăşel oarecare, un june ofiţer de cavalerie, beat, se năpustise cu sabia într-o mulţime de evrei, după ce mai întîi le dăduse jos tradiţionalele „cuşti de paşti“. La Kiev, într-o sală de dans, un sublocotenent de infanterie spintecase cu sabia un student care-l ghiontise cu cotul la bufet. Într-un oraş mare — nu se ştie anume dacă la Moscova sau la Petersburg — un ofiţer împuşcase „ca pe un cîine“ un civil, fiindcă-i atrăsese atenţia că la restaurant, un om binecrescut nu se leagă de doamne pe care nu le cunoaşte.

Romaşov, care pînă atunci tăcuse, se înroşi deodată, îşi îndreptă fără nici un rost ochelarii şi, după ce-şi drese glasul, se amestecă în vorbă :

— Cît despre mine, domnilor, iată ce-aş mai adăuga : Să zicem că pe bufetier nu-l mai pun la socoteală... da... Dacă-i vorba însă de un civil... cum să spun ? Da...Ei, dacă-i un om de treabă, nobil şi aşa mai departe... de ce să mă reped cu sabia asupra unui ins dezarmat. De ce să nu-i cer satisfacţie pe calea armelor ? Doar sîntem oameni civilizaţi, cum s-ar spune...

— Eh, vorbeşti prostii, Romaşov ! îl opri Vetkin. O să-i ceri satisfacţie, iar el are să-ţi răspundă, schimonosindu-se : „Nu... he, he, he. Eu... ştiţi, eu în principiu... nu admit duelul. Sînt împotriva vărsărilor de sînge... Şi afară de asta, he, he... avem o judecătorie de pace“... Şi aşa ai să rămîi pălmuit pe toată viaţa.

Bek-Agamalov zîmbi iar cu zîmbetu-i larg și luminos.

— Aha ! Ești de părerea mea ? Ascultă-mă pe mine, Vetkin... Învață să mînuiești sabia ! La noi, în Caucaz, toată lumea se exercită din copilărie, pe nuiele, pe berbeci morți, pe apă...

— Da' pe oameni ? se amestecă Lbov.

— Și pe oameni, răspunse liniștit Bek-Agamalov. Și ce bine-i mai spintecă ! Dintr-o singură lovitură, ți-l despică de-a curmezișul de la umăr pînă la șold. Asta zic și eu că-i lovitură ! Altminteri, păcat să te mai murdărești.

— Dar tu, Bek, poți să faci una ca asta ?

Bek-Agamalov oftă cu părere de rău.

— Nu, nu pot... Un berbec tînăr, ți-l tai în două... ! Am încercat chiar și pe un vițel mort... Dar un om, nu, zău... nu cred c-aș putea. Capul i-l zbor la mama dracului, știu bine, dar așa, de-a curmezișul... nu. Taică-meu o făcea cu ușurință...

— Haideți, domnilor, să încercăm ! se rugă stăruitor Lbov și ochii i se aprinseră. Bek, dragul meu, să mergem, te rog...

Se apropiară cu toții de momîia de lut. Vetkin lovi cel dintîi. Chipu-i blînd și naiv luă o înfățișare fioroasă și ofițerul ridică brațul cu o mișcare largă și neîndemînatică, izbind din răsputeri momîia. În același timp îi ieși fără voie din gîtlej sunetul caracteristic — hrrșș — pe care-l scot măcelarii cînd hăcuie carnea. Tăișul pătrunse în lut pînă la o adîncime de un sfert de arșin și Vetkin izbuti anevoie să-l tragă îndărăt.

— Prost ! găsi Bek-Agamalov, clătinînd din cap. E rîndul dumitale, Romașov.

Romașov trase sabia din teacă și, stingherit, își îndreptă cu mîna ochelarii. De statură mijlocie, uscățiv, dar destul de puternic, era totuși neîndemînatic din pricina marii lui sfieli. Nici în școală nu fusese prea tare la scrimă, iar de un an și jumătate, de cînd servea la regiment, uitase cu desăvîrșire arta aceasta. Ridică arma sus deasupra capului și, totodată, printr-o mișcare firească întinse înainte brațul stîng.

— Brațul ! îi strigă Bek-Agamalov.

Era însă prea tîrziu... Vîrful săbiei mai că nici n-atinse lutul. Cum Romașov se așteptase la o mare împotrivire, își pierdu echilibrul și se clătină. Tăișul sabiei, lovindu-i mîna întinsă, îi rupse o mică fîșie de piele la baza degetului arătător. Sîngele țîșni.

— Ei ! Ai văzut ? strigă supărat Bek-Agamalov, sărind de pe cal. Așa nu-i greu să-ți retezi brațul. Dar cum se poate să mînuiești în halul ăsta o sabie ? În sfîrșit, nu-i nimic ! Un fleac... leagă-te strîns cu batista, domnișoară de pension ce ești... Ține-mi calul, puștiule ! Acuma, uită-te aici. La o lovitură cu sabia, lucrul de căpetenie nu-i nici umărul, nici cotul, ci încheietura mîinii. Își învîrti iute de cîteva ori mîna dreaptă ridicată deasupra capului, iar tăișul săbiei se prefăcu într-un cerc necurmat și scînteietor. Și acuma, privește ! Duc mîna stîngă la spate... Cînd lovești, nu trebuie nici să ciopîrțești, nici să spinteci obiectul, ci să-l retezi, trăgînd sabia înapoi, ca și cum l-ai pili... Înțelegi ? Și mai ales, nu uita că latul săbiei trebuie numaidecît să fie înclinat față de suprafața pe care o vei lovi... Asta negreșit ! Unghiul e astfel mai ascuțit... Poftim, uită-te...

Bek-Agamalov se trase doi pași îndărăt de momîia de lut, aținti asupra ei o privire pătrunzătoare, neclintită, parc-ar fi vrut să măsoare ceva și, deodată, plecîndu-și tot trupul înainte, cu o mișcare înfricoșătoare și grăbită, pe care ochii abia puteau s-o urmărească, spintecă aerul cu luciul săbiei, deasupra capului și apoi lovi. Romașov auzi numai șuieratul ascuțit al aerului și, îndată, jumătatea de sus a momîiei se prăbuși greoaie și moale, turtindu-se, la pămînt. Tăișul lăsase în urmă o suprafață netedă, ca șlefuită.

— Ei, drace ! Asta zic și eu lovitură ! exclamă Lbov entuziasmat. Bek, dragul meu, te rog mai trage-i o dată.

— Haide, Bek, încă o dată ! stărui și Vetkin.

Dar Bek-Agamalov, ca și cum s-ar fi temut să nu strice impresia făcută, își puse zîmbind sabia în teacă. Răsufla zgomotos, și-n clipa aceea, cu ochii lui plini de ură, larg deschiși, nasul coroiat și dinții rînjiți, semăna cu o pasăre de pradă, crudă și mîndră.

— Parcă asta înseamnă spintecat ? zise el cu prefăcut dispreț. În Caucaz, taică-meu, la șaizeci de ani, reteza dintr-o dată capul unui cal ! Trebuie să te exercitezi într-una. Uite cum se face la noi... Înțepenești o nuia de salcie să stea dreaptă și o spinteci cu o lovitură de sabie, sau lași să curgă de la oarecare înălțime un șuvoi subțire de apă și pe urmă îl tai... Dacă nu te împroașcă stropii, se cheamă c-ai lovit bine. Ei, Lbov, acuma treci tu la rînd !

Sergentul Bobîliov se apropie în goană de Vetkin, cu o înfățișare speriată.

— Să trăiţi, dom'le locotenent... Vine domnul colonel !

— Drre-e-e-pţi ! strigă, tărăgănînd aspru şi tulburat, căpitanul Sliva, din celălalt capăt al terenului.

Ofiţerii se îndreptară în grabă spre companiile lor.

O trăsură mare şi greoaie coti încet din şosea pe terenul de exerciţii şi se opri. Colonelul coborî pe o parte şi trăsura se aplecă sub greutatea lui, iar pe cealaltă parte sări sprinten aghiotantul comandantului, locotenentul Feodorovski, un ofiţer înalt şi ferches.

— Noroc, a şasea ! răsună glasul plin şi liniştit al comandantului.

Soldaţii, risipiţi prin toate colţurile terenului de instrucţie, strigara asurzitor :

— Să trăiţi !

Ofiţerii duseră mîinile la chipiuri.

— Vă rog, urmaţi instrucţia ! zise comandantul regimentului şi se îndreptă spre cel mai apropiat pluton.

Colonelul Şulgovici era în toane rele. Se oprea la toate grupele, punea soldaţilor întrebări cu privire la serviciul în garnizoană şi, din cînd în cînd, îi înjura birjăreşte cu măiestria semeaţă, firească ofiţerilor îmbătrîniţi sub arme, în regimentele de frontieră. Soldaţii, ca hipnotizaţi de căutătura neclintită şi stăruitoare a ochilor lui de bătrîn, spălăciţi şi aspri îl priveau fără să clipească, abia răsuflînd, cu trupul încordat de groază. Colonelul era un bătrîn uriaş, gras şi impunător. Faţa-i plină, cu umerii obrajilor foarte laţi, se îngusta spre frunte, prelungindu-se în jos cu o barbă deasă, argintie, în formă de lopată, ceea ce o făcea să semene cu un romb mare şi neregulat. Avea sprîncene cărunte, zbîrlite şi ameninţătoare. Vorbea aproape fără să ridice tonul, dar fiecare sunet al glasului său neobişnuit, vestit în toată divizia — datorită căruia, în treacăt fie zis, îşi făcuse cariera — se auzea desluşit pînă în colţurile cele mai îndepărtate ale întinsului teren de instrucţie şi chiar pînă la şosea.

— Tu cine eşti ? întrebă aspru colonelul, oprindu-se pe neaşteptate în faţa tînărului soldat Şarafutdinov, care sta lîngă porticul de gimnastică.

— Să trăiţi, dom' colonel, sînt soldatul Şarafutdinov, din compania şasea ! strigă tătarul, răguşit şi plin de rîvnă...

— Dobitocule ! Te întreb în ce post eşti de santinelă ?

Injurătura și înfățișarea furioasă a colonelului zăpăciră soldatul care tăcea, clipind din ochi.

— Ei ! ridică glasul Șulgovici.

— Santinela-i... invi...olabilă... bîigui tătarul la întîmplare. Nu pot ca să știu, s'trăiți ! zise el deodată, fără grabă, dar cu hotărîre.

Fața puhavă a colonelului se făcu atunci cărămizie, ca de bătrîn, iar sprîncenele stufoase i se zbîrliră de mînie. Aruncîndu-și privirea în jur, întrebă răstit :

— Care-i aici ofițerul instructor ?

Romașov făcu un pas înainte și duse mîna la chipiu.

— Eu, domnule colonel.

— Aha ! Sublocotenentul Romașov ! După cît se vede, ai mare grijă de oamenii dumitale... Lipește călcîiele ! zbieră pe neașteptate Șulgovici cu glas răgușit, holbîndu-și ochii. Cum stai înaintea colonelului dumitale ? Căpitan Sliva, îți atrag atenția că subalternul dumitale n-are ținută corespunzătoare față de șefi, în timpul serviciului... Și tu, porc de cîine, se întoarse el spre Șarafutdinov, cum îl cheamă pe colonelul tău ?

— Nu pot ca să știu ! răspunse tătarul abătut, dar cu hotărîre și fără să mai stea la gînduri.

— He !... Te întreb cum îl cheamă pe colonelul tău ? Cine sînt... eu ? Înțelegi ? Eu, eu, eu !... și Șulgovici se bătu de cîteva ori din răsputeri cu palma în piept.

— Nu pot ca să știu !

— ...înjură colonelul cu o frază întortocheată de vreo douăzeci de vorbe grele. Căpitan Sliva, fă bine să-l pui îndată pe măgarul ăsta... să putrezească la carceră, ticălosul ! Cît despre dumneata, sublocotenente, te ții mai mult de fuste decît de serviciu... Joci vals, citești romane de Paul de Kock... După dumneata, ăsta-i soldat ? zise el, înfigîndu-și degetul în buzele lui Șarafutdinov. Ăsta-i o rușine, o batjocură, o porcărie, dar nu-i soldat. Nu cunoaște numele colonelului său... mă mi-i-r de dumneata, sublocotenente !...

Romașov se uita la fața lui roșie și mînioasă cu barbă cărunță, simțind cum i se bate inima să-i spargă pieptul și începe să vadă negru pe dinaintea ochilor... Deodată, aproape fără voie, zise cu glas înăbușit :

— E tătar, domnule colonel ! Nu știe rusește și, afară de asta...

Șulgovici se îngălbeni pe loc, obrajii fleșcăiți prinseră a-i tremura, iar ochii i se făcură sălbatici și înspăimîntători.

— Cum ? urlă el cu glas atît de nefiresc și de asurzitor, încît puștii cocoțați pe gardul dinspre șosea se împrăștiară în toate părțile, ca un stol de vrăbii. Cum ? Răspunzi ? Să ta-a-ci! Un țîncău, un sublocotenent, își îngăduie... Locotenent Feodorovski, să comunici prin ordin confidențial că-i dau sublocotenentului Romașov patru zile de arest, pentru lipsă de disciplină militară, iar căpitanul Sliva o să primească o mustrare scrisă, pentru că n-a știut să insufle subalternilor săi adevăratele principii ale îndatoririlor în serviciu.

Aghiotantul salută cu o înfățișare respectuoasă și rece. Sliva, care se încovoiase, sta cu fața încremenită, fără expresie, ținîndu-și mereu mîna tremurătoare la chipiu.

— Rușine, căpitan Sliva, bombăni Șulgovici, liniștindu-se cu încetul. Dumneata, unul dintre cei mai buni ofițeri din regiment, îmbătrînit în serviciu, îngădui ca tineretul să-și facă de cap... Mai strînge șurubul, mai scutură-i, nu te sfii ! N-are rost să te sfiești ! Doar nu-s domnișoare să leșine...

Colonelul se întoarse deodată pe călcîie și porni spre trăsură, urmat de aghiotant. Cît timp se așeză și pînă s-ajungă trăsura la șosea, pierind după clădirea pavilionului de companie, domni pe terenul de instrucție o tăcere adîncă și nedumerită.

— Ei, poftim ! zise Sliva scurt și nu tocmai prietenos, cînd, după cîteva clipe, ofițerii plecară acasă. Te-a mîncat limba să răspunzi... Trebuia să taci din gură, chiar dacă ți-a căzut năpasta pe cap. Uite, din pricina dumitale, m-am pomenit acuma cu o mustrare scrisă. Cine dracu te-a trimis în compania mea ? Îmi lipseai cum îi lipsește chelului tichia de mărgăritar. Ar trebui să mai sugi la doică, iar nu să...

Nu isprăvi vorba, ci dădu doar obosit din mînă, apoi, întorcînd spatele tînărului ofițer și încovoindu-se ca sub o povară, se îndreptă cu pași greoi spre locuința lui neîngrijită, de burlac bătrîn. Romașov îi urmări cu privirea spinarea îngustă și gîrbovită de om ce nu cunoaște bucurii și, cu toată amărăciunea jignirii și a rușinii îndurate în public, simți deodată cum i se trezește în inimă mila față de omul acesta înăsprit și retras, lipsit de orice dragoste și pentru care nu mai rămăseseră decît două lucruri de preț pe lume ; să aibă o companie bine ținută și-n fiecare seară să-i tragă, liniștit și singur,

o duşcă, „înainte de culcare“, cum spuneau beţivii cei vechi şi fără leac din regiment.

Ca atîţia oameni tineri, Romaşov avea obiceiul naiv şi cam ridicol de a vorbi despre el la persoana a treia, folosind expresii din romane-foileton.

Şi de data aceasta, rosti în gînd :

„Ochii lui blînzi şi expresivi se învăluiră într-un nor de tristeţe !“

II

SOLDAŢII SE ÎNDREPTARĂ PE PLUtoane spre cazarmă şi terenul de instrucţie rămase pustiu. Romaşov se opri o clipă, nehotărît, pe şosea. Nu era întîia dată, după un an şi jumătate de serviciu, cînd, cuprins de simţămîntul chinuitor al singurătăţii lui printre străini răuvoitori şi reci, se întreba cu nelinişte unde şi cum să-şi petreacă seara. Îl scîrbea chiar numai gîndul de a se întoarce acasă sau de a merge la cercul militar... La ora asta trebuie să fie gol... Fără îndoială că vreo cîţiva ofiţeri inferiori beau bere, fumează şi joacă biliard pe o masă mică şi jerpelită, însoţind fiecare bilă de înjurături şi vorbe murdare, iar prin încăperi pluteşte mirosul acru de mîncare proastă de popotă. Ce plictiseală !...

„Mă duc la gară, îşi zise Romaşov. Mi-e totuna !“

În sărăcăciosul tîrguşor evreiesc nu era nici un restaurant. Cluburile, atît cel militar, cît şi cel civil, se găseau într-o jalnică stare de părăsire. De aceea gara era singurul lor unde locuitorii se întîlneau să mai tragă un chefuşor, să-şi mai piardă vremea, sau chiar să joace cărţi. Veneau şi doamnele acolo la ora cînd treceau trenurile, ceea ce aducea o mică distracţie în adînca monotonie a vieţii de provincie.

Romaşov mergea şi el cu plăcere la gară seara, cînd sosea expresul care se oprea aici pentru ultima oară, înainte de a trece graniţa în Prusia. Încerca o ciudată încîntare cînd se uita tulburat cum se iveşte în goană de după o cotitură, năpustindu-se vijelios spre gară, trenul ăsta alcătuit numai din vreo cinci vagoane noi-nouţe şi strălucitoare, cu locomotiva ai cărei ochi de jar se făceau tot mai mari şi mai orbitori, aruncînd înaintea lor pete luminoase pe şine. Cînd ţi se părea că-i

gata să iasă în goană din staţie, se oprea năprasnic, şuierînd şi duduind, „ca un uriaş, care-n fuga lui s-a agăţat de o stîncă“, gîndea Romaşov. Din vagoanele luminate ca de sărbătoare, coborau doamne frumoase şi distinse, foarte elegante, cu pălării uimitoare şi rochii neobişnuit de luxoase... Coborau şi civili, îmbrăcaţi fără cusur, care vorbeau tare, franţuzeşte şi nemţeşte, cu aroganţă boierească şi mişcări fireşti, rîzînd cu îngăduinţă. Nici unul dintre ei nu-l băga vreodată în seamă pe Romaşov, nici măcar în treacăt. Dar el vedea într-înşii un crîmpei dintr-o lume de care nu te poţi apropia, o lume rafinată şi orbitoare, unde viaţa-i o neîncetată bucurie.

Treceau opt minute... Clopotul suna, locomotiva fluiera şi strălucitorul tren pleca din staţie. Luminile de la peron şi de la bufet se stingeau în grabă... Întunericul de toate zilele domnea din nou. Romaşov urmărea totdeauna cu uşoară şi visătoare melancolie micul felinar roşu care se legăna lin în spatele vagonului din urmă, mistuindu-se în noaptea neagră şi prefăcîndu-se treptat într-o scînteie ce abia se mai zărea...

„Mă duc la gară“, îşi zise Romaşov. Aruncîndu-şi însă privirea asupra galoşilor lui, simţi că i se înroşesc obrajii de ruşine. Erau galoşi greoi şi înalţi de cauciuc — cum purtau toţi ofiţerii din regiment — plini pînă sus de noroi negru şi lipicios ca o cocă. Se uită apoi la mantaua lui scurtă pînă la genunchi, tot din pricina noroiului, iar pe deasupra şi zdrenţuită la poale, cu cheutorile unsuroase căscate... Şi oftă ! Săptămîna trecută, pe cînd se plimba prin faţa expresului, văzuse la uşa unui vagon de clasa întîi, o doamnă înaltă, zveltă şi foarte frumoasă, îmbrăcată în negru. Era fără pălărie şi Romaşov avu timp să-i zărească în grabă, dar foarte deslușit, nasul subţire şi drept, buzele încîntătoare, mici şi pline, părul negru, ondulat şi lucios, pieptănat cu cărare la mijloc, care cădea în bucle peste tîmple, acoperindu-i coada sprîncenelor şi urechile. La spatele ei se ivea un tînăr voinic, într-un surtuc de culoare deschisă, cu înfăţişarea semeaţă şi mustaţa în furculiţă ca a lui Wilhelm al II-lea, cu care şi semăna puţin. Doamna îl zări şi ea pe Romaşov, ba chiar i se păru că-l priveşte cu luare-aminte, aşa că, trecînd prin faţa ei, sublocotenentul îşi zise după obicei : „Ochii necunoscutei se opriră cu plăcere asupra staturii zvelte a tînărului ofiţer“. Dar cînd, după zece paşi, întoarse capul să mai întîlnească o dată privirea frumoasei doamne, băgă de seamă că atît ea, cît şi tovarăşul ei de că-

lătorie rîdeau cu poftă, uitîndu-se în urma lui. Atunci se văzu deodată ca într-o oglindă, cu o limpezime uimitoare, parcă l-ar fi privit un străin care i-ar fi cercetat galoşii, mantaua, faţa palidă, ochii miopi şi sfiala plină de stîngăcie... Amintindu-şi frumoasa frază pe care o ticluise cu o clipă mai înainte, se îmbujoră dureros, chinuit de o ruşine usturătoare şi de neîndurat... Şi chiar acum, pe cînd mergea singur în amurgul de primăvară, se înroşi iar de ruşine, gîndindu-se la umilinţa din trecut.

— Nu, hotărît ! Ce să mai caut la gară ? murmură el cu amară deznădejde. Mă mai plimb un pic şi mă întorc acasă...

Era la începutul lui aprilie. Întunericul se lăsa pe nesimţite. Plopii din marginea şoselei, căsuţele albe şi joase cu acoperişuri de olane, aşezate de amîndouă părţile drumului, cei cîţiva trecători, toate se învăluiră în ceaţă, pierzîndu-şi treptat culoarea şi forma. Lucrurile se prefăcură în siluete negre fără relief, dar contururile lor se mai desprindeau minunat de limpede, în văzduhul întunecat. Spre apus, dincolo de oraş, zarea mai ardea în vîlvătaia asfinţitului. În craterul unui vulcan încins din care se revărsa lavă de aur parcă topit, se aruncau nori grei şi cenuşii, sclipind cu flăcări purpurii, galbene şi violete, iar deasupra vulcanului, se înălţa ca o boltă de peruzea şi de smaragd cerul blînd al serii de primăvară.

Umblînd încet pe şosea, tîrîndu-şi anevoie picioarele încălţate cu galoşii uriaşi, Romaşov nu-şi lua o clipă ochii de la focul acesta uimitor. Totdeauna, încă din copilărie, i se părea că, dincolo de nori şi de zarea amurgului, vede altă viaţă, tainică şi luminoasă, ca şi cum acolo, departe, foarte departe, sub razele arzătoare ale unui soare nevăzut pămîntenilor, ar fi scînteiat un oraş de o frumuseţe strălucitoare, pe care nori străbătuţi de flăcări îl ascundeau ochilor. Străzile lui, poleite cu aur, luceau orbitor, cupole ciudate şi turnuri cu acoperişuri de purpură se înălţau spre ceruri, diamante sclipeau la ferestre şi steaguri în culori vii fîlfîiau prin văzduh... I se mai părea că-n oraşul acela îndepărtat şi de basm trăiau oameni veseli, a căror viaţă era ca o muzică îmbătătoare, ba chiar melancolia şi tristeţea lor erau fermecătoare şi gingaşe. Se plimbau prin pieţe largi, scăldate în lumină, prin grădini umbroase, printre flori şi fîntîni cu jocuri de apă, ca nişte zei senini şi plini de o negrăită bucurie, care nu întîlneau nici o

piedică în calea dorinţelor şi a fericirii lor şi nu ştiau ce-i tristeţea chinuitoare, nici ruşinea sau grijile...

Deodată, Romaşov îşi aminti de întîmplarea cu colonelul, de vorbele lui răstite şi grosolane şi de simţămîntul de jignire cumplită şi totodată copilărească care-l cuprinsese atunci în faţa soldaţilor. Mai mult decît orice îl durea că strigase cineva la el, întocmai cum striga şi el uneori la martorii aceştia tăcuţi ai ruşinii lui de astăzi... Vedea în asta ceva care ştergea deosebirile de grad, ceva care-i înjosea demnitatea de ofiţer şi, socotea el, chiar şi pe cea de om.

Îndată, ca şi cum ar fi fost un băieţandru — la drept vorbind, mai păstra multe apucături copilăreşti — începură să-i clocotească în minte gînduri de răzbunare, îndrăzneţe şi ameţitoare. „Astea-s fleacuri ! Doar am toată viaţa înaintea mea !“ îşi zicea el, şi, însufleţit de gîndurile lui, păşea cu mai multă siguranţă şi răsufla mai adînc. „Uite, în ciuda tuturor, chiar de mîine dimineaţă mă pun pe învăţătură şi mă pregătesc să intru la Academia militară. Munca ! Da, prin muncă poţi înfăptui tot ce doreşti... Trebuie numai să ai voinţă ! Am să tocesc ca un nebun şi... spre mirarea tuturor, am să trec un examen strălucit... Fără îndoială, că toţi au să spună : «Ei, şi adică de ce vă miraţi ? Eram siguri de mai înainte c-o să reuşească... E un tînăr atît de vrednic, atît de fermecător şi de înzestrat !»“

Şi nemaipomenit de limpede, Romaşov se şi văzu savant ofiţer de stat-major, cu mare viitor... Numele lui e înscris pe tabloul de onoare al Academiei... Profesorii îi prevestesc o carieră excepţională şi-i propun să rămînă la Academie, dar el vrea mai bine să se întoarcă la regiment... Trebuie să-şi facă stagiul de comandant de companie şi ţine neapărat să-l îndeplinească în fostul său regiment. Iată-l că se prezintă aici, elegant, îngăduitor, cu oarecare dispreţ şi o trufaşă politeţe, ca toţi ofiţerii de stat-major pe care-i văzuse la marile manevre de anul trecut şi la ridicările topografice. Se fereşte de societatea ofiţerilor. Grosolanele obiceiuri cazone, familiaritatea, jocul de cărţi, beţiile... nu, toate acestea nu-i mai sînt îngăduite ! Nu uită nici o clipă că serviciul de aici nu-i decît o etapă a carierei lui, a drumului care-l duce spre glorie.

Încep manevrele... Se dă o mare bătălie între cele două tabere potrivnice... Colonelul Şulgovici nu înţelege ordinele, se încurcă şi se frămîntă fără rost, hărţuindu-i şi pe ceilalţi... Pînă acum comandantul de corp de armată i-a şi trimis două

mustrări prin ofiţerii de legătură. „Hei, căpitane, scapă-mă din încurcătură ! se întoarce el către Romaşov. Sîntem doar vechi prieteni... Îţi mai aminteşti — he ! he ! he ! — cum ne mai ciorovăiam ? Haide, te rog.“ Are o înfăţişare stingherită şi linguşitoare. Atunci Romaşov, salutîndu-l reglementar, se pleacă uşor în şa şi-i răspunde demn şi rece : „Îmi pare rău, domnule colonel ! Datoria dumneavoastră este să conduceţi operaţiile regimentului... Datoria mea este să vă primesc ordinele şi să le execut.“ Dar în răstimp, soseşte în galop un al treilea ofiţer de legătură al comandantului, care aduce colonelului o nouă mustrare...

Strălucitul ofiţer de stat-major Romaşov urcă mereu alte trepte pe drumul gloriei... Iată c-a izbucnit o grevă a muncitorilor la o mare turnătorie. Compania lui Romaşov e trimisă în grabă acolo... E noapte, cerul s-a înroşit de foc, mulţimea urlă şi azvîrle cu pietre... Un căpitan zvelt şi frumos înaintează în fruntea companiei lui... E Romaşov. „Fraţilor, declară el muncitorilor, pentru a treia şi cea din urmă oară, vă pun în vedere că voi trage !“ Strigăte, fluierături, hohote de rîs... O piatră îl loveşte pe Romaşov în umăr, dar faţa-i bărbătească şi senină rămîne liniştită. Se întoarce spre soldaţi, ai căror ochi strălucesc de mînie că mult iubitul lor comandant a fost insultat. „Trageţi în plin ! Companie... foc !“... O sută de împuşcături se contopesc într-una singură... Un urlet de groază... Zeci de morţi şi de răniţi se prăbuşesc... Ceilalţi fug în neorînduială, iar unii cad în genunchi, cerînd îndurare. Greva a fost înăbuşită. Romaşov primeşte felicitările şefilor şi o decoraţie pentru neîntrecuta lui vitejie.

Pe urmă vine războiul... Nu!... Înainte de război, e mai bine ca Romaşov să înveţe întîi nemţeşte şi să plece în Germania ca spion militar. Ce curaj grozav ! Singur, cu desăvîrşire singur, numai cu paşaportul german în buzunar şi cu flaşneta în spinare — trebuie neapărat o flaşnetă ! — merge din oraş în oraş, învîrte mînerul flaşnetei, adună pfenigi, face pe prostul şi-n acelaşi timp, fără ca nimeni să-l bănuiască, schiţează planuri de fortăreţe, depozite de muniţii, cazărmi şi tabere militare. E înconjurat de primejdii neîncetate... Guvernul ţării lui nu-l recunoaşte, e în afara legii. Dacă izbuteşte să culeagă informaţii de preţ, va fi răsplătit cu bani, va fi înaintat în grad şi va dobîndi o situaţie socială şi mare faimă !... De nu, va fi împuşcat fără judecată şi fără nici o formalitate, în zorii

zilei, în vreun şanţ de fortăreaţă. Din compătimire, i-au propus să-i lege ochii cu o basma, dar el o azvîrle cu mîndrie la pămînt : „Credeţi oare că un adevărat ofiţer se teme să privească moartea în faţă ?“ Un colonel bătrîn îi zice atunci mişcat : „Ascultă, tinere, am şi eu un fiu de vîrsta dumitale... Spune-ţi numai numele şi naţionalitatea şi-ţi vom schimba pedeapsa cu moartea, în puşcărie.“ Romaşov îl opreşte însă cu o politeţe rece : „E în zadar, domnule colonel, vă mulţumesc ! Făceţi-vă datoria.“ Pe urmă, întorcîndu-se către plutonul de execuţie : „Soldaţi ! rosteşte el cu glas hotărît şi, bineînţeles, pe nemţeşte, vă cer un serviciu de camarad ! Ochiţi drept în inimă !“ Un locotenent sentimental, stăpînindu-şi anevoie lacrimile, flutură o batistă albă. O salvă...

Tabloul acesta închipuit i se arătă aşa de viu şi de limpede, încît Romaşov care mergea cu paşi mari, grăbiţi şi gîfîia, se înfioră deodată cuprins de groază şi încremeni locului cu pumnii strîns încleştaţi, iar inima-i bătea puternic... Dar îndată, îşi zîmbi în umbră cu o înfăţişare sfioasă şi vinovată, apoi, cu capul între umeri, îşi văzu de drum.

Cunînd însă visuri năvalnice puseră iar stăpînire pe el ca un puhoi nestăvilit. Un război sîngeros şi înverşunat a izbucnit împotriva Austriei şi a Prusiei ! Iată un uriaş cîmp de bătălie, cadavre, şrapnele, sînge, moarte...

E bătălia hotărîtoare pentru soarta întregii campanii. Sosesc cele din urmă rezerve, iar din minut în minut se aşteaptă să se ivească în spatele inamicului o coloană rusă de încercuire. Armata trebuie să ţină piept cu orice preţ îngrozitorului atac al duşmanului. Cel mai cumplit foc, cele mai înverşunate sforţări ale inamicului se îndreaptă împotriva regimentului Kerenski. Soldaţii luptă ca nişte lei şi nici o clipă nu şi-au pierdut avîntul, cu toate că rîndurile lor se răresc mereu, sub ploaia de gloanţe duşmane. Clipă istorică ! Să mai ţină un minut sau două şi a lor e victoria... Dar colonelul Şulgovici se zăpăceşte... E viteaz, fără îndoială, nervii lui însă nu pot îndura această grozăvie. Închide ochii, tremură şi se îngălbeneşte... Iată, a şi făcut un semn gornistului să sune retragerea... Soldatul a şi dus goarna la gură, dar tocmai atunci, de după un deal, se năpusteşte în goană pe un cal arab, alb de spumă, colonelul Romaşov, şeful statului-major al diviziei : „Domnule colonel, nici un pas îndărăt ! Aici se hotărăşte soarta Rusiei !“... Şulgovici se aprinde : „Colonele, aici comand

numai eu ! Eu singur răspund în faţa lui Dumnezeu şi a ţarului ! Gornist, retragerea !“ Romaşov însă a şi apucat goarna din mîinile soldatului : „Înainte, băieţi ! Ţarul şi patria vă privesc ! Ura-a !“ Urlînd înspăimîntător, soldaţii se reped înainte ca turbaţi, urmîndu-l pe Romaşov... Totul se învălmăşeşte şi se învăluie în fum, prăbuşindu-se parcă într-o prăpastie. Rîndurile duşmanului se clatină, dau îndărăt şi fug în neorînduială. În spatele duşmanului, pe dealurile îndepărtate, strălucesc acum baionetele coloanei de încercuire. „Ura, fraţilor, a noastră-i biruinţa !...“

Romaşov care acum nu mai mergea, ci alerga, dînd din mîini cu însufleţire, se opri deodată venindu-şi anevoie în fire. I se părea că pe sub haine i se plimbă o mînă rece, de-a lungul spinării, braţelor şi picioarelor ; simţea cum i se ridică părul măciucă, iar lacrimi de bucurie îi umezesc ochii. Nici nu băgase de seamă că ajunsese în dreptul locuinţei lui... Trezindu-se din înflăcăratele-i visuri, se uită cu mirare la poarta bine cunoscută care dădea în livada sărăcăcioasă şi la căsuţa albă din fundul ei.

— Ce prostii îţi mai trec uneori prin minte, şopti el ruşinat, vîrîndu-şi cu sfială capul între umeri.

III

ÎNTORS ACASĂ, ROMAŞOV SE TRÎNTI pe pat, fără să-şi mai scoată mantaua şi nici chiar sabia, rămînînd multă vreme nemişcat, cu privirea neclintită şi pierdută în tavan. Îl durea capul şi spatele, iar sufletu-i era gol, ca şi cum niciodată n-ar fi avut vreun gînd, vreo amintire, sau vreun sentiment... Nu simţea nici măcar mînie sau plictiseală, ci numai o nepăsare adîncă şi întunecată.

La fereastră, trist şi duios, se stingea domol amurgul verzui de aprilie. În antret, ordonanţa îşi făcea de lucru, zăngănind încet un obiect de metal.

„Ciudat, îşi zise Romaşov, am citit undeva că omul nu poate să stea nici o clipă fără să gîndească. Şi totuşi sînt culcat şi nu cuget la nimic. Să fie oare într-adevăr aşa ? Nu... Deoarece m-am gîndit că nu mă gîndesc la nimic, înseamnă

că tot s-a învîrtit o rotiță din creierul meu. Uite, acuma iar mă analizez, deci mă mai gîndesc la ceva“...

Și se împotmoli pînă într-atîta în gîndurile acestea chinuitoare și încurcate, încît deodată simți un dezgust aproape fizic, de parcă sub craniu i s-ar fi întins o plasă de păianjen cenușie și murdară, din care nu putea să scape cu nici un chip. Ridicîndu-și capul de pe pernă, strigă :

— Gainan !

În antret se auzi cum cade și se rostogolește ceva, pesemne burlanul de la samovar. Ordonanța se repezi în odaie, deschizînd ușa atît de iute și de zgomotos ca și cum l-ar fi urmărit cineva.

— Ordonați ! strigă el speriat.

— N-a venit nimeni din partea locotenentului Nikolaev ?

— Nu, să trăiți ! strigă iar Gainan.

Între ofițer și ordonanță se stabiliseră încă de mult raporturi de încredere, simple și chiar oarecum afectuoase și familiare. Dar cînd era vorba de vreuna din formulele reglementare ca : „am înțeles“, „ordonați“, „da, să trăiți“, „nu știu, să trăiți“... Gainan le rostea mașinal, cu glasul sugrumat cu care soldații răspund în front ofițerilor. Era un obicei nesăbuit care se înrădăcinase adînc în el chiar din primele zile ale recrutării lui și, după cum se arăta, avea să-i rămînă pe toata viața.

Gainan era ceremis de felul lui și de religie păgînă, ceea ce-l măgulea mult pe Romașov, Dumnezeu știe de ce. La regiment, ofițerii tineri răspîndiseră jocul copilăresc și caraghios de a-și învăța ordonanțele să răspundă la tot felul de lucruri ciudate și neobișnuite. Vetkin, de pildă, cînd veneau la el camarazii, își întreba totdeauna ordonanța, un moldovean : „Ia spune, Buzescule, mai avem noi șampanie în pivniță ?“ Iar Buzescu răspundea fără să crîcnească : „Nu mai avem de loc, să trăiți, că ați binevoit să beți aseară cea din urmă duzină“. Alt ofițer, sublocotenentul Epifanov, făcea haz, punînd ordonanței lui întrebări încurcate pe care nici el pesemne nu le înțelegea. „Ce părere ai, camarade, despre restaurarea principiilor monarhice în Franța de astăzi ?“ Și ordonanța răspundea fără să clipească măcar : „Taman așa, să trăiți, o să iasă tare bine“. Locotenentul Bobetinski îl învățase catehismul pe ordonanța lui, care răspundea fără a șovăi la întrebările cele mai ciudate, cu totul rupte de viața adevărată : „Care-i în al treilea

rînd însemnătatea acestui lucru ?“ „În al treilea rînd, lucrul acesta n-are nici o însemnătate.“ Sau : „Ce părere are sfînta biserică despre faptul ăsta ?“ „Sfînta biserică nu pomeneşte nimic despre faptul ăsta.“ Ordonanţa aceluiaşi ofiţer declama cu gesturi tragice şi nesăbuite monologul călugărului Pimen din *Boris Godunov*. De asemenea, mai era răspîndit obiceiul de a sili ordonanţele să vorbească franţuzeşte : „*Bonjour, mousié*“... „*Bonne nuit, mousié*“... „*Voulez-vous du thé, mousié ?*“ [1] şi cîte şi mai cîte. Toate născocirile acestea erau un fel de leac împotriva plictiselii, o distracţie în viaţa aceasta fără orizont şi avea la bază lipsa oricăror alte interese, în afara celor legate de serviciu.

Romaşov vorbea adesea cu Gainan despre idolii lui, despre care, de altfel, chiar ceremisul avea noţiuni foarte greu de înţeles şi nedesluşite, dar mai ales despre chipul într-adevăr ciudat în care ordonanţa depusese jurămîntul de credinţă pentru patrie şi tron. În timp ce formulele de jurămînt erau citite ortodocşilor de un preot, evreilor de un rabin, catolicilor de un preot polonez, iar protestanţilor, în lipsa unui pastor, de către căpitanul Ditz şi mahomedanilor, de locotenentul Bek-Agamalov — cu Gainan lucrurile se petrecuseră într-un fel cu totul deosebit. Aghiotantul regimentului întinsese pe rînd, atît lui cît şi altor doi compatrioţi şi coreligionari de-ai săi cîte o bucată de pîine presărată cu sare şi înfiptă în vîrful sabiei. Toţi trei, fără s-atingă pîinea cu mîna, o apucaseră cu gura, mîncînd-o pe loc. Pe cît se pare, înţelesul simbolic al ceremoniei era următorul : „Acuma, după ce am mîncat pîine şi sare în slujba noului stăpîn, să fiu pedepsit prin fier, dacă nu voi fi credincios“. Gainan era se vede mîndru de ceremonialul acesta neobişnuit şi-i făcea plăcere să şi-l amintească. Dar, cum de fiecare dată, adăuga mereu noi amănunte, ajunsese pînă la urmă un fel de basm fantastic, uluitor şi cu adevărat caraghios care-l înveselea mult pe Romaşov şi pe sublocotenenţii care veneau la el.

Şi de data aceasta, Gainan credea că locotenentul va începe, ca de obicei, să-i vorbească despre idoli şi despre jurămînt şi aştepta, zîmbind cu şiretenie. Dar Romaşov zise cu glas moale :

---

[1] Bună ziua, domle... (corect *monsieur*). Noapte bună, domle... Vreţi ceai, domle ? (N. t.).

— Bine... poţi pleca...

— Pregătim tunica cel nou, dom' sublocotenent ? întrebă, grijuliu, Gainan.

Romaşov tăcea, şovăind. Ar fi vrut să spună, da... apoi, nu, pe urmă iar da. Oftă adînc şi de mai multe ori în şir, ca un copil şi răspunse abătut :

— Nu, Gainan... Nu-i nevoie... Îi mai las în plata Domnului... Pune samovarul şi pe urmă dă fuga la popotă şi adu-mi masa de seară.

„Înadins n-am să mă duc astăzi... gîndi el cu un fel de îndărătnicie şovăitoare. Nu se poate să plictiseşti oamenii în fiecare zi... De altfel, mi se pare că nici ei nu se prea bucură de venirea mea."

Credea că hotărîrea lui era nestrămutată, dar undeva în adîncurile tăinuite ale sufletului îşi făcea loc aproape inconştient siguranţa, de care abia-şi dădea seama, că şi astă seară ca şi în ajun, ca în mai toate serile de aproape trei luni încoace, se va duce totuşi la Nikolaevi. În fiecare seară, plecînd de la ei către miezul nopţii, ruşinat şi mînios de lipsa lui de voinţă, jura să nu mai dea pe la ei o săptămînă sau două, ba chiar să nu mai meargă de loc pe acolo. Tot drumul şi pînă cînd se culca şi adormea, credea c-o să-şi poată ţine cu uşurinţă cuvîntul... Noaptea însă trecea, venea o zi nouă, nesfîrşită, plicticoasă şi se simţea iar atras de casa aceea curată şi luminoasă, de odăile plăcute şi primitoare, de oamenii aceia liniştiţi şi veseli, dar mai ales de farmecul dulce al frumuseţii, al gingăşiei şi al cochetăriei feminine...

Romaşov se ridică pe pat. Afară se întuneca, totuşi mai putea desluşi destul de bine toată odaia. Ah, cum i se mai urîse să tot vadă în fiecare zi mereu aceleaşi cîteva lucruri sărăcăcioase care-i alcătuiau „mobilierul" : pe o măsuţă de scris o lampă cu abajur trandafiriu, în formă de lalea, lîngă un deşteptător rotund cu tictacul grăbit şi o călimară în chip de mops ; la perete, de-a lungul patului, un covor de lînă reprezentînd un tigru şi un negru călare, înarmat cu o suliţă ; într-un colţ, o poliţă cam şubredă cu cărţi, iar în alt colţ, silueta fantastică a unei cutii de violoncel ; deasupra singurei ferestre atîrna un stor de paie făcut sul, iar lîngă uşă, un cearceaf care acoperea cuierul de haine. La fiecare ofiţer şi la fiecare subofiţer neînsurat, găseai exact aceleaşi lucruri, afară de

violoncel, firește, pe care Romașov îl luase de la orchestra regimentului, unde nimeni n-avea nevoie de el. Dar încă de anul trecut, înainte să fi învățat măcar gama, părăsise atît violoncelul, cît și muzica.

Cu un an și ceva în urmă, Romașov, proaspăt ieșit din școala militară, ajunsese posesorul fericit și mîndru al acestor lucruri obișnuite. Să ai locuința ta, chiar mobilele tale, putința de-a cumpăra, de-a alege, așezîndu-le după gustul tău, toate încîntaseră sufletul unui băiețandru de douăzeci de ani, care mai sta ieri în bancă și mergea încolonat la sala de mese împreună cu colegii lui. Ce de speranțe, ce de planuri nu-și făcuse pe vremea cînd cumpăra aceste păcătoase „obiecte de lux" !... Și ce program aspru de viață nu-și întocmise el atunci ! În primii doi ani, avea să studieze temeinic literatura clasică și să învețe metodic franceza și germana, cît și muzica. În anul următor, ar fi început pregătirea pentru Academie. Trebuia să fie la curent cu viața de toate zilele, cu literatura și cu știința, așa că se abonase la un ziar și la o revistă lunară foarte răspîndită. Pentru a-și desăvîrși cunoștințele, cumpărase *Psihologia* de Wundt, *Fiziologia* de Lewis și *Ajută-te singur* de Smiles.

Dar vai ! Cărțile acestea zac de nouă luni pe poliță, iar Gainan uită să le mai șteargă de colb, ziarele stau sub masa de scris, cu banderola nedesfăcută, revista nu i se mai trimite că n-a reînnoit abonamentul pe semestrul următor, iar sublocotenentul Romașov bea votcă la cercul militar, are o legătură veche, murdară și plictisitoare cu soția unui ofițer care-și înșală soțul gelos și ofticos, joacă cărți și se simte tot mai dezgustat de serviciu, de camarazi și chiar de viața lui...

— Iertați, să trăiți !.. strigă ordonanța, dînd buzna pe neașteptate în odaie, dar îndată urmă cu glas prietenos și blînd : Am uitat spunem că ai primit scrisoare de la conița Peterson... Ai adus ordonanța și ai cerut răspuns !

Încruntîndu-se, Romașov, rupse plicul lung, trandafiriu, pe marginea căruia zbura un porumbel cu o scrisoare în cioc.

— Aprinde lampa, Gainan ! porunci el.

„*Scumpul, dragul și mustăciosul meu Jorjik*, citi Romașov scrisul cunoscut, cu rîndurile ce se lăsau neîngrijit în jos. *N-ai mai fost la noi de o săptămînă întreagă și mi-e așa dor de tine, c-am plîns ieri toată noaptea. Dacă vrei să-ți rîzi de mine, să știi că nu voi putea îndura trădarea aceasta. O singură*

înghiţitură din sticluţa cu morfină şi voi înceta pe vecie să mai sufăr, iar pe tine te va mustra conştiinţa. Vino neapărat diseară la şapte şi jumătate. El n-are să fie acasă, va fi dus la exerciţiile practice şi eu am să te sărut tare, tare, tare cît pot de tare. Aşa că, vino. Te sărut de un miliard de ori. Toată a ta, Raisa.

P. S.

Iubito, mai ştii salcia plîngătoare,
Ce-şi oglindeşte-n rîu plecatu-i ram
Tu-mi dădeai sărutări arzătoare
Şi fericirea-n doi o împărţeam.

P.P.S. Trebuie neapărat, neapărat să vii la serata de sîmbăta viitoare. Te invit dinainte la cadrilul al treilea. După consideraţie !!!!!

R. P.

În sfîrşit, jos de tot, pe pagina a patra, era scris într-un chenar frumos :

Aici

am depus o sărutare...

Scrisoarea mirosea a liliac persan, parfumul binecunoscut din care cîteva picături se uscaseră pe hîrtie, întinzîndu-se ca nişte pete galbene sub care literele îşi pierduseră forma. Parfumul ăsta dulceag, tonul de ieftină cochetărie al scrisorii şi chipul ce i se arătă deodată — cap mic, păr roşu şi faţa sulemenită — treziră pe loc în sufletul lui Romaşov un dezgust de neînvins. Cu o plăcere furioasă, rupse scrisoarea în două, o împături, apoi o rupse în patru şi tot aşa mereu, în bucăţele

din ce în ce mai mici. Pînă la urmă, cînd erau prea mici să le distrugă, le aruncă sub masă, scrîşnind din dinţi. Dar şi-n clipa aceea nu-şi uită obiceiul de a declama, vorbind de el la persoana a treia, în cuvinte bine alese :

„Şi izbucni într-un rîs amar şi dispreţuitor."

În acelaşi timp, îşi dădu seama că se va duce cu siguranţă la Nikolaevi. „Va fi însă pentru cea din urmă oară... cu adevărat cea din urmă oară", încercă el să se amăgească singur şi îndată se simţi voios şi liniştit :

— Gainan, dă-mi hainele să mă-mbrac !

Se spălă în grabă, îşi puse tunica cea nouă, parfumîndu-şi apoi batista curată cu apă de colonie. Chiar în clipa cînd se pregătea să iasă, Gainan îl opri pe negîndite :

— Trăiţi dom' sublocotenent ! zise ceremisul cu glas neobişnuit de blînd şi de rugător, începînd de odată să ţopăie pe loc.

Totdeauna se fîţîia aşa cînd era tulburat sau stingherit : scotea înainte cînd un genunchi, cînd celălalt, dădea din umeri, întindea gîtul şi-l trăgea înapoi, lăsîndu-şi braţele în jos şi mişcîndu-şi nervos degetele.

— Ei, ce mai vrei ?

— Dom' sublocotenent, nu supăraţi, vrem rugăm foarte mult. Dă la mine domnul alb.

— Ce ? Care domn alb ?

— Care ai poruncit aruncăm pe el. Uite, colo...

Şi arătă cu degetul pe podea după sobă, un bust al lui Puşkin, pe care Romaşov îl cumpărase cîndva de la un vînzător ambulant. În ciuda inscripţiei, bustul, grosolan lucrat şi murdărit tot de muşte, nu reprezenta, fie zis în treacăt, pe marele poet rus, ci vreun bătrîn misit evreu. Ofiţerul nu-l mai putea vedea în ochi şi, într-adevăr, îi ordonase cu cîteva zile în urmă să-l arunce...

— Ce vrei să faci cu el ? întrebă rîzînd sublocotenentul. Poftim, ia-ţi-l. Îmi pare bine că-ţi face plăcere... Mie tot nu-mi trebuie ! Dar ce nevoie ai de el ?

Gainan tăcea, lăsîndu-se cînd pe un picior, cînd pe celălalt.

— Bine, lasă ! zise Romaşov. Dar ştii măcar cine-i ăsta ?

Gainan zîmbi blînd şi tulburat, începînd să ţopăie şi mai tare.

— Nu ştii... Şi-şi şterse buzele cu mîneca.

— Dacă nu știi, să-ți spun eu ! Ăsta-i Puşkin... Alexandr Sergheevici Puşkin. Ai înțeles ? Hai, spune după mine : Alexandr Sergheevici...

— Besiev, repetă hotărît Gainan.

— Besiev ? Ei, fie și Besiev ! se învoi Romașov. Am plecat... Dacă vine cineva de la Petersoni, să spui că sublocotentul a ieșit, dar că nu știi unde s-a dus... Ai înțeles ? Dacă se întîmplă ceva în legătură cu serviciul, să vii fuga după mine la locotenentul Nikolaev ! Rămîi cu bine ! Adă de la popotă masa mea de astă-seară și poți s-o mănînci.

Îl bătu prietenește pe umăr și ceremisul îi răspunse numai cu un zîmbet larg, vesel și cald.

IV

AFARĂ NOAPTEA ERA AȘA DE ÎNTUnecoasă și de nepătruns, încît la început Romașov fu nevoit să-și găsească drumul bîjbîind ca orbii. Picioarele, încălțate cu galoși uriași, i se înfundau adînc în noroiul cleios ca o peltea și abia ieșeau anevoie, plescăind lung. Uneori, cîte un galoș i se împotmolea atît de tare, de-i rămînea piciorul afară și era nevoit să se cumpănească numai într-un picior, iar cu celălalt să-și dibuiască în beznă și la întîmplare încălțămintea pierdută.

Tîrgușorul părea mort și nici măcar cîinii nu lătrau. Pe alocuri, de la ferestrele caselor joase și albe răzbeau raze de lumină cețoasă, care cădeau piezișe în fîșii drepte și lungi pe pămîntul lucios, galben-cafeniu. Totuși, gardurile jilave și năclăite de-a lungul cărora mergea Romașov, scoarța udă a plopilor bătrîni și glodul de pe drum, toate răspîndeau o mireasmă puternică și îmbătătoare, primăvăratică, ce te înviora, dîndu-ți parcă puteri noi. Pînă și vîntul mare ce răbufnea vijelios pe străzi sufla ca primăvara, năvalnic și zbenguindu-se sprințar, înfiorat.

În fața casei unde locuiau Nikolaevii, sublocotenentul se opri o clipă, pradă slăbiciunii și nehotărîrii... Ferestrele mici erau acoperite cu perdele groase cafenii, prin care se ghicea o lumină egală și vie. Într-un loc perdeaua se îndoise, lăsînd

o crăpătură îngustă. Romașov își lipi capul de geam, foarte tulburat, căutînd să-și țină răsuflarea, ca și cum cei din odaie ar fi putut să-l audă.

Zări fața și umerii Alexandrei Petrovna care ședea cu spatele ușor încovoiat pe canapeaua de rips verde, binecunoscută ofițerului. Atitudinea ei, mișcările ușoare ale trupului, cît și capul foarte plecat arătau că lucra ceva.

Deodată, se îndreptă, ridică fruntea și oftă adînc... Buzele i se mișcară... „Ce-o fi spunînd ? gîndi Romașov, uite-o că zîmbește... Ce ciudat e să privești pe fereastră un om care vorbește și să nu-l auzi !“

Zîmbetul i se șterse pe neașteptate de pe față și fruntea i se încreți. Buzele prinseră iar să se miște repede, cu o expresie stăruitoare, apoi alt surîs șăgalnic și batjocoritor îi luminâ chipul. Pe urmă dădu încetișor din cap, de parc-ar fi negat ceva... „Poate că-i vorba de mine ?“ își zise cu sfială Romașov. Femeia asta tînără la care se uita ca la un scump tablou viu, de mult știut, răspîndea în juru-i un fel de seninătate curată și liniștită care-l cuprindea și pe el. „Șurocika“, murmură Romașov cu duioșie...

Alexandra Petrovna lăsă lucrul și, ridicînd capul își întoarse repede privirea îngrijorată spre fereastră. Romașov crezu că se uită drept în ochii lui. Inima i se strînse și-i îngheță de frică... Sări ars, ascunzîndu-se după un colț al zidului. O clipă se rușină, cît pe ce să se întoarcă acasă, dar se stăpîni și, deschizînd portița grădinii, se îndreptă spre bucătărie.

În timp ce ordonanța Nikolaevilor îi scotea galoșii plini de glod și-i curăța cizmele cu o cîrpă, iar el își ștergea cu batista ochelarii ce se aburiseră la căldură, apropiindu-i de fiecare dată de ochii lui de miop, se auzi din salon glasul sonor al Alexandrei Petrovna :

— Stepan, a venit cineva cu vreun ordin ?

„Înadins întreabă ! gîndi sublocotenentul, chinuindu-se singur. Doar știe că vin totdeauna pe la ora asta.“

— Nu... eu sînt, Alexandra Petrovna ! strigă el prin ușă, cu o voce nefirească.

— A ! Romocika ! Ei, poftim intră... intră ! Ce-ai încremenit acolo ? Volodea, a venit Romașov !

Ofițerul intră, tulburat, plecîndu-se sfios și frecîndu-și mîinile fără rost.

— Îmi închipui cît v-aţi plictisit de mine, Alexandra Petrovna.

Nădăjduia că va izbuti să se exprime cu ton voios şi nesilit, dar vorbea dimpotrivă cu stîngăcie şi, după cum singur băgă de seamă, foarte puţin firesc.

— Iar începi cu prostiile ! exclamă Alexandra Petrovna. Stai jos, o să luăm ceaiul...

Aţintindu-şi privirea atentă şi senină în ochii lui, îi strînse tare, ca de obicei, mîna rece în mîna ei mică, moale şi caldă.

Nikolaev şedea cu spatele spre ei, la o masă plină de cărţi, de atlase de geografie şi de schiţe. Trebuia să-şi treacă în curînd examenul de admitere la Academia militară şi tot anul se pregătise, muncind cu îndîrjire, fără o clipă de răgaz. Se prezenta acum pentru a treia oară fiindcă doi ani de-a rîndul căzuse la examen.

Fără să se întoarcă şi fără să-şi ridice ochii de pe cartea deschisă în faţa lui, Nikolaev întinse lui Romaşov mîna peste umăr cu glas liniştit şi plin :

— Bună seara, Iuri Alexeici ! Ce mai nou ? Şurocika, dă-i un ceai... Pe mine, te rog să mă ierţi, am de lucru !

„Sigur că nu trebuia să vin, îşi zise cu deznădejde Romaşov. Ah, că prost mai sînt !

— Nimic nou... Doar că Centaurul l-a repezit la cerc pe locotenent-colonelul Leh, care cică era beat turtă. Cere ca-n toate companiile să se facă exerciţii cu sabia pe manechine. Pe Epifan l-a băgat la arest.

— Da ? întrebă Nikolaev cu gîndul aiurea. Nu mai spune ? !

— Şi eu m-am ales cu patru zile... Pe scurt, numai noutăţi vechi...

Lui Romaşov i se părea că vocea-i era străină şi suna înăbuşit, ca şi cum vorbele i s-ar fi oprit în gît. „Ce caraghios m-or fi găsind !“ îşi spuse el, dar se linişti singur prin raţionamentul la care recurg adesea oamenii sfioşi : totdeauna cînd eşti prea tulburat îţi închipui că toţi o văd, de fapt numai tu singur îţi dai seama.

Se aşeză într-un fotoliu lîngă Şurocika. Împletea o dantelă, mînuind repede croşeta. Nu sta niciodată degeaba ; feţele de masă, şerveţelele, abajururile şi perdelele din casă, toate erau făcute de mîna ei.

Romaşov luă cu grijă între degete aţa care se întindea de la ghem la mîna ei, şi întrebă :

— Cum se numește dantela asta ?

— Ghipiură... Mă întrebi pentru a zecea oară !

Șurocika aruncă o privire grăbită și atentă sublocotenentului și apoi, tot așa de iute, își lăsă iar ochii pe lucru... Dar îndată îi ridică iar și începu să rîdă :

— Lasă, Iuri Alexeici... Stai și te odihnește un pic. „Pe loc repaus !“ cum se comandă la voi.

Romașov oftă, uitîndu-se cu coada ochiului la ceafa vînjoasă a lui Nikolaev, care părea și mai albă alături de gulerul bluzei cenușii.

— Ce fericit e Vladimir Efimîci, zise el. O să plece la vară la Petersburg... Și-o să intre la Academie...

— Ei, asta rămîne de văzut ! exclamă Șurocika, sfidîndu-și oarecum soțul. Doar ne-am mai întors de două ori cu rușine la regiment... Acum e ultima oară !

Nikolaev se răsuci. Fața-i energică, dar blîndă, cu mustăți mătăsoase se înroși, iar ochii lui mari, negri și bovini scînteiară mînioși.

— Nu vorbi prostii, Șurocika ! Am spus că voi trece examenul și-l voi trece. Bătu tare cu palma în masă. Știi numai să cobești... Asta-i !...

— Asta-i, îl îngînă nevastă-sa și se lovi și ea peste genunchi cu mîna-i mică și negricioasă. Ia spune-mi, mai bine, ce condiții trebuie să îndeplinească formațiunea de luptă a unei unități ? Știi, urmă ea, uitîndu-se la Romașov cu un zîmbet șiret și vicleni în ochi, eu sînt mai tare decît el la tactică. Ei, Volodea, ofițer de stat-major general, care sînt acele condiții ?

— Prostii, Șurocika... Lasă-mă în pace ! mormăi Nikolaev, nemulțumit.

Dar se întoarse cu scaun cu tot spre nevastă-sa, iar în ochii larg deschiși, frumoși și cam nerozi, i se citea nedumerirea și aproape spaima.

— Stai, fetițo, într-adevăr, nu-mi amintesc tocmai bine. Formațiunea de luptă ? Formațiunea de luptă trebuie să fie alcătuită în așa fel, încît să sufere cît mai puțin sub focul inamicului, apoi să fie ușor de comandat... Apoi... stai...

— Pentru „stai“... o să-mi plătești o amendă ! îl opri Șurocika, biruitoare.

Și începu să spună pe dinafară, cu o iuțeală uluitoare, plecîndu-și ochii și legănîndu-se ușor, ca o școlăriță premiantă care răspunde la lecție :

— Formațiunea de luptă trebuie să îndeplinească următoarele condiții : repeziciune, mobilitate, mlădiere pentru înlăturarea obstacolelor, ușurință în comandă, adaptare la teren... Unitatea trebuie să sufere cît mai puțin sub focul inamicului, să-și desfășoare și să-și strîngă lesne rîndurile și să treacă repede în formație de marș... Asta-i tot !...

Deschise ochii, răsuflă adînc și, întorcîndu-și spre Romașov fața zîmbitoare și expresivă, întrebă :

— E bine ?

— Ei, drăcie, ce memorie ! făcu Nikolaev cu invidie și admirație, cufundîndu-se iar în caietele lui.

— Doar învățăm totdeauna împreună, lămuri Șurocika. Eu aș putea să reușesc chiar acum la examen... Lucrul de căpetenie, zise ea gesticulînd cu croșeta, e să ai metodă. Metoda noastră eu am născocit-o și sînt mîndră de ea. În fiecare zi, puțină matematică, puțină strategie militară — artileria, ce-i drept, nu se prea prinde de mine, că sînt formule plictisitoare la culme, mai ales în balistică — apoi cîteva articole din regulamentele militare... În sfîrșit, o dată la două zile, amîndouă limbile — franceza și germana — iar a doua zi, geografia și istoria...

— Dar limba rusă ? întrebă Romașov din politețe.

— Limba rusă ? Un fleac... Am și isprăvit ortografia după Grot. Tezele se cunosc ! Totdeauna același subiect în fiecare an : „*Si vis pacem, para bellum*“ [1] și „Caracterizarea lui Oneghin în legătură cu epoca lui“...

Deodată, însuflețindu-se tot mai mult, trase ața din mîinile sublocotenentului, ca și cum ar fi vrut ca nimic să nu împrăștie gîndurile lui, și începu să vorbească pătimaș despre ceea ce alcătuia tot interesul, însuși rostul vieții ei de astăzi :

— Nu pot, nu pot să mai rămîn aici, Romocika ! Înțelege-mă ! Să rămîi aici, înseamnă să te tîmpești, s-ajungi ca toate ofițeresele, să mergi la seratele voastre plictisitoare, să bîrfești, să te ții de intrigi și să te înfurii din pricina unor indemnizații de deplasare sau diurne, sume cu totul neînsemnate !... Brr... să organizezi pe rînd cu prietenele sindrofii dansante banale, să joci *whist*... Și mai spui că la noi în casă e plăcut ! Te rog, uită-te la bunăstarea asta de mic-burghezi...

[1] În limba rusă, joc de cuvinte intraductibil în l. română. Dacă vrei pace, pregătește-te de război (lat.) (n. t.).

Dantelele și ghipiurile le-am lucrat eu, rochia asta mi-am prefăcut-o singură, covorul ăsta îngrozitor, făcut numai din bucățele... toate acestea sînt dezgustătoare și meschine! Înțelege, dragă Romocika... Mie-mi trebuie societate adevărată, înalta societate, îmi trebuie lumină, muzică, adorație, complimente subțiri și oameni inteligenți cu care să stau de vorbă! Știu că Volodea n-a descoperit praful de pușcă, dar e un om cinstit, curajos și muncitor... Numai s-ajungă ofițer de stat-major și jur să-i fac o carieră strălucită. Vorbesc limbi străine, știu să mă port în orice societate și am — cum să spun? — o fire atît de mlădioasă, încît mă voi descurca oriunde și voi ști să mă adaptez la orice... În sfîrșit, Romocika, uită-te la mine, uită-te cu luare-aminte... Sînt eu oare o ființă așa de puțin interesantă, o femeie așa de urîtă ca să mucezesc toată viața în colțul ăsta uitat de lume, în tîrgușorul ăsta îngrozitor care nici măcar nu figurează pe vreo hartă?

Cu o mișcare grăbită, își acoperi fața cu batista și izbucni deodată într-un plîns de femeie, ambițioasă și mîndră, care varsă lacrimi de ciudă. Nikolaev, îngrijorat, se apropie repede de ea, cu o înfățișare nedumerită și pierdută. Dar Șurocika izbutise acum să se stăpînească și-și luase batista de pe față. Nu mai plîngea, în ochii ei însă mai dăinuia totuși o licărire de mînie pătimașă.

— Nu-i nimic, Volodea, nu-i nimic, dragul meu! zise ea, îndepărtîndu-l cu mîna.

Pe urmă începu să rîdă din nou, se întoarse către Romașov și luîndu-i iar din mînă ghemul de ață, întrebă cu un zîmbet ciudat și cochet:

— Romocika, stîngaciule, ia răspunde-mi, sînt frumoasă, sau nu? Cînd o femeie îți cere un compliment, să știi că-i culmea necuviinței să nu-i răspunzi!

— Șurocika, nu ți-e rușine? obiectă Nikolaev de la locul său.

Romașov zîmbi sfios, apoi răspunse deodată, grav și trist, cu glas tremurător:

— Foarte frumoasă!...

Șurocika făcu ochii mici, scuturîndu-și capul așa de strengărește, încît părul răvășit începu să-i joace pe frunte.

— Ah, Romo-o-cika, ce caraghio-os mai ești! tărăgănă ea cu glăscior subțirel de copil.

Sublocotenentul se înroşi, spunîndu-şi ca de obicei: „Inima-i era crunt rănită".

Tăcură tustrei. Şurocika lucra, dînd repede din croşetă. Vladimir Efimovici mormăia încet fraze din metoda Toussaint şi Langenscheidt pe care le traducea în nemţeşte. Se auzea pocnind şi fîşîind flacăra în lampa acoperită cu un abajur de mătase galbenă, în formă de cort. Romaşov puse iar stăpînire pe aţă şi, încetişor, aproape fără să bage nici el de seamă, o trăgea din mîinile femeii. Încerca o dulce şi gingaşă fericire. simţind cum mîinile Şurocikăi se împotriveau, fără voie, sfioaselor lui sforţări. I se părea că de-a lungul firului curgea un tainic şi tulburător fluid, care-l lega de ea.

În acelaşi timp, se uita dintr-o parte, pe furiş, dar cu stăruinţă, la capul ei plecat şi se gîndea, abia mişcîndu-şi buzele şi rostind cuvintele doar pentru el într-o şoaptă liniştită, ca şi cum ar fi vorbit intim şi sentimental cu Şurocika.

„Cu ce îndrăzneală m-a întrebat... Sînt frumoasă? O, da, eşti minunată, draga mea! Ce fericire să te privesc astfel! Ascultă-mă şi am să-ţi spun ce frumoasă eşti... Ascultă! Ai faţa palidă şi oacheşă... O faţă pătimaşă, cu buze roşii, arzătoare — o, cum trebuie să sărute buzele astea! — iar ochii tăi au cearcăne viorii... Cînd te uiţi drept înainte, albul ochilor ţi se albăstreşte un pic, iar pupilele mari sînt de un albastru închis şi adînc. Nu eşti brună, dar ai în tine ceva de ţigancă... Totuşi, părul tău e aşa de subţire şi de deschis... şi-i strîns la spate într-un coc aşa de copilăresc, de cuminte şi de aşezat, că-ţi vine să-l atingi încetişor cu degetele. Eşti mică şi uşoară de te-aş ridica în braţe ca pe un copil. Dar eşti puternică şi mlădioasă, ai un piept de fată şi eşti plină de viaţă şi de avînt. Jos, pe urechea stîngă, ai o aluniţă ca urma unui cercel — şi-i încîntător..."

— N-ai citit în ziare un articol despre un duel între ofiţeri? întrebă pe neaşteptate Şurocika.

Romaşov tresări, întorcîndu-şi anevoie ochii de la ea.

— Nu, n-am citit, dar am auzit vorbindu-se. De ce mă-ntrebi?

— Firește, ca de abicei nu citeşti nimic. Zău, Iuri Alexeici, ai început să decazi. După părerea mea, s-a întîmplat ceva absurd. Înţeleg bine că duelurile între ofiţeri sînt cîteodată necesare şi de neînlăturat. Şurocika îşi strînse la piept dantela cu o mişcare convingătoare. De ce însă atîta lipsă de tact? Ju-

decă şi dumneata, un locotenent a insultat un camarad... Insulta-i gravă şi consiliul hotărăşte duelul. Dar aici începe prostia şi absurditatea... Condiţiile duelului seamănă într-adevăr cu un fel de osîndire la moarte... Se va trage la o depărtare de cincisprezece paşi, pînă la rănire gravă. Dacă cei doi adversari se mai pot ţine pe picioare, vor redeschide focul... Asta-i căsăpire, asta-i... ceva de neînchipuit ! Dar aşteaptă... Pînă acum a fost numai floare la ureche... La locul duelului sosesc toţi ofiţerii regimentului, pare-se că şi nevestele lor şi chiar un fotograf care se ascunde prin tufişuri. Nu-i înfiorător, Romocika ? Bietul sublocotenent, un puşti, cum spune Volodea, un băiat ca dumneata, şi care pe deasupra-i insultatul şi nu insultătorul, se alege după a treia împuşcătură cu o rană groaznică în burtă şi moare spre seară în chinuri cumplite... După cît s-a aflat, avea, ca şi Mihin al nostru, o mamă în vîrstă şi o soră fată bătrînă, care locuiau împreună cu el. Ia spune-mi acuma, te rog, din ce pricină era oare nevoie să se facă din duelul acesta un caraghioslîc sîngeros ? Bagă de seamă că asta s-a întîmplat chiar în primele zile după ce au fost îngăduite duelurile... Uite, poţi să mă crezi, te asigur, exclamă Şurocika şi-i sclipeau ochii, au şi început să se ivească duşmani ai duelurilor între ofiţeri... A, îi cunosc eu pe liberalii ăştia mişei, vrednici de tot dispreţul, care desigur vor zbiera : „Ah, ce barbarie ! Ce rămăşiţă a vremurilor sălbatice ! Ah ce fratricid !"

— După cum văd, eşti însetată de sînge, Alexandra Petrovna ? întrebă Romaşov.

— Nu, nicidecum ! răspunse ea scurt. Dimpotrivă, sînt miloasă... Cînd mă gîdilă un gîndăcel pe gît, îl iau cît pot mai uşurel să nu-i fac vreun rău. Dar încearcă să mă înţelegi, Romaşov ! E o simplă chestiune de logică... De ce sînt ofiţeri ? Pentru război ! Ce se cere înainte de toate la război ? Curaj, mîndrie şi nepăsare faţă de moarte. În timp de pace, în ce împrejurări anume se vădesc cel mai bine calităţile acestea ? În dueluri... Asta-i tot ! Mi se pare că-i destul de limpede... Ofiţerii francezi se pot lipsi de dueluri, fiindcă orice francez are în sînge noţiunea de onoare — ba chiar în prea mare măsură ! Tot aşa şi nemţii, fiindcă sînd disciplinaţi şi cuminţi din naştere ! Dar noi, noi, noi ? Datorită duelului, nu vor mai fi niciodată printre ofiţerii noştri măsluitori de cărţi ca Arceakovski, sau beţivi fără leac în felul lui Nazanski al dumitale... Atunci vor pieri de la sine falsa camaraderie, familiaritatea.

glumele nesărate, la cerc, față de ordonanțe, înjurăturile reciproce și obiceiul de a vă arunca unul altuia sticle în cap, avînd totuși grijă să nu vă nimeriți, ci să dați pe alături... Atunci n-o să vă mai ponegriți între voi pe ascuns. Un ofițer trebuie să-și cîntărească fiecare cuvînt... Ofițerul e un model de corectitudine ! Și apoi, la urma urmei, ce-s mofturile astea să-ți fie teamă de-o împușcătură ? Profesiunea voastră e doar să vă primejduiți viața... Dar ce să mai vorbim !

Se opri deodată și, supărată, se cufundă iar în lucru. Și din nou urmă o tăcere.

— Șurocika, cum se spune pe nemțește rival ? întrebă Nikolaev, ridicîndu-și ochii de pe carte.

— Rival ? repetă Șurocika, apăsîndu-și gînditoare croșeta pe cărarea ce-i despărțea în două părul moale. Spune-mi toată fraza.

— Fraza ?... o clipă... iat-o... „Rivalul nostru de peste hotare“...

— *Unser ausländischer Nebenbühler*, traduse ea îndată.

— *Unser*, reluă în șoaptă Romașov, uitîndu-se visător la lumina lămpii. „Cînd se frămîntă, își zise el, vorbele-i cad din gură grăbite, sonore și limpezi, ca niște alice pe-o tavă de argint.“ *Unser* — ce cuvînt nostim... *Unser, unser, unser*...

— Ce murmuri acolo, Romocika ? întrebă deodată cu asprime Alexandra Petrovna. Nu-ți dau voie să aiurezi în fața mea...

El zîmbi cu gîndul în altă parte.

— Nu aiurez... Repetam pentru mine : *unser*, *unser*, ce cuvînt caraghios...

— Ce prostie... *Unser* ? De ce-l găsești caraghios ?

— Uite... Îi venea greu să-și lămurească gîndul. Dacă repeți multă vreme același cuvînt, cugetînd la ce înseamnă, el își pierde deodată înțelesul și se face... cum să-ți spun ?

— A, știu, știu ! îl opri Șurocika fără veste, cu glas voios. Acum nu mai e așa ușor de făcut, dar înainte, în copilărie... Ah ! ce voios mai era !...

— Da, da, chiar așa... în copilărie ! Ai dreptate...

— Cum să nu : îmi amintesc foarte bine chiar și cuvîntul care mă uimea mai mult. Cuvîntul „*poate*“ ! Mă legănam cu ochii închiși, repetînd mereu „*poate... poate...*“ Și, deodată, uitam cu desăvîrșire ce înseamnă... Mă trudeam să-mi amintesc

și nu izbuteam ! Mi se părea că-i o pată roșcată, cafenie, cu două codițe. Nu-i așa ?

Romașov o privea cu duioșie.

— Ciudat ! Avem amîndoi aceleași gînduri, zise el încet. Cuvîntul *unser*, înțelegi, mi se pare ceva foarte înalt, uscățiv și cu un ac de albină, un fel de insectă lungă, subțire și rea tare.

— *Unser ?* Șurocika ridică fruntea și, făcînd ochii mici, se uită în depărtare spre colțul întunecat al odăii, încercînd să-și închipuie lucrul despre care vorbea Romașov. Nu, stai ! E ceva verde și ascuțit... Ei da... da... ai dreptate ! E o insectă ! Un fel de lăcustă, dar mai scîrboasă și mai rea... Ah, ce proști mai sîntem amîndoi, Romocika !

— Cîteodată mi se întîmplă să-mi mai vină în minte și altceva, începu în taină Romașov, dar și asta era mult mai viu în copilărie. Rostesc un cuvînt oarecare și încerc să-l întind cît mai mult, tărăgănînd la nesfîrșit fiecare literă. Atunci, simt că, o clipă, mă cuprinde un simțămînt ciudat, foarte ciudat... ca și cum totul ar fi pierit în jurul meu... Și atunci mă mir cum de mai pot să vorbesc, să cuget, să trăiesc...

— A, da' și eu cunosc asta ! reluă vesel Șurocika. Dar nu chiar la fel... Se întîmpla să-mi țin răsuflarea cît puteam răbda și-mi ziceam : uite, acum nu mai respir... nici acum nu mai respir... nici acum... nici... Atunci se producea senzația aceea ciudată... Simțeam cum fuge timpul pe lîngă mine ! Nu, nu-i chiar așa : poate că timpul nici nu mai exista de loc... Vezi, asta nu se poate lămuri...

Romașov o sorbea din ochi și repeta cu glas scăzut și fericit :

— Da, da... nu se poate lămuri... Ce ciudat e... De neînțeles...

— Ei, psihologilor, sau cum să vă mai spun, ajunge... E vremea să mîncăm ! zise Nikolaev, sculîndu-se de pe scaun.

Șezuse atîta că-i amorțiseră picioarele și-l durea spatele. Ridicîndu-se cît era de înalt, își întinse brațele în sus, scoțînd pieptul în afară, cu o mișcare așa de puternică, încît trupul mare și mușchiulos îi trosni din toate încheieturile.

O gustare rece era pregătită în sufrageria micuță, dar plăcută și bine luminată de o lampă de porțelan alb, mat, atîrnată de tavan. Nikolaev nu era băutor, pentru Romașov însă se găsi o sticluță de votcă. Strîngîndu-și fața drăgălașă într-o

strîmbătură de dezgust, Şurocika întrebă cu nepăsare după obiceiul ei :

— N-ai să te mai laşi odată de porcăria asta ?

Romaşov zîmbi cu o înfăţişare vinovată. Încurcat, se înecă bîndu-şi votca şi începu să tuşească.

— Mă mir cum de nu ţi-e ruşine ! îl dojeni gazda. Nici nu ştii încă să bei dar nu te laşi... Înţeleg să i se mai treacă asta iubitului dumitale Nazanski ! El, cel puţin, e un om sfîrşit, dar dumneata, de ce bei ? Un băiat atît de tînăr, drăguţ şi capabil cum eşti, nu se poate aşeza la masă fără votcă... Ei, spune, de ce ? Mi se pare că Nazanski acela te strică...

Nikolaev, care în timpul ăsta citea un ordin ce i se adusese ceva mai înainte, exclamă deodată :

— A, bine că veni vorba... Ştiţi că Nazanski a cerut un concediu de o lună, în interese de familie ! He, he, he ! Înseamnă că iar s-a pus pe băut. Dumneata, Iuri Alexeici, l-ai văzut desigur. Ce-i cu el ? I s-a întîmplat ceva ?

Romaşov se zăpăci şi clipi din ochi.

— Nu, nu ştiu nimic... Adică, mi se pare că...

— Nazanski al dumitale e dezgustător, zise Şurocika şi în glasu-i stăpînit se desluşea ura. Dac-ar fi în puterea mea, aş împuşca oamenii de felul ăsta ca pe nişte cîini turbaţi. Astfel de ofiţeri sînt o ruşine pentru regiment... O pacoste !

Îndată după gustare, Nikolaev, care mînca mult şi cu aceeaşi rîvnă ca pentru studiul ştiinţelor militare, începu să caşte şi, pînă la urmă, declară cu sinceritate :

— Ei, domnilor, ce-ar fi dacă ne-am duce la culcare ? „Să-i tragem un pui de somn“, cum se spunea în bunele romane de odinioară.

— Ai toată dreptatea, Vladimir Efimîci ! răspunse grăbit Romaşov cu glas firesc, pe care-l găsi cam linguşitor. Şi, sculîndu-se de la masă, îşi zicea abătut : „Hotărît lucru, aici nu se prea umblă cu mănuşi faţă de mine... Dar cine mă pune să vin ?“

I se părea că Nikolaev era bucuros să-l vadă ieşind din casa lui. Totuşi, salutîndu-l anume întîi pe el, înainte de a-şi lua rămas bun de la Şurocika, se gîndea cu nespusă bucurie c-o să simtă îndată strîngerea puternică şi mîngîietoare a drăgălaşei mîini de femeie. De cîte ori se pregătea să plece, avea acelaşi gînd. Şi cînd în clipa aceasta se apropia, era atît de

absorbit de farmecul încîntătoarei atingeri, încît nici nu auzi că Șurocika-i spune :

— Să nu ne uiți... Ne faci totdeauna plăcere ! Decît să te îmbeți cu Nazanski al dumitale, vino mai bine la noi. Numai să știi că nu ne prea sfiim față de dumneata.

El nu-și dădu seama de vorbele acestea și nu le înțelese decît abia cînd ajunse în stradă.

— Da, cu mine nu se sfiește nimeni ! murmură el cu simțămîntul amar al jignirii, spre care sînt bolnăvicios de porniți tinerii de vîrsta lui, plini de amor propriu.

V

ROMAȘOV IEȘI ÎN PRAG. NOAPTEA se făcuse parcă și mai întunecoasă, mai caldă și mai adîncă. Sublocotenentul mergea dibuind și ținîndu-se cu mîinile de gardul de nuiele, așteptînd ca ochii să i se deprindă cu întunericul. Chiar atunci, ușa de la bucătăria Nikolaevilor se deschise fără veste, aruncînd o clipă în bezna din jur o fîșie largă de lumină, cețoasă și galbenă. Cineva tropăi prin glod și Romașov auzi glasul supărat al lui Stepan, ordonanța Nikolaevilor.

— Vine în fiecare zi... în fiecare zi ! Dracu știe de ce vine !

Alt glas de soldat, necunoscut sublocotenentului, răspunse nepăsător, căscînd lung și alene :

— Auzi vorbă !... N-au ce face ! De aceea ! Ei, la revedere, Stepan.

— La revedere, Baulin ! Mai treci pe aici...

Romașov se lipi de gard. Se înroși de rușine, cu tot întunericul... Îl trecură nădușelile și simțea că mii de ace îl înțeapă în spate și-n picioare. „Sigur ! pînă și ordonanțele își bat joc de mine“, își zise el cu deznădejde. Toată seara i se perindă în minte, și-n unele vorbe, în tonul frazelor, în unele priviri schimbate între gazde, descoperi o sumedenie de amănunte pe care mai înainte nu le băgase în seamă, iar acum i se păreau dovada nepăsării, a batjocurii și a unei vădite enervări față de un musafir plictisitor.

— Ce rușine, ce rușine ! murmură sublocotenentul, rămînînd pironit locului. S-ajungi pînă acolo, încît abia să te mai rabde cînd vii... Nu, destul ! Acuma știu sigur că-i destul !

Lumina se stinse în salonul Nikolaevilor. „Au trecut în dormitor", gîndi Romașov și, cu o limpezime uimitoare, își închipui cum se pregătesc de culcare, dezbrăcîndu-se unul lîngă altul, cu obișnuita nepăsare și lipsa de rușine a celor căsătoriți de multă vreme, și cum vorbesc despre el. Ea, numai în fustă, se piaptănă pentru noapte în fața oglinzii. Vladimir Efimovici stă pe pat în cămașă, își scoate cizmele și, înroșindu-se de sforțare, spune cu glas supărat și somnoros : „Știi, Șurocika, m-am săturat pînă-n gît de Romașov al tău. Mă mir de ce-i dai atîta atenție." Iar ea, cu spelca în gură și fără să se întoarcă, îi răspunde prin oglindă, cu glas nemulțumit : „Ba nu-i de loc al meu, ci al tău !"

Mai trecură cinci minute pînă cînd Romașov, chinuit de gîndirile-i amare, se hotărî s-o pornească mai departe. Trecu furișîndu-se de-a lungul gardului de nuiele care împrejmuia casa Nikolaevilor, trăgîndu-și cu băgare de seamă picioarele din noroi, ca și cum ar fi putut să-l audă cineva și să-l prindă asupra unei fapte rele. N-avea chef să se întoarcă acasă, îl cuprindea un fel de spaimă, aproape un dezgust, amintindu-și de odaia lui îngustă și lungă, cu o singură fereastră și de toate lucrurile din ea, de care se plictisise de moarte. „Uite, numai ca să-i fac în ciudă, am să mă duc la Nazanski, se hotărî el pe loc, și îndată simți oarecare mulțumire față de o astfel de răzbunare. M-a certat pentru prietenia mea cu Nazanski, dar, ca să-i arăt că nu-mi pasă de ce spune, mă duc la el ! Uite-așa !"

Ridicînd ochii spre cer și strîngîndu-și cu putere mîinile la piept, își zise cu căldură : „Jur, da, jur că astăzi am fost pentru ultima oară la ei... Nu vreau să mai îndur asemenea umilință. Jur !"

Apoi, ca totdeauna, adăugă în minte :

„Ochii lui negri și vii scînteiau de hotărîre și de dispreț", cu toate că n-avea ochi negri, ci foarte obișnuiți, căprui, încercuiți cu o dungă verzuie.

Nazanski locuia într-o cameră închiriată la camaradul său, locotenentul Zegrjt, care pesemne, era cel mai bătrîn locotenent din toată armata rusă, deși își făcea serviciul într-un mod exemplar și luase parte la campania împotriva turcilor. O soartă vitregă și de neînțeles îl împiedicase să înainteze în grad. Văduv cu patru copii mici, izbutea totuși, de bine de rău, s-o scoată la capăt cu solda lui de patruzeci și opt de ruble.

Lua locuințe mari, subînchiriind apoi camere ofițerilor necăsătoriți, ținea o pensiune, creștea găini și curci și se pricepea să cumpere lemne foarte ieftin și totdeauna la vreme. Singur își scălda copiii în albie, singur îi îngrijea cu doctoriile pe care le avea în casă și singur le cosea la mașină bluze, pantalonași și cămășuțe. Încă înainte de a se căsători, ca de altfel mulți ofițeri burlaci, Zegrjt încercase de plăcere să brodeze ori să coasă, ca o femeie ; acum însă îl silea crunta nevoie. Gurile rele spuneau chiar că lucrușoarele acestea le trimitea la vînzare, în mare taină și pe sub mînă.

Dar toate măruntele îndeletniciri gospodărești nu-i prea foloseau lui Zegrjt. Păsările din curte piereau de molimi, camerele rămîneau neînchiriate, abonații la pensiune se plîngeau că mîncarea nu-i bună și nu plăteau. Așa că aproape regulat, de vreo patru ori pe an, puteai să-l vezi pe Zegrjt, deșirat și bărbos, cu fața răvășită și asudată, alergînd prin oraș cu nădejdea de a face rost de ceva bani... Atunci, șapca, turtită ca o clătită, îi luneca pe o ureche, iar mantaua străveche, de pe vremea lui Nicolae I, încă dinainte de război, se umfla și poalele-i fîlfîiau la spate ca două aripi.

De data aceasta, odăile lui erau luminate. Romașov se apropie de fereastră și-l văzu pe Zegrjt stînd la o masă rotundă, sub lampa atîrnată de tavan. Aplecîndu-și capul chel, cu fața blîndă, murdară și zbîrcită, broda cu arnici o bucată de pînză pe care era un model de hîrtie roșie — fără îndoială piepții unei cămăși ucrainene. Romașov bătu cu degetul în geam. Zegrjt tresări, își lăsă lucrul deoparte și se apropie de fereastră.

— Eu sînt, Adam Ivanovici. Deschide-mi o clipă, zise Romoșov.

Zegrjt se cățără pe pervaz, trecîndu-și prin oblon capul pleșuv și barba rară ce-i atîrna într-o parte.

— Dumneata ești, sublocotenent Romașov ? Ce este ?

— Nazanski e acasă ?

— Acasă... acasă ! Unde ar putea să se ducă ? Ah, Dumnezeule ! (Barba lui Zegrjt începu să fluture la fereastră.) Nazanski al dumitale își bate joc de mine... E a doua lună de cînd îi trimit masa la prînz, iar el numai îmi făgăduiește c-o să-mi plătească, și atît. Cînd s-a mutat la mine, l-am rugat stăruitor, pentru a înlătura orice fel de neînțelegeri...

— Da, da, da... într-adevăr... îl opri Romaşov cu gîndul aiurea. Dar ia spune-mi, în ce stare-i ? Pot să-l văd ?

— Cred că da... Se plimbă într-una prin odaie. Zegrjt trase o clipă cu urechea. Uite... şi-acum umblă ! Înţelegi, i-am spus limpede : „Pentru a înlătura orice fel de neînţelegeri, stabilim ca plata...

— Iartă-mă, Adam Ivanovici, îl opri iar Romaşov, dacă-mi dai voie, o să vin altă dată ! Astăzi sînt tare grăbit...

Trecu mai departe şi coti după colţ. În fundul grădiniţei, odaia lui Nazanski era luminată şi una din ferestre, larg deschisă. Nazanski, fără tunică, numai în cămaşă, cu gulerul descheiat, se plimba de colo pînă colo cu paşi repezi prin odaie... Faţa-i albă şi capul cu păr bălai, cînd se iveau în dreptul ferestrelor, cînd piereau după zid... Romaşov sări gardul grădiniţei şi-l strigă.

— Cine-i ? întrebă Nazanski, plecîndu-se pe fereastră, foarte liniştit, parcă ar fi aşteptat strigătul ăsta. A, dumneata eşti, Gheorghi Alexeici ? Stai ! Uşa-i departe şi-i tare întuneric. Mai bine urcă-te pe fereastră... Dă-mi mîna !

Odaia lui Nazanski era şi mai sărăcăcioasă decît a lui Romaşov. La peretele de lîngă fereastră, un pat de fier îngust şi scund, cu somiera lăsată, iar drept aşternut parcă n-avea decît o învelitoare de pichet trandafirie deasupra. La celălalt perete, o masă simplă de lemn nevopsit şi două scăunele grosolan cioplite. Într-un colţ al odăii era prins în cuie un dulăpior îngust de lemn. La picioarele patului, un geamantan roşcat de piele, acoperit peste tot cu etichete de hoteluri. Afară de lucrurile acestea şi lampa de pe masă, nu mai era nimic în odaie.

— Bună seara, dragul meu, zise Nazanski, scuturînd puternic mîna lui Romaşov şi pironindu-şi asupra lui minunaţii ochi albaştri, visători. Stai colea, pe pat ! Ai auzit c-am cerut un concediu de boală ?

— Da !... Mi-a spus adineauri Nikolaev !

Romaşov îşi aminti de cumplitele cuvinte ale ordonanţei şi faţa i se strînse dureros.

— Aha ! Ai fost la Nikolaevi ? întrebă deodată Nazanski cu vioiciune şi cu vădit interes. Te duci des pe la ei ?

Un nedesluşit instinct de prevedere, stîrnit de tonul neobişnuit al întrebării, îl făcu pe Romaşov să mintă şi răspunse cu nepăsare :

— Nu, foarte rar ! Am trecut numai din întîmplare...

Nazanski, care umbla în lung şi-n lat prin odaie, se opri în faţa dulăpiorului şi-l deschise. Pe un raft era o sticlă de votcă şi lîngă ea, un măr tăiat cu grijă în felioare subţiri. Stînd cu spatele la musafirul său, îşi umplu în grabă un păhărel şi-l bău. Romaşov văzu cum spatele i se înfioară ca-n spasme sub cămaşa subţire de pînză.

— Nu vrei să iei ceva ? întrebă Nazanski, arătînd dulăpiorul. Gustarea nu-i prea bogată, dar dacă ţi-e foame, pot să-ţi fac nişte ochiuri. Am putea să-l mai înduplecăm pe strămoşul nostru Adam.

— Mulţumesc, am să mănînc mai tîrziu.

Nazanski, cu mîinile în buzunare, îşi reluă plimbarea. După ce făcu de două ori ocolul odăii, prinse a vorbi ca şi cum ar fi urmat o conversaţie întreruptă cu o clipă mai înainte :

— Da, uite, umblu mereu şi mă tot gîndesc... Ştii, Romaşov, sînt fericit ! Mîine la regiment, or să spună toţi că iar m-am pus pe băut... Ei, da, oarecum e adevărat şi totuşi nu-i chiar aşa ! În clipa aceasta, sînt fericit, nu-s bolnav şi nici nu sufăr de nimic... În zilele obişnuite, mintea şi voinţa-mi sînt înăbuşite. Atunci mă pierd în mediocritatea laşă, flămîndă şi ajung vulgar şi plicticos chiar faţă de mine însumi, prevăzător şi chibzuit. Aşa, de pildă, urăsc serviciul militar, şi totuşi sînt în armată. De ce mai sînt oare în armată ? Dracu ştie de ce ! Fiindcă din copilărie mi s-a spus într-una şi acum toţi cei din jurul meu repetă că în viaţă lucrul de căpetenie e să ai slujbă, să mănînci bine şi să fii bine îmbrăcat... Cît despre filozofie, spun ei, e o prostie, bună doar pentru cel care n-are ce face sau a moştenit avere de la maică-sa. Aşa că, de frică să nu mor de foame, fac lucruri străine de sufletul meu şi execut ordine ce mi se par uneori aspre, iar alteori tîmpite... Existenţa mea e monotonă ca un zăplaz şi cenuşie ca postavul cazon ! Cu neputinţă — nu spun să discut cu cineva — dar nici măcar să meditez asupra dragostei, a frumuseţilor naturii, a relaţiilor dintre oameni, asupra egalităţii şi a fericirii lor, asupra poeziei şi asupra lui Dumnezeu... Toţi rîd de mine : „Ha-ha-ha, ce tot atîta filozofie !“... E neîngăduit, e chiar ridicol şi nesăbuit pentru un ofiţer de infanterie să se gîndească la lucruri înalte. Asta-i filozofie, ce dracu !... şi deci prostii şi pălăvrăgeală zadarnică, fără nici un rost...

— Și totuși e lucrul de căpetenie în viață! declară Romașov, dus pe gînduri.

— Uite că am și eu uneori perioade pe care ei le judecă atît de crud ! urmă Nazanski, fără să-l asculte.

Umbla mereu în lung și-n lat și, din cînd în cînd, făcea gesturi convingătoare, nu spre Romașov, ci spre cele două colțuri opuse ale odăii, spre care se îndrepta pe rînd.

— Acesta-i timpul libertății mele, Romașov, al libertății sufletului meu, a voinței și a minții mele ! Atunci trăiesc o viață lăuntrică, ciudată poate, dar adîncă și minunată... O viață așa de plină ! Tot ce-am văzut, tot ce am citit sau am auzit, totul se însuflețește în mine și capătă o strălucire puternică și un înțeles adînc și nemărginit ! Memoria mea ajunge ca un muzeu cu lucruri de preț... Înțelegi ? Atunci sînt un adevărat Rotschild ! Iau cel dintîi subiect ce-mi vine în minte și-l cercetez îndelung, adînc, cu voluptate... Mă gîndesc la chipurile oamenilor, la felurite întîlniri, la caractere, la cărți, la femei... A, mai ales la femei și la iubire !... Uneori cuget la oamenii mari din trecut, la martirii științei, la înțelepți și la eroi, cît și la vorbele uimitoare pe care le-au rostit. Cîteodată, deși nu cred în Dumnezeu, cuget la sfinții făcători de minuni, la pustnici, la martiri și-mi aduc aminte de canoane și de rugăciuni înduioșătoare... Doar am învățat și la seminar, dragul meu, și am o memorie uimitoare ! Ei bine, cînd mă gîndesc la toate acestea, mi se-ntîmplă uneori să simt cu atîta putere bucuria sau durerea altuia, ori frumusețea nemuritoare a unei fapte mari, încît încep să umblu așa, singuratic... și plîng... plîng cu lacrimi fierbinți...

Romașov se ridică încetișor de pe pat și se așează pe marginea ferestrei deschise, cu spatele și cu tălpile sprijinite de laturile pervazului. De-aici, din odaia luminată, noaptea părea mai întunecoasă, mai adîncă și mai tainică. Un vînt cald, cu toane, dar ce abia se auzea, legăna sub fereastră frunzișul negru al tufișurilor scunde. În văzduhul molcom, plin de ciudate miresme primăvăratice, în tăcerea întunecată și-n strălucirea puternică, aproape caldă a stelelor, simțeai o neliniște tainică și pătimașă, ghiceai setea de zămislire și darnica voluptate a pămîntului, a plantelor, a copacilor și a lumii întregi.

Nazanski se plimba într-una și vorbea, fără să se uite la Romașov, adresîndu-se parcă pereților și colțurilor odăii.

— În ceasurile acelea, gîndurile mele alergă capricioase, nespus de felurite şi de neaşteptate. Judecata parcă mi se ascute şi se luminează, iar închipuirea mea devine un adevărat şuvoi ! Toate lucrurile, toate fiinţele pe care le rechem în minte mi se arată în adevărata lor înfăţişare şi cu atîta limpezime, de parcă le-aş vedea într-o cameră de proiecţie. Ştiu, ştiu, dragul meu, că această ascuţire a simţurilor şi toată lumina asta spirituală nu este, vai ! decît acţiunea fiziologică a alcoolului asupra sistemului nervos... La început, cînd am simţit pentru întîia dată această minunată încîntare a vieţii lăuntrice, am crezut că-i însăşi inspiraţia... Dar nu ! Starea aceasta nu-i nici creatoare şi nici măcar nu ţine mult. E numai un proces bolnăvicios, un reflex trecător care, de fiecare dată, te roade tot mai mult din temelie ! Da... Totuşi, nebunia asta mă încîntă şi... ducă-se dracului orice prevedere salvatoare şi, o dată cu ea, şi nădejdea prostească de a trăi o sută zece ani şi de a fi semnalat în ziare, la rubrica faptelor diverse, ca un neobişnuit exemplu de longevitate... Sînt fericit şi atîta tot !

Nazanski se apropie iar de dulăpior, îşi umplu un pahar şi, după ce-l bău, închise la loc dulapul cu grijă. Alene şi aproape fără să-şi dea seama, Romaşov se ridică şi făcu acelaşi lucru.

— Şi la ce te gîndeai cînd am venit, Vasili Nilîci ? întrebă el, aşezîndu-se iar pe marginea ferestrei.

Dar Nazanski mai că nu-i auzi întrebarea :

— Aşa, de pildă, ce fericire-i să te gîndeşti la femei ! exclamă el, făcînd un gest larg spre colţul cel mai îndepărtat, unde ajunsese în plimbarea lui. Să nu cugeţi la ele cu gînduri rele... Ce rost are ? Nu trebuie niciodată — nici chiar în gînd — să-l faci pe om părtaş la o răutate şi, cu atît mai mult, la o murdărie... Mă gîndesc adesea la femeile gingaşe, neprihănite şi graţioase, la lacrimile lor senine şi la zîmbetele lor încîntătoare, la mamele tinere şi virtuoase, la îndrăgostitele care înfruntă moartea din iubire, la minunatele fete nevinovate şi mîndre cu suflete neîntinate care ştiu tot şi nu se tem de nimic. Nu există asemenea femei ! Sau poate că mă-nşel... Pesemne că totuşi există, dar nici eu, nici dumneata nu le

vom cunoaşte niciodată. Poate dumneata să le mai vezi, dar eu, niciodată.

Nazanski sta înaintea lui Romaşov, privindu-l ţintă ; dar după expresia visătoare a feţei lui şi după zîmbetul nelămurit ce-i flutura pe buze, îţi dădeai seama că nu-l vedea... Niciodată pînă acum, nici chiar în clipele cele mai bune, cînd Nazanski era treaz, chipul său nu i se păruse lui Romaşov atît de frumos şi de fermecător. Părul bălai cădea în bucle mari în jurul frunţii înalte şi senine, barba roşcată, pătrată şi potrivit de mare se lăsa în valuri regulate, parc-ar fi fost ondulată ; capul mîndru şi puternic, cu liniile distinse ale gîtului descoperit, amintea de eroii sau înţelepţii greci, ale căror busturi minunate Romaşov le admirase cîndva în gravuri. Ochii albaştri, luminoşi şi cam umezi sclipeau de inteligenţă şi de bunătate. Pînă şi gingaşa culoare trandafirie a feţei lui frumoase şi cu trăsături regulate te uimea prin netezimea ei şi numai un ochi foarte încercat ar fi putut deosebi în aparenta frăgezime, ca şi în uşoara congestionare a trăsăturilor, efectul alcoolului.

— Iubirea ! Ce taină de nepătruns ! Ce încîntare, ce suferinţă arzătoare şi dulce totodată ! se înflăcără fără veste Nazanski.

În tulburarea lui, îşi trecu mîinile prin păr şi se îndreptă iar cu paşi grăbiţi spre colţul odăii, dar, înainte de-a ajunge se opri şi, întorcîndu-se către Romaşov, izbucni într-un rîs vesel. Sublocotenentul îl urmărea cu nelinişte.

— Mi-am adus aminte de o întîmplare nostimă ! reluă Nazanski cu glas blînd şi simplu. Ah, cum îmi mai fug gîndurile de la una la alta. Mă aflam o dată la Riazan, în portul Oka, şi trebuia s-aştept vaporul mai bine de o zi ! Era primăvară, pe timpul revărsării apelor, iar eu, după cum ţi-ai închipuit desigur, m-am aşezat în tihnă la bufet. La tejghea şedea o fată de vreo optsprezece ani. Fata, cum să-ţi spun, nu prea frumoasă, ciupită de vărsat, părea vioaie, cu ochi negri şi un zîmbet fermecător, într-un cuvînt straşnic de drăguţă. În sală eram numai eu, fata şi un tînăr telegrafist, bălai şi mărunţel. Ba mai era şi tatăl ei, o mutră obişnuită de negustor, roşu la faţă şi gras, care semăna cu un dulău de vînătoare bătrîn şi arţăgos. Tatăl însă parcă sta în culise... Se ivea o clipă după tejghea, căsca într-una, scărpinîndu-şi burta pe sub haină şi abia deschizîndu-şi ochii de somn, apoi se ducea iar să

moţăie. Telegrafistul se apropia mereu de tejghea... Parcă-l văd cum se rezema cu coatele şi tăcea... Tăcea şi ea, uitîndu-se pe fereastră la apele revărsate... Din cînd în cînd, băiatul începea să cînte, repede, mai mult declamînd :

Ce este iubirea ?
E un dar ceresc
Şi ne aprinde simţuri
Ce ne zăpăcesc !

Şi tăcea din nou. Peste cinci minute, îngîna la rîndul ei : „Ce este-e iubi-i-rea ? E un dar cer-e-esc..." Ştii, o melodie cum nu se poate mai banală. Pesemne c-o auziseră amîndoi la operetă sau la vreun spectacol de estradă... Sau or fi fost împreună — poate pe jos — anume s-o audă la oraş. Da... Mai cîntau puţin şi apoi iar tăceau... Pe urmă, în timp ce privea pe geam, ea-şi uita ca din întîmplare mîna pe tejghea, iar el i-o lua în mîinile lui şi-i dezmierda degetele, unul după altul... Şi din nou : „Ce este-e iubi-i-rea"... Afară era primăvară, apele se revărsau şi peste tot simţeai o nelinişte voluptoasă... Aşa şi-au petrecut toată ziua ! Atunci, această „iubire" m-a plictisit rău de tot, dar acuma îmi amintesc de ea cu duioşie. Pesemne că-n felul ăsta au dus-o vreo două săptămîni înaintea sosirii mele şi poate tot aşa încă o lună după plecarea mea... Abia mult mai tîrziu am înţeles ce mare le era fericirea, care răsărea ca o rază de lumină în sărăcăcioasa şi atît de mărginita lor viaţă, de o sută de ori mai neînsemnată chiar decît amărîtul nostru trai!... De altfel... stai puţin, Romaşov ! Mi se încurcă gîndurile... Cum de-am ajuns la telegrafistul ăsta ?

Nazanski se apropie din nou de dulăpior, dar de data aceasta nu bău ci, întorcîndu-se cu spatele la Romaşov, îşi frecă fruntea şi-şi strînse tare tîmplele cu degetele mîinii drepte. În această mişcare nervoasă de neputinţă era ceva vrednic de milă şi înjositor.

— Vorbeai despre iubire, despre nemărginirea, despre tainele şi bucuriile ei... îi aminti Romaşov.

— Da, iubirea ! se aprinse Nazanski cu vioiciune. Dădu de duşcă un păhărel şi se întoarse de la dulăpior cu ochi înflăcăraţi, ştergîndu-şi buzele cu mîneca de la cămaşă. Iubirea ! Cine o înţelege ? A ajuns subiect de operete murdare şi josnice, de ilustraţii pornografice, de anecdote necuviincioase şi

de poezii scîrboase. Asta am făcut-o noi, ofiţerii ! Ieri a fost la mine Ditz ! Chiar de pe locul unde stai acum, vorbea despre femei, jucîndu-se cu *pince-nez*-ul lui de aur. Romaşov, dragul meu, dacă animalele, cîinii, de pildă, ar avea darul să înţeleagă vorba omenească şi dacă unul dintre ei l-ar fi auzit ieri pe Ditz, te asigur c-ar fi fugit de ruşine... Ştii că Ditz e băiat bun. De altfel, toţi oamenii sînt buni, nu există oameni răi... Dar el se sfieşte să vorbească altfel despre femei, de frică să nu-şi piardă renumele de cinic, de desfrînat şi de cuceritor... E o înşelătorie generală, un fel de fanfaronadă a bărbaţilor, un dispreţ îngîmfat faţă de femeie. Şi totul numai fiindcă cei mai mulţi dintre voi văd în dragoste, în posesiune, da... înţelegi... în definitiva posesiune a femeii, ceva grosolan, bestial şi egoist, ceva tăinuit şi josnic... o ruşinoasă desfrînare. Ei, drăcie ! Nu prea ştiu cum să mă exprim... De aceea, în cele mai multe cazuri, după posesiune, urmează răceala, dezgustul, duşmănia... De aceea oamenii au şi ales noaptea pentru dragoste, ca pentru hoţii şi pentru omoruri... Aici, dragul meu, natura le întinde o cursă, o momeală şi un streang !

— E adevărat ! încuviinţă încet şi cu tristeţe Romaşov.

— Ba nu-i adevărat ! se mînie Nazanski. Îţi spun eu că nu-i adevărat... Natura a fost genială în tot ce-a orînduit ! Tocmai de aceea pentru locotenentul Ditz, după dragoste, vine dezgustul şi saturaţia, în timp ce pentru Dante dragostea-i numai farmec, încîntare şi primăvară ! Să nu mă înţelegi greşit ! Vorbesc despre dragoste în înţelesul propriu al cuvîntului, numai despre dragostea fizică... Chiar şi ea-i partea celor aleşi ! Să-ţi dau un exemplu... Toată lumea are — mai mult sau mai puţin — simţ muzical, dar la milioane de oameni simţul ăsta e la fel cu al peştelui sau cu al căpitanului Vasilcenko, iar printre ei nu se găseşte decît un singur Beethoven... Aşa-i în toate, în poezie, în artă, în înţelepciune... Şi dragostea, te asigur, are culmile ei la care pot s-ajungă numai cîţiva aleşi, între milioane de oameni...

Nazanski se apropie de fereastră, îşi rezemă fruntea de colţul peretelui lîngă Romaşov şi, cu privirea pierdută în calda întunecime a nopţii de primăvară, urmă cu glas tremurător, adînc şi inspirat :

— O, cum nu ştim noi, oameni grosolani, leneşi şi mărginiţi să preţuim farmecul delicat şi inefabil al iubirii... Înţelegi oare ce nenumărate bucurii şi ce încîntătoare suferinţe se

ascund într-o iubire neîmpărtășită, o iubire fără speranță? Cînd eram mai tînăr, n-aveam decît un singur vis: să mă îndrăgostesc de o femeie neobișnuită, de care să nu mă pot apropia, o femeie, știi, cu care niciodată n-aș putea să am nimic comun. Să mă îndrăgostesc de ea și întreaga viață să-i închin toate gîndurile mele. Puțin îmi păsa, dacă m-aș fi îmbrăcat argat, lacheu, vizitiu, dacă m-aș fi travestit ori aș fi recurs la tot felul de șiretlicuri ca s-o văd din întîmplare o dată pe an, să pot săruta urmele pașilor ei pe scară, și ah! neînchipuită fericire, să-i ating rochia măcar o singură dată în viața mea!

— Și să sfîrșești la casa de nebuni, zise trist Romașov.

— Ah, dragul meu, oare nu-i totuna? se înflăcără Nazanski și iar începu să se plimbe nervos prin odaie. Cine știe? Poate că abia atunci vei cunoaște o viață de basm și pe deplin fericită... Fie, poate că dumneata vei înnebuni din pricina acestei iubiri unice și de necrezut, pe cîtă vreme locotenentul Ditz își va pierde mințile de pe urma paraliziei progresive și a bolilor venerice... Ce-i de ales? Închipuie-ți numai ce fericire-i să stai o noapte întreagă în beznă, de cealaltă parte a străzii, și să te uiți la ferestrele iubitei... Ele se luminează deodată și o umbră se mișcă după perdea. O fi ea? Ce face? La ce se gîndește? Lumina se stinge... Dormi în pace, dormi, bucuria mea, dormi iubita mea!... Și toată ziua ți-e plină. E o victorie! Zile, luni, ani întregi, îți încordezi toate puterile, toată imaginația și stăruința și... în sfîrșit, iată măreața, suprema încîntare! Ai în mîinile tale batista ei, o hîrtiuță în care a învelit o bomboană, un program scăpat pe jos... Ea nu știe nimic despre tine și nici nu va ști vreodată... Privirile ei lunecă asupra ta fără să te vadă, dar tu ești acolo, alături, o adori, gata oricînd să-ți jertfești pentru ea — nu, de ce pentru ea? — pentru un capriciu de-al ei, pentru soțul, pentru amantul, pentru cățelușul ei drag, ești gata să-ți dai și viața și onoarea și tot ce se poate dărui! Romașov, astea-s bucurii pe care nu le cunosc seducătorii obișnuiți.

— O, ce adevărat e! Ce minunat e tot ce spui! exclamă Romașov mișcat. De cîtva timp, nu mai ședea pe fereastră, ci se plimba ca Nazanski prin odaia lungă și îngustă, izbindu-se în fiecare clipă de el și oprindu-se locului. Ce de gînduri îți mai vin în minte! Am să-ți vorbesc și eu despre mine! Eram îndrăgostit de o femeie... A, nu-i de aici! Nu... locuia la

Moscova, pe cînd... eram încă... iuncher. Ea habar n-avea, şi simţeam o minunată bucurie să stau în preajmă-i cînd lucra cîte ceva, să-i iau ghemul de aţă şi să-l trag încetişor spre mine. Numai atît... Ea nu băga de seamă nimic, iar eu ameţeam de fericire.

— Da, da, înţeleg, dădea din cap Nazanski, zîmbind voios şi blînd. Te înţeleg ! E ca un fel de fir electric, ca un fluid, nu-i aşa ? Ca o legătură sufletească dulce şi gingaşă... Ah, dragul meu, ce frumoasă-i viaţa !...

Nazanski tăcu, mişcat de gîndurile lui, iar ochii albaştri i se umplură de lacrimi strălucitoare. Romaşov fu şi el cuprins de o mare duioşie şi de-o încîntare cam exaltată. Sentimentele acestea le nutrea în aceeaşi măsură pentru Nazanski şi pentru el însuşi.

— Vasili Nilîci, mă mir de dumneata ! zise el, luînd mîinile lui Nazanski şi strîngîndu-i-le cu putere. Eşti un om aşa de deştept, aşa de talentat şi de simţitor... Ai un suflet atît de mare şi uite că... parcă dinadins te nenoroceşti. O nu, nu, nu îndrăznesc să-ţi fac morala obişnuită... Eu însumi sînt... Dar dac-ai întîlni în viaţă o femeie care ar şti să te preţuiască şi ar fi vrednică de dumneata ? E un lucru la care mă gîndesc adesea !...

Nazanski se opri din mers şi privi multă vreme pe fereastra larg deschisă.

— O femeie... zise el dus pe gînduri. Da, am să-ţi povestesc ! exclamă el deodată cu hotărîre. Am întîlnit o singură dată în viaţa mea o femeie minunată şi neobişnuită. O fată... Dar ştii, aşa cum spune Heine : „Ea era demnă de dragoste şi el o iubea, dar el nu era demn de dragoste şi ea nu-l iubea". Ea a încetat să mă iubească fiindcă beau... De altfel, nu ştiu, poate că dimpotrivă... am început să beau fiindcă ea nu m-a mai iubit. Ea... nici ea nu-i aici... asta s-a petrecut demult ! Ştii că, după ce-am făcut trei ani de serviciu, am trecut apoi patru ani în rezervă şi acum trei ani am intrat iar în armată. N-a fost nici un roman de dragoste între noi... Am avut în total numai zece sau cincisprezece întîlniri şi cinci sau şase convorbiri intime. Te-ai gîndit însă vreodată la puterea de atracţie şi la farmecul de neînvins al trecutului ? Uite, nimicurile acestea nevinovate sînt acum toată bogăţia mea. O mai iubesc şi astăzi ! Aşteaptă, Romaşov... Eşti vrednic să-ţi citesc singura scrisoare, prima şi ultima pe care mi-a scris-o.

Se aplecă în faţa geamantanului şi începu să scotocească fără grabă printre hîrtii, în timp ce vorbea mai departe.

— Cred că n-a iubit niciodată pe nimeni decît pe ea însăşi. O roade o nemărginită ambiţie şi-i stăpînită de nu ştiu ce putere crudă şi mîndră... Dar totodată-i bună, plină de feminitate şi de afecţiune... Parc-ar fi în ea două fiinţe : una cu inteligenţă aspră şi egoistă, cealaltă, cu inimă duioasă şi pătimaşă. Iată scrisoarea, citeşte-o, Romaşov ! Începutul n-are însemnătate. Nazanski îndoi cîteva rînduri de sus. Citeşte de-aici înainte.

Ca lovit cu măciuca în cap, Romaşov simţi că totul din jur se învîrte o dată cu el. Scrisul mare, nervos şi fin nu putea fi decît al Alexandrei Petrovna, atît era de personal, de neregulat şi de elegant. Cum primea adesea bileţele de la ea cu invitaţii la masă sau la o partidă de *whist*, l-ar fi putut recunoaşte dintr-o mie de scrisuri felurite.

„...*E dureros şi greu pentru mine s-o spun,* citi el sub mîna lui Nazanski, *dar singur ai făcut totul ca relaţiile noastre să aibă un sfîrşit atît de trist. Mai mult decît orice pe lume nu pot suferi minciuna, care-i totdeauna urmarea laşităţii şi a slăbiciunii, încît n-am să te mint. Te-am iubit şi te mai iubesc încă şi ştiu că n-o să-mi pot înăbuşi sentimentul ăsta nici prea uşor şi nici prea repede. Dar pînă la urmă tot îl voi învinge. Ce s-ar întîmpla dac-aş face altceva? Ce-i drept, aş fi avut destulă putere şi abnegaţie să fiu călăuza, îngrijitoarea, sora de caritate a unui om lipsit de voinţă, decăzut şi pierdut moralmente. Urăsc însă mila şi veşnica, umilitoarea iertare a tuturor păcatelor şi nu vreau să trezeşti în mine asemenea sentimente. Nu vreau să trăieşti din pomana compătimirii şi a unui devotament de cîine. Dar ştiu că nu poţi să te schimbi, cu toată inteligenţa şi sufletu-ţi minunat. Mărturiseşte cinstit şi sincer că nu poţi ! Ah, dragul meu Vasili Nilîci, dac-ai putea ! Dac-ai putea ! Spre dumneata năzuieşte inima mea şi către ea mi se îndreaptă toate dorinţele... Te iubesc ! Dar nu m-ai vrut. Pentru fiinţa pe care-o iubeşti, poţi răsturna lumea întreagă, şi eu ţi-am cerut atît de puţin... Nu poţi? Adio ! Te sărut în gînd pe frunte... ca pe un mort, fiindcă pentru mine ai murit. Te sfătuiesc să distrugi scrisoarea aceasta, nu că m-aş teme de ceva, dar fiindcă ţi-ar fi cu timpul un prilej de tristeţe şi de chinuitoare amintiri. Încă o dată, repet...*“

— Urmarea nu te mai poate interesa ! zise Nazanski, luînd hîrtia din mîinile lui Romaşov. Asta-i singura scrisoare pe care mi-a trimis-o.

— Şi ce s-a mai întîmplat pe urmă ? îngăimă Romaşov.

— Pe urmă ? Pe urmă nu ne-am mai văzut. Ea... ea a plecat nu ştiu unde şi mi se pare că s-a măritat cu... un inginer. Nu mai are nici o însemnătate...

— Şi nu te mai duci niciodată pe la Alexandra Petrovna ?

Romaşov rosti cuvintele acestea în şoaptă... Amîndoi tresăriră auzindu-le, şi multă vreme nu-şi putură lua ochii unul de la altul. În aceste cîteva clipe, pieriră dintre ei toate stavilele pe care le ridică şiretenia, prefăcătoria, tot ce-l face pe om de nepătruns, şi, nestingheriţi, îşi citiră în suflete. Înţeleseră numaidecît mii de lucruri pe care pînă atunci le tăinuiseră, şi toată convorbirea lor din ziua aceea căpătă un înţeles cu totul aparte, adînc şi aproape tragic.

— Cum ? Şi... dumneata ? zise, în sfîrşit, foarte încet Nazanski, cu o expresie de spaimă nebună în ochi. Dar îndată îşi veni în fire şi izbucni într-un rîs nefiresc : Ia te uită ce încurcătură ! Ne-am îndepărtat cu totul de subiect... Scrisoarea pe care ţi-am arătat-o a fost scrisă acum o sută de ani, iar femeia asta trăieşte astăzi tare departe...în Transcaucazia, mi se pare !... Aşadar, unde am rămas ?

— E timpul să mă duc acasă, Vasili Nilîci... E tîrziu ! făcu Romaşov, ridicîndu-se.

Nazanski nu încercă să-l oprească. Se despărţiră liniştiţi, dar ruşinîndu-se parcă unul de altul. Romaşov era acum şi mai sigur că scrisoarea-i de la Şurocika. Întorcîndu-se acasă, se gîndea mereu la scrisoarea aceasta şi nu înţelegea nici el natura sentimentelor pe care i le trezise. Era gelos pe Nazanski, gelos pe trecut, şi simţea un fel de rea şi victorioasă compătimire faţă de Nikolaev, dar, în acelaşi timp, nutrea şi o nouă nădejde, nedeslușită, dulce însă şi ademenitoare. Scrisoarea parcă-i întindea şi lui un fir tainic, nevăzut, care-l călăuzea spre viitor.

Vîntul se potolise.

O tăcere adîncă umplea noaptea, iar întunecimea ei părea caldă şi catifelată. Dar în văzduhul neadormit, în liniştea copacilor nevăzuţi şi-n mireasma pămîntului, ghiceai o viaţă ascunsă, creatoare. Romaşov mergea fără să vadă drumul şi aştepta mereu ca o suflare puternică, măreaţă şi blîndă să-i

mîngîie fața cu adierea ei fierbinte. În sufletul lui, își amintea cu părere de rău de primăverile luminoase și pentru totdeauna apuse ale copilăriei și tînjea cu duioșie după trecutul lui curat și scump...

Cînd ajunse acasă, găsi alt bilețel de la Raisa Alexandrovna Peterson. Într-un stil pompos și nesăbuit, îi imputa trădarea crudă, spunea c-a înțeles tot și-l amenința cu grozăviile răzbunării, de care-i în stare o inimă zdrobită de femeie.

„Știu ce-mi rămîne de făcut! scria ea. *Dacă nu mor de oftică din pricina ticăloasei dumitale purtări, fii sigur c-am să mă răzbun cumplit. Poate crezi că nimeni nu știe unde-ți petreci toate serile? Ce orb ești! Și pereții au urechi. Te urmăresc pas cu pas. De altfel, cu fizicul și elocvența dumitale, n-ai să te alegi cu nimic acolo, decît doar că N. te va da pe ușă afară ca pe un cîine. Iar cu mine te sfătuiesc să fii mai cu băgare de seamă. Nu-s din femeile care iartă jignirile ce li se aduc.*

Pumnalul știu să-l mînuiesc,
Doar sînt născută în Caucaz.

Odinioară a dumitale, iar acum a nimănui.

Raisa

P. S. Să vii neapărat sîmbăta viitoare la club. Trebuie s-avem o explicație. Îți rezerv al treilea cadril, dar, de data aceasta, nu după considerație! R.P.“

Romașov simți cum din paginile acestea tîmpite, scrise ca de un analfabet, se desprindeau prostia și josnicia, iar miasmele mocirlei de provincie, cu bîrfelile ei pline de răutate, parcă-l învăluiau și pe el. Se văzu împroșcat din cap pînă-n picioare cu noroiul lipicios și de nespălat al unei legături cu o femeie pe care n-o iubea, legătură ce se prelungea de aproape șase luni. Se culcă abătut, oarecum zdrobit de greutatea acestei zile, și, cîteva clipe înainte de-a adormi, își spuse, folosind cuvintele pe care le rostise în seara aceea Nazanski: „Gîndurile lui erau cenușii ca postavul cazon“.

Se cufundă curînd într-un somn greu. În vis, se văzu copil, așa cum i se întîmpla totdeauna în vremea din urmă de cîte ori avea necazuri mari. Mizeriile, mîhnirea, monotonia vieții piereau, trupu-i era puternic, iar sufletul luminos și curat îi tresărea de o neînțeleasă bucurie. Lumea întreagă era și ea

luminoasă şi curată, iar în mijlocul ei, străzile dragi şi bine-cunoscute ale Moscovei aveau minunata strălucire pe care o poţi vedea numai în vis. Dar undeva, la capătul acestei lumi pline de bucurii, departe în zare, dăinuia o pată întunecoasă, rău prevestitoare... Acolo era un orăşel cenuşiu şi mort, cu serviciu obositor şi plicticos, cu ore de teorie, beţii la cercul militar, cu povara unei legături dezgustătoare, cu tristeţe şi singurătate... Toată viaţa cînta şi scînteia de bucurie, dar pata aceea întunecată, ca o năluca neagră, duşmănoasă îl pîndea în taină pe Romaşov, aşteptîndu-şi rîndul. Şi un Romaşov, copil nevinovat şi fără nici o grijă, îl plîngea cu lacrimi amare pe celălalt *eu* al său, parcă mai în vîrstă, care se îndepărta mereu, destrămîndu-se în bezna aceasta vicleană.

În mijlocul nopţii se trezi şi văzu că perna-i era udă de lacrimi. Nu izbutea să şi le stăpînească şi multă vreme-i mai curseră şiroaie calde şi repezi pe obraji.

VI

AFARĂ DE CÎŢIVA AMBIŢIOŞI ŞI CA-rierişti, toţi ofiţerii îşi făceau serviciul ca pe o corvoadă chinuitoare şi nesuferită care-i obosea şi-i dezgusta. Ofiţerii inferiori întîrziau la exerciţii, ca şcolarii şi fugeau în ascuns, cînd ştiau că nu vor păţi nimic. Comandanţii de companie, cei mai mulţi însuraţi şi cu familie numeroasă, absorbiţi de grijile casnice şi de aventurile soţiilor lor, copleşiţi de o cruntă sărăcie şi de greutăţile unei vieţi care depăşea mijloacele lor de trai, gemeau sub povara cheltuielilor covîrşitoare şi a poliţelor. Căutau să-şi plătească datoriile, luînd bani dintr-o parte, ca să astupe într-alta... Mulţi dintre ei se hotărau — şi de obicei la stăruinţa soţiilor — să ia bani din casa companiei sau din plata ce se cuvenea soldaţilor pentru munci suplimentare. Alţii opreau cu lunile şi chiar cu anii scrisorile cu bani, adresate soldaţilor şi pe care, conform regulamentului, trebuiau să le deschidă. Cîţiva trăiau numai din cîştigul de la *whist* şi de la alte jocuri de cărţi, ca *stos* şi *landsknecht*. Unii înşelau la joc şi lucrul era cunoscut, dar li se trecea cu vederea. Afară de asta, toţi se îmbătau regulat, atît la cercul militar, cît şi pe la

petreceri, cînd la unul cînd la altul, iar cîţiva beau de unul singur ca Sliva.

În felul acesta, ofiţerii nici nu mai aveau vreme să-şi îndeplinească bine îndatoririle de serviciu. De obicei, tot mecanismul interior al companiei era pus în mişcare şi orînduit de sergentul-major, şi tot el ducea şi întreaga muncă de birou, aşa că, pe nesimţite, dar sigur, îl avea pe comandantul companiei în mîinile lui iscusite. Căpitanii îşi făceau serviciul cu acelaşi dezgust ca şi ofiţerii inferiori şi „ţineau puştii din scurt", numai ca să-şi păstreze prestigiul, iar uneori, din plăcerea de a-şi arăta autoritatea.

Comandanţii de batalioane nu făceau cu desăvîrşire nimic, mai ales iarna. Sînt în armată două funcţii intermediare, cea de comandant de batalion şi cea de comandant de brigadă, ai căror şefi titulari au totdeauna situaţia cea mai nedefinită şi mai inactivă. Ce-i drept, vara, şefii de batalion tot mai erau nevoiţi să facă instrucţia unităţii lor, să ia parte la exerciţiile regimentului şi ale diviziei şi să îndure oboseala manevrelor. Iar timpul liber şi-l petreceau la club, citind cu sîrguinţă *Invalidul*, discutînd despre avansări şi jucînd cărţi. Primeau bucuros să le facă cinste ofiţerii inferiori, înjghebau la ei acasă mici sindrofii şi se străduiau să-şi mărite cîrdul de fete...

Dar în ajunul marilor parăzi şi al inspecţiei trupelor, toţi ofiţerii, de la mic la mare, căutau să întărească disciplina, scuturîndu-se unii pe alţii. Atunci nu mai ştiau ce-i odihna şi recîştigau timpul pierdut, sporind numărul orelor de instrucţie şi desfăşurînd o energie pe cît de încordată şi de dezorganizată, pe atît de rău înţeleasă. Nu se ţinea seama de puterea fizică a soldatului, oamenii fiind aduşi la istovire. Comandanţii de companie se purtau aspru şi grosolan cu ofiţerii inferiori; aceştia înjurau trivial şi peste măsură de murdar, în timp ce subofiţerii, răguşiţi de atîtea răcnete, băteau fără milă oamenii. De altfel, nu erau singurii care ridicau mîna asupra soldaţilor.

Asemenea zile erau un adevărat chin şi tot regimentul, de la comandant şi pînă la cea mai istovită şi mai păcătoasă ordonanţă, năzuia ca la o fericire cerească la odihna de duminică, cu cele cîteva ceasuri de somn mai mult.

În primăvara aceasta, regimentul se pregătea cu deosebită rîvnă pentru parada din mai. Se ştia cu siguranţă că trecerea în revistă o va face comandantul corpului de armată, general foarte exigent, cu un trecut de lupte şi cunoscut în literatura

militară mondială prin scrierile lui despre războiul carliștilor [1] și despre campania franco-germană din 1870, la care luase parte ca voluntar. De o și mai mare faimă se bucurau ordinele lui, întocmite în felul lapidar al lui Suvorov : mustra pe subalternii vinovați cu o batjocură amară, biciuitoare și brutală, de care ofițerii se temeau mai mult ca de oricare altă pedeapsă disciplinară.

Așa că, de două săptămîni, se muncea cu înfrigurare în companii, iar duminica era așteptată cu aceeași nerăbdare atît de ofițeri, cît și de soldații uluiți și îndobitociți.

Dar pentru Romașov, care era la arest, pierise tot farmecul acestei dulci odihne. Se trezi foarte devreme și, oricît se străduí, nu mai putu s-adoarmă. Se îmbrăcă alene, își bău ceaiul cu dezgust și chiar se răsti aspru la Gainan care, ca de obicei, era vesel, neastîmpărat și stîngaci ca un cățelandru.

Cu bluza cenușie descheiată, Romașov se învîrtea prin odăița lui, împiedicîndu-se de picioarele patului și lovindu-se cu coatele de polița șubredă și plină de colb. Pentru întîia dată, după un an și jumătate — și datorită unei împrejurări nenorocite și neprevăzute — se găsea singur cu el însuși. Pînă atunci fusese oprit de instrucție, de serviciu, de serile petrecute la cercul militar, de partidele de cărți, de legătura cu Raisa și de timpul petrecut la Nikolaevi. Uneori, chiar dacă i se întîmpla să aibă cîte un ceas liber cînd n-avea ce face, Romașov, copleșit de plictiseală și de trîndăvie, se temea parcă de el însuși și alerga în grabă la cerc, sau la prieteni, sau o pornea pe stradă, pînă ce întîlnea vreun camarad neînsurat, cu care făcea totdeauna vreo beție. Acum se simțea amărît că-l așteaptă o zi întreagă de singurătate și-i treceau prin minte tot felul de gînduri ciudate, plicticoase, fără rost.

În oraș sunară clopotele pentru liturghie. Prin al doilea rînd de ferestre puse pe iarnă și încă nescoase, dangătul clopotelor pătrundea pînă la el, tremurător, izvorînd parcă unul din altul și răsunînd cu o încîntătoare și primăvăratică tristețe. Fereastra dădea într-o livadă de cireși, ninși cu flori albe, rotunzi și creți, ca o turmă de oi albe ca zăpada, sau ca un stol de fetițe îmbrăcate în alb. Printre ei se înălțau ici, colo, plopi zvelți și drepți, cu ramuri ce se ridicau spre cer ca pentru rugă iar castanii bătrîni și puternici își desfășurau coroa-

[1] Partizanii lui Carol al X-lea al Franței.

nele largi în formă de cupolă. Copacii erau încă desfrunziți, cu crengi negre și despuiate, dar, din loc în loc, începea să se ivească cea dintîi verdeață, ca un puf gălbui și vesel ce abia se vedea. Ramurile tresăreau, se înfiorau ușor și se legănau încet. Simțeai că le alintă un vîntișor blînd și răcoros care se juca printre ele și le scutura florile la pămînt, sărutîndu-le...

Pe fereastră, Romașov zărea la dreapta, dincolo de poartă o parte din strada neagră, plină de glod, și gardul de peste drum. De-a lungul îngrăditurii, oamenii treceau încet, pășind cu băgare de seamă și numai pe locuri mai uscate. „Au o zi întreagă înaintea lor", gîndea ofițerul, uitîndu-se cu invidie în urma lor, de aceea nici nu se grăbesc... O zi întreagă de libertate !"

Deodată, îl cuprinse o dorință de neînvins, pătimașă, chinuitoare pînă la lacrimi, de a se îmbrăca îndată și de a ieși din odaie. Nu se simțea atras ca de obicei de cercul militar, ci voia numai să se plimbe pe stradă la aer. I se părea că nu cunoscuse pînă acum prețul libertății și se mira de fericirea pe care poate s-o dea chiar numai putința de a merge unde vrei, de a coti pe orice stradelă, de a te plimba prin piață sau de a intra într-o biserică, fără teamă și fără să te gîndești la urmările faptelor tale. Această libertate de mișcări i se arătă deodată drept una din cele mai mari bucurii sufletești.

Își aduse aminte că-n primii ani ai copilăriei, înainte de a intra în corpul de cadeți, maică-sa îl pedepsea legîndu-l de piciorul patului cu o ață subțire, apoi pleca singură.

Și micul Romașov ședea cuminte ceasuri întregi...

Altminteri, n-ar fi șovăit o clipă să fugă de acasă toată ziua, chiar dac-ar fi trebuit să coboare de la etajul al doilea pe un burlan. De multe ori scăpase în felul ăsta din odaie și, luîndu-se după muzica militară sau după vreo înmormîntare, ajunsese pînă la celălalt capăt al Moscovei. Adesea îndrăznise să șterpelească de la maică-sa dulceață, zahăr și țigări pentru colegii mai mari, dar ața aceasta... ața avea asupra lui o înrîurire ciudată ! Era ca hipnotizat și se temea chiar s-o întindă ceva mai tare ca nu cumva să se rupă... N-o făcea de frica pedepsei și cu atît mai puțin din cinste sau sub imboldul pocăinței, ci numai sub stăpînirea sugestiei : un fel de spaimă superstițioasă față de faptele atotputernice și de neînțeles ale persoanelor mari, ceva asemănător cu teama respectuoasă a sălbaticului înaintea cercului vrăjit al samanului. „Și iată-mă

acum ca un școlar, ca un băiețel, legat le picior, gîndea Romașov, plimbîndu-se în lung și-n lat prin odaie. Ușa-i deschisă... Aș vrea să mă duc unde-mi place, să fac ce vreau, să vorbesc, să rîd, dar sînt legat cu o ață... *Eu* sînt legat. *Eu!* Da, chiar *eu!* Dar asta a hotărît-o numai *el*... *Eu* nu mi-am dat consimțămîntul."

— *Eu!*... Romașov se opri în mijlocul odăii cu picioarele îndepărtate și capul plecat, adîncit în gînduri. *Eu! Eu! Eu!* rosti el deodată cu glas tare, cu mirare, de parcă acum ar fi priceput pentru întîia oară înțelesul acestui cuvînt scurt. Cine stă pironit locului aici și se uită la crăpătură neagră din podea? *Eu* sînt acela... O, cît e de ciudat!... *Eu-u*, rosti el tărăgănat, căutînd să pătrundă adînc înțelesul acestui cuvînt.

Pe urmă, zîmbi stingherit și cu gîndul aiurea, dar încordarea minții îl făcu iar să se încrunte și să se îngălbenească. În cei din urmă cinci, șase ani, lucrul acesta i se întîmpla adesea, ca mai tuturor tinerilor în perioada maturizării lor sufletești. Un adevăr din cele mai simple, un proverb obișnuit, o maximă răspîndită al cărei înțeles îl cunoștea cu totul mașinal și de multă vreme, căpătau fără veste, datorită unei neașteptate lumini lăuntrice, o adîncă însemnătate filozofică, și i se părea atunci că le aude pentru întîia dată, ba și mai mult, că le născocește el singur. Își amintea chiar cum i se întîmplase asta la început... Era la corpul de cadeți, în ora de religie... Preotul tălmăcea parabola muncitorilor care cărau pietre. Unul din ei le duse întîi pe cele mai mărunte și trecu apoi la cele mai grele, dar nu mai putu să le care; celălalt făcu tocmai pe dos, isprăvindu-și cu bine munca. Romașov înțelese îndată nemărginita înțelepciune practică, ascunsă în această simplă parabolă pe care o cunoștea și o înțelegea de cînd învățase să citească.

Peste puțin, i se întîmplă același lucru cu binecunoscuta zicătoare: „Măsoară de șapte ori și taie numai o dată". Fără veste, ca într-o străfulgerare, pătrunse tot înțelesul ei: cumințenie, istețime, prevedere, socoteală. În aceste cîteva cuvinte, era cuprinsă o nemărginită experiență de viață.

În același fel îl uimi și-l zgudui și de astă dată conștiința neașteptat de puternică a individualității lui...

„*Eul* — e ceva lăuntric — cugeta Romașov — iar tot restul e ceva străin de mine! Uite, de pildă, odaia aceasta, strada, copacii, cerul, comandantul regimentului, locotenentul An-

drușievici, serviciul, steagul, soldații, toate acestea nu-s *eu*. Nu, nu sînt *eu!* Iată mîinile și picioarele mele — își ridică mîinile la înălțimea obrazului și se uită cu mirare la ele ca și cum le-ar fi văzut pentru întîia dată — nu... nici mîinile și nici picioarele mele nu sînt *eu*. Dacă însă mă pișc acum de braț... uite așa... atunci *eu* fac asta. Văd mîna mea și o ridic în sus — tot eu o fac... Și ceea ce gîndesc acum — tot *eu* o gîndesc ! Iar cînd vreau să umblu sau să mă opresc — tot *eu* sînt. A, ce lucru ciudat și uimitor. Oare toți oamenii au și ei un *eu* ? Sau unii nu l-or fi avînd ? Poate că numai eu îl am ! Dar dacă-l au și ei ? Cînd comand celor o sută de soldați din compania mea : «Capul la dreapta !» toți oamenii ăștia, fiecare cu *eul* lui și care mă socotesc ca pe ceva străin și în afară de *eul* lor, întorc toți în același timp capul la dreapta. Dar nu-i deosebesc unul de altul... Pentru mine, ei sînt masa, mulțimea.... Atunci, poate că și pentru colonelul Șulgovici, eu, Vetkin, Lbov și toți locotenenții și căpitanii se contopesc de asemenea într-un singur chip și toți îi sîntem străini, el neputînd să ne deosebească unul de altul ?"

Ușa se deschise zgomotos și Gainan dădu buzna în odaie, tropăind pe loc și ridicîndu-și umerii ca și cum ar fi jucat.

— Trăiți dom'sublocotenent, nu dat țigări... Spus că locotenentul Scriabin oprit mai dai pe datorie, răcni el cît îl ținea gura.

— Ei la dracu ! exclamă Romașov. Bine, du-te, du-te... Ce mă fac fără țigări ? ... Poți pleca acum, Gainan.

„Oare la ce mă gîndeam ? se întrebă Romașov, cînd rămase singur. Pierduse firul gîndirii și, din neobișnuința de a cugeta cu rost, nu izbuti să-l regăsească îndată. Ei, asta-i... la ce mă gîndeam acuma ? La ceva însemnat... Stai, stai... trebuie s-o iau de la început... Sînt la arest... lumea se plimbă pe stradă... Cînd eram copil, mama mă lega... *Eu* eram legat... Da, da... Și soldatul are *eul* lui.. Colonelul Șulgovici... A, mi-aduc aminte ! Hai să mergem mai departe... Stau în odaie ! Ușa nu-i încuiată... Vreau să plec și totuși nu îndrăznesc ! De ce ? Am săvîrșit oare vreo crimă ? Vreun furt ? Vreun omor ? Nu ! În timp ce vorbeam cu alt om, străin de mine, nu mi-am lipit călcîiele și am răspuns ceva... Dar poate că era de datoria mea să mi le lipesc ! De ce ? Oare-i, într-adevăr, atît de însemnat ? E un lucru de căpetenie în viață ? Vor mai trece douăzeci sau treizeci de ani. O clipă față de timpul care s-a scurs înainte de naș-

terea mea și se va mai scurge după moartea mea. O clipă ! *Eul* meu se va stinge ca o lampă, cînd îi cobori fitilul... Dar poți oricînd să mai aprinzi lampa, pe cînd eu voi fi încetat de a mai fi pe veci. Nu va mai fi nici odaia asta, nici cerul, nici regimentul, nici toată armata, nici stelele, nici globul pămîntesc și nici mîinile și picioarele mele... Pentru că *eul* meu nu va mai fi...

Da, da... chiar asta-i !... Ei bine... stai puțin, trebuie să înaintez treptat ! Și mai departe... Va să zică, eul meu nu mai există ! Era întuneric și cineva mi-a aprins făclia vieții, ca s-o stingă aproape îndată și iar s-a lăsat întunericul, pentru totdeauna, în vecii vecilor... Ce-am făcut eu în timpul acestei clipe scurte ? Am stat cu mîinile de-a lungul vipuștii pantalonilor și cu călcîiele lipite, am ținut vîrful piciorului în jos la par.zi, am strigat ca un bezmetic : «Pe umăr... arm !», am înjurat, m-am înfuriat din pricina unui pat de armă «ținut prea departe de trup» și am tremurat în fața a sute de oameni... De ce ? Nălucile acestea, care vor pieri o dată cu *eul* meu, m-au silit să fac sute de lucruri neplăcute și zadarnice și de aceea mi-au jignit și mi-au umilit *eul*... *Eul* meu ! De ce oare s-a supus *eul* meu unor «năluci ?»"

Romașov se așeză cu coatele pe masă și cu capul în mîini. Își stăpînea anevoie gîndurile acestea neobișnuite pentru el.

„Hm... cum de ți-ai uitat oare patria ? Căminul ? Cenușa strămoșilor ? Altarele ?... Și onoarea și disciplina militară ? Cine o să-ți apere țara dacă-i cotropită de dușmani ? Da, *eu* însă voi muri și n-o să mai fie nici patrie, nici dușmani și nici onoare... Toate acestea nu trăiesc decît atîta vreme cît trăiește conștiința mea ! Dac-ar pieri însă patria, onoarea, uniforma și toate cuvintele mari, *eul* meu ar rămîne neatins. Va să zică *eul* meu e totuși mai presus de toate concepțiile acestea despre datorie, despre onoare și despre dragoste... Uite, sînt militar... Deodată, *eul* meu spune : «nu vreau !» Și nu numai *eul* meu, ci milioane de *eu*-uri care alcătuiesc armata... Nu, chiar și mai mulți, toți acei *eu* care trăiesc pe pămînt spun laolaltă : «nu vreau !» Atunci războiul va fi cu neputință și niciodată, niciodată n-o să se mai audă «rupeți rîndurile» și «la dreapta», fiindcă nu va mai fi nevoie de ele... Da, da, da ! Asta-i sigur, asta-i sigur, strigă în Romașov un glas lăuntric biruitor. Vitejia militară, disciplina, respectul gradelor, onoarea uniformei și toată știința militară, toate acestea există numai pentru că

omenirea nu vrea, sau nu știe, sau nu îndrăznește să spună : «nu vreau !»

Ce reprezintă atunci toată năstrușnica întocmire a meșteșugului militar ? Nimic... O gogoriță, un edificiu atîrnat în văzduh, care mai dăinuie, nu datorită celor două cuvinte scurte : «nu vreau», ci numai fiindcă nimeni nu le-a rostit pînă acum. Bineînțeles că *eul* meu n-o să spună niciodată «nu vreau să mănînc, nu vreau să răsuflu, nu vreau să văd». Dacă însă i se va propune să moară, va răspunde negreșit : «nu vreau». Ei, dar ce este atunci războiul, cu toate morțile lui de neînlăturat și cu toată arta militară, care studiază cele mai desăvîrșite mijloace de a ucide ? O greșeală universală ? Sau poate o orbire ?

Nu... o clipă... stai... Se vede că mă înșel ! Nu se poate să nu greșesc, fiindcă acest «nu vreau» e atît de simplu, atît de firesc, încît ar trebui să le vină în minte tuturor... Ei bine, fie ! Să ne gîndim... Să presupunem că mîine, sau chiar în clipa de față, gîndul ăsta le vine în minte tuturor rușilor, nemților, englezilor, japonezilor... Îndată nu va mai fi război, nu vor mai fi nici ofițeri și nici soldați. Toți se vor întoarce la casele lor ! Ce se va întîmpla ? Da, ce se va întîmpla atunci ? Știu că Șulgovici îmi va răspunde : «Atunci dușmanii vor năvăli la noi pe neașteptate, ne vor lua pămîntul și casele, ne vor călca în picioare lanurile și ne vor răpi soțiile și surorile...» Dar răzvrătiții ? Dar socialiștii și revoluționarii ?... Totuși, nu-i așa ! Cînd toată omenirea va fi spus : «Nu mai vreau vărsare de sînge», cine va mai recurge oare la arme și la silnicie ? Nimeni ! Ce se va întîmpla atunci ? Se va împăca toată lumea ? Își vor face hatîruri unul altuia ? Își vor împărți bunurile între ei ? Se vor ierta ? Doamne, Doamne, oare ce se va întîmpla ?"

Cufundat în gîndurile lui, Romașov nu băgase de seamă că Gainan se apropiase încetișor de el, pe la spate, întinzîndu-și fără veste mîna peste umărul lui. Tresări cu un ușor strigăt de spaimă :

— Ce vrei, măi diavole ?...

Gainan puse pe masă un pachețel învelit în hîrtie cafenie.

— Pentru tine ! zise el cu glas familiar și blînd, iar ofițerul ghici că ordonanța zîmbea prietenos în spatele lui. Iaca țigări pentru tine. Fumezi !

Romașov se uită la pachețel și citi : Țigări *Gornistul*, prețul 3 copeici — 20 bucăți.

— Ce-i asta ? întrebă el cu mirare. De unde le-ai luat ?

— Văzut tu n-are țigări. Cumpărat pe banii mei. Fumezi, te rog, fumezi. Nu-i nimic. Eu dau la tine !

Gainan se rușină și fugi în goană, trîntind ușa zgomotos. Sublocotenentul aprinse o țigară. Un miros de ceară roșie și de pene arse se răspîndi prin odaie.

„Ce băiat bun ! gîndi Romașov, foarte mișcat. Mă înfurii și strig la el, îl pun să-mi scoată seara cizmele, ba chiar și ciorapii și pantalonii, și uite-l că-mi cumpără țigări cu cele din urmă copeici din solda lui. «Fumezi, te rog !» Merit eu să se poarte astfel cu mine ?“

Se sculă iar și începu să se plimbe prin odaie cu mîinile la spate.

„În compania noastră sînt o sută de oameni și fiecare cugetă, simte și are firea lui proprie, oarecare experiență de viață, simpatiile și antipatiile lui personale...

Ce știu eu despre oamenii ăștia ? Nimic ! Le cunosc doar chipurile... Iată-i, începînd din flancul drept : Soltîs, Riabo-șapka, Vedeneev, Egorov, Iașcișin... fețe cenușii care seamănă între ele. Ce-am făcut eu ca să-mi apropii sufletele lor și *eul* meu de *eul* lor ? Nimic !“...

Deodată, Romașov își aminti de o seară ploioasă, într-o toamnă tîrzie. Cîțiva ofițeri, printre care și el, Romașov, ședeau la popotă și beau votcă la o masă, cînd intră în goană, gîfîind, sergentul-major Gumeniuk din compania a 9-a și strigă comandantului său de companie :

— Să trăiți, dom' căpitan — au adus recruții !...

În adevăr, fuseseră *aduși* ca o turmă de vite și stăteau îngrămădiți cu toții laolaltă în curtea cazărmii, în ploaie, ca niște animale speriate și supuse, cu priviri piezișe și neîncrezătoare. Dar fiecare avea înfățișarea lui deosebită sau poate că numai părea așa, fiindcă purtau haine felurite. „Ăsta-i desigur lăcătuș, gîndi atunci Romașov, trecînd pe lîngă ei și cercetîndu-le fețele, iar ăsta trebuie să fie un om foarte vesel și mare meșter la armonică. Celălalt știe carte, e mai vioi, vorbește repezit, alegîndu-și cuvintele și pare cam șmecher... N-o fi vreun chelner ?“ Se vedea că fuseseră într-adevăr aduși cu sila, că, numai cu cîteva zile mai înainte, femeile și copiii lor îi petrecuseră la drum cu văicăreli și cu bocete, în timp ce ei făceau pe vitejii

și se țineau să nu izbucnească în lacrimi, mahmuri încă după beția tradițională, cu prilejul recrutării...

A trecut abia un an și iată-i aliniați în șirul lung și nemișcat, toți la fel de țepeni și de cenușii, într-un cuvînt, *soldați !* Nu voiau să vină la regiment. *Eul lor se împotrivea.* Dumnezeule, care să fie pricina acestei neînțelegeri ? Unde începe răul ? Care-i cheia tainei ? Sau poate că toate acestea seamănă cu binecunoscuta experiență : dacă pui capul unui cocoș pe o masă, el se zbate, dacă însă-i tragi o linie cu creta pe cioc și o prelungești mai departe pe masă, crede c-a fost legat și stă neclintit cu ochii ațintiți, cuprins de o spaimă neînchipuită.

Romașov merse să se trîntească pe pat.

„Atunci, ce-mi rămîne de făcut ? se întrebă el cu asprime, aproape cu ură. Da !... Ce să fac ? Să părăsesc serviciul ? Dar ce știu eu să lucrez ? De ce m-aș putea apuca ? Întîi, am urmat la școală, apoi la corpul de cadeți și la școala militară, iar pe urmă am dus viață de ofițer într-un cerc strîmt. Am cunoscut oare lupta ? Nevoia ? Nu !... Am trăit totdeauna scutit de orice griji, ca o fată de pension care-și închipuie că franzelele cresc calde pe copaci... Dacă încerc să părăsesc serviciul, o să rămîn în urma tuturor, ajung un bețiv și-o să mă poticnesc de la cei dintîi pași de viață liberă... Ia stai ! Este vreunul, printre ofițerii pe care-i cunosc, care să fi părăsit de bunăvoie serviciul ? Nu, nici unul ! Toți se agață de epoleții lor, fiindcă nu știu nimic altceva și nu-s buni de nimic. Dacă li se întîmplă să părăsească armata, umblă cu o șapcă slinoasă cu cozoroc și spun ca cerșetorii «*Ayez la bonté* [1]... sînt un nobil ofițer rus... *Comprenez-vous ?* [2]» Ah, ce să mă fac... ce să mă fac ?“

— Ei, arestatule ! Arestatule ! strigă sub fereastră un glas cristalin de femeie.

Romașov sări jos din pat și alergă la fereastră. Șurocika era în curte... Cu mîinile streașină la ochi, apărîndu-se de lumină, își lipi de geam fața fragedă, zîmbitoare și zise cu glas tărăgănat :

— „Fa-a-ceți-vă mi-i-lă de un biet arestat !“

Romașov puse mîna pe mînerul ferestrei, dar își aduse aminte că fereastra mai era lipită pentru iarnă. Atunci, cuprins

---

[1] Aveți bunătatea... (fr.) (n. t.).

[2] Înțelegeți ? (fr.) n. t.).

pe loc de o neașteptată și voioasă îndrăzneală, trase din răsputeri cerceveaua care se desfăcu și se deschise larg, pîrîind, în timp ce peste capul lui cădea o ploaie de var și de chit uscat.

Aerul răcoros, cu mireasma gingașă, înviorătoare a florilor albe, năvăli ca un șuvoi în odaie.

„Uite cum găsești o ieșire !“ răsună în sufletul lui un glas rîzător și voios.

— Romocika ! Ești nebun ? Ce faci ?

El îi luă mîna mică, strînsă într-o mănușă cafenie, pe care i-o întindea pe fereastră și o sărută cu îndrăzneală întîi sus, apoi mai jos la încheietură, în deschizătura rotundă de deasupra nasturilor. N-o mai făcuse niciodată pînă atunci, iar ea, supunîndu-se parcă fără să-și dea seama valului de înflăcărată cutezanță care-l cuprinsese pe neașteptate, nu se împotrivea sărutărilor lui și se uita doar la el, zîmbind ușor încurcată și uimită.

— Alexandra Petrovna ! Cum să-ți mulțumesc ? Ce drăguță ești !

— Romocika, dar ce ai ? De ce te bucuri ? întrebă ea, rîzînd și ațintindu-și asupra lui căutătura plină de curiozitate. Îți strălucesc ochii... Uite ! Ți-am adus dulciuri, ca unui arestat... Astăzi, avem plăcintă cu mere, o bunătate ! Stepan, dă-mi coșul !

Romașov o privea cu ochi scînteietori de îndrăgostit, ținîndu-i strîns mîna într-a lui, fără ca ea să se opună și apoi zise grăbit :

— Ah, dac-ai ști la ce m-am gîndit azi toată dimineața !... Dacă-ai ști ! Am să-ți spun mai tîrziu...

— Da, mai tîrziu... Uite că vine soțul și stăpînul meu... Lasă-mi mîna ! Ce ciudat ești astăzi, Iuri Alexeevici... Te-ai făcut chiar mai frumos !

Nikolaev se apropie și el de fereastră. Era încruntat și-l salută cu o înfățișare nu tocmai binevoitoare.

— Hai, Șurocika, vino ! își zori el nevasta. Ce Dumnezeu mai e și asta ? ! Pe cinstea mea, sînteți nebuni amîndoi ! Dac-ar afla colonelul, bună treabă ar mai fi... Doar e la arest ! Rămîi cu bine, Romașov... Mai treci pe la noi !

— Da, mai treci pe la noi, Iuri Alexeevici ! repetă și Șurocika.

Plecă de la fereastră, dar se întoarse îndată și murmură repede, în șoaptă :

— Ascultă, Romocika ! Zău, nu ne da uitării ! Te socot drept singurul meu prieten... M-auzi ? Numai nu mă mai privi cu ochii ăştia de berbec, că de nu, nici nu vreau să te mai văd. Te rog, Romocika, să nu te crezi şi să nu-ţi dai aere... Nici nu eşti încă un adevărat bărbat !

VII

LA ORA TREI ŞI JUMĂTATE, LOCOtenentul Feodorovski, aghiotantul regimentului, intră la Romaşov. Era un tînăr înalt şi, cum spuneau soţiile ofiţerilor, impunător, cu ochi reci şi mustăţi lungi.

Era de o curtenie exagerată, dar numai oficială faţă de ofiţerii inferiori. Nu se împrietenea cu nici unul din ei, fiind foarte mîndru de funcţia lui. Toţi comandanţii de companie se linguşeau pe lîngă el...

Cînd intră în odaie, îşi aruncă în treacăt o privire printre gene asupra mobilierului sărăcăcios al lui Romaşov. Sublocotenentul care, în clipa aceea, era întins pe pat, se ridică repede, înroşindu-se şi se grăbi să-şi încheie nasturii de la bluză.

— Am venit după dumneavoastră, din ordinul colonelului, zise Feodorovski cu glas nepăsător. Vă rog să vă îmbrăcaţi şi sa ma urmaţi.

— Iertaţi-mă... îndată ! Să-mi pun ţinuta de serviciu. Sînt ca acasă...

— Vă rog, nu vă sfiiţi ! Puneţi-vă tunica. Îmi daţi voie să stau jos ?

— Iertaţi-mă, vă rog... Nu doriţi un ceai ? întrebă îndată Romaşov.

— Nu, mulţumesc... Vă rog, grăbiţi-vă !

Aghiotantul se aşează pe scaun, fără să-şi scoată mantaua şi mănuşile, în timp ce Romaşov se îmbrăca, încurcat, frămîntîndu-se mai mult decît era nevoie şi ruşinat de cămaşa lui nu tocmai curată. Locotenentul Feodorovski rămase drept şi nemişcat, cu faţa încremenită şi cu mîinile pe mînerul săbiei.

— Nu ştiţi de ce mă cheamă ?

Aghiotantul dădu din umeri :

— Ciudată întrebare... De unde să știu ? Fără îndoială că știți mai bine decît mine... Sînteți gata ? Vă sfătuiesc să vă treceți diagonala pe sub epoleți și nu deasupra lor. Nu uitați că asta nu-i place colonelului. Da, așa... Să mergem !

În fața porții aștepta o trăsură de-a regimentului cu doi cai mari și bine hrăniți. Ofițerii se suiră și trăsura porni. Din politețe, Romașov se strădui să stea într-o parte, ca să nu-l stingherească pe aghiotant, el însă parcă nici nu băgă de seamă. Pe drum, îl întîlniră pe Vetkin care salută aghiotantul, dar, după ce trecu trăsura, Romașov întoarse capul și-l văzu că-i face un semn hazliu, cu neputință de redat în cuvinte ce parcă spunea : „Ehei, frate, te duce la săpuneală !" Mai întîlniră și alți ofițeri. Unii se uitau cu luare-aminte, alții cu mirare, iar cîțiva cu un fel de batjocură la Romașov care, fără voie, se strîngea tot sub privirile lor.

Colonelul Șulgovici nu-l primi îndată... Mai avea pe cineva în birou. Sublocotenentul fu nevoit să aștepte în vestibulul pe jumătate întunecos, ce mirosea a mere, a naftalină, a mobilă proaspăt lustruită, unde stăruia mirosul acela special și oarecum plăcut pe care-l răspîndesc hainele și lucrurile în familiile nemțești cu stare și îngrijite. Plimbîndu-se prin încăpere, Romașov se uită de cîteva ori în oglinda din perete, prinsă într-o ramă de frasin și, de fiecare dată, fața lui i se păru dezgustător de galbenă, de urîtă și de nefirească, iar tunica prea roasă și epoleții prea mototoliți.

La început, nu răzbătea din birou decît glasul monoton, de bas, al colonelului. Cuvintele nu se desluşeau, dar din vorba răsunătoare și întărîtată ghiceai că ceartă pe cineva cu o furie nestăpînită.

Asta ținu cam cinci minute. Apoi Șulgovici tăcu pe neașteptate... Atunci se auzi o voce tremurătoare ce se ruga, iar după o clipă de liniște, Romașov deslușì limpede, fără să piardă o iotă, cuvintele rostite cu îngrozitoare aroganță, indignare și dispreț :

— Ce-mi tot îndrugi acolo ? Copiii ? Nevasta ? Puțin îmi pasă de copiii dumitale ! Înainte de a-i face, trebuia să te întrebi cu ce-o să-i hrănești... Hai ? Acuma parcă te aud spunîndu-mi : „Iertați-mă, domnule colonel !" Dar domnul colonel nu-i vinovat de ceea ce ți se întîmplă dumitale ! Să știi, căpitane, că dacă eu, colonelul, nu te trimit în fața consiliului de război, săvîrșesc o crimă împotriva serviciului ! Ce-e-e ? Să

ta-a-ci din gură ! Nu o greşeală, ci un delict... Locul dumitale nu-i la regiment, ci acolo unde singur ştii prea bine... Hai ?

Şi din nou răsună glasul tremurător, sfios, plin de rugă fierbinte şi atît de jalnic, de parcă nu mai avea nimic omenesc.

„Dumnezeule, ce-i asta ? gîndi Romaşov care rămăsese lipit de oglindă, privindu-şi faţa palidă, fără s-o vadă şi simţind cum i se strînge inima, bătînd dureros în piept. Doamne, ce grozăvie !“...

Glasul plîngător mai vorbi destul de mult.

Cînd tăcu, bombăni iar vocea adîncă de bas a colonelului, dar de data aceasta mai liniştită şi ceva mai blîndă, ca şi cum Şulgovici şi-ar fi domolit furia, răcnind, sau poate că umilinţa celuilalt i-ar mai fi potolit setea de autoritate.

Vorbea întretăiat :

— Fie... Dar e pentru ultima oară ! Nu uita că-i pentru ultima oară... Auzi ? Înseamnă-ţi-o bine pe nasul roşu de beţiv. Dacă mai aflu vreodată că te-ai îmbătat... Hei ? Lasă... lasă că-ţi cunosc eu făgăduielile... Pregăteşte-ţi compania pentru inspecţie ! Asta nu-i companie, ci... adunătură ! Am să vin chiar eu s-o inspectez peste o săptămînă... Şi acuma-ţi dau un sfat : Restituie banii pe care i-ai luat din solda trupei şi pune rînduială în scriptele companiei ! Auzi ? Asta s-o faci chiar mîine... Hai ? Nu mă priveşte că n-ai bani ! Să-i scoţi din piatră seacă... Şi acum, căpitane, nu te mai opresc... Salutare !

Din birou se auzi cum cineva se mişcă nehotărît şi se îndreaptă spre uşă, în vîrful picioarelor, cu cizmele care-i scîrţîiau. Dar, în aceeaşi clipă, îl opri glasul colonelului care se înăspri deodată, ca să nu pară că s-a lăsat convins.

— Ia stai ! Vino-ncoace, hîrcă bătrînă... Sigur c-o să dai fuga la cămătari ! Hai ? Să semnezi poliţe ! Nătărăule, nătărăule, cap sec ce eşti !... Uite, ia astea, lua-te-ar dracu să te ia... Una, două... una, două, trei, patru... Nu, trei sute ! Nu pot să-ţi dau mai mult... O să mi le înapoiezi cînd ăi putea... Ptiu, drăcie, ce măgărie faci, căpitane ! răcni colonelul, ridicînd glasul din ce în ce mai tare. Să nu te mai prind cumva că faci una ca asta... E o josnicie !... Acum... înainte marş ! Du-te la dracu ! Salutare !

În vestibul se ivi Svetovidov, căpitanul cel mărunţel, roşu ca un rac, cu faţa răvăşită, cu broboane de sudoare la tîmple şi pe nas. Cu mîna dreaptă mototolea maşinal în buzunar hîrtiile noi care foşneau.

Cînd îl văzu pe Romaşov, tropăi pe loc şi izbucni într-un rîs nefiresc de paiaţă, strîngînd puternic mîna sublocotenentului în mîna lui umedă, fierbinte şi tremurătoare. Ochii lui stingheriţi rătăceau, cercetîndu-l totodată pe Romaşov ca să ştie dacă auzise sau nu...

— E fioros ca un tigru ! mormăi el umil, arătînd cu capul spre birou. Dar nu-i nimic ! Svetovidov îşi făcu de două ori cruce, cu o mişcare grăbită şi nervoasă. Nu-i nimic... Slavă ţie, doamne, slavă ţie !

— Bondarenko-o ! strigă colonelul de dincolo şi glasul lui puternic umplu îndată toate ungherele casei, cutremurînd parcă pereţii subţiri ai vestibulului. Nu întrebuinţa niciodată sonoria, bizuindu-se pe puterea neobişnuitului său gîtlej. Bondarenko ! Cine mai e acolo ? Poftеşte-l înăuntru...

— Parcă-i un leu ! şopti Svetovidov cu un zîmbet acru. Rămîi cu bine, locotenente... Îţi doresc succes !

În uşă se arătă ordonanţa, adevăratul tip al ordonanţei de colonel, cu faţa netedă şi obraznică, păr unsuros, cărare într-o parte şi mănuşi de aţă albă pe mîini. Aţintindu-şi privirea uşor sfidătoare drept în ochii locotenentului, zise cu respectuoasă îndrăzneală :

— Domnul colonel vă rog să poftiţi !

Apoi deschise uşa biroului şi se dădu la perete să-i facă loc. Romaşov intră.

Colonelul Şulgovici şedea la birou la stînga intrării. Purta o bluză cenuşie, sub care se vedea o cămaşă bună, de o albeaţă strălucitoare. Îşi ţinea mîinile roşii şi grase pe braţele fotoliului de lemn. Faţa-i mare de bătrîn, cu părul cărunt, tuns scurt ca o perie şi cu barba albă, triunghiulară, era aspră şi rece. Ochii de culoare deschisă şi spălăciţi priveau duşmănos.

Răspunse la salutul sublocotenentului, dînd uşor din cap. Romaşov zări deodată în urechea lui un cercel de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra, şi gîndi . „Uite că nu i-am văzut pînă acum cercelul ăsta."

— E rău ! începu colonelul cu glasul lui de bas, ce parcă mugea, înălţîndu-se din adîncul stomacului. Apoi făcu o pauză lungă. E o ruşine ! urmă el, ridicînd glasul. Abia ai intrat în serviciu şi ai şi început să-ţi faci de cap... Sînt nemulţumit de dumneata din foarte multe pricini ! Unde s-a mai pomenit aşa ceva ? Cum de-şi îngăduie un mucos să răspundă nu mai ştiu ce nerozie, cînd colonelul său îi face o observaţie ? Hai ? Ce

neobrăzare ! strigă el deodată atît de asurzitor, încît Romașov tresări. De neînchipuit ! Asta-i destrăbălare !

Romașov se uita posomorît într-o parte și i se părea că nici o putere din lume nu l-ar putea sili să-și ridice privirea și să se uite în ochii colonelului. „Unde-i oare *eul* meu ? se întrebă el deodată batjocoritor. Iată, acum trebuie să stai drepți și să taci."

— N-am să-ți spun cum am aflat, dar știu, știu sigur că bei... E dezgustător ! Un băiețandru, un țînc abia ieșit din școală se îmbată la cercul militar ca cea din urmă calfă de cizmar... Eu, dragul meu, știu tot ! nimic nu-mi scapă... Știu chiar multe lucruri pe care nici nu le bănuiești... Ei, dacă vrei să te rostogolești pînă jos în rîpă, poftim, n-ai decît ! Dar îți spun pentru cea din urmă oară... Gîndește-te bine la înțelesul vorbelor mele ! Așa se întîmplă totdeauna, dragul meu... Începi cu un păhărel, apoi mai iei unul, și pînă la urmă mori sub un gard ! Bagă-ți bine asta-n cap... Trebuie să știi că sîntem răbdători, dar și răbdarea unui înger are o margine... Ia seama să nu ne scoți din sărite ! Dumneata ești unul singur, iar corpul ofițeresc reprezintă o adevărată familie. Așa că, oricînd se poate întîmpla... să te înhațe de guler și să te arunce afară !

„Stau nemișcat și tac, își zicea Romașov cu amărăciune, fără să-și poată lua privirea de la cercelul colonelului, cînd ar trebui să-i spun că nici eu nu țin la familia asta și sînt gata s-o părăsesc chiar acum, trecînd în rezervă. Voi îndrăzni oare să-i vorbesc ?"

Romașov simți că inima prinde iar să-i bată cu putere... Făcu chiar o mișcare neputincioasă cu buzele, dar se opri, înghiți în sec și rămase nemișcat.

— Și îndeobște, purtarea dumitale lasă de dorit ! urmă Șulgovici cu glas foarte aspru. Așa, de pildă, anul trecut, cînd nici măcar nu împliniseși un an de serviciu ai cerut o permisie... Ai îndrugat nu mai știu ce despre o boală a mamei dumitale, ai arătat o scrisoare de la ea... Desigur, nu îndrăznesc, mă-nțelegi, nu în-drăz-nesc să nu cred ce-mi spune un ofițer de-al meu. Dacă zici că-i vorba de mama dumitale, bine, fie și mama... Ce să-i faci, multe se pot întîmpla ! Dar știi, cînd una se adaugă la alta, înțelegi...

Romașov simțea încă de mult că genunchiul drept îi tremură, întîi foarte slab și apoi din ce în ce mai tare. Pînă

la urmă, această nestăpînită mișcare nervoasă ajunse atît de puternică, încît îl trecură fiori prin tot trupul. Foarte stingherit și rușinat, se temea ca Șulgovici să nu ia tremurul ăsta drept frică față de el. Dar cînd colonelul pomeni de maică-sa, un val de sînge cald și amețitor i se sui deodată la cap, iar tremuru-i încetă pe loc. Pentru întîia dată, își ridică privirea, pironind-o stăruitor drept în ochii colonelului, cu ură și cu o înfățișare sfidătoare, o simțea chiar el, ce parcă desființa nenumăratele trepte ale rangului care despărțeau pe neînsemnatul subaltern de șeful temut ! Încăperea i se păru întunecoasă ca și cum ar fi tras cineva deodată perdelele. Glasul gros al colonelului se prăbuși într-o prăpastie mută... Urmă un răstimp de întunecare și de liniște groaznică, un răstimp fără gînduri, fără voință și fără vreo impresie din afară, aproape fără conștiință, afară de singura și cumplita convingere că acum, chiar în clipa aceasta, se va întîmpla ceva nesăbuit, îngrozitor și cu neputință de îndreptat. O voce ciudată, străină, parcă-i șoptea la ureche : „Am să-l lovesc", și Romașov își îndreptă încet privirea spre obrazul lat și cărnos al bătrînului și spre cercelul de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra.

Pe urmă, ca prin vis și fără să înțeleagă bine ce se întîmplă, zări cum ochii lui Șulgovici exprimau pe rînd mirarea, spaima, îngrijorarea și mila... Valul nebun, de neînlăturat care, atît de amenințător și de sălbatic, pusese stăpînire pe sufletul lui Romașov, se prăbuși deodată, trăgîndu-se înapoi, departe. Parcă se trezi din somn și răsuflă adînc și tare... Totul i se păru iar simplu și obișnuit. Șulgovici, îngrijorat, îi arăta un scaun, și-i vorbea cu neașteptată și duioasă dojană.

— Ptiu, drace... Da' supărăcios mai ești ! Haide, stai jos, lua-te-ar naiba ! Ei, da... toți sînteți la fel ! Mă priviți ca pe o fiară și vă spuneți : „Răcnește fără nici un rost prostul ăsta bătrîn, lua-l-ar dracu !" Dar eu, dragul meu — și glasul gros îi tremura de o caldă tulburare — eu, pe cinstea mea, vă iubesc pe toți ca pe copiii mei... Credeți că nu sufăr, că nu mă doare pentru voi ? Ehei, domnilor, domnilor, nu mă înțelegeți... Ei, să zicem că m-am înfierbîntat puțin, c-am mers ceva prea departe, dar poți oare să te superi pe un bătrîn ? Ehei, tinerețe, tinerețe... Și acuma, basta ! Am făcut pace... Dă-mi mîna și să trecem la masă !

Fără să scoată o vorbă, Romaşov se plecă şi strînse mîna mare, puhavă şi rece pe care i-o întindea colonelul. Nu mai era jignit, dar nici nu se simţea mai bine. După gîndurile grave şi mîndre din chiar dimineaţa aceea, se socotea acum un biet şcolar jalnic, un băieţandru sfios, părăsit de toţi, şi se ruşina de schimbarea aceasta sufletească.

În timp ce-l urma pe colonel în sufragerie, îşi zise, ca de obicei, la persoana a treia : „Gînduri întunecate îi brăzdau fruntea".

Şulgovici n-avea copii. La masă veni soţia lui, o femeie înaltă şi voinică, fără gît, dar cu mai multe bărbii. Tăcea aproape tot timpul şi era foarte impunătoare. În ciuda *pince-nez*-ului şi a privirii ei arogante, avea o faţă simplă ce părea plămădită în grabă din aluat, cu două stafide înfipte în loc de ochi. În urma ei, tîrîndu-şi paşii mici, se ivi mama colonelului, o bătrînică mărunţică şi surdă, dar încă vioaie, tăioasă şi autoritară.

Fără sfială, îl măsură pe Romaşov din cap pînă-n picioare, cu o privire stăruitoare pe deasupra ochelarilor, şi-i întinse o mînă micuţă, negricioasă şi zbîrcită, ca de moaşte, pe care i-o puse drept pe buze. Apoi se întoarse către colonel şi-l întrebă, ca şi cum n-ar fi fost decît ei amîndoi în sufragerie :

— Cine-i ăsta ? Parcă nu mi-l amintesc.

Şulgovici duse mîinile pîlnie la gură şi-i strigă în ureche :

— E sublocotenentul Romaşov, mamă ! Un ofiţer minunat... bun ofiţer de trupă şi vrednic... provenit din corpul de cadeţi... A, da ! îşi aminti el deodată. Mi se pare, sublocotenente, că eşti de la noi, din gubernia Penza.

— Da, desigur, domnule colonel, din gubernia Penza.

— Ei, da, da... Acuma-mi aduc aminte... Atunci, sîntem concetăţeni ! Din judeţul Narovciat, mi se pare.

— Da, chiar din judeţul Narovciat !

— Ei, da... Cum de am putut să uit ? Vorba ceea : „La noi în Narovciat, doar ţăruşi în lung şi-l lat..." Noi sîntem din Insat. Mamă, strigă iar colonelul în urechea maică-si, sublocotenentul Romaşov e de la noi, din Penza !... Din Narovciat !... E un concetăţean de al nostru !...

— A-a ! făcu bătrîna, mişcîndu-şi sprîncenele cu tîlc. Da, da... Chiar aşa socoteam şi eu... Va să zică eşti băiatul lui Serghei Petrovici Şişkin ?

— Mamă ! Te înşeli ! Pe sublocotenent îl cheamă Romaşov şi nu Şişkin.

— Păi !... Eu ce spuneam... Nu l-am cunoscut pe Serghei Petrovici decît din auzite. Dar pe Piotr Petrovici îl vedeam tare des. Moşiile noastre erau aproape vecine. Îmi pare bine, foa-ar-te bine, tinere... Eşti de toată lauda...

— Ei, acuma s-a pornit bătrîna să huruie, zise colonelul încet, cu un fel de bunătate morocănoasă. Stai jos, sublocotenente. Locotenent Feodorovski ! strigă el spre uşă. Isprăveşte-ţi treburile şi vino să-ţi bei votca !...

Aghiotantul care, după un obicei stabilit în multe regimente, lua masa la colonel, intră repede în sufragerie. Foarte firesc şi zornăind uşor din pinteni, se apropie de o măsuţă de majolică, aşezată mai la o parte anume pentru gustări, îşi turnă un pahar de votcă şi bîndu-l fără grabă, luă o gustare. Romaşov încerca faţă de el o nedeslușită invidie şi un fel de consideraţie ce-i păreau caraghioase şi meschine.

— Ei, sublocotenente, nu iei o votcă ? întrebă Şulgovici. Doar obişnuieşti...

— Nu, vă mulţumesc respectuos ! Nu prea simt nevoia, răspunse Romaşov cu glas răguşit şi apoi tuşi încetişor.

— Foa-arte bi-ne. Nici nu se poate mai bine. Îţi doresc să fie tot aşa şi pe viitor.

Masa era îmbelşugată şi minunată. Se vedea că atît colonelul cît şi soţia lui, oameni fără copii, aveau nevinovata patimă de a mînca bine. Se servi o supă de legume noi cu verdeaţă ce mirosea frumos, plătică prăjită cu cașă, o raţă bine îndopată şi sparanghel. Pe masă erau trei sticle, ce-i drept începute şi închise cu dopuri cu figurine de argint, dar cu vinuri străine scumpe şi de mărci renumite : vin alb, vin roşu şi vin de Madera. Ca şi cum ultima-i mînie i-ar fi aţîţat pofta de mîncare, colonelul se ospăta cu deosebită mulţumire şi atît de voios, de-ţi era mai mare dragul să te uiţi la el. Făcea într-una glume pline de haz, dar cam grosolane. Cînd se aduse sparanghelul, îşi băgă mai adînc după gulerul tunicii şervetul scrobit, de o albeaţă strălucitoare şi zise voios :

— De-aş fi rege, aş mînca mereu sparanghel.

In timp ce mînca peştele, nu se putu opri să nu-i strige lui Romaşov cu glas de comandă :

— Sublocotenente ! Lasă cuţitul deoparte. Peştele şi pîrjoalele se mănîncă numai cu furculiţa... Vezi bine, un ofiţer

trebuie să știe să mănînce... Orice ofițer poate fi poftit la masa maiestății-sale ! Să nu uiți...

De la începutul mesei, Romașov se simțea stîngaci și stingherit. Neștiind unde să-și pună mîinile, le ținea aproape tot timpul sub masă, împletind codițe din ciucurii feței de masă. Pierduse de mult obișnuința unei vieți de familie plăcute, a mobilelor frumoase și comode și a bunei ținute la masă. Îl chinuia mereu același gînd : „E dezgustător ce fac ! Ce grozavă slăbiciune și mișelie din partea mea că n-am îndrăznit să refuz această umilitoare invitație la masă. Uite, am să mă scol chiar acum, am să-i salut pe toți și am s-o șterg. Creadă ce-or vrea ! Doar el n-o să mă înghită... N-o să-mi ia sufletul, gîndurile și conștiința. Oare-am să pot pleca ?“ Apoi, cu inima strînsă iar de sfială și îngălbenindu-se de frămîntare sufletească, furios pe el însuși, simțea că nu-i în stare s-o faca.

Soarele apunea cînd se aduseră cafelele. Razele roșii cădeau piezișe pe fereastră, aruncînd pete arămii orbitoare pe tapetele închise, pe fața de masă, pe cristaluri și pe chipurile mesenilor. Toți tăceau, cuprinși de vraja melancolică din amurg.

— Cînd eram sublocotenent, zise deodată Șulgovici, îl aveam comandant de brigadă pe generalul Fofanov, un bătrînel tare simpatic, ofițer încercat în lupte, dar ieșise, pare-se, din rîndul copiilor de trupă. La inspecții, mi-aduc aminte că se apropia de toboșar — îi plăcea grozav toba — și-i spunea : „Ascultă, măi frate, ia cîntă-mi un marș melancolic“. Da... cînd avea musafiri, generalul ăsta pleca totdeauna să se culce la ora unsprezece... Uneori zicea oaspeților : „Hai, domnilor, mîncați, beți, veseliți-vă... Cît despre mine mă duc în brațele lui Neptun !“ Ceilalți răspundeau : „Ale lui Morfeu, domnule general !“ „Eh, totuna-i... E aceeași *mineralogie*...“ Așa voi face și eu acuma, domnilor, și Șulgovici se sculă, punîndu-și servetul pe spătarul scaunului. Mă duc și eu în brațele lui Neptun... Sînteți liberi, domnilor ofițeri !

Ofițerii se sculară, luînd poziția de drepți.

„Un zîmbet ironic și amar flutură pe buzele-i subțiri“, gîndi Romașov, dar gîndi numai fiindcă, de fapt, în clipa aceea, fața-i era palidă, cu o umilă expresie de supunere, lipsită de orice frumusețe.

Romașov se întorcea iar spre casă, simțindu-se nespus de singur, sfîșiat de triste țe și pierdut într-o lume străină, întunecată și dușmănoasă.

În amurg ardeau iar grămezi de nori grei și cenușii, în flăcări roșietice ca chihlimbarul și lui Romașov i se părea iar că departe, dincolo de zare, peste case și peste cîmpii, se ascunde un oraș minunat și de neînchipuit, unde viața-i numai frumusețe, grație și fericire...

Pe străzi se întuneca tot mai tare și pe șosea alergau plozii, țipînd. Pe ici, pe colo, pe prispe, în fața porților și prin grădini, răsunau într-una rîsete ațîțătoare de femei, cu fiorul cald, plin de o bucurie animalică, care numai primăvara se aude.

În sufletul lui Romașov, o dată cu o melancolie liniștită și plină de gînduri, se trezeau amintiri ciudate și nedeslușite, părerea de rău după fericirea pe care n-o cunoscuse, după primăverile de altădată, și mai frumoase decît aceasta, iar în inima lui încolțea încet presimțirea tulbure și dulce a unei iubiri apropiate...

Cînd ajunse acasă, îl găsi pe Gainan în colțișorul lui întunecat, privind bustul lui Pușkin. Marele poet era acum uns tot cu untdelemn... Flacăra lumînării ce ardea în fața lui îi punea pete lucioase pe nas, pe buzele groase și pe gîtul cu vinele umflate. Gainan ședea turcește pe cele trei scînduri ce-i slujeau drept pat, legănîndu-se ușor înainte și înapoi și mormăia tărăgănat ceva prelung și monoton.

— Gainan ! strigă Romașov.

Ordonanța tresări și sări ars de pe pat, luînd poziția de drepți. Pe față i se citeau frica și tulburarea.

— Alah ? întrebă prietenos Romașov.

Gura de băiețandru, fără urmă de mustață a ceremisului se întinse într-un zîmbet larg ce-i dezvălui dinții frumoși, albi și scînteietori la licărirea lumînării.

— Alah... dom'sublocotenent !

— Bine, bine... Stai acolo ! Romașov mîngîie cu blîndețe ordonanța pe umăr. Nu-i nimic, Gainan, tu ai un Alah, eu am Alah... Vezi, nu-i decît un singur și același Alah pentru toți oamenii.

„Ce de treabă-i Gainan ăsta, gîndi sublocotenentul, intrînd în odaie. Iar eu mă rușinez să-i strîng mîna... Da, nu pot... Nu îndrăznesc ! Ei, drăcie ! De azi înainte trebuie să mă îmbrac și să mă dezbrac singur... E o porcărie să-l silești pe aproapele tău să te slujească astfel."

În seara aceea, nu se mai duse la cercul militar. Scoase din sertar un caiet gros, cu pagini liniate și acoperite cu slove mărunte, neregulate, și scrise pînă noaptea tîrziu.

Era a treia lui povestire, intitulată *Cel din urmă și fatal început.* Sublocotenentul roșea de îndeletnicirile lui literare și pentru nimic în lume nu le-ar fi mărturisit cuiva.

VIII

cazărmilor pentru regiment, dincolo de calea ferată, pe așazisul islaz iar pînă să fie gata, regimentul, împreună cu toate serviciile lui, era incartiruit prin case particulare. Cercul militar fusese așezat într-o casă nu prea mare, numai cu parter, în formă de L ; în aripa mai lungă de la stradă se aflau sala de dans și salonul, iar în cea mai scurtă care se înfunda într-o curte plină de noroi, se găseau popota, bucătăria și „camerele" pentru ofițerii în trecere prin orășel. Amîndouă aripile erau legate între ele printr-un fel de culoar îngust, întortocheat, cu o serie de ieșinduri ce comunicau între ele prin cîte o ușă, alcătuind un șir de cămăruțe mici care slujeau drept bufet, cameră de biliard, cameră pentru joc de cărți, vestiar și garderobă pentru doamne.

Cum toate aceste încăperi, afară de popotă, erau de obicei nelocuite și nu se aeriseau niciodată, miroseau acru a mucegai și a casă închisă, la care se mai adăuga și mirosul de naftalină al vechilor învelitori de mobilă.

Romașov sosi la cerc la ora nouă. Cinci, șase ofițeri neînsurați se și adunaseră pentru serată, dar doamnele nu veniseră încă. De mult se stabilise între ele o ciudată întrecere cît privește respectarea unei purtări alese în societate și socoteau că era rușinos ca o doamnă să sosească printre cele dintîi la bal.

Muzicanții se și așezaseră la locul lor, într-o verandă închisă cu sticlă care dădea în sala de dans printr-o boltă mare cu geamuri.

Între ferestrele sălii, ardeau lăpi cu trei braţe, iar de tavan atîrna un policandru împodobit cu mici prisme de cristal tremurătoare.

La lumina puternică, părea şi mai deşartă încăperea aceasta mare, cu pereţii goi, tapetaţi cu hîrtie albă, cu perdele de tul la ferestre şi mobilată numai cu scaune vieneze, de-a lungul pereţilor.

În camera de biliard, doi aghiotanţi de batalion jucau în cinci bile pe o sticlă de bere. Erau locotenenţii Bek-Agamalov şi Olizar sau *contele Olizar*, cum îi ziceau toţi la regiment, un tînăr bătrînicios, deşirat, cu părul lins şi pomădat, faţa rasă şi zbîrcită, cu o expresie cam uşuratică, şi care făcea într-una obişnuitele glume de biliard.

Căpitanul Leşcenko sta pe marginea ferestrei şi privea jocul lor. Era un bărbat de vreo patruzeci şi cinci de ani, abătut, care ar fi putut să-i întristeze şi pe ceilalţi numai cu înfăţişarea lui. Toate parcă atîrnau jalnic pe el. Nasul lung, cărnos, roşu şi moale îi spînzura ca un ardei pe sfoară, mustaţa-i cădea pînă la bărbie, isprăvindu-se în două fire cenuşii, subţiri ca aţa, iar sprîncenele coborau de la rădăcina nasului spre tîmple, dînd ochilor o expresie veşnic plîngăreaţă. Pînă şi tunica veche i se lăsa pe umerii căzuţi şi pe pieptul scofîlcit, ca pe un umărar de haine. Leşcenko nu bea niciodată, nu juca cărţi şi nici măcar nu fuma. Îi făcea însă o plăcere ciudată — de neînţeles pentru alţii — să stea ceasuri întregi în spatele jucătorilor, în camera de biliard sau de cărţi, ori să rămînă în sala de mese cînd cheful era în toi. Şedea acolo, trist şi jalnic, fără să scoată o vorbă. La regiment, se obişnuiseră toţi cu ciudăţenia lui, ba chiar jocul şi băutura parcă nici nu le tihneau tuturor, cînd lipsea el de la cerc.

După ce-i salută pe cei trei ofiţeri, Romaşov se aşeză lîngă Leşcenko, care se dădu prevenitor la o parte să-i facă loc şi oftă, aruncînd noului venit o privire tristă de cîine credincios.

— Cum o mai duce cu sănătatea Maria Viktorovna ? întrebă Romaşov înadins mai tare aşa cum vorbeşti cu surzii sau cu cei grei de cap, ton pe care-l întrebuinţau cu Leşcenko toţi cei din regiment, pînă şi subofiţerii.

— Mulţumesc, dragul meu, răspunse Leşcenko, oftînd adînc. Fireşte c-o mai supără nervii uneori... că aşa-s timpurile !

— Dar de ce n-aţi venit împreună ? Sau poate că Maria Viktorovna nici n-are de gînd să vină astăzi ?

— Ba da, cum să nu... Vine, vine, dragul meu ! Numai că vezi, nu mai era loc în trăsură... A luat o birjă împreună cu Raisa Alexandrovna şi atunci, înţelegi, dragul meu, că mi-au spus : „Cizmele ţi-s pline de noroi şi ai să ne murdăreşti rochiile“.

— Încrucişare la mijloc ! Bine jucat... Scoate bila, Bek ! strigă Olizar.

— Întîi trimite-o tu, că de scos o scot eu îndată, îl repezi Bek-Agamalov.

Leşcenko îşi prinse între buze vîrfurile mustăţilor cenuşii şi începu să le molfăie cu înfrigurare.

— Am o rugăminte, dragul meu Iuri Alexeevici, îngăimă el nehotărît. Azi eşti conducătorul dansurilor ?

— Da ! Mi-au dat beleaua asta pe cap, fir-ar să fie ! Degeaba am căutat să-l conving pe aghiotantul regimentului şi am vrut chiar să-i fac un raport că-s bolnav. Da' parcă poţi să te înţelegi cu el ? „Adu-mi un certificat de la doctor“, mi-a spus.

— De aceea, dragul meu, urmă Leşcenko cu glas rugător şi umil, fă aşa fel să danseze şi ea un pic. Ştii, te rog ca un camarad.

— Care *ea* ? Maria Viktorovna ?

— Ei, da ! Te rog frumos...

— Bila pentru dublet, în colţ ! ordonă Bek-Agamalov. E ca şi făcut.

Îi venea greu să joace din pricina staturii lui scunde şi fu nevoit să se întindă pe burtă peste biliard. Faţa i se înroşi de încordare, iar pe frunte i se umflară două vine ce coborau spre rădăcina nasului, alcătuind un fel de „V“.

— *J-a-m-a-i-s*, [1] îl sfidă Olizar, sigur de el. Nici eu n-aş putea s-o fac !

Tacul lui Agamalov lunecă, trosnind scurt peste bilă, dar ea nu se clinti din loc.

— Chix ! strigă voios Olizar şi începu să joace cancan în jurul biliardului. Ei, sufleţele, spui la mine : cînd dormim, sforăim ? [2]

---

[1] Niciodată (fr.) (n.t.).

[2] Vorbeşte sricat, imitînd graiul caucazienilor (n. t.).

Agamalov bătu în podea cu capătul cel gros al tacului.

— Nu-ți îngădui să cobești cînd mă pregătesc să joc ! răcni el, iar ochii negri îi scăpărau. Dacă-i așa, nici nu mai joc.

— Nu supărăm, sufletele, că stricăm sînge la noi. Bila în colț !

Unul din plantoanele, care stăteau la vestiar s-ajute doamnele să-și scoată hainele, se apropie în grabă de Romașov.

— Să trăiți, dom' sublocotenent, vă poftește o doamnă în sala de dans.

Trei doamne care sosiseră tocmai atunci se plimbau încet prin sală ; nici una nu mai era în floarea tinereții. Cea mai în vîrstă, Anna Ivanovna Migunova, soția ofițerului administrator, se adresă lui Romașov cu glas aspru și nefiresc, lungind ciudat ultimele silabe ale cuvintelor și plecîndu-și capul cu grația unei femei de lume.

— Sublocotenent Romașo-ov, dă ordin să cînte ceva-a frumos !... Te ro-og...

— La ordinele dumneavoastră.

Romașov se înclină și se apropie de fereastra muzicanților :

— Zissermann ! strigă el șefului orchestrei, zi-i ceva frumos !

Prin fereastra deschisă a verandei, răsunară furtunos primele măsuri din uvertura *Viața pentru țar*, iar flăcările luminărilor începură să se legene în tactul muzicii.

Doamnele se adunau încet. Cu un an în urmă, lui Romașov îi plăceau foarte mult clipele acestea de la începutul balului, cînd își îndeplinea îndatoririle de maestru al dansurilor și întîmpina doamnele la intrarea lor în vestiar. Ce tainice și fermecătoare i se păreau ele cînd, însuflețite de lumină, de muzică și de așteptarea dansului, își scoteau într-un freamăt voios glugile, eșarfele și hainele de blană. O dată cu rîsetele femeilor și cu glasurile lor sonore, pătrundea în vestiarul îngust și un miros de ger, de parfum, de pudră și de mănuși de piele fină — mirosul atît de tulburător al femeilor frumoase care s-au gătit de bal. Ce strălucitori și galeși se răsfrîngeau ochii lor în oglinzile înaintea cărora se opreau să-și îndrepte în grabă pieptănăturile ! Ce armonios era foșnetul rochiilor ! Ce mîngîietoare atingerea mîinilor mici, a eșarfelor și a evantaielor...

Vraja aceasta pierise acum pentru totdeauna și Romașov înțelegea, nu fără oarecare rușine, că farmecul acesta se datora

în mare măsură lecturii unor romane proastre franţuzeşti, în care trebuia neapărat să se descrie cum trec prin vestibul Gustave sau Armand, poftiţi la balul de la ambasada rusă... Mai ştia, de asemenea, că soţiile ofiţerilor purtau ani de-a rîndul una şi aceeaşi rochie „elegantă", făcînd deznădăjduite încercări s-o împrospăteze pentru seratele mai strălucite, şi că-şi curăţau mănuşile cu benzină. I se părea ridicolă şi pretenţioasă patima lor pentru tot felul de egrete, de eşarfe, pentru pietre false, pentru pene şi pentru sumedenie de panglici... Toate acestea dovedeau un lux ţipător, fără gust şi ieftin. Ele întrebuinţau creme şi farduri într-un chip atît de neîndemînatic şi de vulgar, aproape prostesc, încît faţa unora căpăta o înfiorătoare nuanţă albăstruie. Romaşov cunoştea, ca de altfel tot regimentul, istorioarele tainice ale fiecărui bal, ale fiecărei rochii, aproape ale fiecărei fraze rostite cu cochetărie, ceea ce-i sporea dezgustul. Ştia că-n spatele acestei faţade se ascund o jalnică sărăcie, şiretlicuri, bîrfeli, invidie reciprocă, un joc neputincios al provincialelor de a se arăta femei de lume şi, în sfîrşit, obişnuite şi anoste legături amoroase.

Căpitanul Talman sosi împreună cu nevastă-sa. Erau amîndoi foarte înalţi şi voinici ; ea, blondă, grasă, cu trăsături delicate ; el, o figură oacheşă de bandit, tuşea mereu şi vorbea răguşit. Romaşov ştia dinainte c-o să-i pună întrebarea lui obişnuită... Într-adevăr, rotindu-şi ochii de ţigan, rosti :

— Ia spune, sublocotenente, a început *whist*-ul ?

— Încă nu... Sînt cu toţii în sala de mese !

— Încă nu ? Ştii, Sonecika... mă duc acolo să răsfoiesc *Invalidul*. Dragă Romaşov... ai grijă de nevastă-mea, pentru vreun cadril...

Deodată, năvăli în vestiar familia Lîkaciov, un adevărat stol de fete drăguţe, zîmbitoare, vorbind cu *r*, în frunte cu mama lor, o femeie mărunţică, vioaie şi care, la patruzeci de ani, dansa neobosită şi făcea mereu copii, „între al doilea şi al treilea cadril", cum spunea despre ea Arceakovski, omul de duh al regimentului.

Domnişoarele, rostindu-l pe *r*, fiecare în felul ei, şi luîndu-şi vorba din gură una alteia, se năpustiră asupra lui Romaşov.

— De ce n-ai mai venit pe la noi ?

— Rhăutăciosule, rhăutăciosule, rhăutăciosule !

— Hrăule, hrăule !

— Te invit la phrimul cadhril...

— *Mesdames... Mesdames !...* spuse Romaşov, arătîndu-se, fără voie, cavaler amabil şi făcînd plecăciuni în toate părţile.

Tocmai atunci, îşi aruncă din întîmplare privirea spre uşa de la intrare şi zări pe geam faţa slabă cu buze groase a Raisei Alexandrovna Peterson, cu un fular alb care-i acoperea pălăria ca s-o apere. Romaşov o şterse ca un băieţandru în salon. Deşi clipa fusese foarte scurtă şi sublocotenentul credea că Raisa nu-l văzuse era totuşi neliniştit... I se părea că deslusise în ochii mici ai amantei lui o expresie nouă şi îngrijorată, ca o ameninţare crudă şi plină de ură.

Trecu în sala popotei, unde se adunase lume şi mai toate locurile erau ocupate la masa lungă şi acoperită cu muşama. Fumul albastru de tutun plutea legănîndu-se prin aer. Din bucătărie venea miros de unt prăjit. Două, trei grupuri de ofiţeri începuseră chiar să mănînce şi să bea. Cîţiva citeau ziare. Larma glasurilor se contopea cu zăngănitul cuţitelor, cu ţăcănitul scurt al bilelor de biliard şi cu zgomotul uşii de la bucătărie, care se trîntea într-una. Din antret pătrundea frigul şi trăgea la picioare. Romaşov îl căută pe locotenentul Bobetinski şi, zărindu-l, se apropie de el. Bobetinski sta în picioare lîngă masă, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, legănîndu-se cînd pe vîrful picioarelor, cînd pe tocuri, cu ochii pe jumătate închişi, ferindu-i de fumul ţigării pe care o ţinea în gură. Romaşov îl trase uşor de mînecă.

— Ce-i ? întrebă el, întorcîndu-se şi scoţîndu-şi o mînă din buzunar, dar cu ochii tot abia deschişi. Cu o mişcare foarte elegantă, îşi răsuci mustaţa lungă şi roşcată, ridicîndu-şi cotul în sus şi se uită la Romaşov cu coada ochiului, adăugînd : A ! A ! Dumneata eşti ? Îmi pare bi-ine...

Vorbea totdeauna în felul acesta căutat şi nefiresc, imitînd, cel puţin aşa credea el, pe tinerii nobili din regimentele de gardă. Avea o părere foarte bună despre sine, socotindu-se drept un mare cunoscător de cai şi de femei, un dansator minunat, nobil şi binecrescut, dar dezgustat şi dezamăgit, în ciuda celor douăzeci şi patru de ani ai săi. De aceea, îşi înălţa mereu umerii cu o mişcare de efect, avea un mers nesigur, legănat şi întrebuinţa franţuzisme neizbutite, iar cînd vorbea, dădea din mîini cu plictiseală şi nepăsare...

— Piotr Fadeevici, iubitule, te rog să conduci tu programul de dans în locul meu, îi ceru Romaşov.

— *Mais, mon ami!* Bobetinski își ridică umerii și sprîncenele, privindu-l cu ochi mari, tîmpiți. Dar, prietene, traduse el cuvintele, de ce? *Pourquoi?* [1] Într-adevăr, dumneata mă... cum se spune? Mă uimești!!

— Dragul meu, te rog mult...

— Stai... Mai întîi, fără *familiarités* [2]. Ce înseamnă expresiile astea... *dragul meu,* așa și pe dincolo...

— Te conjur, Piotr Faddeici... Mă doare capul... și gîtul... mi-e cu neputință...

Multă vreme Romașov se rugă stăruitor de camaradul său. Pînă la urmă, se hotărî să recurgă și la măgulează.

— Doar nimeni în regiment nu se pricepe să conducă dansurile atît de variat și de distins ca Piotr Faddeevici și, afară de asta, îl mai roagă și o doamnă...

— O doamnă? Fața lui Bobetinski luă o expresie gînditoare și melancolică. O doamnă? La vîrsta mea, prietene... și izbucni de rîs cu prefăcută amărăciune și dezamăgire. Ce-i femeia? Ha! Ha! Ha!... *Une énigme* [3]. Ei bine, fie! Primesc...

Și, deodată, adăugă cu același glas dezamăgit:

— *Mon cher ami,* [4] n-ai cumva... cum se spune... trei ruble?

— Din păcate, nu!... răspunse Romașov, oftînd.

— Dar o rublă?

— Hm!...

— *Désagréable* [5]... Nu-i nimic de făcut. Dacă-i așa, hai să bem o votcă.

— Vai! nu mai am nici măcar credit, Piotr Faddeevici.

— Da-a? O, *pauvre enfant!* [6]... Nu-i nimic, să mergem. Bobetinski făcu o mișcare largă de disprețuitoare mărinimie. Fac eu cinste!

Între timp, conversația se însuflețise și ajunsese chiar interesantă pentru toată lumea. Se discuta despre duelurile dintre ofițeri, care tocmai atunci fuseseră încuviințate prin lege și părerile erau împărțite.

---

[1] De ce? (fr.) (n. t.).

[2] Familiarități (fr.) (n. t.).

[3] O enigmă (fr.) (n. t.).

[4] Dragă prietene (fr.) (n. t.).

[5] Neplăcut (fr.) (n. t.).

[6] Bietul copil! (fr.) (n. t.).

Cel mai mult vorbea locotenentul Arceakovski, om destul de dubios, aproape un escroc. Se spunea pe furiș despre el că, înainte de a veni la regiment, pe cînd se găsea încă în rezervă, fusese șef la rateșul poștei și ar fi fost chemat în judecată fiindcă ucisese un surugiu dîndu-i un pumn.

— Duelul e bun în regimentele de gardă, zise cu dispreț Arceakovski, pentru tot felul de pierde-vară și de filfizoni, dar la noi... Eu, de pildă, sînt holtei... Să zicem c-am băut la cerc cu Vasili Vasilici Lipski și, beat fiind, i-am trîntit una în ceafă... Ce ne rămîne de făcut ? Dacă nu vrea să se bată cu mine, e dat afară din regiment și atunci, vă întreb, ce-au să mănînce copiii lui ? Dacă se bate în duel, îi trimit un glonte în burtă... și copiii lui iar n-au să aibă ce mînca. Toate acestea-s prostii !

— Stai... așteaptă... așteaptă puțin ! îl opri bătrînul locotenent-colonel Leh, care se îmbătase și ținea într-o mînă un păhărel cu votcă, iar cu cealaltă făcea gesturi nesigure în aer. Știi tu ce înseamnă onoarea uniformei ?... Ehei, e mare lucru... Onoarea... Uite, îmi amintesc o întîmplare de la noi din regimentul Temriuk... prin 1862...

— A, slăbește-ne, i-o curmă Arceakovski, fără să se sinchisească, n-avem timp de poveștile dumitale. Iar ai să ne spui ceva de pe vremea străbunicului ?

— Ei, frate... da' obraznic mai ești ! Ești încă un băiețandru, pe cînd eu... A fost, zic, o întîmplare...

— Numai sîngele poate spăla o insultă, se amestecă în vorbă locotenentul Bobetinski cu glas înflăcărat, ridicîndu-și umerii, ca un cocoș care-și înfoaie aripile.

— Ei, era în regimentul nostru un subofițer pe care-l chema Soluha, încercă să urmeze Leh.

Căpitanul Osadci, comandantul companiei întîi, care tocmai venea de la bufet, se apropie de masă.

— Aud că vorbiți despre dueluri... E un subiect foarte interesant ! mugi el cu glas gros de bas, care le acoperi îndată pe toate celelalte. Să trăiți, domnule colonel ! Vă salut, domnilor...

— A, colosul din Rodos ! îl întîmpină cu bunătate Leh. Ei, ia loc lîngă mine, monumentule ! Bei cu mine un pahar de votcă, nu-i așa ?

— Și încă cum ! răspunse cu o octavă mai jos Osadci.

Ofiţerul acesta făcea totdeauna asupra lui Romaşov o impresie ciudată şi supărătoare, trezind în el un simţămînt de frică şi totodată curiozitate. Ca şi colonelul Şulgovici, Osadci era renumit, nu numai în regiment, ci şi în toată divizia, pentru întinderea neobişnuită şi frumuseţea glasului său, cît şi pentru statura lui uriaşă şi neobişnuita-i putere fizică. Tot atîta faimă avea şi pentru cunoaşterea desăvîrşită a regulamentelor militare. Uneori, era mutat în interes de serviciu dintr-o companie într-alta şi, în şase luni, izbutea să prefacă unităţile cele mai rele şi mai nedisciplinate, într-o mare maşină care executa minunat ordinele şi era pătrunsă de o spaimă aproape neomenească faţă de şeful ei. Ofiţerii înţelegeau cu atît mai puţin farmecul şi înrîurirea lui asupra soldaţilor, cu cît, nu numai că nu-i bătea niciodată, dar nici măcar nu-i înjura decît foarte rar, în cazuri cu totul excepţionale. Pe faţa lui frumoasă şi întunecată, de o ciudată paloare sporită de părul negru, bătînd în albăstrui, Romaşov deslușea totdeauna o dîrzenie, o stăpînire de sine şi o cruzime ce nu păreau omeneşti, ci mai degrabă ale unei fiare puternice. Adesea, observîndu-l de departe, Romaşov şi-l închipuia în clipele de mînie şi, numai la gîndul ăsta, se îngălbenea de groază, strîngîndu-şi degetele care i se răceau deodată. Nici acum nu-şi putea desprinde privirea de la omul acesta puternic şi sigur de sine, care se aşeza lîngă perete pe scaunul dat de mîini îndatoritoare.

Osadci bău votcă, ronţăi cu poftă o ridichie şi întrebă nepăsător :

— Ei, pe scurt, ce s-a discutat în onorata adunare ?

— Stai, frate, că-ţi povestesc îndată... Pe vremea cînd eram în regimentul Temriuk, s-a întîmplat o chestie : într-o zi, la cerc, locotenentul von Soon — soldaţii îi ziceau „Fason“...

Dar căpitanul Lipski îi tăie vorba... Era un om de vreo patruzeci de ani, gras şi rumen care, cu toată vîrsta lui, făcea totdeauna pe caraghiosul la cercul militar, luînd un ton ciudat şi comic de băieţandru răsfăţat şi iubit de toţi.

— Daţi-mi voie, domnule căpitan... Voi fi scurt ! Locotenentul Arceakovski a spus că duelul e o prostie... „Mai bine să fie ca la noi... la seminar, arde-i una după ceafă şi gata...“ Apoi s-a amestecat în vorbă locotenentul Bobetinski care a fost pentru vărsare de sînge. Pe urmă, domnul colonel s-a străduit zadarnic să mai povestească o anecdotă din trecutul

său... Chiar la începutul discuției, sublocotenentul Mihin și-a dat părerea în mijlocul gălăgiei generale, dar din pricina slabelor sale coarde vocale și a modestiei lui de fată mare, nu l-a auzit nimeni.

Sublocotenentul Mihin se înroși deodată ca un rac. Era un tînăr mărunțel, cu pieptul îngust și fața oacheșă, ciupită de vărsat și pistruiată. Avea ochi negri, blînzi ce aruncau priviri sfioase, aproape înspăimîntate.

— Eu, domnilor, iertați-mă... Eu, domnilor, mă înșel poate, zise el, bîlbîindu-se și strîngîndu-și în mîini fața-i imberbă... Dar, după mine... adică cel puțin așa cred eu... trebuie cercetat fiecare caz în parte. Uneori, duelul e vădit folositor ! Sigur că fiecare dintre noi e gata să iasă pe teren... Nici nu mai încape vorbă ! Dar cîteodată, știți... cea mai mare onoare constă în a... a ierta... pur și simplu. Acuma, nu știu ce fel de cazuri se mai pot prezenta... astfel...

— Ei, tinere decadent, du-te să mai sugi biberon ! i-o curmă Arceakovski cu grosolănie.

— Hei, fraților, da' lăsați-mă să-mi dau și eu părerea ! zise Leh.

Deodată, acoperind toate vocile cu glasul lui puternic, Osadci începu să vorbească :

— Duelul, domnilor, trebuie neapărat să aibă un deznodămînt tragic, altfel nu-i decît o nerozie, o milă prostească, un compromis, o îngăduință și o comedie... La cincizeci de pași depărtare, un schimb de două gloanțe ? Vă spun cinstit că, în chipul ăsta, n-o să iasă decît ceva banal, în felul duelurilor franceze, de pildă, despre care citim în ziare. Adversarii sosesc pe teren și trag cu pistolul... apoi ziarele publică un proces-verbal întocmit cam așa : „Din fericire, duelul s-a isprăvit cu bine. Adversarii au schimbat două focuri de armă fără rezultat, dar cu prilejul acesta au dat dovadă de cel mai mare curaj. În timpul dejunului, foștii dușmani și-au strîns mîinile cu prietenie.“ Un astfel de duel, domnilor, e o prostie și nu va aduce nici o îmbunătățire în societatea noastră !

Mai multe glasuri îi răspunseră laolaltă. Leh, care cît vorbise Osadci încercase de cîteva ori să-și povestească istorioara, o luă de la capăt :

— Hei, fraților... da' ascultați-mă o dată și pe mine, măi mînjilor !

Dar nu-l asculta nimeni şi, rotindu-şi ochii de la un ofiţer la altul, căuta o privire binevoitoare. În focul discuţiei, nu-l băga nimeni în seamă şi omul dădea cu tristeţe din capu-i greu de băutură. În sfîrşit, ochii i se opriră asupra lui Romaşov. Tînărul ofiţer ştia din experienţă ce dureroase sînt asemenea clipe, cînd vorbele, repetate de mai multe ori, rămîn parcă atîrnate în gol fără nici un sprijin, iar un fel de ruşine te sileşte să le reiei mereu cu deznădăjduită stăruinţă. Aşa că nu se feri de privirile locotenent-colonelului care, foarte bucuros, îl trase de mînecă la bufet.

— Ei, măcar tu să m-asculţi pînă la capăt ! zise Leh cu amărăciune. Stai jos şi bea o votcă... Toţi ceilalţi sînt nişte netrebnici, şi Leh arătă cu dispreţ ofiţerii care discutau cu aprindere. Latră toată ziua... hau, hau, hau... dar n-au nici un fel de experienţă. Vreau să-ţi povestesc ce s-a întîmplat la noi...

Ţinînd într-o mînă păhărelul şi tot dînd din cealaltă, ca şi cum ar fi dirijat un cor, Leh începu să povestească una din nenumăratele istorioare de care-i era plin capul, ca un cîrnat bine umplut cu carne ; nu izbutea însă niciodată să le isprăvească, fiindcă făcea mereu digresiuni, adăugiri, comparaţii şi presupuneri. În anecdota de acum care se petrecea, bineînţeles, cu o mie de ani în urmă, era vorba de un duel în stil american, între doi ofiţeri : aveau să-şi tragă viaţa la sorţi cu o hîrtie de o rublă, cap sau pajură, cum s-ar spune. Unul din ei — nu puteai înţelege care anume : von Soon sau Soluha — a recurs la o şmecherie şi a lipit în aşa chip două hîrtii de cîte o rublă, încît amîndouă feţele erau la fel... şi se apucă amîndoi să joace la noroc... şi atunci unul îi spune celuilalt...

Dar, ca de obicei, colonelul Leh nu izbuti nici de data aceasta să-şi povestească istorioara, pentru că Raisa Alexandrovna Peterson se ivi sprintenă la bufet. Din uşa popotei, fără să intre înăuntru (ceea ce îndeobşte nu era îngăduit), strigă cu glas voios şi alintat ca fetiţele răsfăţate, iubite însă de toată lumea :

— Domnilor, ce înseamnă asta ? Doamnele au sosit de mult, iar dumneavoastră staţi aici şi petreceţi... Noi vrem să dansăm !

Cîţiva ofiţeri tineri se ridicară să meargă în sala de dans, alţii rămaseră la locurile lor, fumînd şi vorbind înainte, fără s-o ia în seamă. În schimb, bătrînul Leh se apropie de ea cu paşi mărunţi şi nesiguri, apoi, încrucişîndu-şi mîinile pe piept şi vărsîndu-şi votca pe cămaşă, exclamă cu o înduioşare de beţiv :

— O ! Divina mea ! Cum de îngăduie autorităţile să existe pe lume asemenea frumuseţe ? ! Dă-mi mînuţa să ţi-o sărut !...

— Iuri Alexeevici, urmă doamna Peterson ciripind, mi se pare c-ai fost numit conducătorul seratei de astăzi... Nimic de zis, halal conducător !

— *Mille pardons, madame, c'est ma faute...* [1] E vina mea ! exclamă atunci Bobetinski, apropiindu-se grăbit de ea.

Îşi tîra picioarele în mers şi se lăsa pe genunchi, legănîndu-şi tot trupul, cu braţele în jos, ca şi cum ar fi făcut cei dintîi paşi dintr-un balet comic.

— Mîna dumneavoastră, doamnă. *Votre main, madame.* Domnilor, în sala de dans !

Ridicîndu-şi mîndru capul, porni ca un vîrtej cu doamna Peterson la braţ, iar glasul lui de maestru de ceremonie al seratei — cum se credea el — răsună în cealaltă încăpere :

— *Messieurs*, invitaţi doamnele la vals ! Domnilor muzicanţi, un vals !

— Scuzaţi-mă, domnule colonel, mă cheamă îndatoririle, zise Romaşov.

— Hei, băiete, zise Leh, dînd din cap cu mîhnire, şi tu eşti la fel ca ceilalţi... Ia... aşteaptă, sublocotenente... Ai auzit vorbindu-se despre Moltke ? Despre marele şi tăcutul feldmareşal, ehei... şi mare strateg Moltke ?

— Domnule colonel, daţi-mi voie...

— Hai, stai frumuşel locului !... Povestea nu-i lungă... Marele şi tăcutul Moltke se ducea pe la cercurile militare şi, în timp ce mînca... ehei... punea pe masă înaintea lui, măi băiete, o pungă plină cu aur. Avea de gînd s-o dăruiască celui dintîi ofiţer de la care ar fi auzit un singur cuvînt înţelept... Ei bine ! Bătrînul a murit la nouăzeci de ani, iar punga, băiete, i-a rămas neatinsă. Cum ? Ai înţeles ? Ei, acuma pleacă. Poţi s-o ştergi. Du-te, cocoşelule... du-te şi mai ţopăie şi tu puţin...

[1] Mii de souze, doamnă, e vina mea (fr.) (n. t.).

IX

ÎN SALA DE DANS, CE PARCĂ SE clătina toată în sunetele asurzitoare ale valsului, lunecau două perechi. Bobetinski, cu coatele desfăcute ca niște aripi, se rotea cu pași mărunți în jurul înaltei doamne Talman care dansa cu liniștea impunătoare a unui monument de piatră. Deșirat și pletos, Arceakovski o învîrtea în jurul lui pe cea mai mică din domnișoarele Lîkaciov, o fată mărunțică și rumenă... Se pleca deasupra ei, ațintindu-și privirea drept în cărarea fetei, iar în loc să facă pașii de vals, își tîrîia doar picioarele, alene și cu nepăsare, așa cum dansezi de obicei cu copiii. Alte cincisprezece doamne ședeau părăsite de-a lungul pereților, căutînd să pară cît mai nepăsătoare. Ca la toate balurile regimentului, erau și acum de patru ori mai puțini cavaleri decît doamne și începutul seratei făgăduia să fie plictisitor.

Doamna Peterson, care tocmai deschisese balul, ceea ce era totdeauna prilej de deosebită mîndrie pentru doamne, dansa acum cu subțirelul Olizar. Ținea mîna dansatoarei lipită de șoldu-i stîng, ca prinsă în cuie, în timp ce ea-și rezema galeș bărbia de cealaltă mînă pe care o pusese pe umărul cavalerului, întorcîndu-și capul spre sală, într-o atitudine afectată și nefirească. Cînd se sfîrși valsul, se așeză înadins nu departe de Romașov, care sta în picioare lîngă ușa garderobei doamnelor. Doamna Peterson își făcea repede vînt cu evantaiul și, uitîndu-se la Olizar, care se apleca în fața ei, îi zise, alintîndu-se, cu glas tărăgănat :

— Spune-mi, conte, de ce mi-e totdeauna așa de cald ? Te implor, spu-u-u-ne !...

Olizar făcu o ușoară plecăciune, zăngănind din pinteni și-și netezi cu palma vîrfurile mustăților.

— Doamnă, la întrebarea aceasta n-ar putea să răspundă nici chiar atotștiutorul Martin Zadeka.

Cum în clipa aceea Olizar își arunca privirea spre rochia ei foarte decoltată, ea începu să răsufle des și neobișnuit de adînc.

— Ah, am totdeauna temperatură ! șopti Raisa Alexandrovna, cu un zîmbet care lăsa să se înțeleagă că vorbele ei

aveau un înţeles ascuns şi oarecum slobod. Am un temperament prea arzător !

Olizar scoase un fel de nechezat scurt.

Romaşov se uita dintr-o parte la doamna Peterson, zicîndu-şi cu scîrbă : „Ce dezgustătoare-i !“ La gîndul legăturii intime de odinioară cu femeia aceasta, avu deodată senzaţia că nu s-ar fi spălat şi nu şi-ar fi schimbat rufăria cîteva luni.

— Da, da, da, nu rîde, conte ! Nu ştii că mama mea era grecoaică ?

„Şi ce glas neplăcut are, gîndea mai departe Romaşov. Ciudat că n-am băgat de seamă pînă acum... Parcă ar avea guturai cronic sau polipi în nas... «bama bea era grecoaică».“

În clipa aceea, doamna Peterson se întoarse către Romaşov şi-i aruncă o privire provocatoare printre gene.

După obicei, Romaşov murmură în gînd : „Faţa lui se făcu de nepătruns ca o mască“.

— Bună seara, Iuri Alexeici ! De ce nu vii să mă saluţi ? întrebă cu glas cîntător Raisa Alexandrovna.

Romaşov se apropie. Ea-i strînse mîna cu putere, iar pupilele i se micşorară cu o expresie răutăcioasă şi tăioasă.

— La dorinţa dumitale, ţi-am rezervat al treilea cadril ! Sper că n-ai uitat... adăugă ea.

Romaşov făcu o plecăciune.

— Ce puţin amabil eşti ! urmă, sclifosindu-se, doamna Peterson. Ar trebui să-mi spui : *Enchanté, madame !* [1] Romaşov auzi un fel de „adşandte badab“... E un necioplit, nu-i aşa, conte ? zise ea, întorcîndu-se către Olizar.

— Cum de nu... n-am uitat... mormăi Romaşov cu glas nesigur. Vă mulţumesc pentru onoare.

Bobetinski nu contribuia prea mult la însufleţirea seratei. Conducea dansurile cu o înfăţişare plictisită şi cam ocrotitoare, de parc-ar fi îndeplinit o îndatorire foarte neplăcută pentru el, dar de cea mai mare însemnătate pentru toţi ceilalţi. Totuşi, înainte de al treilea cadril, se mai învioră şi, lunecînd prin sală cu paşi repezi, ca şi cum ar fi patinat pe gheaţă, strigă cu glas răsunător :

— *Quadrille monstre ! Cavaliers, engagez vos dames !* [2]

---

[1] Încîntat, doamnă ! (fr.) (n. t.)

[2] Marele cadril ! Cavaleri, invitaţi-vă doamnele ! (fr.) (n. t.).

Romașov și Raisa Alexandrovna luară loc aproape de fereastra muzicanților, avînd drept *vis-à-vis* pe Mihin și pe soția lui Leșcenko, care abia ajungea la umărul cavalerului ei. Numărul dansatorilor sporise simțitor la cadrilul al treilea, așa că perechile fură nevoite să se așeze de-a lungul și de-a latul sălii. Cum și unii și alții erau siliți să danseze pe rînd, toate figurile se repetau de două ori.

„Trebuie să am o explicație și s-o sfîrșesc", gîndea Romașov, asurzit de bătaia tobei și de sunetele alămurilor ce năvăleau pe fereastră. „Ajunge !" Și adaugă : „Fața lui arăta o neclintită hotărîre".

Ofițerii care conduceau dansurile își îngăduiau de mult să introducă anumite schimbări și să facă unele glume. Astfel, la cadrilul al treilea, se obișnuia să se încurce figurile, făcînd tot felul de greșeli nostime, care stîrneau totdeauna aceeași învălmășeală și aceleași hohote de rîs. Așa că Bobetinski, după ce începuse pe neașteptate cadrilul cu figura a doua, comanda acum *cavaliers seuls* [1], dar numaidecît, răzgîndindu-se parcă, îi trimitea iar la doamnele lor, sau făcea un *grande ronde* [2] și, rupîndu-l îndată, silea cavalerii să-și caute doamnele.

— *Mesdames, avancez, pardon, reculez ! Cavaliers seuls ! Pardon, reculez, balancez vos dames* [3]. Ba nu, înapoi, înapoi !

În răstimp, înăbușindu-se de furie, Raisa Alexandrovna spunea cu glas acru, dar zîmbind, ca și cum ar fi vorbit despre lucrurile cele mai vesele și mai plăcute din lume :

— Nu îngădui ca cineva să se poarte astfel cu mine... M-auzi ? Doar nu-s o fetișcană ! Da... Oamenii binecrescuți nu procedează în felul ăsta. Da...

— Să nu ne înfuriem, Raisa Alexandrovna ! o rugă stăruitor și cu blîndețe Romașov.

— A, nu-ți fac cinstea să mă supăr ! Nu pot decît să te disprețuiesc. Nu îngădui însă ca cineva să-și bată joc de mine. De ce nu ți-ai dat osteneala să-mi răspunzi la scrisoare ?

— Dar nu eram acasă cînd a sosit scrisoarea, ți-o jur.

---

[1] Cavaleri singuri (fr.) (n. t.).

[2] Cerc mare (fr.) (n. t.).

[3] Doamnelor, înaintați, scuzați, înapoi ! Cavaleri singuri ! Scuzați, înapoi, dansați cu doamnele (fr.) (n. t.).

— Aha ! Rîzi de mine ! Parcă n-aş şti unde te duci... Dar fii sigur...

— *Cavaliers, en avant ! Ronde de cavaliers ! À gauche !* [1] La stînga, la stînga, domnilor ! Ah, ce neînţelegători ! *Plus de vie, messieurs !* [2] strigă Bobetinski, tîrînd după sine dansatorii într-un vîrtej repede şi tropăind el însuşi din răsputeri.

— Cunosc eu toate intrigile acestei femei, acestei liliputane, urmă Raisa cînd Romaşov se întoarse la locul lui. Numai că degeaba se crede aşa de mult !... E doar fata unui şarlatan de notar...

— Te-aş ruga să nu vorbeşti astfel în faţa mea despre prietenii mei, i-o tăie cu asprime Romaşov.

Atunci avu loc o scenă dintre cele mai grosolane. Doamna Peterson vărsă un adevărat puhoi de injurii groaznice la adresa Şurocikăi. Uitîndu-şi zîmbetele prefăcute, cu faţa aprinsă, răcnea cît mai tare ca s-acopere fanfara cu vocea ei guturală. Zăpăcit şi neputincios, Romaşov se înroşi pînă-n urechi de durerea insultelor aduse Şurocikăi, fără să poată scoate o vorbă din pricina zgomotului asurzitor al cadrilului, dar mai cu seamă fiindcă lumea începea să se uite la ei.

— Da, da, tatăl ei e un hoţ, aşa că n-are de ce să se ţină cu nasul pe sus, striga doamna Peterson. Şi poftim, cucoana asta ne disprefuieşte ! Las' că ştim noi anumite lucruri pe socoteala ei ! Da !

— Te rog, bîigui Romaşov.

— Aşteptaţi numai, c-o să-mi simţiţi voi ghearele. Am să-i deschid ochii prostului de Nikolaev. De trei ani tot nu izbuteşte să-l bage la Academie. Cum să reuşească la examen, cînd e aşa de tont că nu vede nici măcar ce se petrece sub nasul lui ? Şi apoi, nimic de zis, frumos adorator mai are !...

— *Mazurka générale ! Promenade !* strigă Bobetinski, lunecînd repede de-a lungul sălii, cu trupul aplecat înainte, ca un arhanghel în zbor.

Podeaua se cutremură sub paşii cadenţaţi şi greoi ai dansatorilor, podoabele de cristal ale policandrului zăngăniră în ritmul mazurcii, scînteind cu focuri de toate culorile, iar perdelele de tul de la ferestre începură să freamăte în tact.

---

[1] Cavaleri, înainte ! Cerc de cavaleri ! La stînga ! (fr.) (n. t.).

[2] Mai multă viaţă, domnilor ! (fr.) (n. t.).

— De ce să nu ne despărţim prieteneşte şi liniştit ? întrebă Romaşov cu blîndeţe. Simţea în adîncul sufletului că, pe lîngă dezgust, femeia asta-i insufla şi un fel de frică meschină şi ruşinoasă, dar de neînvins. Nu mă mai iubeşti... Să ne despărţim ca doi prieteni.

— Aha ! Vrei să mă părăseşti ? N-avea nici o grijă, dragul meu (rosti „dragul beu"), nu-s din acelea cărora le dai cu piciorul. *Eu* îl dau, cînd găsesc de cuviinţă. Dar ticăloşia dumitale mă uimeşte din cale-afară...

— S-o isprăvim cît mai repede, zise Romaşov nerăbdător, cu glas înăbuşit şi cu dinţii strînşi.

— Cinci minute pauză. *Cavaliers, occupez vos dames !* [1] răcni Bobetinski.

— Da, cînd am să vreau eu... M-ai înşelat într-un chip josnic. Ţi-am jertfit tot, ţi-am dat tot ce poate da o femeie cinstită... Nu mai îndrăzneam să mă uit în ochii soţului meu, omul ăsta ideal, minunat. Pentru dumneata mi-am uitat îndatoririle de soţie şi de mamă. O, de ce, de ce nu i-am rămas credincioasă ?

— Vo-or-bă să fie ! Romaşov nu-şi putu stăpîni un zîmbet.

Numeroasele ei aventuri cu toţi tinerii ofiţeri care veneau în garnizoană erau bine cunoscute la regiment, ca, de altfel, toate aventurile de dragoste ale celor şaptezeci şi cinci de ofiţeri, ale soţiilor şi rudelor lor. Îşi amintea acum expresii ca : „prostul meu", „omul ăsta vrednic de dispreţ", „nătîngul cela care stă veşnic pe capul meu" şi cîte altele nu mai puţin tari, pe care Raisa le folosea din plin la adresa soţului ei, atît verbal, cît şi în scris.

— A ! Ba mai îndrăzneşti să rîzi ? Bine ! se întărîtă Raisa... E rîndul nostru ! zise ea apoi în grabă şi, luîndu-şi cavalerul de mînă, înaintă cu paşi mărunţi, legănîndu-şi graţios şolduri, cu un zîmbet silit pe buze.

După ce se isprăvi figura, chipul ei îşi reluă înfăţişarea mînioasă. „Parcă-i o insectă înfuriată", gîndi Romaşov.

— N-am să ţi-o iert ! M-auzi ? Niciodată ! Ştiu de ce vrei să mă părăseşti atît de mişeleşte şi de josnic. Dar n-are să fie cum ţi-ai pus în gînd, nu, nu, nu ! În loc să-mi spui pe faţă şi cinstit că nu mă mai iubeşti, ai socotit că-i mai bine să

[1] Cavaleri, aveţi grijă de doamne ! (fr.) (n. t.)

mă-nșeli și să te folosești de mine ca femeie, ca femelă... pentru cazul cînd nu ți-ar merge cu cealaltă... Ha ! Ha ! Ha !

— Ei bine, să vorbim deschis, zise Romașov cu furie stăpînită. Se îngălbenea tot mai tare, mușcîndu-și într-una buzele. Singură m-ai provocat... Da, e adevărat ! Nu te iubesc...

— Vai, nu mai spune-e... Ce grozav mă doare !

— Și nici nu te-am iubit vreodată... Cum de altfel nici dumneata nu m-ai iubit ! Am jucat amîndoi un joc dezgustător, mincinos și murdar, o farsă banală jucată de amatori. Te-am înțeles foarte bine, Raisa Alexandrovna. Nu-ți trebuia nici duioșie, nici iubire, nici măcar o simplă afecțiune... Ești prea mică la suflet și prea meschină pentru așa ceva ! Nu pot să iubească — și Romașov își aminti deodată vorbele lui Nazanski — nu pot să iubească decît firile alese, oamenii deosebit de simțitori.

— Ah, și bineînțeles, ești o fire aleasă.

Muzica răsună iar puternic. Romașov se uită cu dușmănie pe fereastră la gura de alamă strălucitoare a trombonului care, cu o fioroasă nepăsare, parcă scuipa în sală sunete răgușite și asurzitoare. Prinse ură și pe ostașul care cînta cu obrajii umflați, cu ochii sticloși ieșiți din cap, învinețindu-se de atîta sforțare.

— Să nu ne certăm... Poate că nici eu nu-s vrednic de o adevărată dragoste, dar nu despre asta-i vorba. Cu vederile înguste și cu ambiția dumitale de provincială, ai neapărată nevoie să-ți facă cineva curte în văzul tuturor... Poate crezi că nu înțelegeam familiaritatea pe care mi-o arătai la serate și privirile duioase, glasul poruncitor și intim, cu care-mi vorbeai cînd se uita lumea la noi ? Da, da, trebuia neapărat să bage toți de seamă ! Altfel, jocul n-ar mai fi avut nici un rost... Nu-ți trebuia iubirea mea, ci voiai numai ca toți să te vadă compromisă o dată mai mult !

— Aș fi putut atunci s-aleg pe cineva mai frumos și mai interesant decît dumneata, răspunse doamna Peterson cu mîndrie.

— N-avea grijă ! Ceea ce spui nu mă poate jigni... Da, repet : aveai nevoie numai ca cineva să fie socotit sclavul dumitale, noul sclav al farmecului dumitale irezistibil. Dar anii trec și sclavii sînt din ce în ce mai rari ! Ca să nu-ți pierzi cel din urmă adorator, dumneata, ființă rece și nesimțitoare,

îți jertfești atît îndatoririle de mamă, cît și credința pe care o datorezi soțului.

— Las' c-o să mai auzi de mine ! șopti Raisa, cu glas amenințător în care se deslușea ura.

Căpitanul Peterson, soțul Raisei, străbătu sala întreagă și se îndreptă spre ei, ferindu-se din calea dansatorilor. Era un om uscățiv și ofticos, chel, cu ochi negri, blînzi și înfrigurați, prin care treceau însă tainice licăriri de răutate.

Se spunea că era îndrăgostit nebun de nevastă-sa, așa că arăta o prietenie duioasă, dulceagă și mincinoasă tuturor adoratorilor ei. De asemenea, se mai știa că le plătea cu ură, cu viclenie și cu tot felul de intrigi în serviciu, îndată ce cu bucurie și ușurare se despărțeau de soția lui.

Încă de departe, căpitanul începu să zîmbească silit, cu buzele-i vinete, lipite de dinți.

— Dansezi, Raecika ? Bună seara, dragă Jorjik. Cum se face că nu te-am mai văzut de atîta vreme ? Ne-am obișnuit așa de mult cu dumneata, încît ne lipsești.

— Da... Știu și eu ?... Tot felul de treburi, bolborosi Romașov.

— Cunoaștem noi treburile voastre, îl amenință cu degetul Peterson, izbucnind într-un rîs ca un schelălăit. Dar ochii lui negri, cu albul gălbui, se plimbau de la soția lui la Romașov, cu o privire îngrijorată și cercetătoare. Drept să vă spun credeam că vă certați... Vedeam că discutați cu atîta înflăcărare ! Ce s-a întîmplat ?

Romașov tăcea, uitîndu-se stingherit la gîtul slab, zbîrcit și cafeniu al lui Peterson. Raisa însă răspunse cu nerușinata îndrăzneală de care dădea totdeauna dovadă cînd mințea.

— Iuri Alexeevici face pe filozoful ! Susține că și-a trăit traiul și că-i o prostie să mai danseze.

— Și totuși dansează, făcu Peterson cu o blîndețe veninoasă. Hai, dansați, copii, dansați, nu vă împiedic.

Abia se îndepărtase bărbatul ei și Raisa exclamă cu prefăcută tulburare :

— Și pe omul ăsta sfînt, pe omul ăsta excepțional, eu l-am înșelat ! Și pentru cine ? O, dac-ar ști numai, dac-ar ști...

— *Mazurka générale !* vesti Bobetinski. Cavalerii își răpesc doamnele !

Trupurile în neîncetată mișcare se înfierbîntau și un colb subțire se ridica de pe parchet. În sala de dans începeai să te înăbuși, iar flăcările lumînărilor păreau pete galbene și ceţoase. Acum dansau mai multe perechi și, cum nu era loc destul, dansatorii se învîrteau într-un spațiu restrîns și se înghesuiau, împingîndu-se unii pe alții. Conducătorul comandase o figură în care orice cavaler liber urmărea una din perechile ce dansau. Se rotea în jurul ei, făcînd în același timp pașii de mazurcă — ceea ce-i dădea un aer caraghios — și căuta să prindă clipa cînd doamna se găsea drept în fața lui. Atunci bătea repede din palme, în semn c-a răpit-o... Celălalt cavaler se străduia tot timpul să-l împiedice, învîrtindu-și dansatoarea cînd într-o parte, cînd într-alta și el însuși se dădea îndărăt sau sărea în lături, iar cu cotul stîng liber își lovea adversarul în piept ca să-l respingă. Figura aceasta stîrnea totdeauna o învălmășeală grosolană, fără nici un farmec.

— Prefăcuto ! șopti răgușit Romașov, plecîndu-se spre Raisa. Tot ce spui e ridicol și penibil.

— Mi se pare că ești beat ! exclamă Raisa cu dispreț, aruncînd asupra lui Romașov privirea cu care eroinele din romane măsoară ticăloșii din cap pînă-n picioare.

— Spune-mi, de ce m-ai mințit ? făcu Romașov cu ură. Mi-ai cedat numai ca să nu te părăsesc. Dac-ai fi făcut-o din dragoste, sau cel puțin din simplă senzualitate, aș mai înțelege. Dar te-a împins numai destrăbălarea și o josnică ambiție. Nu te îngrozești, gîndindu-te ce ticăloșie am săvîrșit amîndoi, dîndu-ne unul altuia fără dragoste, numai din plictiseală, numai pentru a ne distra, nici măcar din curiozitate, ci doar așa... cum rontăie slujnicele semințe în zilele de sărbătoare ! Nu simți că-i și mai mîrșav decît dacă o femeie se dă pentru bani ? Ea are măcar dezvinovățirea mizeriei, a ispitei... Înțelege odată că mi-e rușine și mi-e scîrbă să mă gîndesc la desfrîul ăsta rece, zadarnic și de neiertat !

Se uita la dansatori, cu ochi stinși, plini de suferință, iar fruntea-i era îmbrobonată de o sudoare rece.

Impunătoarea doamnă Talman însoțită de Epifanov care sărea ca un țap, nici nu se uita la cavalerul ei și înainta, lunecînd aproape fără să miște picioarele, cu umerii neclintiți și cu înfățișarea jignită a unei nedezmințite virtuți. Iat-o pe mica Lîkaciova, cu fața roșie ca focul, cu ochișorii stră-

lucitori, gîtul gol, alb și feciorelnic. Iată-l și pe Olizar cu picioarele-i subțiri, drepte și zvelte, ca ale unui compas. Romașov își simțea capul greu și-i venea să plîngă, în timp ce lîngă el Raisa, galbenă de furie, îi spunea cu glas batjocoritor și teatral :

— Încîntător ! Un ofițer de infanterie care face pe pudicul Iosif !

— Da, da, bine ai spus, e într-adevăr rolul meu... se aprinse deodată Romașov. Știu singur că-i caraghios și fără rost... Dar nu mi-e rușine să-mi deplîng castitatea pierdută, simpla castitate fizică. Amîndoi ne-am cufundat de bunăvoie într-o groapă de gunoaie și simt că niciodată nu voi mai îndrăzni să iubesc cu o dragoste fierbinte și curată. Dar toată vina o porți numai dumneata, m-auzi ? Dumneata, dumneata, dumneata ! Ești mai în vîrstă și mai experimentată decît mine, și ești destul de cunoscătoare în ale iubirii.

Cu nespusă mînie, doamna Peterson se ridică de pe scaun.

— Destul ! zise ea cu glas dramatic. Ți-ai ajuns ținta. Te urăsc ! Sper că de azi înainte vei înceta să mai vii în casa noastră, în care erai primit ca o rudă apropiată, unde ți s-a dat de mîncat și de băut, iar dumneata te-ai purtat ca un ticălos. Ce rău îmi pare că nu pot dezvălui totul soțului meu. E un om sfînt ! Mă închin zilnic pentru el... Dacă i-aș spune adevărul, l-aș omorî. Dar fii sigur c-ar ști să răzbune insulta adusă unei femei fără apărare !

În picioare înaintea ei, Romașov clipea dureros din ochi, uitîndu-se prin ochelari la gura ei mare, cu buze subțiri și ofilite, strîmbate acum de ură. Pe fereastră năvăleau sunetele asurzitoare ale muzicii, nesuferitul trombon se încăpățîna să tușească, iar bătăile stăruitoare ale tobei parcă răsunau chiar în capul sublocotenentului. N-auzea decît pe jumătate vorbele Raisei și nu le înțelegea, dar i se părea că-l lovesc drept în creștet, ca și sunetele tobei, cutremurîndu-i creierul.

Raisa își strînse zgomotos evantaiul. „Ah, ce ticălos mîrșav !“ șopti ea cu glas tragic și străbătu grăbită sala, intrînd în vestiar.

Totul se sfîrșise, dar Romașov nu simțea mult așteptata mulțumire cum nădăjduise mai înainte, iar de pe suflet nu i se luase încă toată greutatea murdară și dezgustătoare. Nu, acuma-și dădea seama că nu se purtase bine, că fusese mișel și nesincer, aruncînd toată vina morală pe femeia aceasta

mărginită și vrednică de milă. Își închipuia durerea, descumpănirea, ura-i neputincioasă și lacrimile amare pe care le vărsau ochii ei roșii și umflați, acolo în vestiar.

„Mă prăbușesc, mă împotmolesc, gîndea el cu scîrbă și plictiseală. Ce viață îngustă, cenușie și murdară... Legătura asta zadarnică și rușinoasă, beția, nostalgia, ucigătoarea monotonie a serviciului, și nici o vorbă bună, nici o clipă de bucurie curată. Cărțile, muzica, știința, ce s-au făcut toate acestea ?“

Se întoarse iar la bufet. Aici, Osadci și Vetkin, camaradul de companie al lui Romașov, îl duceau de subsuori spre ușa de ieșire pe Leh care, beat turtă, dădea moale din cap și-i încredința că-i arhiereu. Osadci, cu o înfățișare serioasă, rostea cu glas adînc de diacon :

— Binecuvîntează, înalt preasfinte. Începe slujba...

Pe măsură ce balul se apropia de sfîrșit, larma de la bufet creștea. Aerul era atît de îmbîcsit cu fum de țigară, încît ofițerii de la capetele mesei abia se mai vedeau unii pe alții. Cîțiva cîntau într-un colț, iar alții, strînși la un loc lîngă fereastră, istoriseau anecdote deocheate care de obicei înveseleau orice prînz al militarilor.

— Stați, stați, domnilor... dați-mi voie să vă povestesc, striga Arceakovski. Un soldat a fost încartiruit într-o noapte la un ucrainean, care avea o soție foarte frumoasă. Soldatul își zise : „Cum dracu să mă învîrt ca...“

N-apucă bine să isprăvească și Vasili Vasilievici Lipski, care-și aștepta cu nerăbdare rîndul, îi și tăie vorba :

— Asta nu-i nimic, domnilor ! Ascultați să vă spun eu una...

Dar înainte să fi sfîrșit, următorul se și grăbea s-o istorisească pe a lui.

— Domnilor, știu eu una mai grozavă... Lucrurile s-au petrecut la Odesa și...

Toate anecdotele acestea erau ordinare, necuviincioase, fără nici un haz și, ca de obicei, numai povestitorul cel mai încrezut și mai cinic stîrnea rîsul.

Vetkin, care se întorcea din curte unde-l urcase pe Leh într-o trăsură, îl pofti pe Romașov să se apropie de masă.

— Ia șezi aici, Jorjinka... s-o facem lată ! Azi sînt bogat ca un negustor... Ieri am cîștigat la cărți și astăzi voi lua iar banca.

Romaşov simţea nevoia să vorbească deschis cu cineva, să-i mărturisească tristeţea şi dezgustul lui de viaţă. Golind pahar după pahar şi uitîndu-se la Vetkin cu ochi plini de rugă fierbinte, îi spuse cu glas cald, vibrant şi convingător :

— Am uitat cu toţii, Pavel Pavlîci, că mai este alt fel de viaţă. Undeva, nu ştiu anume în ce loc, trăiesc cu totul alţi oameni, iar viaţa lor e atît de plină şi de voioasă, viaţă adevărată ! Undeva sînt oameni care luptă, suferă şi iubesc din răsputeri şi pătimaş... Dar noi, dragul meu, *cum* trăim noi ? Ce fel de viaţă ducem ?

— M-da, frate, ce mai vorbă, ducem o viaţă de cîine, răspunse moale Pavel Pavlovici. Dar, în general, totul nu-i decît o filozofie a naturii şi energetică. Şi, fiindcă veni vorba, iubitule, ia spune-mi ce mîncare-i asta, energetica ?

— Ei, şi noi ce facem ? se mînie Romaşov. Astăzi ne îmbătăm, mîine o să răcnim la companie un... doi... la stînga... la dreapta... seara o să mai bem şi poimîine o să ieşim din nou la instrucţie... Se poate oare ca toată viaţa să se mărginească numai la atît ? Gîndeşte-te bine... Toată viaţa !

Vetkin se uită la el cu ochi tulburi, ca prin ceaţă, sughiţă şi începu deodată să cînte cu glas subţire şi tremurător :

În codrul tăcut,
Mîndra mea torcea
Şi fusu-nvîrtea

— Dă-le dracului pe toate, îngeraşule, şi cruţă-ţi sănătatea.

Din tot sufletul
Furca o-ndrăgea...

— Hai la joc, Romaşovici-Romaşovski, te împrumut cu o bumaşcă de zece ruble !

„Nimeni nu mă-nţelege. N-am nici o fiinţă mai apropiată", gîndi cu deznădejde Romaşov. O clipă, i se ivi în minte Şurocika — aşa de puternică, de mîndră, de frumoasă — şi o durere dulce şi sfîşietoare îi cuprinse inima.

Rămase la cercul militar, pînă-n ziuă, privind jocul de cărţi şi chiar luînd parte la el, dar fără nici o plăcere şi fără să se înflăcăreze. O dată îl văzu pe Arceakovski care sta la

o masă mai deoparte, împreună cu doi tineri stegari, cum înşela destul de neîndemînatic la joc, aruncîndu-şi două cărţi deodată. Romaşov era gata să se amestece şi să-i facă observaţie, dar se stăpîni îndată, zicîndu-şi cu nepăsare : „Eh, totuna-i... cu asta nu schimb nimic !“

Vetkin, care-şi pierduse „milioanele“ în cinci minute, dormea pe scaun cu gura căscată şi alb ca varul la faţă. Lîngă Romaşov, Leşcenko urmărea cu tristeţe jocul. Nu puteai înţelege ce putere îl silea să stea astfel ceasuri întregi, cu chipul său atît de jalnic. Se lumina de ziuă. Lumînările topite ardeau cu flacără lungă, galbenă şi tremurătoare. Feţele jucătorilor erau palide şi păreau istovite. Romaşov privea într-una cărţile de joc, grămezile de argint şi de bancnote, postavul verde plin de semne făcute cu creta, iar capu-i obosit şi tulburat frămînta înainte, fără nici un chef, mereu aceleaşi gînduri despre decăderea lui morală şi viaţa-i tristă, monotonă şi ruşinoasă.

X

DIMINEAŢA ERA ÎNSORITĂ, DAR rece, o adevărată dimineaţă de primăvară. Înfloreau mălinii.

Romaşov, care încă nu se deprinsese să-şi înfrîneze somnul tineresc, întîrzie ca de obicei la programul de dimineaţă şi se apropie de terenul unde făcea instrucţie compania lui, cuprins de un simţămînt de ruşine şi de nelinişte. Starea aceasta sufletească, pe care o mai încercase, îl umilea totdeauna, iar comandantul companiei, căpitanul Sliva, avea darul să i-o facă şi mai amară.

Sliva era unul dintre ultimii reprezentanţi grosolani ai vechii discipline aspre, astăzi de domeniul legendei, cu înjurăturile şi formalismul ei mărunt, marşul în trei timpi şi bătaia cu pumnii. Chiar în regimentul acesta care, datorită sălbaticelor condiţii de viaţă provincială, nu se deosebea prin prea multă omenie, căpitanul Sliva trecea drept un fel de monument ciudat al străvechilor şi crudelor vremuri militare. Se povesteau despre el multe anecdote neobişnuite şi aproape de necrezut... Căpitanul privea cu dispreţ, socotind drept nerozie şi prostie, tot ce era în afară de regulamentul com-

paniei şi, bineînţeles, neroziile acelea nici nu existau pentru el. Purtînd povara unui serviciu greu, nu citise toată viaţa o carte sau o gazetă, afară doar de partea oficială a ziarului *Invalidul*. Disprețuia din adîncul sufletului său grosolan orice fel de distracţii, ca dansuri, teatre şi altele, şi nu erau expresii mai urîte şi mai murdare din vocabularul lui cazon pe care să nu le folosească la adresa lor. Se povestea despre el — şi putea fi adevărat — că într-o minunată noapte de primăvară, în timp ce verifica socotelile companiei, în faţa ferestrei deschise începuse să cînte o privighetoare într-un tufiş apropiat. Sliva ascultă puţin, apoi strigă deodată ordonanţei :

— Z-Zaharciuk ! Ia o piatră şi alungă pasărea ceea... Mă supără !

Omul ăsta decăzut şi molîu era grozav de aspru cu soldaţii. Nu numai că îngăduia subofiţerilor să-i bată, dar el însuşi îi lovea sălbatic, pînă la sînge, pînă cînd vinovatul cădea la pămînt sub loviturile lui. Pe de altă parte însă, avea o deosebită grijă de nevoile soldaţilor. Nu oprea banii care li se trimeteau de acasă şi zilnic supraveghea personal mîncarea companiei, deşi putea întrebuinţa cum găsea de cuviinţă sumele provenite din muncile voluntare. Numai în compania a cincea soldaţii erau mai sătui şi mai voioşi decît într-a lui...

Slina îi dojenea şi-i muştruluia pe tinerii ofiţeri cu expresiile cele mai grosolane şi mai usturătoare pe care hazul lui înnăscut de ucrainean le făcea deosebit de dureroase... Dacă, de pildă, un ofiţer inferior nu mergea în pas la instrucţie, răcnea, gîngăvind uşor, ca de obicei :

— Hei, pri... priviţi ! Toată compania, fir-ar al dracului să fie, a greşit pasul... Numai sublocotenentul merge cum trebuie.

Alteori, după ce copleşea compania întreagă cu cele mai mîrşave înjurături, adăuga grăbit şi muşcător :

— A-afară de d... domnii ofiţeri şi de subofiţeri.

Era însă din cale-afară de aspru cînd un ofiţer inferior întîrzia la instrucţie şi Romaşov o simţise adesea chiar pe pielea lui. Încă de departe, cum îl zărea pe sublocotenent, Sliva comanda companiei „drepţi“, dînd întîrziatului onorul în derîdere şi sta apoi nemişcat, cu ceasul în mînă şi cu ochii pironiţi asupra lui Romaşov, care, poticnindu-se de ruşine şi împiedicîndu-se în sabie, nimerea anevoie la locul său.

Cîteodată îl întreba cu o politeţe exagerată şi fără să-i pese că-l auzeau şi soldaţii : „Sublocotenente, cred că ne îngădui să urmăm !“ Alteori, se interesa cu o grijă binevoitoare, dar ridicînd înadins glasul : „Cum ai dormit ? Ce ai visat ? “ Şi numai după o astfel de festă, îl lua pe Romaşov deoparte şi-l mustra de zor, aţintindu-şi asupra lui ochii bulbucaţi de peşte. „Eh, la urma urmei, fie ce-o fi, gîndi Romaşov cu deznădejde, apropiindu-se de companie. Pretutindeni e rău, tot un drac ! S-a zis cu viaţa mea !“

Căpitanul, locotenentul Vetkin, Lbov şi sergentul-major erau în mijlocul terenului de instrucţie. Toţi îşi îndreptară privirile asupra lui Romaşov care venea. Soldaţii întoarseră şi ei capetele spre el.

În clipa aceea, Romaşov îşi închipuia limpede cum arată, înaintînd ruşinat cu paşi nesiguri, stînjenit de ochii pironiţi asupra lui, şi se simţi şi mai abătut.

„Poate că nici nu-i chiar aşa de ruşinos ! încercă el să se liniştească singur, cum fac de obicei sfioşii. Poate că numai mie mi se pare ceva atît de grav, pe cînd alţii nici nu-şi bat capul. Ei, să-mi închipui că n-am întîrziat eu, ci Lbov, şi că mă uit la el cum se apropie... Pe cinstea mea, nu-i nimic grav. Acelaşi Lbov de totdeauna... Fleacuri !“ încheie el pînă la urmă şi deodată se linişti. „Totuşi e supărător... Dar stinghereala asta n-o să ţină nici o lună, nici o săptămînă şi nici măcar o zi. De altfel, şi viaţa-i aşa de scurtă, încît toate se uită îndată !“

Împotriva obiceiului său, Sliva mai că nu-l băgă în seamă şi nu-i făcu nici o figură de-a lui... Cînd Romaşov se opri respectuos la un pas de el, cu mîna la chipiu şi cu călcîiele lipite, căpitanul îi spuse, întinzîndu-i mîna cu degetele moi ca cinci cîrnăciori reci :

— Sublocotenente, te rog, să nu uiţi că trebuie să vii la instrucţie cu cinci minute înaintea locotenentului şi cu zece minute înaintea comandantului companiei.

— Iertaţi-mă, domnule căpitan, răspunse Romaşov cu glas tulburat.

— Ei, da, iertaţi-mă... dormi mereu ! Să ştii că nu te îmbogăţeşti dormind... Rog pe domnii ofiţeri să treacă la plutoanele lor !

Unităţile companiei erau înşirate pe cîmpul de instrucţie pentru gimnastica de dimineaţă. Soldaţii, aşezaţi în rînduri, la un pas unul de altul, îşi descheiaseră tunicile, ca să le fie mişcările mai slobode. Sprintenul sergent Bobîlev, din plutonul lui Romaşov, trăgînd respectuos cu coada ochiului spre ofiţerul care se apropia, comandă cu glas sonor, scoţîndu-şi falca de jos în afară :

— Ridicarea pe vîrful picioarelor, cu lăsarea lină pe genunchi... Mîinile în şolduri ! şi sfîrşi, lungind sunetele cu glas gros şi tărăgănat : Înce-e-e-peţi...

— Unu ! răspunseră la unison soldaţii, lăsîndu-se încet pe vine, în timp ce Bobîlev, făcînd şi el aceeaşi mişcare, supraveghea tot plutonul cu o privire ageră şi aspră.

Lîngă el, micul şi neastîmpăratul caporal Seroştan ţipa cu glas subţire, piţigăiat şi furios ca de cocoşel :

— Fandarea pe piciorul stîng, cu aruncarea înainte a mîinii stîngi... Aceeaşi mişcare cu piciorul şi braţul drept. Atenţie ! Începeţi : un, doi, un, doi ! şi zece glasuri tinere şi puternice strigau întretăiat şi stăruitor :

— Hăt, doi... hăt, doi...

— Stai ! chelălăi deodată Seroştan. Lapşin ! De ce faci pe prostu' ? ... Execută mişcarea cum trebuie ! Întinzi pumnii ca o babă din Riazan... hai ! Ia execută mişcările cum trebuie, mama ta de porc !

Apoi subofiţerii îşi duseră unităţile în pas alergător spre aparatele de gimnastică, aşezate în diferite puncte ale terenului de instrucţie. Stegarul Lbov, un băieţandru voinic, îndemînatic şi foarte tare la gimnastică, îşi scoase repede mantaua şi tunica şi, rămînînd numai într-o cămaşă albastră de stambă, alergă cel dintîi la paralele. Prinzîndu-se cu mîinile de capetele lor, îşi făcu vînt de trei ori şi descrise cu tot trupul un cerc complet, încît la un moment dat picioarele-i erau drept deasupra capului şi deodată, azvîrlindu-se cu putere de pe paralele, făcu un salt de trei metri, se învîrti în aer şi, mlădios ca o pisică, căzu pe pămînt în vîrful degetelor.

— Stegar Lbov ! Iar te ţii de ghiduşii ! îi strigă Sliva cu prefăcută asprime. Bătrînul hodorog avea o slăbiciune ascunsă pentru tînărul acesta, ofiţer exemplar şi bun cunoscător al regulamentului. Arată numai mişcările reglementare. Nu sîntem aici la iarmarocul de Paşti.

— Am înţeles, domnule căpitan ! răspunse voios Lbov. Am înţeles, dar îi dau înainte, adăugă el cu glas scăzut, făcînd cu ochiul lui Romaşov.

Secţia a patra făcea exerciţii la scara oblică. Unul după altul, soldaţii se apropiau de ea, apucau o treaptă cu braţele întinse şi, încordîndu-şi muşchii, se căţărau numai cu mîinile pînă sus. Sergentul Şapovalenco se uita la ei de jos, făcîndu-le observaţii.

— Nu-ţi bălăbăni picioarele... Vîrfurile cizmelor în sus !

Veni şi rîndul soldăţelului Hlebnikov, din flancul stîng, de care-şi bătea joc toată compania. Adeseori, uitîndu-se la el, Romaşov se întreba cum de fusese luat în armată pipernicitul ăsta slăbănog, aproape un pitic, cu faţa cît un pumn, murdară şi spînă. O groază tîmpită şi resemnată se întipărise parcă de la naştere pentru totdeauna în ochii lui. Cînd sublocotenentul întîlnea privirea lor stearsă, i se trezea în inimă un simţămînt ciudat de tristeţe şi de remuşcare.

Hlebnikov rămăsese atîrnat de mîini, respingător şi greoi ca un spînzurat.

— Ţin'te mai bine, cîine, ţin'te mai bine-e ! striga sergentul. Hai, caţără-te !

Hlebnikov se străduia din răsputeri să se ridice, dar nu izbutea decît să dea cu deznădejde din picioare şi să se bălăbănească dintr-o parte într-alta. O clipă îşi plecă în jos faţa mică şi cenuşie, în care nasul cîrn şi murdar părea lipit fără rost şi, deodată, dîndu-şi drumul de pe treaptă, căzu la pămînt ca un sac.

— Aha ! Nu binevoieşti să faci gimnastică ! zbieră subofiţerul. Ticălosule, îmi strici regula în toată secţia ! Las' că-ţi arăt eu...

— Şapovalenko, nu-ţi îngădui să-l loveşti ! strigă Romaşov, înroşindu-se de ruşine şi de mînie. Să nu-l mai loveşti niciodată ! adăugă el, alergînd spre sergent şi apucîndu-l de umăr.

Şapovalenko luă poziţia de drepţi şi duse mîna la chipiu. În ochii lui care luaseră deodată o expresie de dobitocie cazonă, juca însă un zîmbet batjocoritor abia vădit.

— Am înţeles, să trăiţi ! Daţi-mi voie numai să vă raportez că nu-i chip s-o scoţi la capăt cu el.

Hlebnikov sta alături, cu spatele încovoiat. Îşi aţintea asupra ofiţerului o privire tîmpită, ştergîndu-şi nasul cu

palma. Romașov se îndepărtă de el cu un adînc simțămînt de milă zadarnică și porni spre secția a treia.

După gimnastică, se dădu oamenilor zece minute repaos, iar ofițerii se adunară în mijlocul terenului de instrucție lîngă paralele. Îndată veni vorba despre inspecția care urma să aibă loc în mai.

— Ei, cum să ghicești unde-i ața mai slabă ? zicea Sliva, dînd din mîini și holbîndu-și mirat ochii șterși. Trebuie să vă mai spun că fiecare general își are damblaua. Mi-aduc aminte c-am avut un comandant de corp de armată, un general-locotenent Lvovici. Fusese mai înainte la geniu. Ei bine, ăsta ne punea numai la săpat tranșee. Regulamentul, mînuirea armelor, marșurile — toate erau lăsate la o parte. De dimineață pînă seara, săpam tot felul de adăposturi, lua-le-ar dracu ! Vara le făceam în pămînt și iarna în zăpadă... Tot regimentul umbla plin de noroi din cap pînă-n picioare. Comandantul companiei a zecea, căpitanul Aleinikov — fie-i țărîna ușoară ! — a fost propus pentru ordinul Sfînta Anna, fiindcă a construit în două ore nu mai știu ce lunetă sau barbetă.

— Strașnic lucru ! făcu Lbov.

— D-apoi tirul pe vremea generalului Aragonski ! Cred că ți-l amintești, Pavel Pavlîci ?

— A ! Poziția de tragere ? zise Vetkin, rîzînd.

— Ce-nseamnă asta ? întrebă Romașov.

Sliva dădu din mînă cu dispreț.

— Înseamnă că pe atunci n-aveam în cap decît instrucția pentru tragere... La o inspecție, un soldat care spunea Crezul, în loc de „carele pentru noi și pentru-a noastră izbăvire“, a zis „carele pentru noi și pentru linia de ochire“... Pînă într-atîta erau de zăpăciți ! Degetului arătător, nu i se mai spunea decît degetul trăgător, iar ochiului drept, ochiul de ochire.

— Îți amintești, Afanasi Kirillîci, cum toceam atunci teoria ? întrebă Vetkin. *Traiectorie, abatere*... Pe cinstea mea, că nici eu nu mai înțelegeam nimic... Spuneam, de pildă, unui soldat : „Ia arma și uită-te în gura țevii... Ce vezi ?“ „Văd o linie închipuită care se cheamă axul țevii prelungit la infinit.“ Dar în schimb ce bine se mai trăgea ! Nu-i așa, Afanasi Kirillîci ?

— Desigur ! S-a scris și în ziarele străine despre tirul în divizia noastră. Mai mult de zece la sută aveau excepțional. Da, așa era ! Dar, Dumnezeule, ce de șmecherii mai făceam ! Trăgătorii cei mai buni se împrumutau de la un regiment la altul. Uneori, cînd trăgea compania, ofițerii inferiori ascunși în adăpost trăgeau în același timp cu revolverele în țintă. În felul acesta o companie s-a distins pînă într-atîta, încît s-au găsit în țintă cinci gloanțe mai mult decît se trăseseră. Nimeriseră o sută cinci la sută... Noroc că sergentul-major avu timp s-astupe găurile cu clei.

— Da' de gimnastica Schreiber de pe vremea lui Slesarev, îți mai aduci aminte ?

— Cum să nu ! Îmi stă și acuma în gît, după toate baletele pe care le-am dansat... Cîți generali de-ăștia n-am avut, lua-i-ar dracu ! Dar toate acestea-s floare la ureche față de ceea ce-i astăzi. Asta-i, cum s-ar zice, judecata de apoi. Altădată, cel puțin știai ce o să-ți ceară, pe cînd acuma ? Ah, Dumnezeule, cică soldatul e aproapele tău și trebuie să te porți omenos cu el. Dimpotrivă, trebuie să-l jupoi de viu, ticălosul ! Eh !... Dezvoltarea facultăților intelectuale, repeziciune și pricepere, școala lui Suvorov ! Nici nu mai știi ce să-l înveți pe soldat. Și, poftim, acum s-a mai scornit și altă bazaconie : „Atacul direct".

— Da, asta nu-i glumă ! încuviință Vetkin.

— Stai pe loc ca un butuc, iar cazacii se năpustesc vijelios asupra ta. Direct ! Ia încearcă numai să te ferești ! Îndată-ți și vine ordin observator : „Căpitanul cutare are nervii slabi. Să nu uite că nu-l ține nimeni cu sila în serviciu."

— Al dracului moșneag ! zise Vetkin. Știți ce trăsnaie a făcut la regimentul din C... ? A dus compania în mijlocul unei băltoace foarte mari și i-a dat ordin căpitanului să comande : „Culcați !" Căpitanul stă puțin la gînduri, dar pe urmă comandă : „Culcați !" Soldații șovăie, crezînd că n-au auzit bine. Atunci generalul l-a luat la rost pe căpitan, chiar de față cu oamenii : „Cum ți-ai instruit dumneata compania ? Niște sclifosiți, niște domnișoare ! Dacă soldații se tem să se culce aici într-o băltoacă, apăi cum ai să izbutești să-i scoli în timp de război, cînd s-or ascunde în vreun șanț, sub focul inamicului ? Ăștia nu-s soldați, ăștia-s muieri, iar căpitanu-i și el tot o muiere ! La arest !"

— Ei, și la ce bun ? Îl batjocorești pe șef în fața oamenilor, iar pe urmă mai vorbești de disciplină... La dracu ! Ce disciplină mai poate fi asta ? De bătut, n-ai voie să-l bați pe ticălos... Nu-u-u ! Ferească Dumnezeu, că doar e o personalitate, un om ! Ehei, pe vremuri nu erau nici un fel de personalități din astea, dobitocii erau bătuți măr — și totuși am avut și Sevastopolul, și campania din Italia, și toate celelalte... N-au decît să mă dea afară din armată, dar eu tot am să-i cîrpesc pe nemernici cînd o trebui...

Romașov, care tăcuse pînă atunci, zise înăbușit :

— E o ticăloșie să bați un soldat ! Nu trebuie să lovești un om care, nu numai că nu-ți poate răspunde, dar n-are nici măcar dreptul să-și ridice mîna la față să se apere de-o lovitură și nici nu îndrăznește să-și ferească cel puțin capul într-o parte... E rușinos !

Sliva aruncă printre gene o privire fulgerătoare asupra lui Romașov și, țuguindu-și buza de jos, sub mustața-i scurtă și căruntă, îl măsură din cap pînă-n picioare.

— Ce-ai spu-us ? întrebă el răspicat și cu adînc dispreț. Romașov se îngălbeni. Simți în piept un sloi de gheață și parcă-și auzi bătăile inimii în tot trupul.

— Am spus că nu-i bine... Da, și o repet... Asta-i ! răspunse el cam fără șir, dar hotărît.

— Ei, poftim ! făcu Sliva cu glas subțire și cîntător. Am mai cunoscut noi oameni delicați de-alde ăștia, n-avea grijă. Parcă te văd și pe dumneata peste un an, dacă pînă atunci nu ești dat afară din regiment, că-i cîrpești peste bot... și încă cum ! Nu mai rău decît mine...

Romașov îl privi cu ură drept în ochi și zise, aproape în șoaptă :

— Dacă veți mai bate oamenii, am să raportez domnului colonel...

— Cum ? strigă amenințător Sliva, dar se potoli îndată. Să lăsăm neroziile astea ! urmă el rece. Să știi, sublocotenente, că ești încă prea tînăr pentru a da lecții unor cătane bătrîne și încercate în lupte și care au servit douăzeci de ani cu cinste pe maiestatea-sa. Rog pe domnii ofițeri să treacă în sala de teorie, încheie el supărat. Și, pe neașteptate, întoarse spatele ofițerilor.

— Ce ţi-a venit să discuţi cu el ? zise împăciuitor Vetkin, mergînd alături de Romaşov. Doar vezi singur că *pruna*[1] asta nu-i din cele dulci. Încă nu-l cunoşti cum îl cunosc eu... O să-ţi facă atîtea mojicii că n-ai să mai ştii unde să te ascunzi ! Şi dacă-i răspunzi, te bagă la arest !

— Dar bine, Pavel Pavlîci, ăsta nu-i serviciu, asta-i adevărată bătaie de joc ! exclamă Romaşov cu lacrimi de mînie şi de jignire în glas. Tipicarii ăştia învechiţi îşi bat joc de noi. Caută înadins să păstreze în raporturile dintre ofiţeri grosolănia cazonă şi un fel de îndrăzneală cinică.

— Ei, da, e adevărat, încuviinţă cu nepăsare Vetkin şi căscă.

Romaşov urmă, înflăcărîndu-se :

— Cui folosesc toate acestea, la ce bun toate jigniriile, toate urletele şi toate grosolăniile ? Mă aşteptam la cu totul altceva cînd am ieşit ofiţer ! Niciodată n-am să uit cea dintîi impresie. Eram abia de trei zile în regiment, cînd m-a bruftuit diaconul cela roşcat de Arceakovski. Stînd de vorbă cu el la cercul militar, i-am zis : *locotenente*, pentru că şi el îmi spusese : *sublocotenente*. Cu toate că şedea lîngă mine şi beam bere împreună, mi-a strigat : „Mai întîi, pentru dumneata nu sînt *locotenente*, ci *domnule locotenent !* În al doilea rînd... în al doilea rînd, fă bine şi te ridică în picioare cînd un ofiţer mai mare în grad îţi face observaţie !“ Atunci m-am sculat şi am rămas în picioare înaintea lui, umilit, pînă în clipa cînd l-a repezit colonelul Leh. Nu, nu-mi mai spune nimic, Pavel Pavlîci... Ah, cum mă dezgustă şi mă scîrbesc toate acestea !

XI

ÎN ŞCOALA COMPANIEI SE FĂCEA „teoria“. Într-o sală îngustă, pe bănci aşezate în formă de careu, şedeau soldaţii plutonului al treilea, cu faţa spre interiorul careului, în mijlocul căruia umbla în lung şi-n lat

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă, *sliva* înseamnă prună (n. t.).

caporalul Seroştan. Alături, într-un grup asemănător, păşea la fel celălalt gradat din secţia lui Şapovalenko.

— Bondarenko ! strigă Seroştan cu glas ţiuitor.

Bondarenko, bătînd cu amîndouă picioarele în podea, se ridică repede şi drept, ca o păpuşă de lemn cu arc.

— Bondarenko, dacă eşti, de pildă „în front cu arma" iar şeful te întreabă : „Ce-ai în mînă, Bondarenko ?" Ce trebuie să-i răspunzi ?

— O puşcă ! zise la întîmplare Bondarenko.

— Nici o puşcă ! Ce, asta-i puşcă ? Mă mir că nu-i zici flintă, ca pe vremuri... Acasă i se spune puşcă, dar la regiment se cheamă mai simplu : Armă de calibru mic, sistem Berdan, numărul doi, cu închizător mobil ! Repetă, cîine ce eşti !

Bondarenko repetă grăbit cuvintele pe care, de altfel, le cunoştea de mult.

— Stai jos ! îi porunci binevoitor Seroştan. Şi de ce ţi-a fost dată arma ? urmă el, plimbîndu-şi privirea aspră asupra tuturor oamenilor. Să-mi răspundă Şevciuk !

Şevciuk se sculă ursuz şi răspunse încet, cu glas înăbuşit şi fornăit de bas, despărţind frazele parc-ar fi dictat punctuaţia.

— Mi-a fost dată pentru ca... în timp de pace... să dau cu ea onorul, iar în timp de război — să apăr tronul şi patria de duşmani... Tăcu un timp, smîrcîi o dată pe nas şi adăugă posomorît : Atît de cei dinăuntru... cît şi de cei din afară.

— Da ! Bine, Şevciuk ! Numai că te bîlbîi cam mult ! Soldatul trebuie să fie iute ca vulturul. Stai jos ! Acuma, spune-mi tu, Ovecikin, pe cine numim noi duşmani din afară ?

Ovecikin, un flăcău dezgheţat de prin partea Orelului, care păstrase vorba vioaie şi dulceagă a fostului băiat de prăvălie, răspunse repede, sigur şi înecîndu-se de plăcere :

— Numim duşmani din afară toate popoarele cu care putem purta război : francezii, nemţii, italienii, turcii, europenii, indi...

— Destul ! i-o tăie scurt Seroştan, asta nu mai scrie la regulament. Stai jos, Ovecikin ! Iar acum să-mi spună... Arhipov... ce se înţelege prin duş-mani di-nă-untru ?

Rosti foarte tare şi răspicat cele din urmă două cuvinte, ca şi cum ar fi vrut să le sublinieze, şi aruncă o privire cu tîlc spre Marcuson, soldat cu termen redus.

Arhipov, un băiat stîngaci cu faţa ciupită de vărsat, tăcu îndărătnic, uitîndu-se pe fereastră. Priceput, deştept şi înde-

mînatic în afara serviciului, se arăta cu desăvîrşire tîmpit în orele de teorie. Pesemne că mintea lui sănătoasă, obişnuită să observe numai întîmplările simple şi limpezi din viaţa de la ţară, nu izbutea să prindă legătura dintre „teoria“ ce i se preda şi viaţa adevărată. Aşa că nu înţelegea şi nu ţinea minte nici lucrurile cele mai simple, spre marea uimire şi mînie a şefului său de pluton.

— Ei ! Mult am să te mai aştept pînă cînd ai să te hotărăşti să-mi răspunzi ? zise Seroştan, începînd să se înfurie.

— Duşmanii dinăuntru... duşmanii...

— Nu ştii ? făcu aspru Seroştan şi se îndreptă spre el, dar, uitîndu-se cu coada ochiului la ofiţer, dădu numai din cap şi-i aruncă soldatului o privire ameninţătoare.

— Ei, ascultă... Numim duşmani dinăuntru pe toţi cei care se împotrivesc legii. De pildă, cei... Atunci întîlni ochii rugători ai lui Ovecikin. Ia spune tu mai departe.

Ovecikin sări ars şi strigă plin de voioşie :

— Răzvrătiţii, studenţii, hoţii de cai, ovreii şi polonezii !

Alături, Şapovalenko se îngrijea de secţia lui. Plimbîndu-se printre bănci, punea cu glas subţire şi cîntător întrebări din *Manualul soldatului* pe care-l ţinea în mînă.

— Soltîs, ce este o santinelă ?

Soltîs, un lituanian, holbă ochii, gîfîind de silinţa pe care şi-o da să răspundă cît mai bine :

— O santinelă e o fiinţă inviolabilă...

— Ei, şi mai departe ?

— Santinela e un soldat pus cu arma în mînă într-un post oarecare.

— Bine ! Văd, Soltîs, că începi să-ţi dai silinţa. Dar de ce eşti tu pus în post, Pahorukov ?

— Ca să nu dorm, să nu aţipesc, să nu fumez şi să nu primesc de la nimeni nici un fel de obiecte sau daruri.

— Dar onorul ?

— ...şi să dau onorul reglementar domnilor ofiţeri care trec pe lîngă mine.

— Bine ! Stai jos !

De cîtva timp, Şapovalenko băgase de seamă un zîmbet ironic pe buzele soldatului cu termen redus Fokin, aşa că-i strigă cu asprime :

— Soldat cu termen redus ! Voluntarule ! Hei, cum te ridici ? Cînd te strigă şeful, trebuie să te ridici repede, ca împins de un arc. Ce este steagul ?

Soldatul cu termen redus Fokin, care poartă pe piept insigna studențească, stă respectuos în fața subofițerului. În ochii lui tineri, cenușii, sclipește o licărire batjocoritoare.

— Steagul e o flamură militară sfîntă, sub care...

— Nu-i adevărat, îl opri Șapovalenko înfuriat, lovindu-se cu manualul peste palmă.

— Ba-i exact ! răspunse Fokin cu îndărătnicie, dar liniștit.

— Ce-e ? Cînd șefu' spune că nu-i bine, înseamnă că nu-i bine...

— Uitați-vă și dumneavoastră în regulament.

— Dacă sînt sergent, cunosc regulamentul mai bine decît dumneata. Ei, poftim ! Orice soldat cu termen redus face pe grozavul... Poate că și eu vreau să mă duc la școala militară, la învățătură ! Ce poți să știi dumneata ? Ce înseamnă asta flamură ? În nici un caz nu poate fi flamură !... O flamură militară sfîntă... Doar nu-i icoană !

— Șapovalenko, nu discuta, se amestecă Romașov. Urmează-ți teoria.

— Am înțeles, dom' sublocotenent ! răspunse Șapovalenko, luînd poziția de drepți. Dați-mi voie numai să vă raportez că soldatul acesta cu termen redus face pe deșteptu...

— Bine, bine... urmează !

— Da, s'trăiți, dom'sublocotenent ! ... Hlebnikov, cum îl cheamă pe comandantul nostru de corp de armată ?

Hlebnikov se uită cu ochi zăpăciți la sergent. Din gura lui căscată ieși un șuierat monoton, ca un croncănit de cioară răgușită :

— ...ă ă !

— Ei, dă-i drumu' odată ! se răsti subofițerul înfuriat.

— 'scelența...

— Hai, excelența... și mai departe ?

Romașov, care-n clipa aceea privea în altă parte, auzi cum Șapovalenko adăugă înăbușit, cu glas scăzut :

— Las' că după teorie, îți mut eu fălcile ! Și fiindcă tocmai atunci Romașov se întoarse cu fața spre el, subofițerul spuse tare și cu o înfățișare nepăsătoare :

— Excelența-sa... Ei, Hlebnikov, dă-i drumu' !

— xce... locotenent... de infanterie, bîigui întretăiat și cu spaimă Hlebnikov.

— Aha-a ! mugi Șapovalenko printre dinții strînși. Ei, ce să mă fac eu cu tine, Hlebnikov ? Degeaba mă zbat, că ești o

adevărată cămilă, numai coarnele-ţi lipsesc. Nu-ţi dai nici o silinţă... Stai aici ca un buştean pînă la sfîrşitul teoriei. Să vii după prînz, să te învăţ numai pe tine singur. Grecenko ! Cine-i comandantul nostru de corp de armată ?

„Iată ce fac astăzi şi ce-o să fac şi mîine... şi poimîine. Mereu, mereu acelaşi lucru, pînă la sfîrşitul vieţii mele, gîndea Romaşov, mergînd de la o secţie la alta. Dac-aş lăsa totul baltă ? Dac-aş pleca ?... Mi s-a urît !“

După teorie, oamenii trecură în curte să facă exerciţii pregătitoare pentru tir. Într-un pluton, soldaţii ţinteau într-o oglindă, în altul trăgeau cu cartuşe reduse la ţintă, iar în plutonul al treilea, întrebuinţau aparatul Livceak. La plutonul al doilea, Lbov comanda cu glas voios de tenor ce răsuna pe tot terenul de instrucţie :

— Drept asupra coloanei din faţă... Foc de salvă... La-a ochi !... Da-a-ţi... tărăgăni el ultima silabă, se opri un timp şi aruncă deodată : Foc !

Percutoarele ţăcăniră şi Lbov, bucurîndu-se să-şi mai arate glasul, reluă şi mai tare :

— La picio-o-or... Ar' !

Sliva, gîrbovit şi fără vlagă, umbla de la un pluton la altul, îndreptînd poziţia soldaţilor şi făcînd observaţii scurte şi grosolane.

— Suge-ţi burta ! Ce stai ca o muiere grea ? Cum ţii arma ? Parcă eşti un diacon cu lumînarea ! De ce caşti gura, Kartaşov ? Ce, ţi s-a făcut de plăcinte ? Sergent-major, după instrucţie, să-l pui pe Kartaşov un ceas la carceră... Ticălosul ! Cum ţi-ai strîns mantaua, Vedeneev ? Nu mai are nici cap, nici coadă, şi nici un fel de faţă ? Dobitocule !

După exerciţiile de tir, oamenii aşezară armele în piramidă şi se lungiră lîngă ele pe iarba proaspătă de primăvară, turtită pe alocuri de cizmele soldaţilor. Vremea era caldă şi senină. În aer plutea mireasma de frunză tînără a plopilor înşiraţi pe două rînduri de-a lungul şoselei. Vetkin se apropie din nou de Romaşov.

— Dă-le naibii pe toate, Iuri Alexeevici ! zise el, luîndu-l de braţ. Zău ! nu face. Uite, îndată după instrucţie, ne ducem la cerc să-i tragem o duşcă şi o să te simţi mai bine. Ce zici ?

— Toate acestea mă plictisesc, dragul meu Pavel Pavlîci ! mărturisi Romaşov cu tristeţe.

— Știu bine că nu-i vesel ! reluă Vetkin. Dar ce să-i faci ? Trebuie să instruim oamenii. Dacă izbucnește cumva un război ?

— Doar pentru cazul c-ar fi război ! încuviință abătut Romașov. Dar de ce să fie război ? Poate-i o greșeală, o rătăcire generală, o nebunie ? Oare-i firesc să ucizi ?

— Ei, la dracu ! Iar filozofie ! Dacă nemții ne-ar ataca pe neașteptate ? Cine o să apere Rusia ?

— Nu-s destul de pregătit, Pavel Pavlîci, ca să-mi dau părerea, răspunse îndurerat și blînd Romașov. Nu știu nimic, nimic... Uite, de pildă, americanii în timpul războiului de secesiune, italienii în epoca eliberării, și sub Napoleon guerilele... sau „chouan"-ii în timpul Revoluției... Toți oamenii aceia s-au bătut cînd a fost nevoie ! Și totuși erau simpli țărani, niște păstori...

— Ei, aceia erau americani... cum poți face asemenea comparație ?... E cu totul altceva ! După mine, cînd ai astfel de gînduri, e mai bine să-ți dai demisia. Îndeobște, în cariera noastră, nici nu se cuvine să gîndești. Dar se pune întrebarea ce ne-am face noi, dumneata și cu mine, dac-am părăsi serviciul ? La ce sîntem buni noi, care afară de „stîng... drept !" nu știm nimic altceva ? Știm să murim... ce-i drept ! Și o să murim, dracu să ne ia ! Cînd va fi nevoie ! Cel puțin n-am mîncat pîine degeaba... Asta-i, domnule filozof ! Și după instrucție, s-o ștergem la cerc...

— Bine, se învoi cu nepăsare Romașov. De fapt însă e dezgustător să-ți petreci astfel vremea în fiecare zi, și bine spui că, dacă ai asemenea gînduri, e mai bine să-ți dai demisia.

Vorbeau, plimbîndu-se în lung și-n lat pe terenul de instrucție și, pînă la urmă, se opriră în dreptul secției a patra. Soldații ședeau jos, ori lungiți pe pămînt, lîngă armele așezate în piramidă. Cîțiva mîncau pîine, cum obișnuiesc soldații să mănînce pîine toată ziua, de dimineață pînă seara și în toate împrejurările : la inspecții, în ceasurile de odihnă, la manevre, la biserică, înainte de spovedanie și chiar înaintea unor pedepse corporale.

Romașov auzi pe un soldat strigînd cu glas domol, dar stăruitor :

— Hlebnikov, n-auzi, Hlebnikov !

— Ce-i ? mormăi Hlebnikov ursuz.

— Ce făceai tu acasă ?

— Munceam, răspunse el somnoros.

— Da' la ce anume munceai, nătărăule ?

— La toate... Aram... vedeam de vite...

— Ce te legi de el ? se amestecă moș Șpînev, care îmbătrînise în serviciu. Doar se știe ce făcea : hrănea copiii cu biberonul.

Romașov aruncă în treacăt o privire spre fața cenușie, bicisnică și spînă a lui Hlebnikov și din nou i se strînse inima de un dureros sentiment de stinghereală.

— La arme ! strigă Sliva din mijlocul terenului. Domnii ofițeri să treacă la plutoane.

Baionetele se agățară unele de altele și armele zăngăniră... Îndreptîndu-și în grabă neorînduiala ținutei, soldații își reluară locurile.

— La dreapta-a... V-aliniați ! comandă Sliva. Drrepți ! Apoi, apropiindu-se de companie, strigă tărăgănat :

— Onorul cu arma pe plutoane... Executarea în timpi, descompusă și numărînd cu glas tare... Apoi comandă : Prezenta-a-ați... arm' !

— Un ! răcniră răgușit soldații și cu o mișcare scurtă își ridicară armele de pe umeri.

Sliva trecu încet și cu pași rari prin fața frontului, făcînd pe ici-colo cîte o observație : „Patul armei mai înainte !" „Baioneta mai sus !" „Patul armei mai aproape de trup !"

Apoi ieși în fața companiei și comandă :

— Face-e-eți... doi !

— Doi ! strigară și soldații.

Sliva trecu iar în fața frontului, cercetînd preciziunea și exactitatea mișcărilor.

După onorul cu arma pe plutoane, urmară mînuirile cu compania întrunită, apoi exercițiile de întoarcere din mers, de strîngere și rupere a rîndurilor, și altele de felul acesta.

Romașov executa mașinal tot ce i se cerea prin regulament, dar vorbele pe care i le aruncase cu dispreț Vetkin nu-i ieșeau din minte : „Cînd ai astfel de gînduri, mai bine să-ți dai demisia". Toate învățămintele regulamentului militar, sprinteneală în mișcări, dibăcie în mînuirea armei, siguranța piciorului în marș și, o dată cu ele, toate tacticile și fortificațiile pe care le studiase — pierzîndu-și cei mai frumoși nouă ani din viață — și care aveau să-i umple de acum înainte existența,

tot ceea ce i se păruse cu puţin mai înainte încă atît de însemnat şi plin de înţelepciune — totul i se arătă deodată ca o îndeletnicire plictisitoare, nefirească şi zadarnică, rezultată dintr-o înşelătorie comună, dintr-un delir nesăbuit...

Cînd se isprăvi instrucţia, Romaşov şi cu Vetkin plecară împreună la cerc şi băură multă votcă. Romaşov se ameţise şi-l săruta pe Vetkin, plîngea în hohote isterice pe umărul lui, jeluindu-se de deşertăciunea şi de tristeţea vieţii, de nenorocirea de a nu fi înţeles de nimeni şi de durerea de a nu fi iubit de o femeie al cărei nume nu-l va afla nimeni niciodată... Vetkin înghiţea păhărel după păhărel şi spunea numai din cînd în cînd, cu o milă dispreţuitoare :

— Nu-mi place, Romaşov, că nu ştii să bei... Te-ai şi turtit dintr-un singur păhărel ! Apoi, bătînd deodată cu pumnul în masă, strigă ameninţător : Dacă ni se porunceşte să murim, o să murim !

— O să murim ! repetă Romaşov cu glas plîngător. Ce înseamnă să mori ? E un fleac... Dar sufletul, sufletul mă doare !

Romaşov nu-şi dădu seama cum s-a întors acasă şi nici cine l-a culcat în pat. I se părea că pluteşte într-o ceaţă deasă, albastră, cu miliarde şi miliarde de scîntei microscopice risipite prin ea şi ceaţa se înălţa şi cobora încet, tîrînd în mişcările ei şi trupul lui Romaşov. Legănarea aceasta ritmică slăbea inima sublocotenentului, prinCinuindu-i o greaţă chinuitoare şi amară.

Capul parcă i se umflase îngrozitor de tare, iar un glas lăuntric nemilos îi striga, fără o clipă de răgaz, stîrnindu-i o suferinţă cumplită : „Un... doi !“

XII

ZIUA DE 23 APRILIE A FOST PENTRU Romaşov o zi ciudată şi plină de griji. Cam pe la zece dimineaţa, cînd sublocotenentul mai era în pat, Stepan, ordonanţa Nikolaevilor, îi aduse un bileţel de la Alexandra Petrovna.

„Dragă Romocika, scria ea, nu m-ar mira de loc să fi uitat că azi ne serbăm amîndoi onomastica. De aceea, vreau să ţi-o

amintesc. *Orice-ar fi*, vreau să te văd neapărat astăzi. Numai nu veni să mă feliciți în timpul zilei, ci la ora cinci ! Vom pleca la un picnic la Dubecinaia.

A dumitale *A.N.*"

Scrisoarea tremura în mîinile lui Romașov în timp ce o citea. De o săptămînă întreagă, nu-i mai văzuse fața dragă — cînd mîngîietoare, cînd ironică sau plină de o prietenoasă bunăvoință — și nici nu-i mai simțise farmecul gingaș și atotputernic. „Astăzi" cînta voios în sufletul lui un glas înflăcărat.

— Astăzi ! strigă Romașov, sărind din pat cu picioarele goale pe podea. Gainan, dă-mi de spălat !

Gainan intră.

— Să trăiți, dom' sublocotenent, ești ordonanța afar !... Întrebi dacă scrii răspuns ?

— Asta-i bună ! Romașov făcu ochi mari și se lăsă ușor pe genunchi. Hm ! Hm !... Ar trebui să-i dau un bacșiș, dar n-am nici un ban. Se uita nedumerit la ordonanță.

Gainan zîmbi larg și vesel.

— Nici eu n-are ! Tu n-ai, eu n-are. . Ei, nu-i nimic ! Las' că pleci el așa...

Prin fața ochilor lui Romașov se ivi, ca o străfulgerare, noaptea întunecoasă de primăvară, glodul, zaplazul ud și lunecos de care se rezemase și glasul nepăsător al lui Stepan, bombănind prin întuneric : „Vine în fiecare zi... în fiecare zi". Își aminti și rușinea arzătoare care-l cuprinsese atunci. O, cîte fericiri viitoare n-ar fi jertfit acum sublocotenentul pentru douăzeci de copeici, numai pentru douăzeci de copeici !

Romașov își frecă fața cu mîinile care-i tremurau de tulburare, dregîndu-și glasul :

— Gainan, șopti el, uitîndu-se îngrijorat cu coada ochiului la ușă. Gainan, spune-i că sublocotenentul o să-i dea neapărat diseară un bacșiș. M-auzi, spune-i că neapărat.

Romașov trecea printr-o criză îngrozitoare și ducea mare lipsă de bani. Nu i se mai dădea nicăieri nimic pe datorie, nici la bufetul gării, nici la cooperativă, nici la casa de împrumut a ofițerilor... Putea numai să-și ia mesele la popotă, dar fără votcă și fără gustări. Nu mai avea nici măcar ceai și zahăr. Printr-o ciudată întîmplare, îi rămăsese numai o cutie uriașă de cafea. În fiecare dimineață, Romașov bea vitejește cafea

fără zahăr, iar după el, cu aceeași resemnare în fața soartei, Gainan bea restul.

Acum, sorbind cu o strîmbătură de dezgust băutura neagră, tare și amară, sublocotenentul se gîndea cu îngrijorare la situația în care se afla. „Hm... mai întîi, cum să mă prezint fără un dar ? Bomboane sau mănuși ? De altfel, nici nu știu ce număr poartă... Bomboane ? Mai bine i-aș lua un parfum... Bomboanele-s grozav de proaste aici... Un evantai ? Hm !.. Nu, desigur, parfumul e mai potrivit. Îi place *Ess-bouquet*. Și or să mai fie și cheltuielile pentru picnic : birja dus și întors, să zicem, cinci ruble, bacșișul lui Stepan, o rublă ! Da, domnule sublocotenent Romașov, n-ai să scapi mai ieftin de zece ruble !

Atunci începu să cerceteze în gînd cum să iasă din încurcătură. Solda ? Nu mai departe decît ieri semnase pe statul de plată : „Am primit întocmai. Sublocotenent Romașov.“ Toată solda lui fusese împărțită pe coloane, printre care se găseau și reținerile făcute pentru plata unor polițe iscălite la particulari. Sublocotenentul nu primise în mînă nici măcar o copeică. Să ceară poate un avans ? Mai încercase cel puțin de treizeci de ori mijlocul acesta, dar totdeauna fără succes... Casier era căpitanul Doroșenko, om tăcut din fire și aspru, mai ales față de „puști“. În războiul cu turcii, fusese rănit în locul cel mai neplăcut și mai puțin vrednic de cinste : în călcîi. Veșnicele glume și sporite cu privire la rana lui — de altfel, nici n-o primise în timpul fugii, ci tocmai în clipa cînd se-ntorsese cu fața spre pluton, să comande atacul — făcuseră din tînărul și veselul ofițer care plecase la război, un ipohondru înăcrit. Nu, Doroșenko nu va da bani, mai cu seamă unui sublocotenent care de trei luni semna : „Am primit întocmai“, fără să aibă ceva de încasat.

„Să nu ne pierdem curajul ! își zise Romașov. Să-i luăm la rînd pe toți ofițerii, începînd cu comandanții de companie... Compania întîi — Osadci.“

Înaintea lui Romașov se ivi chipul impunător și frumos al lui Osadci, cu privirea grea și crudă. „Nu, oricine, numai el nu ! Compania a doua — Talman. Scumpul Talman care cere bani totdeauna și oricui, chiar pînă și ofițerilor inferiori... Hutînski ?“

Romașov se opri. Un gînd năstrușnic de băiețandru îi trecu prin minte : să facă un mic împrumut la comandantul regimentului. „Parcă văd ce s-ar întîmpla ! Sigur că mai întîi ar

încremeni de uimire, apoi ar începe să tremure ca turbat, pe urmă i-ar da drumul ca din mitralieră : «Ce-e ? Să ta-aci ! Patru zile de arest !»“

Sublocotenentul pufni în rîs.

„Ei, da' oricum, pînă la urmă, trebuie să găsesc ceva ! O zi care a început așa de bine nu poate să se isprăvească rău... E ceva de neînțeles, dar pe care-l simți în subconștient și nu te înșală niciodată. Căpitanul Duvernois ? Nu, Duvernois e zgîrcit și apoi știu bine că nu mă are la inimă...“

Îi luă astfel la rînd pe toți comandanții de companie, de la întîia pînă la a șaisprezecea, fără să uite nici compania de depozit... Apoi, oftînd din greu, trecu la ofițerii inferiori. Încă nu-și pierduse cu desăvîrșire încrederea în izbîndă, dar începea să fie cuprins de o nedeslușită îngrijorare, cînd, deodată, îi străfulgeră prin minte un nume : Locotenent-colonelul Rafalski !

„Rafalski. Și eu care-mi storceam creierii !“...

— Gainan ! Tunica, mănușile și mantaua, repede !

Locotenent-colonelul Rafalski, comandantul batalionului al patrulea, era un holtei bătrîn, cu multe ciudățenii. La regiment i se spunea în glumă și, firește, în ascuns, colonelul *Brehm* [1]. Nu se ducea la nici unul din camarazii lui, mulțumindu-se numai cu vizitele oficiale de Paști și de Anul Nou, iar serviciul și-l făcea cu atîta nepăsare, încît primea mereu mustrări scrise și era strunit fără cruțare la instrucție. Tot timpul liber, toate grijile, toată puterea lui de a iubi și toată duioșia le dăruia animalelor lui dragi : păsări, pești și patrupede. Avea o mare și ciudată menajerie. Ofițeresele, jignite în adîncul sufletului de lipsa lui de atenție față de ele, spuneau că nu înțeleg cum poate cineva să meargă la Rafalski : „Vai, animalele acelea sînt îngrozitoare. Și, afară de asta (iertați expresia), un miros ! Pfui !“

Colonelul Brehm își cheltuia toate economiile cu întreținerea menajeriei lui. Omul ăsta ciudat își mărginise toate cerințele numai la cele neapărat trebuitoare. Purta o tunică și o manta de cine știe cînd, dormea cum se întîmpla și mînca la cazanul companiei a 15-a, unde plătea o sumă destul de în-

[1] *Alfred Edmond Brehm* (1829—1884) — renumit naturalist german care a făcut o călătorie de studiu și în Siberia. Operele lui, traduse, erau foarte cunoscute în Rusia (n. r.).

semnată, față de alocația soldaților. Dar cînd avea bani, rareori refuza mici împrumuturi camarazilor și mai ales ofițerilor inferiori. Trebuie să adăugăm că, la regiment, se socotea drept ceva neobișnuit și chiar caraghios să i se înapoieze datoriile. Doar nu degeaba trecea drept un om cu ciudățenii, poreclit colonelul Brehm. Cînd ofițerii inferiori, dezordonați în cheltuieli, de felul lui Lbov, veneau la el să-i ceară bani cu împrumut, îi spuneau : „Mă duc să văd menajeria !“ Era calea cea mai sigură spre inima și buzunarul bătrînului holtei. „Ivan Antonîci, n-ai cumva vreo sălbăticiune nouă ? Arată-mi-o, te rog ! Lămuririle dumitale sînt așa de interesante !...“

Romașov fusese la el de mai multe ori, dar dezinteresat : iubea într-adevăr animalele cu o dragoste deosebită, duioasă și adîncă. La Moscova, cînd era cadet și apoi iuncher, mergea mai bucuros la circ decît la teatru, ba încă mai degrabă la grădina zoologică și la toate menajeriile. Visul copilăriei lui era să aibă un cîine Saint-Bernard, iar acum năzuia în taină la postul de aghiotant al batalionului, ca să poată dobîndi un cal. Dar visurile nu i se împliniseră. Cel din copilărie fusese zădărnicit din pricina lipsurilor în care se zbătea familia lui, iar în prezent nu prea putea nădăjdui să fie numit aghiotant fiindcă n-avea o „statură destul de impunătoare“.

Romașov ieși de acasă. O caldă adiere de primăvară îi mîngîia ușor obrajii. Pămîntul, abia zvîntat după ploaie, se lăsa sub pașii lui cu o plăcută elasticitate. Crengi albe de mălini și altele de liliac se împleteau deasupra gardurilor și atîrnau dese și grele.

Deodată, ca și cum s-ar fi pregătit să-și ia zborul, sufletul lui Romașov parcă prinse aripi. Se uită în jur și, văzînd că nu-i nimeni pe stradă, scoase din buzunar scrisoarea Șurocikăi și o reciti, lipindu-și cu patimă buzele de semnătură.

— Cerule drag ! Copaci dragi ! murmură el cu ochi umezi.

Colonelul Brehm locuia în fundul unei curți, împrejmuită cu un grilaj înalt, vopsit în verde. Pe portiță, atîrna un anunț scurt : „Nu intrați fără a suna. Cîini răi !“ Romașov sună. O ordonanță, cu părul zbîrlit și cu înfățișarea leneșă și adormită, deschise portița.

— Domnul colonel e acasă ?

— Poftiți, dom'sublocotenent... Să trăiți !

— Du-te întîi de m-anunță.

— Nu-i nevoie, poftiți și așa. Ordonanța se scărpină alene pe pulpă. Domnului colonel nu-i place cînd îi spun c-a venit cineva.

Romașov se îndreptă spre casă, de-a lungul cărării pietruite cu cărămizi. De după un colț, se năpustiră doi tineri dulăi suri, cu urechile ascuțite. Unul din ei lătra tare, dar fără răutate. Romașov pocni din degete și cîinele începu să sară cu vioiciune cînd la dreapta, cînd la stînga, pe labele de dinainte, lătrînd tot mai tare. Celălalt mergea în urma sublocotenentului și-i adulmeca poalele mantalei. În fundul curții, pe iarba verde și fragedă, un măgăruș moțăia în tihnă la soarele de primăvară, clipind din ochi de plăcere și ciulindu-și urechile. În jurul lui rătăceau agale găini și cocoși pestriți, rațe și gîște chinezești cu pliscuri pocite ; bibilicile țipau sfîșietor, iar un curcan falnic, rotindu-și coada și tîrîndu-și aripile pe pămînt, se învîrtea semeț și cu desfătare în jurul curcilor cu gît subțire. Lîngă o covată, era culcată pe coastă o scroafă uriașă de Yorkshire cu pielea trandafirie.

Colonelul Brehm, într-o scurtă suedeză de piele, ședea la fereastră, cu spatele spre ușă și nu băgă de seamă cînd intră Romașov. Trebăluia la un acvariu de sticlă, cu mîinile în apă pînă la cot. Romașov fu nevoit să tușească tare de două ori, pînă cînd colonelul își întoarse spre el fața slabă, lungăreață și bărboasă, cu ochelari străvechi de baga pe nas.

— Aha ! Sublocotenentul Romașov ! Poftim, poftim... zise prietenos Rafalski. Iartă-mă că nu-ți dau mîna... e udă toată. Vezi, instalez un sifon nou. L-am simplificat pe cel vechi și a ieșit o minune. Vrei un ceai ?

— Vă mulțumesc respectuos, dar am luat ceaiul ! Am venit, domnule colonel...

— Ai auzit ? S-a zvonit că regimentul va fi mutat în alt oraș, reluă Rafalski, parc-ar fi urmat o convorbire abia întreruptă. Sînt oarecum deznădăjduit. Gîndește și dumneta, cum să-mi transport eu peștii ? Jumătate din ei au să moară... D-apoi acvariul ? Uită-te singur... Pereții de sticlă au mai bine de doi metri lungime. Hei, dragul meu ! făcu el, schimbînd deodată vorba, ce frumos acvariu am mai văzut la Sevastopol ! Bazine de apă, oarecum mari cît odaia asta, pe cinstea mea, și numai de piatră, cu apă de mare care se primenea într-una... și luminate cu electricitate ! De sus, stai și te uiți oarecum la traiul acestor pești : moruni, delfini, calcani, cocoși de mare.

Ah, dragii de ei ! Sau, de pildă, pisica de mare : închipuie-ţi, oarecum un fel de clătită, cu un diametru de mai bine de un metru care-şi mişcă marginile, uite aşa, în valuri iar la spate are o coadă ca o săgeată... Am rămas acolo vreo două ceasuri şi am privit... De ce rîzi ?

— Iertaţi-mă... abia acum am băgat de seamă că pe umărul dumneavoastră stă un şoricel alb.

— Ah, ştrengarule, unde te-ai căţărat ? Rafalski întoarse capul şi făcu din buze un sunet care semăna cu un sărut, dar neobişnuit de uşor, ca un chiţăit de şoricel.

Micul animal cu ochişorii roşii ajunse pînă în dreptul feţei lui şi se gudură din tot trupul, vîrîndu-şi botişorul chiar în mustăţile şi în barba colonelului.

— Ce bine vă mai cunosc animalele ! zise Romaşov.

— O, da... mă cunosc ! oftă Rafalski, clătinînd din cap. Din păcate, nu le cunoaştem noi pe ele... Oamenii au dresat cîinele, au îmblînzit oarecum calul, au domesticit pisica, dar nici unul nu vrem să ştim de fapt ce sînt aceste fiinţe. Cîte un savant — lua-l-ar dracu ! — îşi petrece oarecum toată viaţa studiind vreun fleac de elefant antediluvian şi pentru asta i se aduc atîtea onoruri încît e pus în rîndul sfinţilor. Pe cînd aici... să luăm, de pildă, cîinii. Alături de noi trăiesc nişte fiinţe inteligente care pot gîndi, şi nici un singur profesor nu le face cinstea să le studieze psihologia.

— Poate că sînt unele lucrări pe care nu le cunoaştem, îşi dădu sfios părerea Romaşov.

— Lucrări ? Hm... desigur că se găsesc şi încă din cele mai bune. Uite, chiar şi eu am o mulţime, zise locotenent-colonelul, arătînd cu mîna spre un şir de rafturi cu cărţi aşezate de-a lungul pereţilor. Totul e scris cu inteligenţă şi pătrundere. Găseşti aici cunoştinţe uriaşe ! Ce mai aparate, cum s-ar zice, cîte procedee dibace... Dar nu despre astea vreau să-ţi vorbesc. Nici unul din ei, cum s-ar zice, nu şi-a propus drept scop să cerceteze cu băgare de seamă măcar o singură zi din viaţa unui cîine sau a unei pisici... Să observe cum trăieşte cîinele, ce gîndeşte el, la ce şiretlicuri recurge, suferinţele şi bucuriile lui. Am văzut ce obţin clovnii de la animale. E uimitor !... Ţi-o spun eu, e oarecum hipnotism, adevărat hipnotism ! La Kiev, într-un hotel, un clovn mi-a arătat lucruri uluitoare, într-adevăr de necrezut ! Şi gîndeşte că nu era decît un clovn ! La ce rezultate s-ar ajunge dacă de aşa ceva s-ar ţine un

savant serios, cu multe cunoştinţe şi cu mijloace ştiinţifice ? A, ce lucruri uimitoare am afla noi despre caracterul şi inteligenţa cîinelui, despre aptitudinea lui de-a cunoaşte cifrele şi încă despre atîtea altele ! O lume nouă, uriaşă şi interesantă. Uite, poţi spune ce vrei, dar eu sînt încredinţat că şi cîinii au limba lor, ba chiar o limbă oarecum destul de dezvoltată.

— Cum se face atunci că savanţii nu s-au îndeletnicit pînă acum cu lucrul ăsta, Ivan Antonovici ? întrebă Romaşov. E doar aşa de simplu !

Rafalski izbucni într-un rîs batjocoritor.

— Tocmai de aceea, he... he... he... că-i prea simplu ! Tocmai de aceea ! Simplu ca bună ziua. Mai întîi, ce-i un cîine pentru un savant ? Un animal vertebrat, mamifer, carnivor, de rasă canină şi aşa mai departe. Toate acestea sînt adevărate ! Dar e timpul, dragii mei, să studiaţi cîinele aşa cum studiaţi un om, un copil, o fiinţă care gîndeşte. Pe cinstea mea, cu toată mîndria lor ştiinţifică, ei nu sînt departe de ţăranul care crede că bietul cîine are oarecum abur în loc de suflet.

Tăcu supărat şi, pufăind zgomotos pe nas, se apucă iar să aşeze un tub de gutapercă pe fundul acvariului.

Romaşov îşi luă inima în dinţi.

— Ivan Antonovici, am o mare, foarte mare rugăminte la dumneavoastră.

— Bani ?

— Pe cuvîntul meu că mi-e ruşine să vă necăjesc. Dar nu-mi trebuie mult... vreo zece ruble ! Nu făgăduiesc să vi le înapoiez curînd. Dar...

Ivan Antonovici îşi scoase mîinile din apă şi, ştergîndu-le cu prosopul, zise :

— Zece pot ! Mai mult, cu neputinţă. Dar zece, cu cea mai mare plăcere. Vrei să faci, desigur, prostii, nu-i aşa ? Ei, lasă, lasă... doar glumesc. Să mergem !

Îl purtă prin toată locuinţa, alcătuită din cinci, şase încăperi care n-aveau nici mobile, nici perdele. Aerul era îmbîcsit de mirosul propriu micilor carnivore. Podelele erau pline de atîtea murdării, încît alunecai pe ele la tot pasul.

În toate ungherele se găseau mici vizuine şi ascunzători în chip de cotețe, trunchiuri de copaci, scobite pe dinăuntru, butoaie fără fund... În două odăi erau aşezaţi doi arbori pletoşi, cu scorburi şi cuiburi artificiale : unul pentru păsări, iar ce-

lălalt pentru jderi și veverițe. Îndemînarea cu care fuseseră întocmite adăposturile acestea dovedea grijă, chibzuință și dragoste față de animale și un mare spirit de observație.

— Vezi animalul ăsta ? Rafalski arătă cu degetul un coteț înconjurat cu sîrmă ghimpată, strîns împletită. Printr-o deschizătură rotundă, cam de mărimea unui fund de pahar, scînteiau două puncte negre strălucitoare. Iată animalul de pradă cel mai fioros de pe fața pămîntului : dihorul ! Nu rîde. Să știi că față de el, leii și panterele sînt oarecum niște mielușei blînzi. Cînd leul și-a isprăvit uriașul prînz de carne, se lungește la pămînt și se uită liniștit la șacalii care-i mănîncă rămășițele... Dar șmecherul ăsta drăguț, dacă se furișează într-un coteț de păsări, nu lasă nici măcar o găină vie... Le roade la toate creierul mic. Pînă nu isprăvește nu se lasă, hoțomanul ! Afară de asta, e cel mai sălbatic și mai greu de domesticit dintre toate animalele. Hei, ticălosule !

Își strecură mîna pe după sîrmă. Îndată în deschizătura rotundă se ivi un botișor căscat și furios, în care luceau dințișori albi și ascuțiți. Dihorul se arătă o clipă și apoi repede se făcu nevăzut, scheunînd de parcă-ar fi tușit.

— Ei, poftim ! L-ai văzut ce face ? Și doar eu îl hrănesc de un an de zile...

Pesemne că locotenent-colonelul uitase cu desăvîrșire de rugămintea lui Romașov. Îl ducea de la o vizuină la alta și-i arăta animalele care-i erau mai dragi, vorbind despre ele cu atîta patimă și duioșie, cu o cunoaștere așa de adîncă a obiceiurilor și a firii lor, de parcă ar fi vorbit de vechi și buni prieteni. Într-adevăr, pentru un simplu amator care mai și trăia într-un orășel pierdut de provincie, avea o colecție destul de însemnată : șoareci albi, iepuri de casă, cobai, porci de mare, arici, marmote, cățelul pămîntului, cîțiva șerpi veninoși închiși în cutii de sticlă, felurite soiuri de șopîrle, două maimuțe, un iepure negru de Australia și o pisică minunată și rară de Angora.

— Ce zici ? E frumoasă ? întrebă Rafalski, arătînd pisica. E oarecum o adevărată minune, nu-i așa ? Dar nu mi-e dragă. Prea-i proastă : cea mai proastă dintre toate pisicile. Uite ! se însufleți el deodată. Iată încă o dovadă de nepăsarea noastră față de psihologia animalelor domestice. Ce știm noi despre pisică ? Dar despre cal, despre vacă, despre porci ? Știi că porcul e foarte deștept ? Da, da, nu rîde ! Romașov nici nu

se gîndea să rîdă. Porcii sînt foarte deştepţi ! Ce mai festă mi-a făcut anul trecut un porc... Mi se aducea de la fabrica de zahăr borhot pentru grădina de zarzavat şi pentru porci. Ei bine, dumnealui n-avea niciodată răbdare s-aştepte... În timp ce căruţaşul căuta ordonanţa, porcul trăgea afară cu colţii cepul butoiului. Borhotul curgea, iar el se ospăta oarecum. Dar asta încă nu-i nimic ! O dată, cînd a fost prins asupra faptului, nu numai c-a tras afară cepul, dar l-a dus în grădina de zarzavat şi l-a îngropat sub o brazdă. Iaca, aşa-i porcul ! Trebuie să-ţi mărturisesc, adăugă Rafalski, închizînd pe jumătate un ochi şi luînd o înfăţişare şireată, că scriu un mic articol despre porcii mei ! Numai, sst !... e o taină... să nu spui nimănui nimic ! Parcă mi-e oarecum ruşine că un locotenent-colonel din glorioasa armată rusă studiază porcii. Acuma am nişte Yorkshiri. I-ai văzut ? Vrei să trecem şi pe la ei ? Colo în curte am şi un bursuc tînăr, un bursucel tare drăguţ... Mergem ?

— Iertaţi-mă, Ivan Antonovici, bîigui Romaşov. V-aş urma cu plăcere, dar... pe cinstea mea, n-am vreme !

Rafalski se lovi cu palma peste frunte.

— Ah, doamne ! Iartă-mă, te rog, pentru numele lui Dumnezeu. M-am luat cu vorba ca un hodorog bătrîn ce sînt. Ei, hai, hai, vino repede.

Intrară într-o odaie îngustă şi goală, în care nu se găsea decît un pat strîmt de campanie cu salteaua încreţită la mijloc, ca fundul coşcovit al unei bărci, o măsuţă de noapte şi un scăunel. Rafalski deschise sertarul măsuţei şi scoase banii.

— Sînt fericit că pot să-ţi fiu de folos, sublocotenente, foarte fericit. Nu, nu, nu-mi mulţumi... Nu face... M-aş bucura să mai treci pe la mine cînd ai vreme. Să mai stăm puţin de vorbă !

Ieşind în stradă, Romaşov dădu peste Vetkin. Avea mustaţa ciufulită, iar şapca-i cu marginile elegant îndoite pe părţi era lăsată semeţ pe o ureche.

— A ! A ! Prinţul Hamlet ! strigă el voios. De unde vii şi încotro mergi ? Ei, drace, eşti vesel ca şi cum astăzi ar fi ziua dumitale !

— E, într-adevăr, ziua mea ! răspunse Romaşov, zîmbind.

— Da ? Bine zici, azi e sfîntul Gheorghe şi sfînta Alexandra. Minunat... Îngăduie-mi să te îmbrăţişez cu căldură.

Şi se sărutară chiar pe stradă.

— Cu prilejul ăsta, poate că trecem şi pe la cercul militar... Să împuşcăm cîte o sticluţă, cum spune nobilul nostru prieten Arceakovski ! propuse Vetkin.

— Cu neputinţă, Pavel Pavlîci... Mă grăbesc ! De altfel, mi se pare că de pe acuma eşti cam cu chef.

— O ! o ! o ! făcu Vetkin, ridicîndu-şi mîndru şi cu înţeles bărbia. Am găsit astăzi o combinaţie aşa de grozavă, încît, de-ar cunoaşte-o un ministru de finanţe, ar plesni de necaz.

— Şi care anume ?

Combinaţia lui Vetkin, deşi din cele mai simple, nu era totuşi lipsită de iscusinţă : rolul principal îl avea Haim, croitorul regimentului. El luase de la Vetkin o adeverinţă de primire a unei uniforme. Dar, de fapt, în locul uniformei, Pavel Pavlîci încasase de la croitor treizeci de ruble bani gheaţă.

— La urma urmei, sîntem mulţumiţi amîndoi, zise Vetkin, triumfător. Croitorul e fericit fiindcă, în schimbul celor treizeci de ruble ale lui, va primi patruzeci şi cinci de la casieria regimentului, iar eu sînt bucuros fiindcă azi, la cerc, am să-i mănînc fripţi pe toţi jucătorii ăştia păcătoşi. Ce zici ? Am ticluit-o bine ?

— Foarte bine ! încuviinţă Romaşov. Am luat notă pentru data viitoare ! Aşadar, la revedere, Pavel Pavlîci şi noroc la cărţi...

Se despărţiră. După o clipă însă Vetkin îşi strigă iar prictenul. Romaşov se întoarse.

— Ai vizitat menajeria ? întrebă cu şiretenie Vetkin, arătînd cu mîna spre casa lui Rafalski. Romaşov încuviinţă din cap şi zise cu convingere :

— Brehm al nostru e un om minunat ! Şi-i aşa de drăguţ...

— Nici vorbă ! răspunse Vetkin. Numai că-i cam ţicnit !

XIII

PE LA ORA CINCI, CÎND SE APROpia cu trăsura de casa unde locuiau Nikolaevii, Romaşov simţi cu mirare că siguranţa lui de dimineaţă se prefăcuse într-o nelinişte ciudată şi neîndreptăţită. Îşi dădea seama că schim-

barea aceasta nu se petrecuse deodată, ci, fără îndoială, începuse, cu mult mai înainte... Desigur, se trezise în sufletul lui într-o clipă de care nu-şi mai amintea şi crescuse pe nesimţite. Ce putea fi oare ? Mai cunoscuse astfel de stări încă din frageda copilărie şi ştia că, pentru a se potoli, trebuia să găsească pricina dintîi a nedeslușitei neliniști. O dată se chinuise o zi întreagă şi abia spre seară îşi amintise că la amiază, în timp ce trecea peste calea ferată în gară, îl asurzise fluierătura neaşteptată a unei locomotive, iar spaima aceea fără de veste îi stricase buna dispoziţie. Îndată după ce-şi adusese aminte, se simţise uşurat şi chiar vesel.

Începu să-şi perinde în grabă toate impresiile din ziua aceea, dar în ordine inversă. „Magazinul lui Sviderski... parfumul... l-am luat pe Leiba, birjarul — mînă minunat ; apoi am întrebat la poştă cît e ceasul... Era o dimineaţă frumoasă... Stepan... Să fie, într-adevăr, din pricina lui Stepan ? Nu, fiindcă am în buzunar o rublă anume pregătită pentru el... Atunci, ce să fie oare ? Ce ?“

La poarta casei văzu trei trăsuri cu doi cai. Două ordonanţe ţineau de căpăstru cîţiva cai de călărie cu şaua pusă : un sur bătrîn pe care Olizar îl cumpărase de curînd la vînzarea cailor de cavalerie reformaţi şi iapa roaibă a lui Bek-Agamalov, zveltă şi nerăbdătoare, cu ochi scînteietori şi răi.

„Ah ! Scrisoarea ! îşi zise Romaşov şi în mintea lui se făcu deodată lumină : Ciudatele cuvinte «*orice-ar fi...*» şi încă subliniate... Cu siguranţă că este ceva ! Poate că Nikolaev e supărat pe mine ! Să fie gelos ? Poate-s bîrfeli la mijloc ? Zilele trecute, Nikolaev a fost aşa de înţepat cu mine... Nu, nu, am să trec numai pe lîngă casa lor fără să mă opresc !“

— Mînă înainte ! strigă el birjarului.

Dar îndată, mai degrabă ghici decît văzu sau auzi că uşa casei se deschide... ghici după bătăile puternice şi dulci ale inimii lui.

— Romocika ! Unde te duci ? răsună în spatele lui glasul vesel şi sonor al Alexandrei Petrovna.

El îl trase pe Leiba de cingătoare şi sări jos din birjă. Şurocika sta în pervazul negru al uşii deschise. Purta o rochie albă, simplă, cu un buchet de flori roşii prins de cordon în partea dreaptă şi flori de aceeaşi culoare îi împodobeau părul. Lucru ciudat : Romaşov ştia cu siguranţă că era ea şi totuşi

parcă n-o recunoștea. Presimțea într-însa ceva nou, solemn și voios.

În timp ce-și bolborosea felicitările, ea-i ținea mîna într-a ei și, cu o mișcare duioasă și familiară, îl sili s-o urmeze în vestibulul întunecos. Totodată, îi spuse repede și cu glas scăzut :

— Mulțumesc c-ai venit, Romocika ! Mi-era așa de teamă c-o să refuzi !... Ascultă ! Fii azi drăguț și vesel ! Nu lua în seamă nimic. Ești așa de ciudat ! Abia te atinge cineva, că te și ofilești ! Ce mimoză pudică !

— Alexandra Petrovna... scrisoarea dumitale de astăzi m-a tulburat foarte mult. Este în ea o anumită frază...

— Dragul meu, dragul meu, lasă asta !...

Îi luă amîndouă mîinile într-ale ei și i le strînse cu putere, privindu-l drept în ochi. În privirea aceasta erau taine pe care Romașov nu le mai observase pînă atunci : duioșie mîngîietoare, neliniște, iar în adîncul ochilor albaștri, se ascundea ceva ciudat, de neînțeles care se exprima în limba cea mai nepătrunsă și mai tainică a sufletului...

— Nu vorbi de asta, te rog... Nu te gîndi la așa ceva astăzi... Nu-i de ajuns c-am pîndit tot timpul clipa cînd o să treci prin fața casei ? Știu doar că ești un biet fricos. Nu te uita așa la mine !

Rîse tulburată și dădu din cap.

— Ei destul, Romocika, stîngaciule ! Iar nu-mi săruți mîinile ! Vezi, e bine... Acum și pe cealaltă. Așa, ești cuminte. Haidem ! Nu uita că azi e ziua noastră, adăugă ea într-o șoaptă grăbită și fierbinte. Împărăteasa Alexandra și cavalerul ei Gheorghi. M-auzi ? Să mergem !

— Îngăduie-mi, te rog... un dar modest...

— Ce-i asta ? Parfum ? Faci prostii ! Nu, nu glumesc... Mulțumesc, dragul meu Romocika ! Volodea ! zise ea cu glas tare și cu o înfățișare nesilită intră în salon. Uite, mai avem un tovarăș pentru picnic. Și apoi astăzi e și ziua lui !

În salon era zgomot și neorînduială, așa cum se întîmplă totdeauna înaintea unei plecări în grup. Fumul gros de tutun părea albastru ca azurul în dreptul razelor soarelui de primăvară care năvăleau în snopi de aur pe fereastră. În mijlocul încăperii, șapte, opt ofițeri vorbeau cu însuflețire. Mai tare decît toți, striga Talman cel înalt, cu vocea-i răgușită și tușind în fiece clipă. Erau acolo căpitanul Osadci, Olizar și Bek-Agamalov, cei doi aghiotanți nedespărțiți, apoi locotenentul

Andrusevici, un omuleț vioi, cu fața ascuțită ca de șobolan și încă unul pe care Romașov nu-l recunoscu îndată. Sofia Pavlovna Talman, zîmbitoare, sulemenită și pudrată ca o mare păpușă elegantă, sta pe canapea împreună cu cele două surori ale sublocotenentului Mihin. Amîndouă domnișoarele purtau rochii albe la fel, simple, lucrate chiar de ele, dar drăguțe și împodobite cu funde verzi ; amîndouă aveau păr negru, ochi de culoare închisă, obraji rumeni și pistruiați ; amîndouă aveau dinți strălucitori de albi, dar neregulați, ceea ce dădea gurilor proaspete un farmec deosebit ; amîndouă, la fel de drăgălașe și de vesele semănau foarte mult între ele, cît și cu fratele lor care totuși era urît.

Printre celelalte soții și fiice de ofițeri mai fusese poftită și soția locotenentului Andrusevici, o femeie mărunțică, durdulie și cu fața albă, prostuță și gata totdeauna să rîdă, mare iubitoare de glume cu dublu înțeles și de anecdote piperate. De asemenea, mai erau și drăgălașele domnișoare Lîkaciov, vorbărețe, cu „r"-ul lor nostim.

Cum se întîmplă de obicei într-un cerc de ofițeri, doamnele se țineau deoparte, alcătuind un grup al lor. Numai căpitanul Ditz, nepăsător și ametit, ședea lîngă ele, tolănit într-un fotoliu. Cu aerul lui înțepat și fața-i trecută și arogantă, Ditz semăna cu ofițerii prusaci, așa cum sînt înfățișați în caricaturile nemțești. Fusese transferat dintr-un regiment de gardă într-unul de infanterie, în urma unei întîmplări cam necurate și scandaloase. Se deosebea printr-o îndrăzneală sfidătoare față de bărbați și o purtare obraznică și cutezătoare față de doamne. Mare jucător, avea totdeauna noroc la cărți, nu juca însă la cercul militar, ci la clubul nobilimii, la funcționarii din oraș și la moșierii polonezi de prin împrejurimi. La regiment nu era iubit, dar toți se temeau de el și se așteptau, nu știau nici ei de ce, să aibă vreo ieșire urîtă, cu răsunet. Se spunea că era încurcat cu tînăra soție a bătrînului general de brigadă, care locuia în oraș. De asemenea, era bine cunoscută și legătura lui cu doamna Talman, de hatîrul căreia era poftit pretutindeni, după cum o cereau regulile ciudate ale politeței și atenției, obișnuite în regiment.

— Încîntat, încîntat, zise Nikolaev, ieșind înaintea lui Romașov, cu atît mai bine ! Dar de ce n-ai venit de dimineață să mănînci plăcinta cu noi ?

Vorbea foarte prietenos, zîmbind amabil, dar în glasul şi-n privirea lui, Romaşov deslușI aceeaşi expresie străină, nefirească şi rece pe care, de un timp, o simţise aproape fără să-şi dea seama de cîte ori se întîlnea cu Nikolaev. „Nu mă înghite, gîndi repede Romaşov. Ce are ? E supărat pe mine ? E gelos ? Îl plictisesc ?“

— Ştii... — minţi el cu îndrăzneală — revizuim armamentul în companie. Ne pregătim pentru inspecţia generală şi nu mai avem odihnă nici în zilele de sărbătoare... Te asigur însă că mă simt foarte stingherit... Nu bănuiam că plecaţi la picnic şi s-ar părea că vă silesc să mă poftiţi. Pe cuvîntul meu, mi-e ruşine...

Nikolaev zîmbi larg şi-l bătu pe umăr cu o bunăvoinţă cam jignitoare :

— A, nu... Ce spui, dragul meu ?... Cu cît e mai multă lume, cu atîta-i mai vesel... Dar să lăsăm fleacurile acestea !... Numai, nu ştiu cum o să facem cu locurile în trăsuri !... Ei, da'... ne descurcăm noi pînă la urmă !

— Am şi eu o trăsură, îl linişti Romaşov, desprinzîndu-şi pe nesimţite umărul din mîna lui Nikolaev. Chiar îmi face mare plăcere să v-o pun la dispoziţie !

Întorcîndu-se, întîlni ochii Şurocikăi.

„Mulţumesc, dragul meu !“ spunea privirea ei caldă şi ciudat de atentă.

„Ce minunată-i astăzi !“ gîndi Romaşov.

— Foarte bine, răspunse Nikolaev, uitîndu-se la ceas. Ce ziceţi, domnilor ? întrebă el. N-ar fi timpul s-o pornim ?

— Călătorului îi şade bine cu drumul ! cum spunea papagalul cînd motanul Vaska îl trăgea de coadă afară din cuşcă ! declamă caraghios Olizar.

Toţi se sculară cu exclamaţii şi rîsete. Doamnele îşi căutau pălăriile şi umbrelele, punîndu-şi mănuşile ; iar Talman, care suferea de bronşită, striga cît îl ţinea gura să nu se uite şalurile. Se iscă o adevărată învălmăşeală.

Mihin îl luă deoparte pe Romaşov.

— Iuri Alexeici, fă-mi un bine ! zise el. Te rog mult ia loc lîngă surorile mele, altfel o să vină Ditz în trăsură cu ele şi mi-ar fi tare neplăcut. Spune totdeauna porcării aşa de grozave fetelor, încît mai că le face să plîngă. Sînt împotriva oricărei violenţe, dar zău că într-o zi am să-l pălmuiesc !...

Romaşov ar fi dorit mult să stea lîngă Şurocika, totuşi, fiindcă Mihin îi fusese totdeauna simpatic, iar ochii limpezi şi senini ai acestui băiat de treabă îl rugau fierbinte, sublocotenentul n-avu puterea să-l refuze, mai ales că în clipa aceea un simţămînt puternic şi cald îi umplea sufletul.

În faţa uşii de la intrare se suiră cu toţii în trăsuri, veseli şi fără grabă. Romaşov se aşeză lîngă cele două domnişoare Mihin. Abătut ca de obicei, căpitanul Leşcenko, pe care la început Romaşov nu-l băgase în seamă, se învîrtea cu faţa deznădăjduită în jurul trăsurilor. Nimeni nu-l lăsa să se suie... Romaşov îl strigă şi-i dădu un loc lîngă el pe scăunelul din faţă. Leşcenko îşi pironi asupra locotenentului ochii lui blînzi de cîine credincios şi, oftînd, se urcă în trăsură.

În sfîrşit, toată lumea se aşezase. În faţa alaiului, Olizar făcînd pe paiaţa şi dînd din mînă pe calu-i bătrîn şi leneş, începu să cînte o arie dintr-o operetă :

Hai, repede în diligenţă !
Să ne suim cît mai în grabă !

— La trap, înainte ma-arrrş ! comandă cu glas tunător Osadci.

Trăsurile se urniră din loc.

XIV

PICNICUL FU MAI MULT ZGOMOTOS şi dezordonat decît vesel. După un drum de trei verste, ajunseră la Dubecinaia, o dumbravă de vreo cincisprezece hectare, răsfirată pe un povîrniş lung, la poalele căruia şerpuia un pîrîu îngust şi limpede. Era o dumbravă de stejari seculari minunaţi. La picioarele lor creşteau tufişuri mari, iar pe alocuri erau poieni încîntătoare şi destul de întinse, proaspete, vesele şi acoperite cu cea dintîi iarbă fragedă, de un verde-închis.

Într-o poiană aşteptau ordonanţele trimise din timp cu samovare şi coşuri.

Feţele de masă se întinseră chiar pe iarbă şi toată lumea luă loc în jurul lor. Doamnele aşezau farfuriile şi gustările,

iar bărbaţii le ajutau cu o rîvnă glumeaţă şi peste măsură de binevoitoare. Olizar se încinse cu un şervet drept şorţ, mai înfăşurîndu-şi capul cu altul în formă de scufie şi-l imita pe bucătarul Lukici de la cercul ofiţerilor. Locurile se schimbară de mai multe ori, ca fiecare doamnă să se găsească neapărat între doi cavaleri. Trebuia să stai pe jumătate culcat, într-o poziţie incomodă, ceea ce era neobişnuit şi hazliu. În uimirea şi rîsul tuturor comesenilor, tăcutul Leşcenko rosti deodată afectat şi cu o înfăţişare neroadă :

— O să ne întindem ca vechii greco-romani !

Şurocika se aşează între Talman şi Romaşov. Vorbea mai mult ca niciodată, era voioasă şi aşa de însufleţită, încît mulţi chiar băgară de seamă.

Niciodată Romaşov n-o găsise atît de încîntătoare. Ghicea că un simţămînt puternic, nou şi înfrigurat, creştea clocotitor în sufletul ei, gata să izbucnească. Din cînd în cînd, se întorcea spre Romaşov şi-l privea în tăcere, poate doar o clipă mai mult decît ar fi trebuit şi, de fiecare dată, el simţea în privirea ei aceeaşi putere de un farmec neînţeles.

Osadci, care sta în capul mesei, se ridică în genunchi. După ce bătu cu vîrful cuţitului în pahar să se facă linişte, vorbi cu glas gros din piept ce răsuna în aerul curat al pădurii :

— Domnilor, să bem cea dintîi cupă în sănătatea frumoasei şi scumpei noastre gazde, a cărei onomastică o serbăm astăzi. Să-i dea Dumnezeu toate fericirile şi s-ajungă generăleasă !

Ridicîndu-şi deasupra capului un pahar mare, răcni din toată puterea grozavului său gîtlej :

— Ur-ra !

Dumbrava parcă tresări la mugetul acesta de leu, iar ecoul sonor alergă sprinten printre copaci. Andrusevici, care şedea lîngă Osadci, se aruncă la pămînt cu o groază caraghioasă, prefăcîndu-se că-i năucit... Ceilalţi strigară şi ei într-un singur glas : „Ur-ra !“ Bărbaţii se îndreptară spre Şurocika să cioc-nească paharul cu al ei. Romaşov rămase înadins cel din urmă. Ea băgă de seamă. Întorcîndu-se către el, cu un zîmbet pătimaş, îi întinse tăcută paharul ei plin cu vin alb. În clipa aceea ochii i se măriră şi se întunecară deodată, iar buzele-i rostiră încet un cuvînt nedesluşit. Apoi întoarse capul şi începu să vor-bească rîzînd cu Talman. „Ce-a spus ? se întrebă Romaşov, ah, ce-o fi spus ?“ Asta-l tulbura şi-l neliniştea... Îşi acoperi pe furiş faţa cu mîinile şi buzele-i încercară să imite mişcările

buzelor Şurocikăi. Nădăjduia să găsească astfel, în închipuirea lui, cuvintele pe care le rostise. Dar nu izbutea... „Dragul meu ?“ „Te iubesc ?“... „Romocika ?“ Nu, era altceva ! Ştia numai cu siguranţă că vorba n-avea decît trei silabe...

Apoi băură cu toţii în sănătatea lui Nikolaev şi pentru izbînda lui în viitoarea-i carieră la marele stat-major, ca şi cum nimeni nu s-ar fi îndoit vreodată că va putea în sfîrşit să intre la Academie. Pe urmă, la propunerea Şurocikăi, băură, fără însă prea multă însufleţire, şi în sănătatea lui Romaşov, de ziua lui ; băură în sănătatea doamnelor şi a tuturor celor de faţă, apoi în sănătatea doamnelor în general, iar, la urmă, pentru gloria regimentului şi a invincibilei armate ruse...

Talman, destul de beat, se ridică şi strigă cu glas răguşit, dar plin de înduioşare :

— Domnilor, propun să bem în sănătatea adoratului nostru monarh, pentru care fiecare dintre noi e gata să-şi verse sîngele pînă la cea din urmă picătură !

Şuieră ultimele cuvinte cu glas neaşteptat de subţire, că-şi pierduse răsuflarea. Ochii lui de ţigan, negri şi ameninţători, cu albul gălbui, clipiră deodată obosiţi, iar lacrimile începură să-i curgă pe obrajii palizi.

— Imnul, imnul ! ceru cu înflăcărare mica şi durdulia doamnă Andrusevici.

Toţi comesenii se sculară în picioare. Ofiţerii duseră mîna la cozoroc. Sunete discordante, dar pline de înflăcărare, se pierdură în dumbravă. Mai tare şi mai fals decît toţi cînta sentimentalul căpitan Lescenko, faţa lui însă era mai melancolică decît oricînd.

Se băuse mult, aşa cum, de altfel, era obiceiul la regiment, fie la vizite, fie la cercul militar sau la mesele şi picnicurile festive. Acum vorbeau cu toţii laolaltă şi glasurile nu se mai deslueau. Şurocika băuse destul vin alb şi se îmbujorase la faţă, avea buzele umede şi roşii iar ochii cu pupilele dilatate păreau aproape negri. Deodată, se plecă spre Romaşov :

— Nu-mi plac picnicurile din provincie, zise ea. Au ceva meschin şi banal. E drept c-am fost siliţi să-l facem pentru soţul meu, înaintea plecării, dar Dumnezeule, ce mai prostie ! Puteam doar tot aşa de bine să înjghebăm ceva la noi în grădină... Ştii doar ce grădină frumoasă avem, mare şi plină de umbră. Totuşi, nu ştiu de ce astăzi sînt nespus de fericită. Vai, ce fericită sînt ! Ah, Romocika, dragul meu ! Ştiu de ce-s

fericită şi am să-ţi spun mai tîrziu... mai tîrziu ! Am să-ţi spun... Dar nu, nu, Romocika ! Nici eu nu ştiu, nu ştiu nimic... nimic...

Închise pe jumătate ochii ei minunaţi. Pe faţa-i care se făcuse pătimaş de frumoasă, se citea un fel de chemare, o făgăduială dureroasă şi nerăbdătoare. Fără să-şi dea încă seama şi printr-un instinct, Romaşov simţea cum se revărsa şi asupra lui voluptoasa tulburare care o cuprinsese şi un fior dulce îi străbătu toată fiinţa.

— Ce ciudată eşti astăzi ! Ce ai ? şopti el.

Ea-i răspunse cu o mirare naivă şi blîndă :

— Doar ţi-am mai spus că nu ştiu... Nu ştiu... Uite, ceru-i albastru, lumina albastră... iar eu parcă plutesc astăzi în azur, într-un fel de bucurie albastră ! Mai toarnă-mi vin, Romocika, dragul meu băiat...

La celălalt capăt al mesei, veni vorba despre războiul cu Germania pe care mulţi îl socoteau atunci aproape sigur. Se porni o discuţie zgomotoasă şi fără rost : vorbeau toţi în acelaşi timp... Deodată, răsună glasul morocănos şi hotărît al lui Osadci. Era aproape beat, ceea ce se cunoştea la el numai după marea paloare a feţei lui frumoase şi după privirea şi mai întunecată a ochilor mari, negri.

— Prostii! făcu el furios. Susţin că toate acestea nu-s decît prostii ! Războiul a degenerat. Totul a degenerat acum pe pămînt. Copiii se nasc tîmpiţi, femeile sînt deşelate, iar bărbaţii au nervi. „Ah... sînge ! Ah... leşin ! fonfăi el, parc-ar fi îngînat pe cineva. Şi toate acestea numai fiindcă a trecut vremea adevăratului război, războiul crud şi neîndurător. Ce sînt războaiele de astăzi? Trage în tine de la cincisprezece verste — bum !... şi te întorci acasă erou. Doamne iartă-mă, ce vitejie o mai fi asta ? Eşti făcut prizonier ? „Ah, dragul meu, micule, nu vrei o ţigară ? Sau poate un ceai ? Ţi-e destul de cald, sărăcuţul de tine ? Dar patul ţi-e de ajuns de moale ?“ U-uf ! Osadci scoase un muget ameninţător şi lăsă capul în jos ca un taur gata să se repeadă. În evul mediu ştiau să se bată ! Aşa, mai înţeleg şi eu ! Asalt de noapte... Tot oraşul e în flăcări... „Timp de trei zile îi las pe soldaţi să jefuiască oraşul !“ Intri, şi totu-i numai foc şi sînge ! Se desfundă butoaiele cu vin... Sîngele şi vinul curg pe străzi ! Hei, ce vesele orgii printre ruine ! Femei frumoase goale, cu ochii în lacrimi, tîrîte de păr... Nu ştiai ce-i mila... Şi erau dulcea pradă a vitejilor !...

— Nu da prea multe amănunte ! observă glumind Sofia Pavlovna Talman.

— Casele ardeau în noapte, vîntul bătea şi legăna trupurile negre atîrnate în spînzurători ! Deasupra lor, croncăneau corbii, iar dedesubt, lîngă focuri, chefuiau învingătorii. Pe atunci, nu erau prizonieri. La ce bun prizonieri ? De ce să ţii zadarnic oameni în loc pentru paza lor ? A-ah ! gemu furios Osadci, cu dinţii strînşi. Ce vremuri minunate, ce vremuri de vitejie ! D-apoi luptele ! Se întîlneau piept la piept şi se băteau ceasuri întregi, cu turbare şi sînge rece, cu o cruzime de fiară şi o dibăcie deosebită. Hei... ce oameni mai erau aceia ! Ce înspăimîntătoare putere fizică aveau, domnilor ! Se sculă în picioare, îndreptîndu-şi trupul uriaş, iar glasul îi tremură de înflăcărare şi de dîrzenie. Domnilor, ştiu c-aţi ieşit din şcolile militare cu jalnice concepţii de scrofulos despre războiul umanitar din zilele noastre. Dar eu ridic paharul... chiar dacă nimeni nu se alătură la închinarea mea, beau singur pentru bucuria războaielor de odinioară, pentru cruzimea lor veselă şi sîngeroasă !

Toţi tăceau, copleşiţi parcă de neaşteptatul extaz al omului acestuia de obicei întunecat şi tăcut, privindu-l cu frică şi curiozitate. Deodată Bek-Agamalov se sculă atît de repede şi de neprevăzut, încît mulţi tresăriră, iar o doamnă nu-şi putu stăpîni un ţipăt de spaimă. Ochii ieşiţi din orbite îi scînteiau sălbatic şi dinţii albi rînjeau parc-ar fi fost colţii unui animal de pradă. Se înăbuşea şi nu-şi găsea cuvintele...

— O, o!... Asta... asta eu o înţeleg! Ha! şi strînse mîna lui Osadci, scuturînd-o cu mînie, aproape cu ură. La dracu dulcegăria ! La dracu mila ! Ah... să trecem totul prin sabie !

Simţea nevoia să-şi usureze încordarea sufletului său de barbar, în fundul căruia mocnea în taină vechea şi străbuna sete de sînge. Cu ochii însîngeraţi aruncă o privire în jur şi trăgîndu-şi deodată sabia din teacă, lovi cu turbare într-o creangă de stejar. O ploaie de ramuri şi de frunze tinere căzu pe faţa de masă, împroşcîndu-i pe toţi.

— Bek ! Nebunule ! Sălbaticule ! strigară doamnele...

Bek-Agamalov îşi veni deodată în fire şi se întoarse la locul său. Se arăta vădit ruşinat de pornirea lui nestăpînită, dar pufnea zgomotos pe nas şi nările subţiri i se umflau şi fremătau, iar ochii negri, scînteind de furie, priveau chiorîş şi provocator la cei de faţă.

Romaşov n-auzise decît pe jumătate spusele lui Osadci. Era cuprins de un simţămînt ciudat. Parcă visa, parcă-l ameţea o minunată băutură, necunoscută pe pămînt. I se părea că o pînză de păianjen uşoară şi caldă-i înfăşura blînd şi alene trupul, alintîndu-l cu duioşie, şi-i umplea sufletul de o nestăpînită bucurie.

Mîna lui atingea adesea, ca din greşeală, mîna Şurocikăi, dar nici ea, nici el nu se mai uitau unul la altul. Romaşov parcă dormita. Glasul lui Osadci şi al lui Bek-Agamalov ajungeau pînă la el ca nişte sunete goale şi fără rost, pierdute într-o ceaţă fantastică din depărtare.

„Osadci... E un om crud şi nu mă are la inimă", îşi zicea Romaşov, dar nu se mai gîndea la adevăratul Osadci, ci la altul nou, foarte îndepărtat şi ireal care parcă se mişca pe un ecran cu imagini schimbătoare. 'Osadci ăsta are o nevastă mărunţică, slăbuţă, cu înfăţişare jalnică şi-i totdeauna însărcinată... Nu iese nicăieri cu ea... Anul trecut, un tînăr soldat s-a spînzurat în casa lui... Da... Cine-i Osadci ăsta ? Iată, acum răcneşte Bek... Ce fel de om e Bek? Oare-l cunosc? Da, îl cunosc, de ce însă mi se pare astăzi atît de ciudat, de străin şi de neînţeles ? Lîngă mine stă cineva... Cine eşti tu ? Răspîndeşti în jurul tău o bucurie care mă-mbată ! O bucurie albastră ! Şi uite-l pe Nikolaev în faţa mea... E nemulţumit şi nu scoate o vorbă... Din cînd în cînd se uită pe furiş la noi ! Ei, n-are decît să se supere. Ce-mi pasă ? O, bucuria mea albastră !"

Se înnsera. În poiană, copacii îşi întindeau pe jos umbrele domoale şi viorii. Cea mai mică dintre surorile Mihin îşi aminti deodată :

— Domnilor, cum rămîne cu viorelele? Se spune că-s foarte multe pe aici. Hai să le culegem !

— E tîrziu, îşi dădu cineva părerea. Acum nu se mai vede nimic în iarbă.

— La ceasul ăsta-i mai uşor să pierzi decît să găseşti ceva în iarbă, adăugă Ditz, rîzînd răutăcios.

— Atunci hai să facem un foc de tabără, propuse Andrusevici.

Adunară o grămadă mare de vreascuri amestecate cu frunze uscate şi le dădură foc. O coloană înaltă şi scînteietoare de flăcări se înălţă spre cer. Ca speriate, cele din urmă răsfrîngeri ale zilei pieriră deodată, lăsînd loc întunericului care venea dinspre dumbravă şi împresura focul din toate părţile.

Pe vîrfurile stejarilor tremurau sfioase pete purpurii, aprinzîndu-se şi stingîndu-se, ca şi cum copacii s-ar fi mişcat şi s-ar fi legănat, ivindu-se în lumina roşiatică sau pierind iar în beznă.

Toată lumea se sculă de la masă. Ordonanţele aduseră lumînări în sfeşnice cu globuri de sticlă. Tinerii ofiţeri se jucau ca şcolarii. Olizar se lupta cu Mihin şi, spre mirarea tuturor, micul şi stîngaciul Mihin îşi trînti de două ori la pămînt adversarul, mai înalt şi mai mlădios decît el. Apoi începură să sară peste foc... Andrusevici imită bîzîitul unei muşte ce se zbate pe geam şi o bătrînă care-şi cheamă găina, apoi, ascunzîndu-se după tufişuri, mai imită scrîşnetul ferăstrăului şi al cuţitului pe tocilă. Era mare meşter în arta aceasta. Pînă şi Ditz jongla dibaci cu sticlele goale.

— Domnilor, îngăduiţi-mi să v-arăt o scamatorie nemaipomenită ! strigă deodată Talman. Aici nu-i vorba nici de minune, nici de vrăjitorie, ci numai de îndemînarea mîinilor. Rog onoratul public să bage de seamă că în clipa de faţă n-am nimic în mînecă. *Eins... zwei... drei... Allez, hop !...*

Şi-n rîsul tuturor, scoase din buzunar două pachete de cărţi noi pe care le desfăcu zgomotos unul după altul.

— Un *whist,* domnilor ! propuse el. La aer curat... Ei, ce ziceţi ?

Osadci, Andrusevici şi Nikolaev se aşezară la cărţi, iar Leşcenko, oftînd adînc, luă loc în spatele lor. Nikolaev bombănise nemulţumit multă vreme, nevoind să joace, dar pînă la urmă se lăsă convins. De mai multe ori se uită îndărăt cu nelinişte, căutînd-o din ochi pe Şurocika, dar lumina focului îl împiedica să vadă bine şi, de fiecare dată, faţa i se încrunta de încordare cu o expresie chinuită şi urîcioasă.

Ceilalţi se răspîndiră treptat prin poiană, nu departe de foc. Începură să se joace „de-a prinselea", jocul încetă însă cînd cea mai mare din fetele Mihin, pe care o prinsese Ditz, se înroşi deodată pînă la lacrimi şi nu mai vru în ruptul capului să joace. Glasul îi tremura de mînie şi de indignare, totusi nu voi să lămurească pricina refuzului ei.

Romaşov se îndreptă spre mijlocul dumbrăvii, de-a lungul unei cărări înguste. Nu ştia nici el ce aşteaptă, dar inima-i era cuprinsă de o sfîşiere dulce şi ameţitoare, de presimţirea nedesluşită a unei mari fericiri. Se opri. În spatele lui auzi un trosnet slab de crengi, apoi un zgomot de paşi grăbiţi şi foş-

netul unei fuste de mătase. Uşoară şi zveltă, Şurocika venea repede spre el, ca o zînă luminoasă a pădurii în rochia ei albă, care cînd se ivea, cînd pierea printre trunchiurile întunecate ale copacilor uriaşi. Romaşov îi ieşi înainte şi o strînse în braţe, fără să spună o vorbă. Şurocika mersese repede şi gîfîia. Răsuflarea-i caldă dezmierda obrajii şi buzele lui Romaşov care, sub mîna lui, simţea cum bate inima tinerei femei.

— Să stăm jos ! zise Şurocika.

Se lăsă pe iarbă, îndreptîndu-şi părul cu amîndouă mîinile. Romaşov se culcă la picioarele ei, dar pămîntul fiind destul de povîrnit pe locul acela, nu izbutea să-i zărească decît liniile nedeslușite şi gingaşe ale bărbiei şi gîtului.

Deodată, ea-l întrebă cu glas scăzut şi tremurător :

— Romocika, te simţi bine ?

— Da, bine ! răspunse el. Apoi, gîndindu-se o clipă la toate întîmplările din ziua aceea, repetă cu căldură : O, da, mă simt atît de bine astăzi, atît de bine ! Spune, de ce eşti aşa astăzi ?

— Cum sînt oare ?

Se plecă mai aproape de el, uitîndu-se drept în ochii lui. Romaşov îi văzu atunci toată faţa.

— Eşti minunată... deosebită ! Niciodată pînă acum n-ai fost atît de frumoasă. Nu ştiu ce cîntă şi străluceşte în dumneata. Ai ceva nou, tainic şi nu pot să înţeleg ce anume. Dar... iartă-mă, Alexandra Petrovna... nu ţi-e teamă c-or să bage de seamă lipsa noastră ?

Ea rîse încetişor şi rîsul acesta mîngîietor trezi în pieptul lui Romaşov un fior de bucurie.

— Romocika drag ! Romocika drag, bun şi fricos. Doar ţi-am spus că ziua asta-i a noastră. Nu te gîndi la nimic, Romocika... Ştii de ce sînt astăzi atît de îndrăzneaţă ? Nu, nu ştii ? Astăzi sînt îndrăgostită de dumneata ! Nu, nu, să nu-ţi faci iluzii, mîine o să-mi treacă...

Romaşov întinse braţele spre ea, căutînd s-o îmbrăţişeze.

— Alexandra Petrovna... Şurocika... Saşa ! o rugă el fierbinte.

— Nu-mi zice Şurocika, nu vreau ! Oricum, dar numai aşa nu ! Voiam să-ţi spun, parcă-şi aminti ea deodată, că ai un nume foarte frumos, Gheorghi. E mult mai frumos decît Iuri... Ghe-or-ghi ! rosti ea rar, ca şi cum ar fi ascultat fiecare sunet al cuvîntului. Sună mîndru !

— O, draga mea ! exclamă Romaşov cu patimă.

— Aşteaptă puţin şi ascultă-mă... E ceva foarte interesant! Te-am visat astă-noapte... Era minunat ! Parcă dansam amîndoi un vals, într-o sală cu totul neobişnuită. O, aş recunoaşte-o îndată pînă în cele mai mici amănunte... Erau multe covoare, un pian nou care lucea, două ferestre cu perdele roşii şi numai o singură lampă cu abajur roşu îl lumina. Totul era roşu. Orchestra cînta, dar nu se vedea, iar noi dansam amîndoi... Nu ! Nu ! Numai în vis poate să fie o apropiere atît de dulce şi de simţită. Ne-nvîrteam repede-repede, fără s-atingem pămîntul cu picioarele, pluteam parcă în aer şi ne-nvîrteam, ne-nvîrteam, ne-nvîrteam. O, asta a ţinut aşa de mult... şi era nespus de plăcut şi de fermecător... Ascultă, Romocika, ţi se-ntîmplă să visezi că zbori ?

Romaşov nu răspunse îndată. Intrase parcă, fără veste, într-un basm ciudat, încîntător, real şi totodată fantastic. Da, căldura şi întunericul nopţii de primăvară, copacii tăcuţi şi nemişcaţi din jur, femeia asta ciudată şi dragă, în rochie albă, care şedea aşa de aproape de el, toate păreau un basm... Şi pentru a scutura vraja aceasta, fu nevoit să facă o sforţare.

— Sigur că zbor în vis ! răspunse el. Dar tot mai jos, cu fiecare an ce trece. Odinioară, în copilărie, zburam la înălţimea tavanului. Grozav de caraghios era să priveşti oamenii de acolo : parcă umblau cu picioarele în sus ! Se străduiau să m-ajungă cu vreo mătură, dar nu izbuteau... Eu zburam mereu şi-mi băteam joc de ei ! Acuma, s-a schimbat, nu mai zbor, ci numai sar, oftă Romaşov. Îmi fac vînt, lovind pămîntul cu picioarele şi zbor abia la un metru înălţime.

Şurocika se întinse cu totul pe jos şi, rezemîndu-se într-un cot, îşi sprijini capul în palmă. După ce tăcu un timp, urmă, gînditoare :

— ...Şi dimineaţa, după visul ăsta, am vrut să te văd... Am dorit-o mult, mult de tot ! Dacă n-ai fi venit, nu ştiu ce-aş fi făcut. Mi se pare că m-aş fi dus eu singură la dumneata. De aceea te-am şi rugat să nu vii înainte de cinci. N-aveam încredere în mine ! Dragul meu, mă-nţelegi acum ?

Aproape de faţa lui Romaşov erau picioarele Şurocikăi, încrucişate unul peste altul, două picioruşe în pantofi cu tocul jos şi-n ciorapi negri cu dungă albă într-o parte, la gleznă. În timp ce urechile-i vîjîiau, Romaşov, ameţit, îşi înfipse

deodată dinții în pulpa aceasta pe care prin ciorap o simțea vie, rece și elastică.

— Romocika... Lasă-mă, auzi el glasu-i slab și tărăgănat...

Ridică fruntea. În clipa aceea, totul i se păru iar un basm minunat și tainic al pădurii. Dumbrava se înălța lin pe coastă, cu iarba ei întunecată și copacii rari, tăcuți și negri care dormitau neclintiți, ascultînd parcă ceva cu încordată luare-aminte. Sus de tot, prin desimea frunzișului și a trunchiurilor îndepărtate, deasupra liniei drepte și înalte a zării, ardea o fîșie îngustă de cer în amurg, de-o culoare neobișnuită, nici roșie, nici sîngerie, ci de purpură închisă ca jarul ce se stinge sau ca o flacără răsfrîntă printr-un vin roșu. Iar aici, pe colnicul ăsta, printre copacii negri, în iarba întunecată și plină de miresme, sta întinsă — ca o zînă a pădurii care se odihnește — o frumoasă și tainică femeie în alb.

Romașov se trase mai aproape de ea. I se părea că fața ei răspîndește o lucire palidă. Nu i se vedeau ochii... În locul lor erau două pete mari și negre, dar el simțea că-l privește.

— E un basm ! șopti Romașov.

— Da, dragul meu, e un basm...

El începu să-i sărute rochia, apoi, luîndu-i mîna își lipi obrazul de palma îngustă, caldă și parfumată, spunînd cu glas înăbușit și întretăiat :

— Sașa, te iubesc... te iubesc...

Ridicîndu-se mai sus, îi vedea bine ochii, acum foarte negri care cînd se strîngeau, cînd se măreau, așa că fața ei, cunoscută și străină totodată, își schimba ciudat expresia. El îi căută gura cu buzele-i uscate și lacome, dar ea se ferea, dînd ușor din cap și murmurînd rar :

— Nu... nu... nu... dragul meu !... Nu...

— Iubita mea... Ce fericire !... Te iubesc !... repeta Romașov într-un delir amețitor. Te iubesc ! Uită-te : noapte, tăcere și nimeni afară de noi... O, tu, fericirea mea, ce dragă-mi ești !

Dar ea-i răspundea în șoaptă : „Nu... nu“, cu răsuflarea întretăiată, stînd lungită pe pămînt... În sfîrșit, reluă parcă anevoie cu glas ce abia se auzea :

— Romocika, de ce ești atît de... slab ? Nu vreau s-o ascund ! Totul mă atrage și mi-e drag la dumneata... și stîngăcia, și puritatea și duioșia... N-am să spun că te iubesc, dar mă gîndesc mereu la dumneata, te visez... te simt... apropierea, atingerea dumitale mă tulbură... Dar de ce inspiri milă ? Mila e

doar sora dispreţului. Gîndeşte-te, eu nu te pot stima. O, dac-ai fi puternic ! Îi scoase şapca din cap şi-i dezmierdă încet părul moale, răsfirîndu-l. Dac-ai fi în stare să-ţi cucereşti un nume mare, o situaţie înaltă !...

— Sînt în stare şi o voi face ! exclamă Romaşov. Numai fii a mea... Vino cu mine ! Şi toată viaţa...

Şurocika îl opri cu un zîmbet mîngîietor şi trist pe care-l simţi din glasul ei :

— Cred că ai bunăvoinţă, dragul meu, sînt convinsă, dar n-ai să faci nimic. Ştiu ! A, dac-aş avea cea mai mică încredere în dumneata, aş părăsi tot şi te-aş urma ! Ah, Romocika, scumpul meu ! Am auzit o legendă care spune că Dumnezeu a creat întîi oameni întregi, iar apoi, nu se ştie de ce, i-a tăiat pe fiecare în două jumătăţi şi i-a împrăştiat prin lume. Şi, de veacuri, o jumătate o caută pe cealaltă şi nu poate s-o găsească ! Ei bine, dragul meu, dumneata şi cu mine sîntem chiar cele două jumătăţi... Totul ne este comun : şi ce iubim şi ce urîm, şi gîndurile, şi visele, şi dorinţele... Ne înţelegem dintr-un simplu gînd, dintr-un singur cuvînt — şi chiar fără cuvinte — numai cu sufletele... Şi uite că sînt silită să renunţ la tine ! Asta mi se întîmplă pentru a doua oară în viaţă...

— Da, ştiu !

— Ţi-a spus-o el ? întrebă cu vioiciune Şurocika.

— Nu, am aflat-o din întîmplare ! Ştiu...

Tăcură Cele dintîi stele, ca nişte puncte verzi, scînteietoare, se aprindeau pe cer. Din dreapta, abia ajungeau pînă la ei glasuri, rîsete şi un cîntec. Cealaltă parte a dumbrăvii rămînea cufundată într-o întunecime catifelată, într-o tăcere solemnă şi gînditoare. De acolo, nu se putea vedea focul, dar, din cînd în cînd, o licărire roşietică şi tremurătoare se aprindea o clipă, ca o răsfrîngere a zării îndepărtate, lunecînd parcă peste vîrfurile stejarilor din preajmă. Şurocika mîngîia încetişor capul şi faţa lui Romaşov, iar cînd buzele lui îi întîlneau mîna, îşi apăsa palma pe gura lui.

— Nu-mi iubesc soţul ! zise ea rar, parcă dusă pe gînduri. E grosolan, nesimţitor şi nedelicat. A ! Mi-e ruşine s-o mărturisesc, dar noi femeile nu uităm niciodată cea dintîi violenţă pe care am îndurat-o... Afară de asta-i sălbatic de gelos ! Şi acuma mă mai chinuieşte din pricina nenorocitului de Nazanski... Caută să afle fiecare fleac, face presupuneri cu adevărat îngrozitoare, pfui !... Îmi pune întrebări mîrşave ! Doamne !

Era doar o poveste de dragoste foarte nevinovată și aproape copilărească ; totuși el turbează chiar numai cînd îi aude numele.

În timp ce vorbea, glasu-i tremuna ușor iar mîna care mîngîia capul lui Romașov se înfioră și ea.

— Ți-e frig ? întrebă el.

— Nu, dragul meu ! Mi-e bine, răspunse ea blînd. Dar deodată izbucni cu o patimă nestăpînită : Ah, mi-e așa de bine cu tine, dragostea mea !

Atunci el îi luă mîna într-a lui și, atingîndu-i ușor degetele subțiri, o întrebă cu glas sfios și nesigur :

— Spune-mi... te rog... Ai mărturisit că nu-l iubești.. Atunci de ce mai sînteți împreună ?...

Ea se îndreptă deodată, trecîndu-și nervos mîinile pe frunte și pe obraji, ca și cum s-ar fi trezit din somn.

— E tîrziu... Să mergem ! S-ar putea să ne caute ! zise ea cu alt glas, foarte liniștit.

Se ridicară de pe iarbă și rămaseră în picioare unul în fața celuilalt, tăcuți, auzindu-și răsuflarea și privindu-se fără să se vadă.

— Adio ! rosti ea deodată, cu glas limpede. Adio, fericirea mea... scurta mea fericire !

Încolăcindu-i gîtul cu brațele, își lipi gura fierbinte și umedă de buzele lui și, cu dinții încleștați într-un geamăt pătimaș, se strînse cu tot trupul de el. Romașov parcă văzu deodată că trunchiurile negre ale copacilor se pleacă toate într-o parte, în timp ce pămîntul luneca în cealaltă și simți că vremea se oprește în loc.

Dar Șurocika făcînd o sforțare, se desprinse din brațele lui și zise cu hotărîre :

— Adio... ajunge... Acum să mergem !

Romașov se lăsă pe iarbă și, aproape culcat, îi îmbrățișă picioarele și-i sărută lung și cu înfrigurare genunchii.

— Sașa, Sașenka, bolborosea el fără șir. De ce nu vrei să fii a mea ? De ce ? Fii a mea !...

— Hai să mergem ! îl zori ea. Scoală-te odată, Gheorghi Alexeevici... Or să bage de seamă lipsa noastră. Să mergem !

Se îndreptară spre partea în care se auzeau glasurile. Romașov simțea că-i tremură picioarele, tîmplele-i zvîcneau și umbla clătinîndu-se.

— Nu vreau nici o minciună ! zise Şurocika cu glas întretăiat. Sau mai degrabă sînt deasupra oricărei minciuni, nu vreau însă laşitate... În minciună-i totdeauna şi laşitate... Am să-ţi spun adevărul. Nu mi-am înşelat niciodată bărbatul şi nici n-am să-l înşel, decît atunci cînd îl voi părăsi... Dar mîngîierile şi sărutările lui îmi sînt nesuferite şi mă dezgustă. Ştii, abia adineauri — ba nu, chiar şi mai înainte, cînd mă gîndeam la tine şi la buzele tale — am înţeles ce bucurie şi ce fericire-i să te dai fiinţei iubite. Dar nu vreau laşitate, nu vreau furt tăinuit ! Şi apoi... ascultă, pleacă-te mai aproape de mine, dragul meu, să-ţi spun la ureche, mi-e ruşine s-o mărturisesc... Nu vreau să am copii ! O, ce dezgustător ! Nevastă de ofiţer inferior, soldă de patruzeci şi opt de ruble, şase copii, scutece peste tot... mizerie... Vai, ce grozăvie !

Romaşov se uita la ea nedumerit.

— Bine, dar ai un soţ !... Cu siguranţă că asta n-ai s-o poţi înlătura ! rosti el cu şovăială.

Şurocika izbucni de rîs. Era ceva neplăcut şi batjocoritor în rîsul ăsta şi Romaşov simţi că i se strînge inima.

— Romocika... Vai, vai, vai ! Ce prostuţ mai eşti ! tărăgănă ea, cu glasul subţirel de copil pe care Romaşov i-l cunoştea bine. Cum se poate să nu înţelegi lucrurile astea ? Nu, spune drept, chiar nu le înţelegi ?

Pierzîndu-şi cumpătul, el dădu din umeri. Se simţea parcă ruşinat de naivitatea lui.

— Iartă-mă... dar trebuie să-ţi mărturisesc... pe cinstea mea...

— Bine, fie!... Nici nu trebuie să ştii! Ce curat eşti, dragul meu Romocika ! Ei bine, cînd ai să creşti mare, ai să-ţi aminteşti desigur vorbele mele. Ce se poate cu bărbatul e cu neputinţă cu cel pe care-l iubeşti... Ah, te conjur nu te mai gîndi la asta... E dezgustător, dar ce să-i faci ?

Se apropiau de locul unde se aflau ceilalţi... De după copaci se zăreau flăcările focului. Trunchiurile noduroase parcă erau turnate dintr-un metal negru, iar pe marginile lor juca o licărire roşietică şi cu luciu schimbător.

— Şi dacă fac o sforţare de voinţă ? întrebă Romaşov. Dacă ajung la situaţia pe care o rîvneşte soţul tău sau poate chiar la alta mai bună ? Atunci ?

Ea-şi lipi strîns obrazul de umărul lui şi rosti cu patimă :

— Atunci, da ! Da ! Da ! Da !...

Ajunseră în poiană. De acolo se vedeau bine focul și umbrele mărunte și negre ale celor din jurul lui.

— Romocika, cel din urmă cuvînt, adăugă în grabă Alexandra Petrovna, cu tristeţe și neliniște în glas. Nu voiam să-ţi stric toată seara și de aceea nu ţi-am spus nimic pînă acum... Ascultă-mă bine : nu trebuie să mai vii pe la noi...

El se opri buimăcit, pierzîndu-și cumpătul.

— De ce, Saşa ?...

— Să mergem, să mergem... Soţul meu e copleşit de scrisori anonime. Nu știu cine i le scrie ! Nu mi le-a arătat, dar mi-a vorbit numai în treacăt de ele. I se spun mîrșăvii, lucruri dezgustătoare și josnice despre dumneata și despre mine... Într-un cuvînt, te rog să nu mai vii pe la noi !

— Saşa ! gemu Romaşov, întinzînd braţele spre ea.

— Ah, și pe mine mă doare mult, scumpul meu, dragul meu, iubirea mea ! Dar trebuie !... Așa că, ascultă-mă ! Mi-e teamă să nu-ţi vorbească el singur despre asta. Te conjur. Pentru numele lui Dumnezeu, să te stăpînești. Făgăduiește-mi !

— Bine, răspunse cu tristeţe Romaşov.

— Și asta-i tot ! Adio, bietul, bietul meu băiat ! Dă-mi mîna. Strînge-o pe a mea tare... tare, să mă doară. Uite-așa... Au !... Acum adio ! Adio, bucuria mea !

Se despărţiră, înainte de a ajunge lîngă foc. Șurocika merse drept înainte, iar Romaşov făcu un ocol de-a lungul rîului. *Whist*-ul nu se isprăvise încă, dar lipsa lor fusese băgată în seamă. Cel puţin Ditz se uită cu atîta obrăznicie la Romaşov care se apropia de foc și tuși așa de nefiresc și cu atîta înţeles, încît sublocotenentului îi veni să-i arunce un tăciune aprins în cap.

Apoi văzu că Nikolaev părăsește furios jocul și, luînd-o deoparte pe Șurocika, îi vorbește multă vreme cu gesturi nervoase. Deodată ea-și îndreptă trupul și rosti cîteva cuvinte, cu o înfăţișare de nespusă mînie și dispreţ.

Atunci bărbatul acesta, înalt și puternic, parcă se micșoră și se îndepărtă supus, ca un animal sălbatic îmblînzit, în care mocnește în taină ura.

Peste puţin, se isprăvi și picnicul.

Noaptea se mai răcorise și dinspre rîu venea o adiere umedă. Veselia oaspeţilor se sfîrșise de mult și toţi plecau obosiţi, nemulţumiţi și fără să-și mai ascundă căscatul.

În trăsură, Romașov se așeză iar în fața domnișoarelor Mihin și tăcu tot drumul. În mintea lui se iveau copaci negri și nemișcați, colnicul întunecat, fîșia însîngerată a amurgului peste vîrfurile stejarilor și silueta albă a unei femei, întinsă pe iarba neagră și înmiresmată. Totuși, cu toată tristețea lui sinceră și adîncă își spunea duios din cînd în cînd : „Suferința aruncase un văl de umbră pe frumoasa lui față".

XV

LA 1 MAI, CA-N TOȚI ANII, REGIMENTUL se așează în tabăra din același loc, la două verste de oraș, de cealaltă parte a căii ferate. Conform regulamentului, ofițerii inferiori trebuiau să locuiască la un loc cu companiile lor, în barăci de lemn. Romașov însă rămase în oraș, fiindcă baraca ofițerilor din compania a șasea era o hardughie veche, gata să se dărîme și lipseau sumele trebuitoare pentru repararea ei. Avea deci de făcut patru drumuri pe zi : dimineața, ca să se ducă la instrucție și să se întoarcă la cerc pentru masă ; iar după-amiază să plece iar la instrucție și să pornească apoi din nou spre oraș.

Acest du-te-vino îl supăra și-l obosea. După cincisprezece zile de tabără, slăbi, se înnegri și ochii i se lăsară în fundul capului.

De altfel viața de tabără era deopotrivă de grea pentru toți, atît pentru ofițeri cît și pentru soldați. Se pregăteau pentru inspecția din mai și nu mai era nici îngăduință, nici odihnă. Comandanții de companie își chinuiau oamenii la instrucție cîte două-trei ceasuri mai mult ca de obicei. În timpul acesta răsuna într-una, din toate părțile, din toate companiile și din toate plutoanele, pocnetul palmelor. Romașov deslușea adesea de la vreo două sute de pași pe cîte un căpitan care se înfuria deodată, pălmuindu-și la rînd toți soldații de la flancul drept și pînă la stîngul. Întîi îl vedea ridicînd brațul, apoi, numai după o secundă, auzea și zgomotul înăbușit al loviturii care se mai repeta o dată și încă o dată... Era înspăimîntător și scîrbos ! Subofițerii își loveau crunt subalternii pentru cea mai mică greșeală de teorie. Pentru un pas greșit în timpul marșului,

îi băteau pînă la sînge, le sfărîmau dinţii, le spărgeau timpanul şi-i trînteau la pămînt cu pumnii. Nu-i trecea nimănui prin minte să se plîngă ; toţi erau cufundaţi ca într-un vis urît, groaznic şi ameninţător. Un fel de hipnoză nesăbuită pusese stăpînire pe întregul regiment. Căldura le făcea pe toate şi mai cumplite — în anul acela luna mai era neobişnuit de înăbuşitoare.

Toţi aveau nervii încordaţi la culme. La cercul militar, în timpul mesei, se iscau tot mai des discuţii fără rost, supărări zadarnice şi certuri.

Soldatii erau traşi la faţă şi buimăciţi. În rarele clipe de odihnă, nu se auzeau nici rîsete, nici glume în corturi. Totuşi oamenii erau siliţi să se înveselească seara, după apel. Strînşi roată, zbierau cu gîndul aiurea şi cu faţa nepăsătoare :

Hei, pentru soldatul rus
Gloanţe, bombe, nimic nu-s.
Doar cu ele e bun frate,
Nu-s decît nimicuri toate...

Apoi cîntau din armonică un cîntec de joc, iar sergentul-major comanda :

— Gregoraş, Skvorţov ! Intraţi în horă ! Jucaţi şi vă veseliţi... grijania mamei voastre !

Jucau, dar în jocul ăsta, ca şi-n cîntecul de mai înainte, era ceva încremenit şi mort de-ţi venea să plîngi.

Numai compania a cincea trăia uşor şi liber. Ieşea la instrucţie cu un ceas mai tîrziu decît celelalte şi se întorcea cu un ceas mai devreme. Oamenii din companie erau aleşi pe sprînceană, bine hrăniţi, vioi, se uitau semeţ şi înţelegător în ochii şefilor şi chiar purtau tunicile şi bluzele parcă mai ferches decît celelalte companii.

Comandantul companiei era căpitanul Stelkovski, un om ciudat. Holtei — destul de bogat faţă de ceilalţi din regiment — primea lunar, nu se ştie de unde, aproape două sute de ruble — fire foarte independentă, se purta rece, ţinîndu-şi la distanţă camarazii şi, pe deasupra, mai era şi destrăbălat. Ademenea fetişcane de la ţară, adesea chiar minore, tocmindu-le ca slujnice, iar peste vreo lună le trimitea înapoi acasă, după ce le dădea o sumă de bani destul de frumuşică. Asta de ani de zile, cu o regularitate uluitoare. Soldaţii lui, deşi nu prea

răsfăţaţi, nu erau nici bătuţi şi nici chiar înjuraţi. Totuşi, compania lui nu era întru nimic mai prejos, prin minunata ei ţinută şi prin instrucţie, decît oricare unitate de gardă.

Avea o neobişnuită stăruinţă, plină de răbdare, de sînge rece şi de siguranţă, pe care ştia s-o transmită şi subofiţerilor săi.

Ceea ce-n alte companii se dobîndea într-o săptămînă cu bătăi, pedepse, urlete şi învălmăşeală fără rost, el obţinea uşor şi liniştit într-o singură zi. Era zgîrcit la vorbă şi foarte rar ridica glasul, dar cînd vorbea, soldaţii parcă încremeneau.

Camarazii nu-l simpatizau, oamenii însă îl iubeau cu adevărat, fapt poate fără pereche în toată armata rusă.

În sfîrşit, sosi şi 15 mai, ziua hotărîtă de comandantul corpului de armată pentru inspecţie.

În ziua aceea, subofiţerii din toate companiile, afară de a cincea, treziră oamenii la ora patru. Cu toate că dimineaţa era caldă, soldaţii, căscînd somnoroşi, tremurau în bluzele lor de doc.

În lumina voioasă a dimineţii trandafirii şi senine, feţele lor păreau cenuşii, cu un fel de luciu nesănătos şi jalnic.

La ora şase, ofiţerii se prezentară la companie. Adunarea generală a regimentului era hotărîtă pentru ora zece, dar, afară de Stelkovski, nici un comandant de companie n-avusese gîndul bun să lase oamenii să-şi împlinească somnul şi să se odihnească înainte de trecerea în revistă.

Ba, dimpotrivă, „teoria“ şi instrucţiile pentru tir li se băgau în cap cu mai multă rîvnă şi frămîntare decît oricînd, înjurăturile murdare, mai multe şi mai grele ca niciodată, parcă pluteau în văzduh, iar ghionţii şi palmele curgeau mai din plin ca de obicei...

La ora nouă, companiile se adunară pe platou, cam la cinci sute de paşi în faţa taberei, unde, într-o linie dreaptă şi lungă de o jumătate de verstă, se aşezaseră doisprezece soldaţi cu steguleţe de toate culorile în vîrful armelor.

Locotenentul Kovako, ofiţerul direcţional, unul din eroii zilei, trecea călare în galop cînd într-o parte, cînd într-alta de-a lungul acestei linii, şi făcea alinierea. Năduşit şi roşu de atîta sîrguinţă, cu şapca pe ceafă, lăsase dîrlogii din mînă şi răcnea furios. Sabia i se bălăbănea de coastele calului bălan

și slab, năpîrlit de bătrîneţe şi cu albeaţă la ochiul drept. Gloaba dădea într-una din coada scurtă, scoţînd sunete înăbuşite şi întretăiate ca nişte împuşcături, în tactul galopului său neregulat.

Răspunderea locotenentului Kovako era mare... După direcţionalii lui, trebuiau să se alinieze fără greş, ca o sfoară bine întinsă, cele şaisprezece companii ale regimentului.

Exact la zece fără zece, compania a cincea ieşi din tabără. Cu pas larg şi cadenţat, sub care duduia pămîntul, defilară în faţa întregului regiment aceşti o sută de oameni, toţi unul şi unul, sprinteni, fercheşi şi drepţi, cu feţele proaspete şi curate şi cu bonetele lăsate semeţ pe o ureche. Căpitanul Stelkovski, un om mărunţel, uscăţiv, cu pantaloni bufanţi foarte largi, mergea nepăsător, fără să ţină pasul, cam la cinci paşi de flancul drept. Închidea pe jumătate ochii zîmbind şi, plecîndu-şi capul într-o parte şi într-alta, supraveghea alinierea.

Comandantul batalionului, locotenent-colonelul Leh, care, ca toţi ofiţerii, era încă de dimineaţă într-o stare de nervi şi într-o frămîntare fără rost, se repezi răcnind la el şi-i impută că soseşte tîrziu. Stelkovski îşi scoase liniştit ceasul, se uită la el şi răspunse scurt, aproape cu dispreţ :

— Ordinul de zi spune să ne adunăm la ora zece. Acum e zece fără trei minute. N-am dreptul să-mi obosesc oamenii zadarnic.

— Vo-orba ! zbieră Leh, dînd din mîini şi oprindu-şi calul. Te rog să taci cînd superiorul îţi face-o observaţie în timpul serviciului !

Totuşi, înţelegînd că n-are dreptate, se îndreptă îndată, năpustindu-se cu înverşunare asupra companiei a opta unde ofiţerii controlau raniţele.

— Ce mai e şi asta ? Ce-i aici ? Piaţă ? Prăvălie de mărunţişuri ? Unde s-a mai pomenit să dai de mîncare la cîini, cînd porneşti la vînătoare ? De ce nu v-aţi gîndit mai înainte ? Îndată... raniţele în spate !

La zece şi un sfert, companiile începură să se alinieze. Era treabă grea, îndelungată şi migăloasă. De la un direcţional la altul, întinseră frînghii lungi, înfipte în pămînt cu ţăruşi. Fiecare soldat din rîndul întîi trebuia neapărat să se alinieze cu vîrfurile picioarelor pe frînghia aceasta cu o precizie matematică... În aceasta consta deosebita estetică a frontului. Dar nu

era de ajuns. Se mai cerea ca între vîrfurile picioarelor îndreptate în afară să poată încăpea patul unei arme şi ca toţi soldaţii să aibă aceeaşi înclinare a trupului. Comandanţii de companii se înfuriau, strigînd : „Ivanov, pleacă-te înainte ! Burcenko, scoate umărul drept în afară ! Vîrful piciorului stîng îndărăt ! Mai mult !...“

Comandantul regimentului sosi la zece şi jumătate călare pe un murg uriaş, cu pete mai închise şi pintenog. Colonelul Şulgovici avea pe cal o înfăţişare impunătoare, aproape maiestuoasă şi sta bine înfipt în şa, deşi cam în felul ofiţerilor de infanterie, cu scările prea scurte. Salută regimentul, strigînd semeţ şi cu un fel de prefăcută înflăcărare.

— Noroc, voinicilor !...

Romaşov, gîndindu-se la plutonul său şi mai ales la făptura firavă şi copilărească a lui Hlebnikov, nu-şi putu stăpîni un zîmbet. „Halal voinici, nimic de zis !“

În sunetele fanfarei regimentului care cînta „onorul“, se aduse drapelul... Şi aşteptarea obositoare începu. Pe o mare distanţă, chiar pînă la gară unde avea să sosească generalul, comandantul corpului de armată, se întindea un lanţ de semnalizatori să vestească venirea şefilor. Se dădură cîteva semnale false... Ţăruşii şi frînghiile se scoteau în grabă, apoi soldaţii se mai aliniau o dată, luau poziţia de drepţi şi încremeneau, aşteptînd. Se scurgeau cîteva clipe chinuitoare, apoi li se îngăduia din nou să stea în repaus, dar fără să-şi schimbe poziţia călcîielor... La vreo trei sute de paşi în faţa trupei, rochiile, umbreluţele şi pălărioarele ofiţereselor care veniseră să privească parada, se vedeau ca nişte pete vii şi pestriţe.

Romaşov ştia bine că Şurocika nu era în mulţimea colorată şi gătită de sărbătoare... Totuşi, ori de cîte ori se uita într-acolo, o dulce îngrijorare îi strîngea inima, iar răsuflarea i se tăia de o tulburare ciudată şi neînţeleasă.

Deodată, ca o răbufneală speriată de vînt, trecu printre rînduri un singur strigăt scurt şi sfios : „Vine“. Toţi înţeleseră atunci că sosise adevărata clipă grea. Soldaţii, zăpăciţi încă de dimineaţă şi cuprinşi de nervozitatea generală, se aliniau singuri, fără să mai fi primit ordin, potrivindu-şi în grabă echipamentul şi tuşind neliniştit.

— Drepţi ! Direcţionalii la locurile lor ! comandă Şulgovici.

Aruncîndu-şi privirea spre dreapta, Romaşov văzu chiar la marginea cîmpului de instrucţie un grup des de călăreţi, strînşi unul lîngă altul. Păreau foarte mici. Învăluiţi în nori uşori de colb gălbui, înaintau în trap mărunt spre frontul regimentului. Cu o înfăţişare gravă şi mîndră, Şulgovici se îndepărtă de trupă la o distanţă cel puţin de patru ori mai mare decît cea reglementară. Apoi, cu mişcări scurte îşi ridică barba argintie şi, îmbrăţişînd cu o privire impunătoare şi mulţumită masa neagră şi nemişcată a regimentului, strigă cu glas ce răsună în tot cîmpul :

— Regime-e-ent ! Prezenta-a-aţi...

Făcu înadins o pauză lungă, bucurîndu-se parcă de uriaşa putere pe care o avea asupra acestor cîteva sute de oameni şi vrînd să prelungească această clipă de bucurie. Deodată, înroşindu-se tot de sforţare şi cu vinele gîtului umflate, răcni scurt, din toate puterile plămînilor :

— ...Arrm' !

Un-doi ! Mîinile apucară plesnind curelele armelor, iar închizătoarele se loviră zgomotos de paftalele centiroanelor... Din flancul drept, izbucniră vesele şi cadenţate sunetele „onorului la general". Flautele şi clarinetele jucăuşe o luară la goană ca nişte copii zburdalnici şi rîzători ; trompetele lungi de aramă izbucniră cu biruitoare solemnitate, în timp ce bătăile înăbuşite ale tobelor le grăbeau strălucitorul galop, iar trompetele greoaie, neizbutind să le urmeze, bombăneau prietenos cu glasul lor plin, liniştit şi grav. Din gară se auzi şuieratul prelung, subţire şi limpede al unei locomotive, iar sunetul acesta nou şi mîngîietor, împletindu-se cu sunetele mîndre şi solemne ale alămurilor, alcătui o minunată şi voioasă armonie. Romaşov se simţi pătruns de un val de vioiciune şi de îndrăzneală, care-l înălţă într-o uşoară şi îmbătătoare legănare.

Deodată, văzu cu voioasă limpezime albastrul-deschis al cerului încins de arşiţă, în tremurătoarea lumină aurie a soarelui, şi verdele fraged al cîmpului întins, de parcă nu le-ar fi băgat în seamă pînă atunci şi, pe neaşteptate, se simţi tînăr, puternic, mai vioi şi chiar mîndru că face şi el parte din această puternică şi armonioasă masă de oameni, legaţi tainic între ei printr-o voinţă nevăzută...

Şulgovici, cu sabia scoasă din teacă şi ridicată în dreptul feţei, se repezi în galop greoi întru întîmpinarea celor care se apropiau.

Răzbătînd prin sunetele marțiale și vesele ale fanfarei, se auzi glasul liniștit și plin al generalului :

— Bună ziua, compania întîi !

Soldații răspunseră puternic laolaltă, ca un singur om. La gară șuieră iar locomotiva, de data aceasta întretăiat, scurt și parcă mînioasă și înflăcărată. Generalul saluta fiecare companie la rînd, trecînd în pas de-a lungul frontului.

Romașov îi vedea acum deslușit silueta prea grasă, tunica încrețită de-a curmezișul sub piept și peste burta-i mare, fața lată și pătrată, întoarsă către soldați, valtrapul șeii elegant cu monograme roșii, care-i acoperea calul sur, înalt, inelele de os ale frîului, și-n scară, piciorul mic, încălțat cu cizma scurtă de lac.

— Bună ziua, a șasea !

În jurul lui Romașov, oamenii răspunseră peste măsură de tare, ca și cum și-ar fi rupt gîtlejurile în strigătul acesta... Generalul avea o ținută plină de siguranță și de nepăsare pe cal, iar animalul cu ochi blînzi și strălucitori înainta cu pași mărunți și săltăreți, de parcă juca, încordîndu-și frumos gîtul și rozînd cu zgomot zăbala, în timp ce din bot îi picura pe pămînt o spumă ușoară și albă.

„Are tîmplele cărunte și mustața neagră, desigur că și-o cărnește", gîndi Romașov.

Prin sticlele ochelarilor de aur, generalul își pironea cu luare-aminte ochii de culoare închisă, tinerești, inteligenți și batjocoritori, în fiecare privire ațintită asupra lui. Ajungînd în dreptul sublocotenentului, își duse mîna la cozorocul șepcii... Romașov, în poziție de drepți, cu picioarele încordate, strîngea de-l durea mîna mînerul săbiei lăsate în jos. O înflăcărare plină de entuziasm și de devotament îl cuprinse deodată, trecînd ca un fior prin brațele și picioarele lui, iar pielea i se făcu zgrunțuroasă. Uitîndu-se stăruitor drept în ochii generalului, își zise, după naivul și copilărescul său obicei : „Privirea generalului încercat în lupte se opri cu plăcere asupra siluetei zvelte și mlădioase a tînărului sublocotenent".

Generalul trecu astfel pe rînd prin fața tuturor companiilor, salutîndu-le pe fiecare în parte. În urma lui, venea în neorînduială grupul strălucitor al însoțitorilor lui, vreo cincisprezece ofițeri de stat-major, pe cai frumoși, bine îngrijiți.

Romașov se uita la ei cu aceeași privire devotată, dar nici unul nu-și întoarse capul spre el.

Erau obișnuiți și de mult plictisiți de toate parăzile acestea, de primiriie cu muzică și de toată frămîntarea ofițerilor de infanterie. Romașov simți cu un fel de pizmă și de răutate că oamenii aceștia trufași trăiau o viață aparte, frumoasă, deosebită, străină de el, inaccesibilă lui.

Cineva făcu de departe semn muzicii să se oprească. Generalul se întorcea acum la trap de-a lungul frontului din flancul stîng spre cel drept, iar în urma lui veneau însoțitorii, frămîntîndu-se și alcătuind un alai pestriț și ferches. Colonelul Șulgovici se apropie în galop de compania întîi... Strîngînd frîul murgului și lăsîndu-și pe spate trupul greoi, răcni cu glasul sălbatic, speriat și răgușit, pe care-l au comandanții de pompieri în timpul incendiilor :

— Căpitan Osadci ! Scoate-ți compania... Repede !...

La instrucție, colonelul și Osadci se luau prietenește la întrecere cît privește puterea glasului. De data aceasa, pînă și compania a șaisprezecea auzi comanda mîndră și tăioasă a lui Osadci.

— Pe umă-ă-ăr... Arm' ! Baza la centru... Companie înainte-e... marrș !

După o muncă stăruitoare și îndelungată, compania lui Osadci alesese pentru marș un pas special, hotărît și puțin obișnuit, soldații ridicînd piciorul foarte sus și lovind apoi pămîntul cu putere. Efectul era zgomotos și impunător, stîrnind invidia celorlalți comandanți de companie.

Dar compania nu făcuse nici măcar cincizeci de pași, cînd generalul strigă nerăbdător :

— Ce mai e și asta ? Oprește compania ! Oprește-o ! Căpitane, vino încoace ! Ce vrei să-mi arăți aici ? Ce-i asta ? Înmormîntare ? Retragere cu torțe ? Soldați de plumb ? Un marș în trei timpi ? Doar nu mai sîntem pe vremea lui Nicolae I, cînd soldații făceau douăzeci și cinci de ani serviciul militar... Cîte zile ai pierdut degeaba cu *baletul* ăsta ? Cîte zile de preț ?

Osadci sta în fața lui, drept, nemișcat, posomorît, cu sabia scoasă din teacă și lăsată în jos, pentru onor. După cîteva clipe de tăcere, generalul urmă mai liniștit, cu o înfățișare tristă și ironica :

— Desigur c-ai zăpăcit oamenii cu mărșăluitul ăsta ! Halal războinici ! Dacă v-ar întreba cineva.... Uite, ia spune-mi numele ostașului de colo ? Generalul arătă cu degetul spre soldatul al doilea din flancul drept.

— Ignati Mihailov, domnule general ! răspunse Osadci cu glas gros de soldat, aspru și nepăsător.

— Bine... Și ce știi despre el ? E însurat sau nu ? Are copii ? Poate că acolo, în satul lui să aibă vreun necaz... o năpastă... o nevoie ? Ei, ce zici ?

— Nu pot să știu, domnule general ! Am o sută de oameni... E greu să-i ții minte pe toți !

— Greu să-i ții minte pe toți... repetă cu amărăciune generalul. Hei, domnilor, domnilor ! *Sfînta Scriptură* spune : „Să nu întristezi sufletele", iar voi nu faceți decît asta ! Bine, dar tocmai această sfîntă mulțime cenușie o să vă apere la război cu pieptul ei, o să vă scoată pe umeri din foc, o să vă acopere pe ger cu mantaua ei găurită, iar voi spuneți : „Nu pot să știu !"

Întărîtîndu-se deodată și trăgînd fără rost frîul, generalul strigă colonelului peste capul lui Osadci :

— Colonele, ia compania asta de aici... Nici măcar n-am s-o inspectez. Ia-o... Să plece îndată ! Ăștia-s măscărici, paiațe de carton... capete de tuci !

Cu întîmplarea aceasta, inspecția regimentului începu să meargă prost. Oboseala și spaima soldaților, cruzimea fără rost a subofițerilor, nepăsarea și obiceiurile învechite ale ofițerilor la serviciu, toate acestea ieșiră limpede și rușinos la iveală în timpul inspecției. La compania a doua, oamenii nu știau „*Tatăl nostru*", la a treia, chiar ofițerii se încurcau la exerciții... iar la a patra, un soldat leșină în timpul onorului cu arma. Și mai ales, nici o companie nu știa să ia dispozitivul de apărare împotriva atacurilor neașteptate ale cavaleriei, deși se dăduseră instrucțiuni în privința aceasta și însemnătatea lor era bine cunoscută. Aceste instrucțiuni fuseseră întocmite și puse în practică de însuși comandantul corpului de armată. Ele constau în repeziciunea regrupărilor care, de fiecare dată, cereau de la comandant prezență de spirit, privire ageră și o mare inițiativă personală. La exercițiile acestea se făcură de rîs toate companiile pe rînd, afară de a cincea.

După ce inspectă fiecare companie, generalul îndepărtă din front toți ofițerii și subofițerii și întrebă oamenii dacă-s mulțumiți, dacă primesc tot ce li se cuvine și dacă n-au de făcut plîngeri. Dar soldații strigau toți într-un singur glas : „Să trăiți, sîntem mulțumiți !" Pe cînd generalul întreba compania

întîi, Romașov auzi în spatele lui cum sergentul-major Rînda din compania lui își amenința oamenii cu voce șuierătoare :

— S-aud numai pe unul că se plînge ! Ce mai plîngere am să-i trag eu pe urmă !

În schimb, cu atît mai strălucit se prezentă compania a cincea. Oamenii, ferchești și proaspeți, executară exercițiile într-un pas atît de ușor și de sigur, cu atîta îndemînare și vioiciune, ca și cum inspecția n-ar fi fost pentru ei un examen primejdios, ci un fel de distracție voioasă și ușoară. Cu toate că mai era încruntat, pînă la urmă generalul le aruncă în treacăt un : „Bine, băieți !“ ...Cel dintîi de la începutul inspecției.

Căpitanul Stelkovski îl cuceri cu dispozitivele împotriva atacurilor cavaleriei. Chiar generalul îi arăta inamicul prin fraze neașteptate și scurte : „Cavaleria la dreapta... La opt sute de pași“, iar Stelkovski, fără să piardă o clipă, liniștit și precis, oprea de fiecare dată compania, întorcînd-o cu fața spre inamicul închipuit care se năpustea în galop... Punea repede plutoanele în linie, cu rîndul întîi în genunchi și cu al doilea rînd în picioare, arăta ținta, comanda două-trei salve închipuite și apoi striga : „Înainte !“

— Minunat, băieți ! Mulțumesc, ostași ! îi lăuda generalul.

În sfîrșit, compania se strînse în linie...

Dar generalul tot mai zăbovea pe lîngă ea. Înaintînd încetișor de-a lungul frontului, cerceta cu deosebit interes fețele soldaților. Sub pleoapele grele și umflate, ochii lui inteligenți zîmbeau de mulțumire prin ochelari. Deodată, își opri calul, se întoarse spre șeful său de stat-major și-i zise :

— Ia te uită, colonele, ce mutre mai au ! Nu cumva-i hrănești cu plăcinte, căpitane ? Ei, tu, grăsunul cel de colo ! Ascultă ! — generalul arătă cu bărbia spre un soldat — te cheamă Koval ?

— Da, să trăiți, domnule general ! Sînt soldatul Mihailo Boriiciuk, strigă voios omul, zîmbind copilărește și mulțumit.

— Ei asta-i și eu care credeam că te cheamă Koval... Va să zică n-am nimerit-o, glumi generalul. Am dat pe-alături... și adăugă o frază veselă și cam slobodă.

Fața soldatului se lumină toată de o bucurie nătîngă.

— Nu, să trăiți, dom' general ! strigă el, și mai tare. La noi în sat, țineam o covălie. Eram fierar [1].

---

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă, *coval* înseamnă fierar (n .t.).

— Aha ! Ai văzut ? și generalul dădu prietenos din cap. Se mîndrea că-și cunoaște bine soldații. Ce zici, căpitane, e soldat bun ?

— Foarte bun ! Toți soldații sînt buni în compania mea ! răspunse Stelkovski cu obișnuita-i siguranță.

Generalul își încruntă sprîncenele, dar buzele-i zîmbiră și toată fața luă o expresie blajină de bătrîn simpatic.

— E-hei, căpitane, mi se pare că mergi cam departe... Ai și pedepsiți ?

— Nici unul, domnule general ! De cinci ani n-am nici unul...

Generalul se plecă greoi în șa și-i întinse mîna lui groasă, în mănușa albă descheiată.

— Îți mulțumesc din suflet, dragul meu, zise el cu glas tremurător și deodată-i străluciră ochii de lacrimi. Ca mulți militari încercați în lupte și cam ciudați, generalul plîngea ușor. Mulțumesc, l-ați mai mîngîiat pe bătrînul vostru general ! Vă mulțumesc, ostași ! strigă el energic spre companie.

Datorită bunei impresii lăsate de Stelkovski, inspecția companiei a șasea se desfășură și ea fără neplăceri. Generalul nu-i aduse laude, dar nici nu-i făcu observații. Cu toate acestea, și compania a șasea se făcu de rîs, cînd soldații începură să străpungă manechinele de paie așezate în cadre de lemn.

— Nu așa ! Nu așa ! Nu așa ! se aprinse generalul, răsucindu-se în șa. Nu-i bine așa ! Măi băieți, ascultați-mă pe mine... Străpungeți din toată inima, drept în mijloc și înfigeți baioneta pînă-n plăsele... Mai înfuriați-vă și voi, ce dracu ! Doar nu băgați pîine în cuptor... Îl străpungeți pe inamic...

Una după alta și celelalte companii se făcură de ocară. Comandantul corpului de armată nici nu-și mai arăta supărarea, ci dădea numai indicații juste și ironice, stînd pe cal tăcut și gîrbovit, cu fața plictisită. Nici nu se mai uită la companiile a cincisprezecea și a șaisprezecea și zise numai cu dezgust, dînd obosit din mînă :

— Eh, ăștia-s... niște stîrpituri !

Rămînea acum defilarea... Tot regimentul se adună într-o coloană strînsă, pe front de plutoane. Direcționalii ieșiră din rînduri și se înșirară în fața flancului drept, jalonînd direcția de urmat. Oamenii erau istoviți de zăpușeala tot mai mare, de duhoarea grea a trupurilor înghesuite, de mirosul cizmelor, al mahorcei, al pielii murdare și al pîinii negre mistuite...

Dar, înaintea clipei solemne a defilării, se înviorară cu toţii... Ofiţerii aproape că-şi rugau fierbinte soldaţii : „Măi băieţi, siliţi-vă să defilaţi bine în faţa comandantului corpului de armată. Nu ne faceţi de ruşine !“

În felul cum vorbeau şefii cu subalternii era acum ceva linguşitor, şovăielnic şi vinovat. Ai fi zis că mînia unui om atît de însemnat ca un comandant de corp de armată strivise deodată sub greutatea ei atît ofiţerii cît şi soldaţii şi le nimicise personalitatea, punîndu-i pe picior de egalitate, la fel de speriaţi, de pierduţi şi de jalnici atît unii cît şi ceilalţi...

— Regime-ent, drrre-epţi !... Muzica înainte ! comandă de departe colonelul Şulgovici.

Cei o mie cinci sute de oameni tresăriră, tropăind repede cu zgomot înăbuşit... Apoi, deodată, încremeniră în poziţie de drepţi, nemişcaţi şi tăcuţi.

Şulgovici nu se vedea, dar glasu-i sonor răsună din nou, rostogolindu-se peste tot cîmpul :

— Pe batalioane... Arma pentru onor !

Cei patru comandanţi de batalioane călări, întorcîndu-se cu faţa spre unităţile lor, comandară fiecare în felul lui :

— Pentru ono-ooor... aţintindu-şi cu încordare privirea spre colonel.

În faţa regimentului, la mare distanţă, o spadă spintecă văzduhul strălucind şi apoi se lăsă în jos. La semnalul acesta pentru comanda generală, cei patru comandanţi de batalioane strigară într-un singur glas :

— ...Arrrm' !

Cu zgomot înăbuşit de sticlă spartă, regimentul ridică armele într-o mişcare cam dezordonată. Pe alocuri, baionetele zăngăniră.

Atunci Şulgovici, lungind înadins prea mult silabele, comandă solemn, aspru, tare, cu toată puterea uriaşilor săi plămîni şi glasul îi tremura de bucurie :

— Pentru de-fi-la-a-ree...

De data aceasta, cei şaisprezece comandanţi de companii strigară pe rînd, tărăgănat şi pe glasuri felurite :

— ...Pentru de-fi-la-a-re !

Unul dintre ei, tocmai din coada coloanei, începu prea tîrziu cu vocea nesigură şi stingherită, după ce tăcuseră ceilalţi :

— Pentru de... dar se opri numaidecît, ruşinat.

— Pe semi-compa-a-ani-i... tună răsunător Şulgovici.

— ...Pe semi-compa-a-a-ni-i... reluară îndată căpitanii.
— In-ter-val, două plutoane ! urlă sonor Șulgovici.
— ...Interval, două plutoane-e-e...
— La dreap-ta !
— ...La dreapta-a-a... repetă ecoul pe mai multe glasuri.
Șulgovici așteptă două, trei secunde, apoi aruncă întretăiat :
— Prima semi-companie, marș !
— Pr-rima semi-companie-e-e... La drreapta-a... v-aliniați ! Drepți !... Înainte-e-e... marș ! comandă Osadci cu glas plin care străbătu înăbușit printre rîndurile dese și, ca tîrîndu-se pe pămînt, răsună pînă-n capătul coloanei.

În față, tobosarii regimentului răpăiră toți deodată...

Din spate se zări o linie lungă regulată care se desprindea din pădurea de baionete plecate în jos și se legăna ritmic în aer.

— A doua semi-companie, înainte ! auzi Romașov glasul subțire de femeie al lui Arceakovski.

Și altă linie de baionete se despărți, legănîndu-se. Bătaia tobelor era tot mai înăbușită și mai slabă de parcă intra cu încetul' în pămînt, apoi deodată pieri în valul muzicii, de o frumusețe impunătoare, voioasă și strălucită.

Era fanfara care prinsese tactul, luînd locul tobelor... Pe neașteptate, tot regimentul se învioră, capetele se ridicară mai sus, trupurile se îndreptară, parcă mai zvelte, iar fețele obosite și cenușii se înseninară.

Companiile porniră una după alta și, de fiecare dată, sunetele marșului militar răsunau tot mai vii și mai vesele. Iată că se îndepărtă ca un talaz și cea din urmă jumătate de companie din batalionul întîi. Locotenent-colonelul Leh, însoțit de Olizar, înaintează pe un cal negru, cu coastele ieșite afară. Amîndoi își țin săbiile în sus, cu mînerul la înălțimea feței. Se aude comanda liniștită și nepăsătoare ca totdeauna a lui Stelkovski. Drapelul se înalță deasupra baionetelor și plutește lin... Căpitanul Sliva trece în față gîrbovit, gras, cu brațele-i lungi lăsate-n jos, ca o maimuță bătrînă, plictisită. Măsoară frontul cu ochii lui șterși, bulbucați și comandă :

— P-prima semi-companie înainte !

Cu mers ușor și sigur, Romașov iese în fața plutonului său. Un simțămînt de fericire, de armonie și de mîndrie îl cuprinde. Aruncă o privire grăbită la fețele celor din rîndul întîi. „Bravul luptător își cercetă veteranii cu o privire de șoim !"

Pompoasa frază îi trece prin minte, în timp ce strigă semeț cu glas cîntător :

— Înainte-e...

„Un, doi !“ numără el în gînd și ține tactul numai din vîrfurile cizmelor. „Trebuie să pornesc cu piciorul stîng... Stîngu'... dreptu'“. Cu fața fericită, lăsîndu-și capul pe spate, strigă cu glas de tenor ce răsună peste tot cîmpul de instrucție :

— Marrș !

După ce se întoarce pe un singur picior ca pe un arc, adaugă, fără să se mai uite îndărăt, cu două tonuri mai jos :

— La dreapta-a !

Solemnitatea momentului îl îmbată. O clipă i se pare că-l învăluie muzica într-o lumină caldă și orbitoare, iar falnicele sunete metalice cad de sus, din cer, din soare. Și, ca la sosirea generalului, îi trece iar prin tot trupul un fior plăcut, pielea i se face zgrunțuroasă și părul i se ridică măciucă.

Compania a cincea a răspuns într-un singur glas și-n tactul muzicii la felicitările generalului. Sunetele sonore ale marșului se apropie de Romașov mai puternice și mai voioase de cînd au scăpat de piedica vie a trupurilor de oameni din față și parcă se bucură de libertatea aceasta. Acum, sublocotenentul vede limpede înaintea lui, spre dreapta, silueta greoaie a generalului pe calu-i sur, în spatele lui însoțitorii nemișcați, iar mai departe, grupul pestriț al rochiilor de femei care par flori minunate și arzătoare în lumina de amiază.

În stînga, răsună și strălucesc alămurile aurii ale fanfarei și Romașov simte cum între ea și general e întins un fir nevăzut, fermecat, pe care-l treci cu bucurie și cu frică totodată. Iată că cea dintîi jumătate de companie a și intrat în linia aceasta.

— Bine, băieți ! încuviințează, mulțumit, generalul.

— 'S-tră-iți ! răspund răsunător și vesel soldații.

Fanfara cîntă tot mai puternic. „O, dragul de general ! se înduioșează Romașov. Ce om de treabă-i !“

Romașov e acum singur. Cu mers mlădios și elastic, abia atingînd pămîntul, se apropie de linia fermecată. Își lasă semeț capul pe spate și aruncă spre stînga o privire de mîndră sfidare. Simte în tot trupul o senzație de ușurință și libertate, ca și cum ar fi căpătat pe neașteptate putința de a zbura. Vă-

zîndu-se admirat de toți, minunat centru al lumii, își spune ca într-un vis luminos și însuflețit :

„Uite, acesta-i Romașov... Ochii doamnelor strălucesc de entuziasm."

Un... doi, stîngul !

„Tînărul și frumosul sublocotenent înaintează cu pași grațioși în fruntea plutonului său."

— Stîng... drept !... „Colonel Șulgovici, declară generalul. Romașov al dumitale e încîntător... Aș vrea să-l am aghiotant."

— Stîngul !...

Încă o secundă, încă o clipă și Romașov va trece de linia vrăjită... Marșul răsună măreț, eroic, înflăcărat !

„Generalul o să mă felicite numaidecît", gîndește Romașov și sufletu-i saltă de o sărbătorească bucurie. Aude glasul comandantului de corp de armată, al lui Șulgovici și încă alte glasuri... „Desigur că generalul m-a lăudat, dar de ce n-au răspuns soldații ? În spatele meu strigă cineva dintre rînduri... Ce s-a întîmplat oare ?"

Romașov întoarse capul îndărăt și se îngălbeni. Plutonul lui, în loc să fie aliniat pe două linii drepte și armonioase, era un grup în neorînduială, frînt din toate părțile, care se înghesuia ca o turmă de oi. Și asta numai fiindcă sublocotenentul, îmbătat de entuziasmul și de visurile lui arzătoare, nu băgase de seamă că se îndepărta treptat de la mijloc spre dreapta, împingînd totodată și jumătate din companie, iar, pînă la sfîrșit, ajunsese în flancul ei drept, pricinuind învălmășeală și dezorganizînd întreaga mișcare. Romașov zări și înțelese totul dintr-o singură clipă, fulgerătoare ca un gînd... Îl văzu și pe soldatul Hlebnikov care șchiopăta singur la vreo douăzeci de pași în urma coloanei, chiar în dreptul generalului. Nenorocitul căzuse din mers și, plin de colb, încerca să-și ajungă compania din urmă... Încovoiat sub povara raniței, parcă alerga în patru labe, ținîndu-și cu o mînă arma pe care o apucase de la mijloc, iar cu cealaltă își ștergea nasul ce-i curgea într-una.

Deodată, i se păru lui Romașov că strălucitoarea zi de mai s-a întunecat și că-i apasă pe umeri o greutate mare, străină de el și nemișcată, ca un munte de nisip, iar muzica răsună trist și înăbușit. Se simțea mic, slab, urît, cu mișcări neîndemînatice, și picioarele ca de plumb i se împleticeau. Aghio-

tantul regimentului se repezi în goană spre el. Fața lui Feodorovski era roșie și schimonosită de mînie, iar falca de jos îi tremura. Gîfîind de furie și de alergătură, încă de departe, răcni întărîtat, înăbușindu-se și mîncînd cuvintele.

— Sublocotenent... Romașov... Domnul comandant a regimentului vă comunică cea mai aspră mustrare... șapte zile de arest sever... la statul-major al diviziei... ce nerușinare, ce scandal, tot regimentul l-ai... o-of ! Păcătosule !

Romașov nu-i răspunse și nici măcar nu-l privi. Firește c-avea tot dreptul să înjure ! Dar și soldații auziseră cum striga aghiotantul la el. „Ei, și ? Las' să audă... Așa-mi trebuie și gata ! gîndi Romașov, înfuriindu-se el însuși. De acum înainte totu-i pierdut pentru mine... Am să mă împușc... Sînt dezonorat pentru totdeauna ! Totul, totul e pierdut... Sînt un caraghios, o stîrpitură, am fața palidă și urîtă, o mutră tîmpită... Cea mai dezgustătoare din toate mutrele de pe pămînt. Totu-i pierdut ! Soldații care merg în urma mea își bat joc de mine, dîndu-și coate ! Sau poate că le-o fi și milă de mine... Nu, trebuie neapărat să mă împușc... Trebuie !..."

După ce se îndepărtau de general, companiile ocoleau una după alta la stînga, întorcîndu-se la locul de unde porniseră a defila.

Aici se regrupau, aliniindu-se pe front de companie. În timp ce soseau unitățile din coadă, se îngădui oamenilor să stea în repaus, iar ofițerii plecară să se mai dezmorțească și să-i tragă pe furiș o țigară.

Numai Romașov rămase în front la dreapta plutonului. Cufundat în gînduri, scobea pămînul cu vîrful săbiei și, cu toate că ținea capul plecat, simțea cum din toate părțile se îndreaptă spre el priviri curioase, batjocoritoare și pline de dispreț.

Căpitanul Sliva trecu prin fața lui și fără să se oprească sau să se uite la el, mormăi răgușit printre dinții strînși, cu o mînie stăpînită, parcă vorbea singur :

— B-binevoiți să faceți, chiar astăzi, o cerere de mutare în altă comp-panie...

Apoi se apropie Vetkin. În ochii lui buni și limpezi și-n colțurile buzelor lăsate în jos, Romașov deslușì simțămîntul de milă disprețuitoare pe care o arată oamenii cînd se uită la un cîine călcat de tren. În aceeași clipă, dezgustat, simți că el însuși zîmbea șters și fără rost.

— Hai să fumăm o ţigară, Iuri Alexeevici, zise Vetkin.

Apoi, plesnind din limbă şi clătinînd din cap, adăugă cu ciudă :

— Eh ! Frate !...

Romaşov simţi că-i tremură bărbia, gîtlejul i se usucă şi-i e gura amară. Stăpînindu-se anevoie să nu izbucnească în hohote de plîns, răspunse cu glas întretăiat de copil jignit :

— Nu... Ce mai... Nu vreau !

Vetkin se îndepărtă.

Un gînd deznădăjduit fulgeră prin mintea lui Romaşov : „Am să-l pălmuiesc pe Sliva... Sau mă duc la general să-i spun : «Nu ţi-e ruşine, om bătrîn, să te joci de-a soldaţii şi să chinuieşti oamenii ? Lasă-i să se odihnească. Din pricina ta, au fost bătuţi două săptămîni în şir !»“

Deodată, îşi aminti mîndrele lui visuri de adineauri... frumosul şi zveltul sublocotenent... admiraţia doamnelor şi mulţumirea din privirea generalului încercat în lupte, şi se ruşină atît de tare, încît se înroşi pînă-n vîrful urechilor.

„Eşti un caraghios, dezgustător şi ticălos, strigă el în gînd. Să ştie toată lumea că azi mă împuşc !“

Parada era pe sfîrşite. Companiile mai defilară de vreo cîteva ori prin faţa comandantului de corp de armată, întîi la pas, apoi în pas alergător, iar la urmă într-o coloană compactă cu baionetele pentru atac. Generalul parcă se mai îmbunase şi lăudă chiar de cîteva ori soldaţii. În sfîrşit, regimentul se opri pe loc şi oamenii fură lăsaţi în repaus. Gornistul sună adunarea ofiţerilor.

— Domnii ofiţeri sînt chemaţi la domnul comandant de corp de armată ! se auzi printre coloane.

Ofiţerii ieşiră din rînduri şi făcură cerc strîns în jurul generalului. Era tot călare, gîrbovit, şi părea foarte obosit, dar ochii lui umflaţi, pe jumătate închişi, aruncau prin ochelarii de aur priviri vioaie şi ironice.

— Voi fi scurt, zise el răspicat şi grav. Regimentul nu-i bun de nimic ! Nu mi-e necaz pe soldaţi, dar învinovăţesc comandanţii. Dacă vizitiul e prost, nici caii nu trag. Nu văd la dumneavoastră inimă, pricepere şi grijă de oameni... Aduceţi-vă bine aminte : „Fericit e cel care-şi jertfeşte sufletul pentru aproapele său“. Dumneavoastră însă n-aveţi decît un singur gînd : să ieşiţi bine la inspecţia şefilor ! Aţi spetit oamenii ca pe nişte cai de birjă. Ofiţerii au o înfăţişare caraghioasă

și neîngrijită. Parcă-s diaconi în uniformă. De altfel, toate acestea o să le citiți și-n ordinul meu de zi, după procesul-verbal de inspecție... Un sublocotenent din compania a șasea sau a șaptea, mi se pare, a pierdut alinierea și a făcut din companie o adevărată harababură. E rușinos! Nu pretind marș în trei timpi, dar cer neapărat măsură și sînge rece.

„Vorbește despre mine!“ gîndi Romașov, îngrozit și i se păru că toți cei de față se uită deodată la el, dar nimeni nu se clintise. Toți stăteau tăcuți, abătuți și nemișcați, cu ochii ațintiți asupra generalului.

— Mulțumesc din suflet căpitanului din compania a cincea, urmă generalul. Unde ești, căpitane? A, iată-l! Cu o mișcare cam teatrală, își ridică șapca cu amîndouă mîinile deasupra capului, dezgolindu-și craniul puternic și pleșuv care se isprăvea cu o frunte bombată, umflată parcă, și-l salută adînc. Încă o dată îți mulțumesc și-ți strîng mîna cu plăcere. Dacă o vrea Dumnezeu să mai lupte corpul de armată tot sub comanda mea — ochii generalului clipiră, strălucind de lacrimi — adu-ți aminte, căpitane, că cea dintîi misiune primejdioasă am să ți-o încredințez dumitale. Acum, domnilor, am onoarea... Sînteți liberi! Voi fi fericit să vă mai văd cu alt prilej, dar în altă stare. Lăsați, vă rog, calul să treacă.

— Domnule general, făcu Șulgovici, înaintînd, îndrăznesc să vă rog, în numele tuturor ofițerilor, să luați masa la cercul nostru. Am fi...

— Nu, mulțumesc! îl opri scurt generalul. Vă sînt recunoscător, dar astăzi sînt poftit la contele Ledohovski.

Străbătînd locul larg pe care-l deschiseseră ofițerii dîndu-se la o parte, generalul se îndreptă în galop spre regiment. Soldații tresăriră și, fără să fi primit vreun ordin, luară poziția de drepți, păstrînd tăcere.

— Vă mulțumesc, dragii mei! strigă hotărît și prietenos generalul. Vă dau două zile de odihnă. Și acum... ridică el voios glasul, la corturi! În galop, marș! Ura!

Și cu strigătul acesta scurt parcă electriză deodată tot regimentul. Răcnind asurzitor de bucurie, cei o mie cinci sute de oameni se împrăștiară în toate părțile, iar pămîntul se cutremură, duduind înăbușit sub picioarele lor.

Romașov părăsi grupul ofițerilor care se întorceau în oraș și o luă pe drumul cel mai lung, de-a curmezișul taberei. În

clipele acestea, se simțea părăsit, dezmoștenit, aruncat afară din familia regimentului, un străin antipatic tuturor, ba mai mult, nici măcar un om în toată firea, ci un băiețandru stricat, neisprăvit și scîrbos.

Cînd trecea pe aleea din spatele corturilor companiei lui, auzi un răcnet înăbușit și plin de mînie. Se opri o clipă și, printre corturi, îl zări pe Rînda, sergentul-major al companiei, mic de stat, puternic ca un atlet și cu chipul roșu de apoplectic, care-l bătea pe Hlebnikov cu pumnii peste față, însoțindu-și loviturile cu un potop de înjurături mîrșave. Hlebnikov avea o mutră întunecată și tîmpită, iar în ochii lui lipsiți de gîndire se citea o spaimă de animal. La fiecare lovitură, capul i se bălăbănea neputincios dintr-o parte într-alta, iar fălcile-i clănțăneau.

Romașov se îndepărtă grăbit, aproape alergînd. N-avea puterea să ia apărarea lui Hlebnikov și, totodată, se gîndea cu durere că-n ziua aceea soarta i se împletise ciudat și dezgustător cu a bietului soldat schingiuit și îndobitocit în bătăi. Parca-ar fi fost amîndoi betegi, suferind de aceeași boală și trezind în ceilalți aceeași scîrbă. Deși gîndul asemănării de situații îi insufla dezgust și rușine, totuși recunoașterea aceasta avea ceva neobișnuit, adînc și cu adevărat omenesc.

XVI

DE LA TABĂRĂ LA ORAȘ, NU DUCEA decît un singur drum, ce se întretăia cu linia ferată într-o vale adîncă între două povîrnișuri înalte. Romașov coborî repede pe cărarea îngustă și aproape dreaptă, apoi începu să suie anevoie pe cealaltă parte. Încă de la jumătatea urcușului, zări sus un ofițer în bluză de vară și cu mantaua pe umeri. Se opri cîteva clipe și, încordîndu-și privirea, îl recunoscu pe Nicolaev. „Iată lucrul cel mai neplăcut!“ își zise el. Inima i se strînse dureros ca de o presimțire rea, dar își urmă resemnat calea.

Cei doi ofițeri nu se văzuseră de aproape cinci zile. Totuși, fără să știe nici ei de ce, nu se salutară și Romașov găsi că-i foarte firesc, parcă așa trebuia să fie în ziua aceea neobișnuită și grea. Nici unul din ei nu duse măcar mîna la șapcă.

— Te-am aşteptat înadins aici, Iuri Alexeici, zise Nikolaev, uitîndu-se în depărtare spre tabără, peste umărul lui Romaşov.

— Îţi stau la dispoziţie, Vladimir Efimîci ! răspunse sublocotenentul cu o linişte prefăcută, dar cu glas tremurător. Se plecă şi culese un fir de iarbă uscat şi cafeniu din toamna trecută şi, cu gîndul aiurea, începu să-l molfăie, aţintindu-şi ochii asupra nasturilor de la mantaua lui Nikolaev, în care i se răsfrîngea silueta ; şolduri din cale-afară de umflate, un cap îngust şi picioare foarte scurte.

— Nu te ţin mult ! N-am să-ţi spun decît două vorbe, începu Nikolaev neobişnuit de domol, cu politeţea exagerată a omului iute la mînie, dar hotărît să se stăpînească, deşi e furios.

Cum însă le venea tot mai greu să vorbească, fără a se privi, Romaşov propuse :

— N-ai vrea să ne urmăm calea ?

Cărăruia întortocheată, bătătorită de trecători, străbătea un cîmp cu sfeclă. În depărtare se zăreau căsuţele albe ale oraşului şi acoperişurile lor de ţiglă roşie. Cei doi ofiţeri mergeau alături, dar ţinîndu-se departe unul de altul şi călcînd pe stratul gros de verdeaţă care foşnea sub picioarele lor. Cîtva timp, tăcură amîndoi. În sfîrşit, Nikolaev răsuflă anevoie, adînc şi zgomotos, apoi vorbi cel dintîi :

— Înainte de toate, trebuie să-ţi pun o întrebare... Crezi că te porţi cu tot respectul cuvenit faţă de soţia mea... Alexandra Petrovna ?

— Nu înţeleg, Vladimir Efimovici... făcu Romaşov. La rîndul meu, trebuie să te întreb...

— Dă-mi voie ! se înfierbîntă deodată Nikolaev. Să ne punem întrebările pe rînd... Întîi eu şi pe urmă dumneata ! Altfel, n-o să ne putem înţelege... Să vorbim fără înconjur şi sincer. Răspunde-mi întîi, dacă te interesează cîtuşi de puţin ceea ce se spune pe socoteala ei ? Într-un cuvînt... drace !... Reputaţia ei ! Nu, nu, aşteaptă... nu mă întrerupe... N-ai să tăgăduieşti, sper, că ea şi cu mine am fost totdeauna foarte drăguţi cu dumneata şi c-ai fost primit în casa noastră ca un bun prieten, aproape ca o rudă...

Romaşov se împiedică greoi în pămîntul moale şi mormăi, ruşinat :

— Crede-mă c-o să-ţi fiu totdeauna recunoscător, ca şi Alexandrei Petrovna...

— Eh, dar nu-i vorba de asta ! Nu de asta... Nu-ţi cer recunoştinţă, se înfurie Nikolaev. Vreau numai să te înştiinţez că pe socoteala nevestei mele, se răspîndesc bîrfeli murdare şi mincinoase, care... cum să spun... în care... Nikolaev se înăbuşea, ştergîndu-şi faţa cu batista. Într-un cuvînt... în care eşti amestecat şi dumneata ! Soţia mea şi cu mine primim aproape în fiecare zi scrisori anonime mîrşave. N-am să ţi le arăt... Sînt prea scîrboase... Dar în scrisorile acestea se spune... Nikolaev se opri o clipă, nehotărît. Ei bine, da, la dracu... Se spune că eşti amantul Alexandrei Petrovna şi că... Eh, ce lucru josnic !... În sfîrşit... că vă întîlniţi zilnic în taină şi că tot regimentul ştie. Ce ticăloşii !

Scrîşni din dinţi cu ură şi scuipă.

— Ştiu cine a scris scrisorile ! zise încet Romaşov, întorcînd capul.

— Ştii ?

Nikolaev se opri şi-l apucă brutal de mînecă. Se vedea că o neaşteptată mînie îi alungase deodată prefăcuta stăpînire de sine. Ochii lui de taur se măriră, faţa i se învineţi şi o spumă albă se ivi la colţurile buzelor care-i tremurau. Plecîndu-se înainte cu tot trupul şi aproape atingînd cu faţa capul lui Romaşov, izbucni :

— Atunci, cum îndrăzneşti să taci, dacă ştii ? În situaţia dumitale, datoria oricărui om cu cîtuşi de puţin simţ al onoarei este să închidă gura acelui mişel. M-auzi ?... Don Juan de garnizoană ! Dacă eşti un om cinstit şi nu un...

Romaşov se îngălbeni şi se uită cu ură în ochii lui Nikolaev. Mîinile şi picioarele i se îngreuiară deodată ca plumbul, capul i se goli, iar inima parcă i se prăbuşi în adînc, bătînd puternic şi dureros de-i tremura tot trupul.

— Te rog să nu strigi la mine, zise Romaşov cu glas înăbuşit, tărăgănînd cuvintele. Vorbeşte mai cuviincios ! Nu-ţi îngădui să răcneşti !

— Nici nu răcnesc, răspunse Nikolaev tot grosolan, dar cu glas potolit. Încerc numai să te conving atunci cînd am dreptul să-ţi pretind ! Legăturile noastre din trecut îmi dau dreptul ăsta. Dacă ţii cîtuşi de puţin la numele bun şi nepătat al Alexandrei Petrovna, trebuie să pui capăt acestui scandal.

— Bine, voi face tot ce-mi stă în putinţă ! încheie scurt Romaşov.

Şi, întorcîndu-i spatele, o luă înainte prin mijlocul cărării. Nikolaev îl ajunse îndată din urmă.

— Încă ceva, numai... te rog să nu te superi ! zise Nikolaev cu glas mai moale şi cam stingherit. Dacă tot am început să vorbim, măcar să ne spunem tot ce avem de spus. Nu-i aşa ?

— Da... şi ? întrebă Romaşov.

— Ai văzut cîtă simpatie ţi-am arătat, Alexandru Petrovna şi cu mine ! Dacă astăzi sînt nevoit să... A, doar ştii singur că-n păcătosul ăsta de orăşel nu-i nimic mai îngrozitor decît bîrfeala !

— Bine ! răspunse cu tristeţe Romaşov. N-am să mai vin pe la dumneavoastră. Parcă asta voiai să-mi ceri, nu-i aşa ? Foarte bine ! De altfel, eu singur mă hotărîsem să-mi încetez vizitele. Acum cîteva zile, am intrat numai cinci minute, să înapoiez Alexandrei Petrovna cărţile pe care mi le împrumutase şi îndrăznesc să te asigur că era ultima mea vizită.

— Da... aşa... rosti nedeslușit Nikolaev şi apoi tăcu încurcat.

Cei doi ofiţeri ajunseră la şosea. Pînă la oraş mai erau vreo trei sute de metri şi cum nu mai aveau să-şi spună nimic. mergeau alături tăcuţi şi fără să se privească. Nici unul nu se hotărî să se oprească sau să se întoarcă îndărăt. Cu fiecare clipă, se simţeau mai stingheriţi.

În sfîrşit, în dreptul celor dintîi case, le ieşi înainte o birjă şi-o opri Nikolaev.

— Da... aşa... se întoarse către Romaşov, repetînd aceleaşi cuvinte fără rost. Atunci, la revedere, Iuri Alexeevici.

Nu-şi strînseră mîinile, ci doar le ridicară la cozoroc. Iar cînd Romaşov văzu ceafa albă şi puternică a lui Nikolaev îndepărtîndu-se într-un nor de colb, se simţi deodată părăsit şi singur de parcă în clipa aceea i s-ar fi smuls lucrul cel mai însemnat şi mai de preţ din viaţa lui.

Se îndreptă încet spre casă. Gainan îl aştepta în curte şi, încă de departe, îşi dezvălui toţi dinţii într-un zîmbet prietenos şi vesel. Îi scoase mantaua, surîzînd mereu de plăcere şi ţopăind pe loc, după obiceiul lui.

— Stat la masă ? întrebă el cu o familiaritate grijulie. Eşti flămînd ! Îndată eu fuge la cercu' şi aduce mîncare.

— Du-te dracului ! urlă Romașov. Pleacă și să nu mai intri cumva în odaie ! Dacă întreabă cineva de mine, să spui că nu-s acasă... Fie chiar și împăratul !

Se întinse pe pat, înfundîndu-și capul în pernă și muș-cînd-o cu dinții. Ochii îi ardeau, ceva usturător îi sfîșia gît-lejul și-i venea să plîngă. Dorea cu lăcomie lacrimile fierbinți și mîngîietoare, suspinele lungi și amare care-ți ușurează sufletul. Și atunci, își perindă în minte toate întîmplările din ziua aceea, oprindu-se înadins asupra faptelor rușinoase și umilitoare ; se vedea limpede — parc-ar fi fost vorba de alt-cineva — jignit, îndurerat, slab, părăsit și se înduioșa de pro-pria lui soartă.

Dar lacrimile tot nu-i dădeau.

Pe urmă, se întîmplă ceva ciudat... Cînd se trezi, i se păru că nu dormise de loc, nici măcar nu atipise, ci doar șezuse o clipă întins cu ochii închiși, fără să gîndească. De altfel, sim-țea aceeași sfîșiere în inimă. Acum era întuneric în odaie. Rămăsese mai bine de cinci ceasuri în starea aceasta neobiș-nuită de toropeală a minții.

I se făcuse foame. Se sculă, se încinse cu sabia, își aruncă mantaua pe umeri și porni spre popotă. Cercul era numai la vreo două sute de pași, dar Romașov n-o luă de-a dreptul pe stradă, ci trecu pe din dos prin locuri virane și grădini de zarzavat, sărind gardurile.

Sala de mese, camera de biliard și bucătăria erau puternic luminate, în timp ce curtea murdară și ticsită de lucruri părea neagră, ca înecată în cerneală. Toate ferestrele erau larg des-chise. Se auzeau frînturi de discuții, rîsete, cîntece și pocnetul sec al bilelor de biliard.

Romașov se și urcase pe scara din dos, cînd se opri deodată, deslușind printre glasurile palavragiilor de la popotă și gla-sul mînios și batjocoritor al căpitanului Sliva. Fereastra era la doi pași, dar privind cu băgare de seamă, zări spatele înco-voiat al căpitanului său.

— Toa-toată compania mer-mergea ca un sin-singur om ! Un doi... un... doi... spunea Sliva, ridicînd și coborînd cu tact mîna întinsă, și s-a găsit tocmai el, parcă înadins, ca să se facă de rîs, Hop... hop... ca un țap. Apoi, cu o mișcare dezordonată întinse de mai multe ori degetul arătător în sus. I-am spus în fa-față, pe șleau : „Ddu-te, s-sti-stimabile, în altă com-com-panie. Ba chiar mai bine ai face s-să pă-părăsești cu desăvîr-

șire r-regimentul. La dracu ! Ce fel de ofițer mai ești și dumneata ? Doar așa, numai cu numele..."

Romașov închise ochii și se strînse tot. I se părea că de-ar face acum o mișcare, toți cei din sală s-ar întoarce și-ar veni la fereastră. Rămase neclintit un minut, două... Apoi, ținîndu-și răsuflarea, încovoiat și cu capul între umeri, se strecură în vîrful picioarelor de-a lungul peretelui și, grăbind pasul, ajunse la poartă. De aici trecu în goană strada luminată de lună și se ascunse în umbra deasă a gardului din față.

În seara aceea, Romașov rătăci în neștire prin oraș, mergînd numai pe partea umbrită, fără să-și dea seama pe ce străzi trecea. O dată, se opri chiar în fața casei Nikolaevilor care părea orbitor de albă în lumina lunii, iar acoperișul de tablă verde lucea ciudat și rece, ca lăcuit. Strada era tăcută și pustie, parcă necunoscută. Umbrele drepte și bine conturate ale caselor și ale gardurilor tăiau strada în două. O jumătate era cu desăvîrșire neagră, iar cealaltă, albă și pietrișu-i rotund și neted lucea ca uns. Prin perdelele groase și roșii, străbătea lumina lămpii ca o pată mare și caldă.

— Iubita mea, nu simți tu oare ce trist sînt, cît sufăr și ce dragă-mi ești ? șopti Romașov cu glas îndurerat, apăsîndu-și pieptul cu amîndouă mîinile.

Deodată, îi trecu prin minte c-ar putea s-o facă pe Șurocika să-l audă și să-l înțeleagă de departe, prin pereții odăii.

Încleștîndu-și cu atîta putere pumnii de i se înfigeau unghiile în carne și-l dureau, strîngîndu-și fălcile ca-n spasme, în timp ce un fior îi furnica tot trupul, începu să murmure în gînd, încordîndu-și pătimaș toată voința : „Privește pe fereastră... Apropie-te de perdele... Scoală de pe canapea și apropie-te de perdele... Vino, vino, vino ! M-auzi ? Îți poruncesc să te apropii de fereastră !"

Perdelele rămîneau nemișcate.

„Nu m-auzi ! șopti Romașov cu amară imputare. În clipa aceasta, stai lîngă lampă alături de el, liniștită, nepăsătoare și frumoasă. Ah, Dumnezeule, Dumnezeule, ce nenorocit sînt !"

Oftă și se îndepărtă încet, cu pași greoi și cu capul plecat.

Trecu prin fața locuinței lui Nazanski, dar nu văzu lumină. I se păru totuși că cineva în alb umblă în lung și-n lat prin odaia întunecată și ajunge din cînd în cînd prin dreptul ferestrelor, dar, cuprins de o frică ciudată, nu îndrăzni să-l strige pe Nazanski.

După cîteva zile, Romaşov îşi amintea de plimbarea aceasta fantastică şi aproape nebună ca de un vis îndepărtat, pe care însă nu-l putea uita. Nu ştia să spună cum ajunsese afară din oraş pe un colnic, unde se întindea cimitirul evreiesc, cufundat în tăcere şi-n taină, împrejmuit de un zid scund, alb. Din iarba adormită sub razele lunii, se înălţau triste, pietrele goale şi reci, aruncînd toate aceeaşi umbră firavă şi îngustă. Măreţia gravă şi tăcută a singurătăţii stăpînea întreg cimitirul.

Poate că într-adevăr fusese un vis !

Se vedea apoi în celălalt capăt al oraşului. Sta în mijlocul unui zăgaz lung şi strălucitor, aruncat între amîndouă malurile Bugului. Valurile somnoroase se legănau agale sub picioarele lui, sfărîmîndu-se de ţărm cu un murmur melodios, iar luna se răsfrîngea în mişcătoarea oglindă a fluviului într-o dîră tremurătoare, ca şi cum o sumedenie de peştişori argintii s-ar fi jucat la faţa apei, îndreptîndu-se pe o cărăruie lungă şi îngustă spre celălalt mal, întunecat, tăcut şi pustiu. Romaşov îşi mai amintea că pretutindeni, pe străzi, şi afară din oraş, îl urmărise un miros dulce, delicat, şi pătrunzător de salcîm în floare. Toată noaptea-i trecură prin minte gînduri ciudate, cînd înspăimîntătoare, cînd copilăreşti şi ridicole. De cele mai multe ori, ca pe jucătorii începători care şi-au pierdut într-o singură seară toată averea, îl ademenea gîndul, iluzia că nu i s-a întîmplat nimic neplăcut, că frumosul sublocotenent Romaşov a defilat cum nu se poate mai bine în faţa generalului, fiind lăudat de toţi cei de faţă, iar acum stă cu camarazii lui în sala luminată a popotei, rîzînd în hohote la un pahar de vin roşu. Dar de fiecare dată visul se spulbera, cînd îşi amintea de injuriile lui Feodorovski, de cuvintele usturătoare ale lui Sliva sau de convorbirea pe care-o avusese cu Nikolaev, şi iar se simţea nefericit şi dezonorat pentru totdeauna.

Un tainic instinct îl mîna spre locul unde se despărţise în ziua aceea de Nikolaev. În acelaşi timp, se gîndea la sinucidere, dar fără hotărîre şi fără teamă, cu un simţămînt ascuns de amor propriu măgulit.

Ca de obicei, nestăpînita lui închipuire îi micşora toată grozăvia acestui gînd, înfrumuseţîndu-l şi împodobindu-l cu imagini vii şi strălucitoare...

„...Iată, Gainan, cu fața schimonosită de spaimă, iese în fugă din odaia lui Romașov. Galben și tremurînd, aleargă într-o goană la cercul militar, plin de ofițeri. La ivirea lui, toți se scoală fără voie în picioare. «Să trăiți... dom' sublocotenent... s-a împușcat!» rostește anevoie Gainan. Toată lumea se tulbură. Fețele se îngălbenesc și-n ochii tuturor se vede groaza. «Cine s-a împușcat? Unde? Care sublocotenent?» «Domnilor, ăsta-i ordonanța lui Romașov! exclamă cineva care l-a recunoscut pe Gainan. E ceremisul lui». Toți se reped spre locuința lui Romașov. Unii fără șapcă... Romașov e întins pe pat. Pe podea, o băltoacă de sînge, iar în mijlocul ei, un revolver Smith și Wesson, tip militar... Znoiko, doctorul regimentului, răzbește anevoie prin mulțimea de ofițeri care umple odaia. « În tîmplă! zice el încet, în mijlocul tăcerii generale. Totul s-a sfîrșit!» «Domnilor, descoperiți-vă!» murmură cineva. Mulți își fac cruce. Vetkin găsește pe masă un bilețel cu cîteva rînduri scrise cu creionul de o mînă hotărîtă și-l citește cu glas tare: «Iert pe toată lumea... Mor de bunăvoie, fiindcă viața-i prea grea și prea tristă! Vestiți-o cu cît mai multă cruțare pe mama despre moartea mea. Gheorghi Romașov.» Toți se privesc și fiecare citește în ochii celuilalt același gînd tulburător și nerostit: «*Noi* l-am ucis!» Purtat pe brațe de opt camarazi și acoperit cu brocart auriu, sicriul se leagănă ritmic. În urma lui, vin toți ofițerii. În spatele lor merge compania a șasea. Căpitanul Sliva e încruntat și posomorît. Fața blîndă a lui Vetkin e umflată de lacrimi, dar acum, pe stradă, se stăpînește. Lbov plînge în hohote, bunul și dragul băiat nu se ascunde și nu se rușinează de durerea lui! Sunetele marșului funebru plutesc în aerul de primăvară ca suspine adînci și mîhnite. Toate soțiile ofițerilor sînt și ele de față, iar printre ele și Șurocika. «L-am sărutat! își zice ea cu deznădejde. L-am iubit! Aș fi putut să-l opresc și să-l scap!» «Prea tîrziu!» îi răspunde în gînd Romașov, cu un zîmbet amar. Ofițerii care merg în urma sicriului vorbesc încet între ei: «Păcat de el, săracu'! Ce bun camarad era și ce ofițer minunat!... Da... noi nu l-am înțeles!» Iar marșul funebru hohotește tot mai tare. E marșul lui Beethoven: *La moartea unui erou.* Și Romașov zace în sicriu, nemișcat și rece, cu un zîmbet veșnic pe buze. Pe pieptul lui, un modest buchet de violete depus de o mînă necunoscută... I-a iertat pe toți:

pe Şurocika, pe Sliva, pe Feodorovski şi pe comandantul corpului de armată. Să nu plîngă nimeni ! El era prea frumos şi prea curat la suflet pentru viaţa aceasta ! O să-i fie mult mai bine dincolo..."

Ochii lui Romaşov se umpluseră de lacrimi, dar nu şi le ştergea. Simţea o mare plăcere să-şi închipuie că-i plîns de toţi, el, oropsitul jignit pe nedrept !

Mergea acum de-a lungul cîmpului de sfeclă. La picioarele lui, frunzele scurte şi groase păreau pete pestriţe, albe şi negre. Nemărginirea cîmpului pustiu, luminat de lună, îl apăsa. Se sui pe o mică ridicătură de pămînt, oprindu-se deasupra văii unde trecea calea ferată. Povîrnişul pe care se găsea era învăluit într-o umbră neagră, iar pe celălalt, o lumină albă şi orbitoare parcă-ţi îngăduia să desluşeşti fiecare firicel de iarbă. Povîrnişul se lăsa în jos ca o prăpastie întunecată, în fundul căreia abia luceau şinele şlefuite. Mai departe, dincolo de vale, în mijlocul cîmpului, se iveau şiruri regulate de corturi albe cu vîrful ţuguiat.

Ceva mai jos de creastă, de-a lungul şinelor, era un drumeag îngust. Romaşov coborî într-acolo şi se aşeză pe iarbă. Îi venea rău de foame şi de oboseală şi simţea o mare slăbiciune şi un tremur în picioare. Cîmpul mare şi pustiu, povîrnişul pe jumătate învăluit în umbră, văzduhul tulbure şi străveziu, iarba udă de rouă, toate erau cufundate într-o tăcere apăsătoare ce parcă se furişa, vuindu-i în urechi. Doar arareori, la gară, locomotivele de manevră îşi scoteau ţipătul, iar în tăcerea nopţii neobosite fluierăturile lor întretăiate păreau nişte strigăte omeneşti, neliniştite şi ameninţătoare.

Romaşov se întinse pe spate. Luna plină luneca repede deasupra norilor albi, uşori şi nemişcaţi în înaltul cerului. Sus, era un gol nemărginit şi rece, iar tot spaţiul dintre pămînt şi cer părea plin de groază şi de tristeţă veşnică. „Acolo sălăşluieşe Dumnezeu !" îşi zise Romaşov şi deodată, într-o naivă izbucnire de umilinţă, de obidă şi de milă faţă de el însuşi, prinse a murmura amărît şi pătimaş :

— Doamne, Dumnezeule ! De ce ţi-ai întors faţa de la mine ? Sînt mic, sînt slab, un biet fir de nisip ! Cu ce ţi-am greşit, Doamne ? Doar eşti atotputernic şi bun... Tu le vezi pe toate ! De ce eşti nedrept cu mine ?

Îl cuprinse frica şi şopti repede cu căldură :

— Nu, nu, Dumnezeule ! Eşti bun, iartă-mă, iartă-mă ! N-am să mai fac. Şi adăugă cu înduioşată şi umilă resemnare : Fă cu mine ce vrei... Mă supun cu recunoştinţă voii tale.

În timp ce se ruga astfel, un gînd de o naivă viclenie se înfiripă în adîncurile cele mai tăinuite ale sufletului său... Dumnezeu, care le vede pe toate, va fi cu siguranţă mişcat de resemnata lui supunere şi va face deodată o minune, datorită căreia toate întîmplările ruşinoase şi chinuitoare de peste zi nu vor mai fi decît un vis urît...

„Unde e-eşşti ?“ întrebă o locomotivă într-un şuierat scurt şi mînios.

Iar alta-i răspunse cu glas gros, lung şi ameninţător :

„Pă-zea-a !“

De cealaltă parte a văii, chiar pe creasta luminată a povîrnişului, se auzi un foşnet, ca şi cum s-ar fi strecurat cineva. Romaşov ridică uşor capul să vadă mai bine. O grămadă cenuşie, uniformă care abia semăna a om cobora în vale şi, în lumina tulbure, spectrală a lunii, se pierdea prin iarbă. O puteai urmări doar după mişcarea umbrei şi după zgomotul uşor al pămîntului care se surpa sub picioarele ei.

Iată că trece peste şine. „Pare să fie un soldat, îşi zise Romaşov, neliniştit. În orice caz, e un om. Dar numai un lunatic sau un beţiv poate să meargă atît de ciudat. Oare cine o fi ?“

Omul cenuşiu trecuse dincolo de şine şi intra în umbră. Acum se vedea limpede că era un soldat. Urca încet şi greoi povîrnişul şi pieri cîteva clipe din ochii lui Romaşov. Iar după cîteva minute se ridică încet de jos un cap rotund, descoperit, cu părul tuns. Lumina tulbure cădea drept pe faţa omului şi Romaşov îl recunoscu pe soldatul Hlebnikov din flancul stîng al companiei lui. Înainta, ţinîndu-şi capela în mînă, cu privirea stinsă şi aţintită în gol. Parcă era mînat de o putere lăuntrică, străină şi tainică. Trecu aşa de aproape de ofiţer, încît mai că-l atinse cu poalele mantalei. Luna se răsfrîngea în ochii lui, ca două puncte vii şi strălucitoare.

— Hlebnikov ! Tu eşti ? strigă Romaşov.

— Hî ! făcu scurt soldatul şi, oprindu-se deodată, începu să tremure de frică.

Romaşov se sculă repede. Zări înaintea lui o faţă ca de mort, schimonosită, cu buzele rupte, umflate şi pline de sînge

și un ochi ce nu se mai vedea sub o vînătaie uriașă. În lumina deslușită a lunii, urmele loviturilor păreau și mai groaznice. Romașov își zise : „Omul ăsta și cu mine am pricinuit astăzi nereușita regimentului. Amîndoi sîntem la fel de nenorociți."

— Unde te duci, dragul meu ? Ce-i cu tine ? întrebă el cu blîndețe și, fără voie, își puse amîndouă mîinile pe umerii soldatului.

Hlebnikov îi aruncă o privire pierdută, sălbatică și îndată întoarse capul. Buzele i se desfăcură încet într-un fel de horcăit, scoțînd un sunet răgușit și fără înțeles. Romașov simți treptat și dureros o senzație înăbușită și neplăcută în stomac și-n piept ca înainte de leșin.

— Te-au bătut ? Da ? Ei, hai, spune odată... Da... ? Șezi aici, lîngă mine...

Îl trase de mînecă spre el. Fără să se împotrivească, soldatul căzu moale ca un manechin pe iarba udă, alături de sublocotenent.

— Unde te duceai ? îl cercetă Romașov.

Hlebnikov tăcea și sta stîngaci, cu picioarele întinse și nefiresc de țepene. Încetul cu încetul, capul i se lăsa pe piept cu mișcări abia vădite. Sublocotenentul mai auzi un sunet scurt, răgușit și o milă plină de teamă i se trezi în suflet.

— Voiai să fugi ? Pune-ți capela în cap ! Ascultă, Hlebnikov, acuma nu vorbesc cu tine ca un șef... Și eu sînt nenorocit, singur și crunt lovit ! Nu mai poți răbda ? Te doare ? Spune-mi pe față. Voiai să te omori ? întrebă el într-un murmur fără șir.

Hlebnikov înghiți zgomotos în sec, dar nu spuse nimic. În același timp, Romașov băgă de seamă că soldatul tremura din tot trupul, capul i se bălăbănea, iar dinții îi clănțăneau. O clipă, ofițerul se înfricoșă. Noaptea nedormită, simțămîntul singurătății, lumina egală, stearsă și moartă a lunii, prăpastia neagră de sub picioarele lui și, lîngă el, soldatul acesta tăcut, năucit în bătăi — toate i se păreau un vis nesăbuit și chinuitor, aidoma cu cel pe care oamenii îl vor avea pesemne în cele din urmă zile ale lumii. Deodată, un val cald de compătimire și o milă nesfîrșită îi năpădiră sufletul. Înțelegînd că propria lui durere e măruntă și neînsemnată, că el însuși e matur și inteligent pe lîngă omul ăsta zdrobit și tîmpit în bătăi, Romașov își trecu brațul pe după gîtul lui și, strîngîndu-l cu putere și duioșie, îi spuse cu adîncă și caldă încredințare :

— Hlebnikov, ţi-e greu ? Nici eu nu mă simt bine, crede-mă, dragul meu ! Nu înţeleg nimic din cîte se petrec în lume... Totu-i crud şi fără rost... Dar trebuie să rabzi prietene, trebuie să rabzi... Aşa trebuie !

Capul lui Hlebnikov se plecă tot mai tare şi căzu deodată pe genunchii lui Romaşov. Îmbrăţişînd strîns picioarele ofiţerului şi lipindu-şi faţa de ele, soldatul tremura din tot trupul, căutînd să-şi înăbuşe hohotele de plîns.

— Nu mai pot... bolborosea el, pierzînd şirul, nu mai pot, stăpîne, nu mai pot... Of, Doamne... Mă bat, rîd de mine... Şeful secţiei cere bani, sergentul-major strigă... De unde să-i iau ? Mi-e burta vătămată, am surpătură... Abia eram băieţandru cînd mi-am vătămat-o... Vai ! Doamne, Doamne !

Romaşov se plecă peste capul care se frămînta chinuit pe genunchii lui. Simţi mirosul trupului bolnav şi murdar, al părului nespălat şi duhoarea acră a mantalei care slujea noaptea drept plapumă. O tristeţe nesfîrşită, groaza, nedumerirea, o milă adîncă, împletită cu conştiinţa propriei lui vinovăţii, toate i se lăsară greu pe inima care i se strînse de durere. Aplecîndu-se uşor deasupra capului murdar, cu părul tuns scurt şi ţepos ca o perie, şopti de abia auzit :

— Frate !...

Hlebnikov îi apucă mîna şi ofiţerul simţi, o dată cu lacrimile calde, atingerea buzelor lipicioase şi reci. Dar nu-şi trase mîna şi rostea vorbe de mîngîiere, simple şi mişcătoare, cum spun oamenii mari unui copil necăjit.

Apoi îl duse în tabără şi-l chemă pe sergentul de zi al companiei... Era Şapovalenko. Ieşi numai în cămaşă şi-n izmene, căscînd, cu ochii pe jumătate închişi şi scărpinîndu-se, cînd pe spate, cînd pe burtă. Romaşov îi ordonă să pună pe altul de planton în locul lui Hlebnikov. Sergentul încercă să-i răspundă.

— Să trăiţi, domnule sublocotenent, nu i-a venit încă rîndul la schimb !

— Fără vorbă ! se răsti Romaşov. Să spui mîine domnului căpitan că aşa ţi-am ordonat eu !... Va să zică, vii mîine la mine ! se întoarse el apoi spre Hlebnikov care-i răspunse cu o privire sfioasă şi plină de recunoştinţă.

Romaşov se îndrepta spre casă, mergînd încet de-a lungul taberei. Auzind şoapte într-un cort, se opri s-asculte. Cineva spunea o poveste cu glas scăzut şi tărăgănat.

— ...Şi atunci, numai ce-l trimite dracu cela pe cel mai mare vrăjitor al lui la soldat... Şi iaca soseşte vrăjitorul şi-i zice : „Hei, soldatule, să ştii c-am să te mănînc !“ Dar soldatul de colo-i răspunde : „Ehei, nu poţi tu să mă mănînci, că şi eu îs tot vrăjitor !“

Romaşov se îndepărtă şi ajunse iar la povîrniş. Îl apăsa simţămîntul neroziei acestei vieţi fără rost şi de neînţeles. Oprindu-se pe margine, ridică ochii spre cer. Acolo, domnea aceeaşi nemărginire rece de mai înainte şi acelaşi gol înspăimîntător şi fără de sfîrşit. Atunci, aproape fără să-şi dea seama, ridică ameninţător pumnii deasupra capului şi strigă furios :

— Hei, tu ! înşelător bătrîn ! Dacă ai, într-adevăr, putere şi cutezi... fă să-mi rup acuma un picior.

Cu ochii închişi, coborî ca un vîrtej povîrnişul repede, trecu din două sărituri peste şine şi, fără a se mai opri, se căţără pe urcuşul din faţă. Nările i se umflaseră şi răsufla neregulat şi adînc... Apoi, simţi deodată că-l cuprinde o îndrăzneală semeaţă, dîrză şi sfidătoare...

XVII

DIN NOAPTEA ACEEA, SE FĂCU ÎN sufletul lui Romaşov o adîncă schimbare. Fugea de ofiţeri, mînca mai mult acasă, nu se mai ducea niciodată la seratele dansante de la cerc şi nu mai bea de loc. Părea mai matur şi mai serios, dîndu-şi singur seama de aceasta, după liniştea tristă şi nepăsătoare cu care privea acum oamenii şi întîmplările. Fără voie, îşi amintea adesea ceva ridicol, auzit sau citit cîndva, cum că viaţa omenească se împarte în perioade de cîte şapte ani, în timpul cărora omul îşi reînnoieşte cu desăvîrşire ţesuturile, sîngele, gîndurile, sentimentele şi caracterul. Romaşov tocmai împlinise de curînd douăzeci şi unu de ani.

Soldatul Hlebnikov veni la el seara, dar abia după ce-l mai chemase o dată. Apoi se arătase tot mai des. La început, înfăţişarea lui îţi amintea un cîine flămînd şi rîios, care a fost mult bătut şi se fereşte cu spaimă chiar şi de mîna întinsă ca să-l mîngîie. Dar grija şi bunătatea ofiţerului îi încălziră şi-i

muiară începetul cu începetul inima. Cu ruşine, amestecată cu milă şi remuşcare, Romaşov află amănuntele vieţii lui. Hlebnikov îşi lăsase acasă mama, tatăl beţiv, un frate pe jumătate tîmpit şi patru surori mai mici. Pămîntul le fusese luat cu japca şi pe nedrept de obşte, care le îngăduia acum să se adăpostească de pomană într-un bordei ; cei mai mari lucrau la străini, cei mai mici creşteau pe drumuri. Nu primea bani de acasă, iar la muncă plătită nu-l lua nimeni că era slab. Fără cîtuşi de puţini bani, viaţa soldatului e tare grea... N-are nici ceai, nici zahăr, nu poate nici măcar să-şi cumpere săpun şi mai trebuia neapărat să-i cinstească din cînd în cînd cu votcă şi pe sergent şi pe sergentul-major la cantină, aşa că toată solda — douăzeci şi două de copeici şi jumătate pe lună — se duce pe cheltuieli pentru şefii aceştia. În fiecare zi, era bătut, oamenii rîdeau de el, îl înjurau şi-l treceau de corvoadă la muncile cele mai grele şi mai neplăcute, chiar cînd nu-i venea rîndul.

Cu mirare şi cu groază, Romaşov începea să vadă că soarta-l punea zilnic faţă în faţă cu sute de Hlebnikovi cenuşii care-şi aveau fiecare păsurile şi bucuriile lor, dar îşi pierduseră cu toţii personalitatea, striviţi de propria lor neştiinţă, de robia generală, de nepăsarea şefilor, de bunul plac şi de silnicia subofiţerilor. Mai înspăimîntător decît orice era că nici un ofiţer nici măcar nu bănuia — ca, de altfel, nici Romaşov pînă atunci — că toţi aceşti umili Hlebnikovi, cu feţele lor supuse şi şterse, sînt de fapt oameni vii şi nu unităţi denumite companie, batalion, regiment...

Romaşov dobîndi ceva de lucru pentru Hlebnikov, făcîndu-i rost de un mic cîştig. În companie, se băgă de seamă neobişnuita ocrotire a unui soldat de către un ofiţer. Sublocotenentul constata adesea că-n faţa lui subofiţerii se purtau cu Hlebnikov cu o politeţe batjocoritoare şi-i vorbeau înadins cu glas dulceag. Pare-se că prinsese de veste şi căpitanul Sliva care bombănea uneori, fără să se adreseze cuiva anume.

— Ia te uită... Ce mai li-liberali au răsărit şi-mi strică compania ! Ticăloşii trebuiesc bătuţi măr... iar dumnealor îi cocoloşesc.

Acum, cînd Romaşov era mai liber şi rămînea singur mai multă vreme, îl năpădeau gînduri ciudate şi încîlcite, ca cele care-l tulburaseră aşa de adînc în timpul arestului din luna trecută. Îl cuprindeau mai ales după serviciu, cînd, la asfin-

ţitul soarelui, rătăcea agale prin grădină, sub copacii somnoroşi cu frunza deasă, ascultînd trist şi singuratic zbîrnîitul cărăbuşilor şi privind cerul trandafiriu şi senin care se întuneca încet.

Noua viaţă lăuntrică îl uimea prin bogăţia simţămintelor ei. Altădată, nici n-ar fi îndrăznit să bănuiască ce bucurii, ce putere şi ce interes adînc se ascund într-un lucru atît de simplu şi de obişnuit cum e gîndirea omenească.

Era hotărît să nu mai rămînă în armată şi să treacă în rezervă, îndată ce se vor împlini cei trei ani pe care-i datora statului în schimbul învăţăturii primite la şcoala militară. Dar nu ştia de fel ce-o să facă în viaţa civilă... Se gîndea pe rînd la fisc, la căile ferate, la comerţ, să intre administrator la o moşie, ori funcţionar într-un minister.

Pentru întîia dată îşi dădu seama cu uimire de feluritele îndeletniciri şi profesiuni. „De unde s-or fi ivit, se întreba el, toate aceste specialităţi ridicole, groaznice, tîmpite şi dezgustătoare ? De pildă, cum de-a născocit viaţa meseriile de temnicer, acrobat, pedichiurist, călău, curăţitor de latrine, frizer de cîini, jandarm, scamator, prostituată, băieş, veterinar, gropar, uşier ? Sau poate că nu-i nici o născocire omenească — oricît de simplă, oricît de întîmplătoare, de ciudată, de brutală sau de vicioasă ar fi — care să nu-şi găsească pe loc un executant slugarnic.

De asemenea, în cugetările lui se mai minuna că cele mai multe profesiuni intelectuale se întemeiază numai pe neîncrederea în cinstea omului şi, prin urmare, îi slujesc viciile şi cusururile. Altfel, de ce ar fi pretutindeni nevoie de slujbaşi de birou, contabili, funcţionari de stat, poliţişti, vameşi, controlori, inspectori şi supraveghetori, dacă omenirea ar fi desăvîrşită ?

Se mai gîndea la preoţi, la medici, la profesori, la avocaţi şi la judecători, la toţi oamenii ăştia care — prin îndeletnicirile lor — sînt tot timpul în legătură cu sufletele, cu ideile şi cu suferinţele semenilor lor. Nedumerit, Romaşov ajungea la concluzia că tocmai oamenii din categoria aceasta, înţepenindu-se într-un formalism rece şi mort, se împietreau şi se lăsau prinşi mai repede decît alţii într-o învechită şi ruşinoasă nepăsare. Ştia că mai este şi categoria celor care au grijă de bunăstarea exterioară pămîntească : inginerii, arhitecţii, inventatorii, fabricanţii şi industriaşii. Dar şi aceştia, a căror

străduanie comună ar putea face viaţa uimitor de frumoasă şi de uşoară, slujesc numai bogăţia... Toţi tremură pentru pielea lor, toţi sînt stăpîniţi de o dragoste de animal pentru copiii şi bîrlogul lor, toţi se tem de viaţă, de unde şi laşa lor lăcomie de bani. Cine oare va avea, în sfîrşit, grijă de soarta îndobitocitului Hlebnikov, cine-l va hrăni, cine-l va învăţa şi-i va spune : „Dă-mi mîna, frate !“

Astfel, cu paşi încă nesiguri şi foarte încet, dar gîndind tot mai adînc, Romaşov se străduia să pătrundă problemele existenţei. Odinioară, totul i se părea atît de simplu ! Împărţea lumea în două părţi inegale : una mai mică ce cuprindea ofiţerimea, care, prin demnitatea şi prestigiul vrăjit al uniformei, deţinea parcă şi toată onoarea, vitejia, puterea fizică, aroganţa şi trufia, iar cealaltă parte, foarte mare şi anonimă, unde intrau civilii. Aceştia erau dispreţuiţi : se socotea drept un act de vitejie să baţi ori să înjuri din senin un civil, să-ţi stingi ţigara de nasul lui sau să-i înfunzi cilindrul pe urechi... Despre asemenea isprăvi vorbeau cu încîntare, încă din şcoală, ţîncii de iuncheri. Acum, cercetînd realitatea parcă din afară şi privind-o ca dintr-un colţişor tăinuit sau prin crăpătura vreunui gard, Romaşov începea să-şi dea seama că viaţa militară, cu farmecul ei amăgitor, se întemeia pe o crudă şi ruşinoasă neînţelegere generală : „Cum poate să existe, se întreba Romaşov, o categorie socială care, fără să fie de nici un folos în timp de pace, mănîncă pîinea şi carnea altuia, poartă hainele altuia, locuieşte în casele altora, iar în timp de război pleacă să-şi omoare sau să-şi schilodească fără rost semenii ?“

Şi tot mai limpede înţelegea că omul n-are decît trei mîndre chemări : ştiinţa, arta şi munca liberă. Visa iar pătimaş să se îndrepte spre literatură. Uneori, cînd i se întîmpla să citească o carte bună, pătrunsă de adevărată inspiraţie, îşi zicea chinuitor : „Doamne, ce simplu e ! Şi eu am simţit şi am gîndit acelaşi lucru... Şi eu aş putea face la fel !“ Era ispitit să scrie o povestire sau un mare roman care ar fi avut drept subiect grozăvia şi plictiseala vieţii militare. În capul lui, toate se potriveau de minune : tablourile erau colorate, tipurile vii, naraţiunea se desfăşura interesant şi firesc, şi ce plăcere-i făcea să cugete la toate acestea. Dar, aşternută pe hîrtie, opera lui era ştearsă, copilărească, fără viaţă, greoaie, pompoasă ori banală. În focul lucrului, nu băga de seamă lipsurile acestea, cînd isprăvea însă de scris era de ajuns să citească cea mai

neînsemnată pagină din marii scriitori ruși, ca să-l cuprindă o amară deznădejde, rușinea și dezgustul față de arta lui.

Cu asemenea gînduri, rătăcea adesea prin oraș în nopțile calde de la sfîrșitul lui mai. Fără să-și dea seama, alegea totdeauna același drum care ducea de la cimitirul evreiesc la dig și apoi la calea ferată. Uneori, cufundat în pătimașa sforțare intelectuală, atît de nouă pentru el, nu-și dădea seama cît umblase, iar apoi, venindu-și deodată în fire și trezindu-se parcă din somn, se pomenea la celălalt capăt al orașului.

În fiecare noapte, trecea prin fața ferestrelor Șurocikăi, se furișa pe partea cealaltă a străzii, ținîndu-și răsuflarea și simțind cum îi bate inima, ca și cum ar fi săvîrșit vreun furt rușinos și tainic. Cînd se stingea lumina în salonul Nikolaevilor, iar ferestrele negre în bătaia lunii căpătau o strălucire moartă, se rezema de gard, cu mîinile strînse tare pe piept și murmura într-o șoaptă plină de rugă fierbinte :

— Dormi, minunea mea... dormi, dragostea mea ! Sînt foarte aproape... Te păzesc !

În clipele acelea, simțea că-i dau lacrimile, dar în sufletul lui, alături de duioșie, de abnegație și de devotament, se zvîrcolea gelozia oarbă și bestială a bărbatului ajuns la maturitate.

Într-o seară, Nikolaev fu poftit la un *whist* la comandantul regimentului. Romașov știa. Plimbîndu-se noaptea pe stradă, simți într-o grădină mireasma tare și amețitoare a narciselor. Sări gardul și, pe întuneric, culese dintr-un strat un mănunchi mare de flori gingașe, albe și umede.

Fereastra deschisă de la dormitorul Șurocikăi dădea în curte și nu era luminată. Cu o îndrăzneală de care el însuși nu s-ar fi crezut în stare, Romașov se strecură pe portița ce scîrțîia, se apropie de zid și aruncă florile pe fereastră. În odaie nu se mișcă nimic. Așteptă vreo trei minute... Bătăile inimii lui parcă umpleau toată strada... Ghemuit, cu obrajii arzînd de rușine, ieși din curte în vîrful picioarelor.

A doua zi, primi de la Șurocika un bilețel scurt de dojană : „Să n-o mai faci niciodată ! Duioșiile gen Romeo și Julieta sînt ridicole, mai ales într-un regiment de infanterie."

În timpul zilei, Romașov încerca s-o zărească măcar de la distanță pe stradă, dar nu izbutea niciodată. Adeseori, cînd vedea de departe o femeie cu silueta, mersul sau pălăria care i-o aminteau pe Șurocika, alerga spre ea cu inima strînsă și

gîfîind, simţindu-şi mîinile reci şi jilave de tulburare. Apoi, de fiecare dată, dîndu-şi seama că s-a înşelat, era cuprins de tristeţe şi de singurătate, iar în suflet simţea un gol de moarte...

XVIII

LA SFÎRŞITUL LUI MAI, SE SPÎNZURĂ un recrut în compania căpitanului Osadci. Printr-o coincidenţă neobişnuită, acelaşi fapt se mai petrecuse cu un an înainte, în aceeaşi companie şi la aceeaşi dată.

În ziua cînd se făcu autopsia, Romaşov era de serviciu pe regiment şi fu nevoit să ia parte. Soldatul nu era încă descompus. Romaşov simţea cum din trupul ciopîrţit se răspîndeşte un miros de carne crudă, ca al vitelor expuse în uşile măcelăriilor. Văzu intestinele învineţite, vîscoase şi lucioase, ca date cu lac, conţinutul stomacului şi creierul cenuşiu-gălbui, brăzdat de circumvoluţiuni, care tremura pe masă ca o gelatină răsturnată din formă. Priveliştea aceasta nouă, înspăimîntătoare şi scîrboasă îi insuflă un dispreţuitor dezgust faţă de om.

Din cînd în cînd, dar destul de rar, începea la regiment o perioadă de chefuri neînfrînate şi fără margine... Pesemne că faptul se petrecea în clipele ciudate, cînd oamenii aceştia, adunaţi întîmplător laolaltă, dar osîndiţi cu toţii la o plictisitoare trîndăvie şi la o cruzime tîmpită, zăreau deodată unul în ochii altuia o licărire din adîncul conştiinţei lor întunecate şi înăbuşite, o licărire tainică de groază, de durere şi de nebunie... Atunci viaţa lor liniştită şi sătulă de tauri la îngrăşat parcă ieşea deodată din matca obişnuită. Aşa se întîmplă şi după sinuciderea recrutului! Osadci dădu semnalul... Nimerindu-se tocmai cîteva zile de sărbătoare în şir, le petrecu pe toate la cerc, jucînd cu deznădejde şi bînd fără socoteală. Ciudat... Voinţa uriaşă a omului voinic, puternic şi crud ca o fiară, tîrî după ea tot regimentul într-o vîltoare în care se prăbuşea din ce în ce mai adînc. Şi cîtă vreme ţinu orgia aceasta nebunească, Osadci ponegri într-una memoria sinucigaşului cu cele mai mîrşave înjurături, cu neruşinare şi cu glas îndrăzneţ şi

provocator, parcă înadins ar fi căutat pe cineva care să-l contrazică.

Era ora şase seara. Romaşov şedea acasă pe pervazul ferestrei, cu picioarele strînse sub el şi fluiera încetişor o arie din *Faust*. În grădină, ciripeau vrăbiile şi cîrîiau coţofenele. Nu se întunecase, dar printre copaci rătăceau umbre uşoare şi domoale.

Deodată, auzi lîngă uşa de la intrare o voce sonoră ce cînta fals, dar cu însufleţire :

Sar caii, spumegă-n zăbale
Şi sforăie-n galop turbat...

Amîndouă canaturile se deschiseră cu zgomot asurzitor şi Vetkin se năpusti în odaie. Abia ţinîndu-şi echilibrul, cînta anevoie :

Femei şi fete triste-n cale
Petrec pe cei care-au plecat.

Încă din ajun, era beat, aproape îndobitocit. Nu dormise toată noaptea şi pleoapele-i erau umflate şi roşii. Îşi lăsase şapca pe ceafă. Mustăţile ude păreau mai închise şi-i atîrnau ca doi ţurţuri groşi sau ca mustăţile unei foci.

— R-romuald ! Anahoret din Siria ! Vin... să te pup ! zbieră el de răsună odaia. Da' de ce-mi mucegăieşti aici ? Haidem, frate... Acolo-i veselie, muzică, jocuri. Haidem !

Şi-l sărută lung şi apăsat pe gură, udîndu-i faţa cu mustăţile.

— Ei, ajunge, ajunge, Pavel Pavlovici, se împotrivi slab Romaşov. Ce-nseamnă înflăcărarea asta prostească ?

— Prietene, dă mîna-ncoa ! Fetiţă de pension... ce eşti ! Iubesc în tine suferinţele trecute şi... îndepărtata mea tinereţe. Osadci ne-a cîntat adineauri o... „veşnică pomenire" de s-au cutremurat geamurile. Romaşevici, te iubesc, frate ! Vino să te pup ruseşte, drept pe gură !

Faţa buhăită cu privirea sticloasă a lui Vetkin, gura care-i mirosea urît şi atingerea buzelor şi a mustăţilor umede îl scîrbeau. Dar în asemenea împrejurări, Romaşov era totdeauna slab, iar acum se mulţumea doar să zîmbească în silă.

— Ia stai ! De ce-am venit la tine ? strigă Vetkin, sughiţînd şi clătinîndu-se pe picioare. Era ceva f-foarte însemnat... A-ha ! Iată de ce ! Află că l-am curăţat cu totul pe Bobetinski... Mă-nţelegi ?... Pînă la fund, pînă la cel din urmă ban. La sfîrşit... m-a rugat să jucăm pe datorie ! Dar eu i-am răspuns : „Nu, puişorule, nu... Pentru asta mai... *attendez*, găseşte altceva... Atunci şi-a jucat revolverul... Uită-te la el, Romaşenko ! Vetkin îşi întoarse pe dos buzunarul pantalonilor şi scoase un mic revolver elegant într-un toc de antilopă. E un Mervin ! L-am întrebat : „Pe cît îl joci ?“ „Pe douăzeci şi cinci de ruble“, zice. „Nu, pe zece“, răspund eu. „Cincisprezece, zice el. „Ei hai, fie... lua-te-ar dracu' !“ A mizat o rublă pe damă şi restul pe un număr... Buf, buf, buf, buf, ! Chiar de la a cincea lovitură, i-am luat dama ! Să-ţi fie de bine, puişorule ! Ba, mi-a mai rămas ceva dator. Minunat revolver... are şi cartuşe... Ia-ţi-l Romaşevici... Ţi-l dau ca semn al duioasei prietenii pe care ţi-o port şi ca amintire... Să te gîndeşti totdeauna cu dragoste şi cu sufletul senin la vitejia locotenentului Vetkin ! Ia-l ! E un poem !

— Lasă, Pavel Pavlovici ! Păstrează-l !

— Ce, crezi cumva că nu-i bun revolverul ? Poţi ucide cu el şi un elefant... Stai, că-l încerc chiar acuma... Unde ţi-e sclavul ? Mă duc să-i cer o scîndură... Hei, sclavule !... Scutierule !

Ieşi împleticindu-se în antretul unde şedea de obicei Gainan şi, după ce zăbovi cîteva clipe acolo, se întoarse ţinînd de cap, sub braţul drept, bustul lui Puşkin.

— Lasă, Pavel Pavlovici, că nu face... îl opri sfios Romaşov.

— Eh, fleacuri ! Asta-i un „ţivil“ oarecare... Stai ! Îl aşezăm îndată pe scăunaş... Să nu mişti, ticălosule ! zise Vetkin, ameninţînd bustul cu degetul. M-auzi ? Las' că-ţi arăt eu ţie !

Se îndepărtă un pic, apoi se rezemă de pervazul ferestrei lîngă Romaşov şi puse degetul pe trăgaci. Dar umbla aşa de stîngaci cu revolverul şi cu mişcări de beţiv atît de nesigure, încît Romaşov se încruntă speriat, temîndu-se de o nenorocire.

Depărtarea pînă la bust nu era mai mare de opt paşi. Vetkin ochi îndelung, învîrtind revolverul în cercuri largi. În sfîrşit, trase şi o gaură mare, neagră şi neregulată se ivi pe obrazul drept al bustului. Lui Romaşov îi vîjîiau urechile de împuşcătură.

— Ai văzut, nenișorule ? strigă Vetkin. Ei, acuma, ia-ți-l și... păstrează-l ca amintire a dragostei mele ! Și pune-ți tunica, s-o pornim la cerc... Să bem pentru gloria armatei ruse !

— Pavel Pavlovici, zău, nu face... zău, nu pot... Mai bine rămîn acasă ! îl rugă fierbinte și sfios Romașov.

Dar nu putu să se împotrivească. Nu găsea nici cuvinte de ajuns de hotărîte, nici tonul destul de energic. Imputîndu-și în minte lipsa de voință, îl urmă fără chef pe Vetkin care, cu pași nesiguri, mergea în zig-zag printre straturile de zarzavat, călcînd în picioare castraveții și varza.

A fost o seară de pomină, înflăcărată, o seară cu adevărat nebună. Întîi băură la cerc, apoi plecară cu trăsura să-i tragă vin fiert la gară și pe urmă se întoarseră iar la cerc.

La început, Romașov se rușina, necăjindu-se de slăbiciunea lui de caracter și-l cuprindea simțămîntul chinuitor de stinghereală și dezgust pe care-l încearcă orice om cuminte în mijlocul beților. Rîsetele i se păreau nefirești, glumele proaste și muzica falsă. Dar vinul roșu și fierbinte pe care-l bău la gară îl ameți deodată și-l umplu de o veselie zgomotoasă și înfrigurată. Pe dinaintea ochilor parcă i se lăsă o perdea cenușie, țesută din milioane de firicele de nisip ce tremurau, și totul i se păru plăcut, voios și ușor de înțeles.

Ceasurile treceau ca clipele. Văzînd că-n sală se aprind lămpile, Romașov își dădu oarecum seama că trecuse multă vreme și venise noaptea.

— Domnilor, hai să mergem la dame ! propuse cineva. Mergem toți la Șleiferoaia !

— Da, da... la Șleiferoaia... la Șleiferoaia ! Ura !

Toată lumea începu să se frămînte, să tragă zgomotos scaunele și să rîdă tare. În seara aceea, toate mergeau parcă de la sine. Birjele cu doi cai se și înșirau la poarta cercului, fără ca nimeni să știe de unde se iviseră. De la o vreme, conștiința lui Romașov se cufunda uneori într-un văl de toropeală întunecată din care se trezea cu o deosebită limpezime și ascuțime de gîndire. Deodată, se pomeni în trăsură lîngă Vetkin. Pe scăunașul din față luase loc un al treilea, Romașov însă nu izbutea să-i deslușească chipul pe întuneric, deși se pleca spre el, clătinîndu-se neputincios. Fața aceea negricioasă ba se strîngea ca un pumn, ba se lungea, pocindu-se ; dar de fiecare

dată i se părea foarte cunoscută. Pe neașteptate, Romașov izbucni într-un rîs fără rost de care singur se mira ca și cum ar fi auzit pe altul rîzînd lîngă el.

— Minți, Vetkin ! Știu unde mergem ! zise el cu șiretenie de bețiv. Tu, băiatule, mă duci la dame... Știu, iubitule !

Altă trăsură le-o luă înainte, huruind asurzitor pe caldarîm. La lumina felinarelor, Romașov zări ca într-o străfulgerare caii negri în galop dezordonat, vizitiul care-și învîrtea sălbatic biciul deasupra capului și patru ofițeri, hurducați pe pernele trăsurii, răcnind și fluierînd care mai de care.

Romașov își veni o clipă în fire, cu o luciditate neobișnuită. Da, iată-l că merge într-un local unde cîteva femei își dau oricui trupul, mîngîierile și marea taină a dragostei lor. Pentru bani ? Pentru o clipă ? A, ce-are a face !... „Femeile ! Femeile !“ striga în adîncul ființei lui un glas sălbatic și înfiorat de nerăbdare. Ca o chemare îndepărtată, abia simțită, amintirea Șurocikăi parcă se contopea cu glasul acesta. Apropierea n-avea însă nimic josnic sau jignitor, ci dimpotrivă ceva plăcut, dorit și tulburător, care-i mîngîia încetișor și blînd inima.

Îndată va ajunge la ființele acelea încă necunoscute, ciudate, tainice și ispititoare — la femei ! Visul scump va fi deodată aievea, le va privi, le va lua în brațe, va asculta cîntecul și rîsul lor gingaș, va avea o neînțeleasă, dar dulce mîngîiere pentru setea pătimașă care-l atrăgea spre singura femeie din lume, spre ea, spre Șurocika ! N-avea însă nici o țintă bine lămurită... Respins de o femeie, se simțea atras cu o putere de neînvins spre iubirea simplă, deschisă, fără ascunzișuri, după cum în nopțile reci sînt atrase de lumina farului păsările călătoare, obosite și înghețate. Nimic mai mult...

Caii cotiră la dreapta. Zgomotul roților și scîrțîitul osiilor încetară deodată. Trăsura se zguduia puternic pe arcurile moi, coborînd un povîrniș repede. Romașov deschise ochii. Într-o vale adîncă, la picioarele lui, sclipeau în neorînduială sumedenie de luminițe, cînd pierind după copacii și după casele nevăzute, cînd ivindu-se din nou. Ai fi zis o mare mulțime împrăștiată, o fantastică procesiune cu torțe. O clipă veni o adiere caldă, ce mirosea a pelin, apoi o creangă mare, întunecată le atinse capetele și călătorii se simțiră învăluiți în aerul rece și umed, ca de pivniță veche.

— Unde mergem ? mai întrebă o dată Romașov.

— La Zavalie ! strigă ofițerul de pe scăunaș, iar Romașov își zise mirat : „A ! Dar ăsta-i locotenentul Epifanov... Mergem la Șleiferoaia."

— Cum ? N-ai fost niciodată acolo ? făcu Vetkin.

— Duceți-vă dracului amîndoi ! strigă Romașov.

Dar Epifanov îi zise, rîzînd :

— Ascultă, Iuri Alexeevici, vrei să le spunem că vii pentru întîia dată în viață ? Hai ? Te rog, puișorule ! Suflețelule ! Asta le place... Ce te costă ?

O ceață deasă și de nepătruns învălui iar conștiința lui Romașov. Deodată, parcă fără nici o întrerupere, se pomeni într-o sală mare, parchetată, cu scaune vieneze de-a lungul pereților. Perdelele lungi de stambă roșie cu flori galbene acopereau ușa de la intrare și alte două uși ale unor odăițe întunecoase. Perdele la fel fluturau la ferestrele deschise care dădeau într-o curte de serviciu. Pe pereți atîrnau lămpi aprinse, luminînd odaia îmbîcsită de fum și de un miros iute de bucătărie evreiască. Din cînd în cînd, intra pe ferestre o mireasmă de iarbă proaspătă, de salcîm înflorit și de adieri primăvăratice.

Sosiseră acolo vreo zece ofițeri. Parcă toți cîntau, strigau și rîdeau în același timp. Romașov, cu un zîmbet de naivă fericire pe buze, mergea de la unul la altul, recunoscîndu-i cu o plăcută uimire, ca și cum i-ar fi văzut pentru întîia oară în ziua aceea pe Lbov, Bek-Agamalov, Vetkin, Epifanov, Arceakovski, Olizar și alții. Căpitanul Leșcenko era și el de față. Sta la fereastră cu înfățișarea lui veșnic supusă și abătută. Pe masă se iviră, ca prin farmec — cum, de altfel, se petrecea totul în seara aceea — sticle cu bere și cu vișinată groasă. Romașov ciocni cu vecinul său și, după ce bău și-l sărută, simți că mîinile și buzele-i erau lipicioase și dulci.

Cinci, șase femei ședeau în mijlocul ofițerilor. Una din ele părea o fetiță de paisprezece ani... Îmbrăcată ca un paj, cu coapsele strînse într-un tricou trandafiriu, sta pe genunchii lui Bek-Agamalov, jucîndu-se cu fireturile epoleților săi. Alta, o blondă grasă, cu bluză roșie de mătase și fustă de culoare închisă, avea fața mare, frumoasă și pudrată, cu sprîncene negre, groase și arcuite. Se apropie de Romașov :

— Prichindelule, de ce eşti aşa de trist ? Vino cu mine în odaie, zise ea cu glas scăzut.

Fără să se stinghereaşcă, se aşează pe masă, picior peste picior. Fusta-i strîmtă dezvăluia o pulpă rotundă şi puternică. Romaşov simţi că-i tremură mîinile şi i se taie răsuflarea. Întrebă sfios :

— Cum te cheamă ?

— Pe mine ? Malvina ! Nepăsătoare, se întoarse cu spatele la ofiţer, bălăbănindu-şi picioarele şi zise : Serveşte-mă cu o ţigară.

Doi muzicanţi evrei se arătară deodată, unul cu o vioară, celălalt cu o tamburină.

În sunetele false şi sîcîitoare ale unei polci însoţite de bătăi înăbuşite şi tremurătoare din tamburină, Olizar şi Arceakovski începură să joace un cancan. Săreau unul în faţa aituia, cînd pe un picior, cînd pe celălalt, pocnind din degete cu braţele întinse, apoi se trăgeau îndărăt, îndepărtîndu-şi genunchii îndoiţi şi ducîndu-şi la subsuoară degetele cele mari de la mîini. Cu mişcări grosolane şi neruşinate, dădeau din şolduri, plecîndu-şi necuviincios trupul înainte şi înapoi. Deodată, Bek-Agamalov sări de pe scaun şi răcni aspru şi furios :

— Afară ţivilii ! Îndată afară ! Marş !

Doi civili stăteau în uşă. Îi cunoşteau toţi ofiţerii regimentului, că veneau adesea la seratele cercului militar. Erau doi tineri foarte cumsecade, unul funcţionar la administraţia financiară, iar celălalt mic moşier, frate cu portărelul.

Funcţionarul cu faţa palidă zîmbi în silă şi zise cu glas dulceag ce se străduia să pară firesc :

— Îngăduiţi-ne, domnilor... să rămînem în societatea dumneavoastră. Doar mă cunoaşteţi, domnilor... Sînt Dubeţki... domnilor ! N-o să vă supărăm cu nimic, domnilor...

— Oamenii buni se împacă, adăugă fratele portărelului, rîzînd mînzeşte.

— Afa-a-ră ! strigă Bek-Agamalov. Marş !...

— Domnilor, daţi afară „ţovilii“, se rînji Arceakovski.

Se iscă mare zarvă. Şi-n încăpere, toată lumea se învîrtea, rîdea şi tropăia sau ofta. Lămpile aruncau, fumegînd, mici limbi de foc spre tavan. Aerul rece de afară năvălea pe ferestre, răcorind feţele. Civilii erau acum în curte, unde stri-

gau cu glasuri speriate, plîngăreţe şi pline de furie neputincioasă :

— Las' că v-o plătim noi ! Vom reclama la comandantul regimentului şi-o să ne plîngem şi guvernatorului ! Cazonilor !

— Huo... huo... huide-o-o ! Mama voastră... ţipă cu glas subţire Vetkin, scoţînd capul pe fereastră.

Lui Romaşov i se părea că toate întîmplările zilei se înlănţuiau fără nici o legătură între ele, ca şi cum în faţa lui s-ar fi desfăşurat o bandă pestriţă cu poze tîmpite şi îngrozitoare ca într-un vis urît. Vioara începu iar să scîrţîie monoton, iar tamburina tremura înăbuşit. Un ofiţer, fără tunică, în cămaşă albă, juca pe vine în mijlocul încăperii, căzînd în fiece clipă pe spate şi sprijinindu-se cu mîinile de podea. O femeiuşcă frumoasă şi slăbuţă, pe care Romaşov n-o băgase de seamă pînă atunci, cu părul negru despletit şi cu umerii slabi dezveliţi, îl cuprinse de gît cu braţele-i goale pe tristul Leşcenko şi, silindu-se să acopere muzica şi larma, îi urla în ureche :

Cînd oftica te chinuieşte,
Ca varul faţa şi se-albeşte,
Iar doctorul stă şi păzeşte...

Bobetinski îşi arunca berea din pahar pe deasupra unui paravan într-una din odăiţele întunecoase, şi un glas gros, nemulţumit şi somnoros mormăia :

— Dar... domnilor... încetaţi odată ! Cine face asta ? E-o adevărată porcărie !

— Ia spune, eşti de mult aci ? întrebă Romaşov pe femeia cu bluză roşie, iar pe furiş, ca din întîmplare, îi puse mîna pe pulpa tare şi caldă.

Ea-i răspunse nu ştiu ce, dar el n-auzi nimic. Atenţia-i fu atrasă de o scenă neobişnuită.

Stegarul Lbov fugărea prin sală pe unul din muzicanţi, lovindu-l cu tamburina în cap. Evreul scotea gemete nearticulate şi, uitîndu-se înapoi cu spaimă, fugea dintr-un colţ într-altul, ridicîndu-şi drept pavăză faldurile lungi ale redingotei. Toată lumea rîdea... Arceakovski se prăbuşi pe jos şi se tăvălea de rîs. Apoi se auziră ţipetele ascuţite ale celuilalt muzicant. Cineva îi smulsese vioara din mînă, trîntind-o cu putere de podele. Se făcu ţăndări cu un zgomot melodios care

se amestecă ciudat cu strigătul deznădăjduit al evreului. Pentru Romașov urmară cîteva clipe de uitare desăvîrșită. Deodată, se trezi ca-n fața unei vedenii de groază : toți cei de față răcneau, alergau și dădeau din mîini. În jurul lui Bek-Agamalov se îngrămădise lume care o luă îndată la goană, împrăștiindu-se prin toată sala.

— Ieșiți afară ! Nu vreau să văd pe nimeni ! răcnea ca un turbat Bek-Agamalov.

Scrîșnea din dinți, amenința cu pumnii ridicați și tropăia din picioare. Era stacojiu la față și pe frunte i se umflaseră două vine, groase ca niște șireturi, care se uneau spre rădăcina nasului. Își lăsa amenințător capul în jos, iar ochii și mai rotunzi, ieșiți din orbite, străluceau îngrozitor.

Parcă-i pierise graiul și acum urla ca o fiară înfuriată, cu glas sălbatic și răsunător.

— Ă-ă-ă-ă !

Deodată, întorcîndu-se pe neașteptate spre stînga, își scoase fulgerător sabia din teacă și, cu un șuierat ascuțit, ea scăpără deasupra capului său. Toți cei din sală se repeziră spre uși și ferestre. Femeile țipau isteric și bărbații se împingeau unii pe alții. Romașov se simți tîrît iute spre ușă, iar cineva fugind pe lîngă el, îi zgîrie obrazul pînă la sînge cu un nasture sau cu colțul epoleților. În aceeași clipă, se auziră din curte glasurile grăbite și speriate ce se acopereau unele pe altele. Romașov rămase singur lîngă ușă. Inima-i bătea puternic și repede... Era stăpînit nu numai de fiorul ăsta de groază, ci și de o presimțire plăcută, de o veselie sălbatică.

— Vă tai ! striga Bek-Agamalov, scrîșnind din dinți.

Vederea spaimei generale îl îmbătă cu totul. Cu o putere de nebun, numai din cîteva lovituri, făcu țăndări o masă, apoi lovi furios cu sabia în oglindă. Cioburile se împrăștiară în toate colțurile, ca o ploaie strălucitoare de culorile curcubeului. Dintr-o singură lovitură, sfărîmă apoi toate sticlele și paharele ce se găseau pe altă masă.

Deodată, se ridică un glas obraznic :

— Tîmpitule ! Mojicule !

Țipa femeia cu părul despletit și cu brațele goale care, cu cîteva clipe mai înainte, îl îmbrățișase pe Leșcenko. Sta într-un colț lîngă sobă, cu mîinile în șolduri, plecîndu-se înainte și răcnind într-una cu glas de precupeață înșelată la socoteală.

— Tîmpitule ! Mojicule ! Golanule ! Nu se sperie nimeni de tine ! Tîmpitule ! Tîmpitule ! Tîmpitule !

Bek-Agamalov îşi încruntă sprîncenele şi, pierzîndu-şi cumpătul, lăsă o clipă sabia în jos... Romaşov văzu cum se îngălbeneşte şi i se aprinde în ochi o licărire gălbuie, rău prevestitoare. În acelaşi timp, se pleca tot mai mult pe vine, ghemuindu-se cu capul între umeri, ca o fiară gata să se repeadă.

— Taci ! răcni el răguşit.

— Tîmpitule ! Boule ! Armean afurisit ! N-am să tac ! Tîmpitule ! Tîmpitule ! ţipa femeia, tremurînd din tot trupul.

Romaşov simţea că se îngălbeneşte şi el tot mai tare, cu fiecare clipă. Avea în cap senzaţia lui cunoscută de gol, de uşurare şi parcă de eliberare. Un ciudat amestec de frică şi de veselie îi înălţa sufletul ca într-o slabă ameţeală. Vedea că Bek-Agamalov nu-şi ia ochii de la femeie şi ridică încet sabia deasupra capului. Deodată, Romaşov se simţi cuprins de un val fierbinte de voioşie nebunească, de groază, de frig, de îndrăzneală şi de rîs. Aruncîndu-se înainte, auzi cum Bek-Agamalov horcăie furios :

— N-ai să taci odată ? Pentru cea din urmă oară, îţi...

Romaşov îl apucă de mînă cu o putere pe care nici el nu şi-o bănuia. Cîteva clipe, cei doi ofiţeri se priviră drept în ochi, fără să clipească, la cîţiva centimetri unul de altul. Romaşov auzea răsuflarea grăbită a lui Bek-Agamalov ca fornăitul unui cal, vedea albul ochilor lui înspăimîntători cu pupilele scînteietoare şi fălcile-i albe care clănţăneau, scrîşnind, dar îşi dădea seama că flacăra de nebunie se stingea cu încetul pe chipul lui schimonosit. Cuprins de groază şi de bucurie totodată, sta astfel între viaţă şi moarte, ştiind totuşi că el va birui în jocul acesta. Desigur, toţi cei care urmăreau de afară întîmplarea înţeleseseră toată primejdia. În curte, dincolo de ferestre, se făcu o tăcere atît de mare, încît deodată, la doi paşi în umbră, o privighetoare umplu văzduhul cu trilurile ei sonore.

— Dă-mi drumul ! rosti anevoie Bek-Agamalov cu glas răguşit.

— Bek, n-ai să loveşti o femeie ! zise liniştit Romaşov. Ţi-ar părea rău toată viaţa ! N-ai să loveşti, Bek !

Cele din urmă scîntei de furie se stinseră în ochii lui Bek-Agamalov. Romașov clipi repede, lăsă pleoapele în jos și răsuflă lung, ca după un leșin. Inima începu să-i bată repede și neregulat ca de spaimă, și capu-i era iar greu și fierbinte.

— Dă-mi drumul ! strigă din nou Bek-Agamalov smucindu-și tare mîna.

De data asta, Romașov simțea că nu mai avea putere să i se împotrivească, nu se mai temea însă de el și-i spuse cu glas duios și blînd, atingîndu-i ușor umărul :

— Iartă-mă... dar, mai tîrziu, tu singur o să-mi mulțumești !

Bek-Agamalov își băgă zgomotos și brusc sabia în teacă.

— Bine ! Dă-o dracului ! strigă el tot mînios, acum însă cu oarecare prefăcătorie și sfială. O să ne răfuim între noi... N-aveai dreptul să...

Toți cei care priviseră de afară întîmplarea pricepură că primejdia trecuse. Prinzînd curaj, năvăliră grămadă înăuntru cu hohote de rîs silite și începură să-l domolească pe Bek-Agamalov cu o familiaritate prietenească. Totuși el se potolise și sta istovit ; chipul lui care se întunecase deodată avea o înfățișare obosită și disprețuitoare.

Veni în goană și Șleiferoaia, o femeie grasă cu rochia slinoasă pe piept, cu ochi aspri, fără gene și cu pungi vinete. Alerga de la unul la altul, trăgîndu-l pe fiecare ofițer de mînecă sau de nasturii tunicii și striga cu glas tînguitor :

— Dar bine, domnilor, cine o să-mi plătească mie toate acestea : oglinda, masa, băuturile și fetele ?

Un necunoscut rămase să discute cu ea. Ceilalți ofițeri plecară toți împreună. Aerul curat și proaspăt al nopții de mai pătrundea blînd și plăcut în pieptul lui Romașov și un fior ușor și voios îi umplea toată ființa. I se păru că toate urmele beției piereau deodată din creierul lui ca șterse cu un burete ud.

Bek-Agamalov se apropie și-l luă de braț.

— Romașov, propuse el, suie-te aci, cu mine ! Vrei ?

Ședeau unul lîngă altul și Romașov, plecat pe dreapta, se uita cum caii scoteau trăsura pe muchia dealului, săltîndu-și crupele largi într-un galop neregulat. Atunci, Bek-Agamalov îi dibui pe întuneric mîna și i-o strînse puternic și lung. Apoi nu mai schimbară o vorbă...

XIX

DAR EMOȚIA PRIN CARE TRECUSERĂ cu toții stîrni o enervare și un dezechilibru general. În drum spre cerc, ofițerii se purtară cu totul necuviincios.

Opriră un evreu care trecea pe stradă și, după ce-l siliră să se apropie, îi smulseră căciula din cap. Trăsura porni mai departe, iar căciula i-o aruncară într-un copac dintr-o curte... Bobetinski își bătu birjarul... Ceilalți cîntau în gura mare și răcneau fără nici un rost. Numai Bek-Agamalov, care sta lîngă Romașov, tăcu tot drumul, supărat și pufnind pe nări.

Cu toată ora înaintată, cercul militar mai era bine luminat și plin de lume. În sala de joc și-n cea de mese, la bufet și la biliard, pretutindeni se îngrămădeau oameni amețiți de vin, de tutun și de cărți, cu tunicile descheiate, cu ochii ficși, întunecați și cu mișcări obosite. Romașov, salutînd mai mulți ofițeri, zări deodată cu mirare printre ei și pe Nikolaev. Ședea lîngă Osadci, era beat și roșu la față, dar se ținea bine. Cînd Romașov se apropie de el, trecînd pe lîngă o masă, Nikolaev îi aruncă o privire grăbită și se întoarse îndată, ca să nu fie silit să-i dea mîna, căutînd anume să înceapă o discuție cu vecinul său.

— Vetkin, hai, cîntă-ne ceva ! strigă Osadci peste capul celorlalți.

— Să cîntă-ă-ăm ce-va-a ! intonă Vetkin cu glas bisericesc.

— Să cîntă-ă-ăm ce-va-a ! Să cîntă-ă-ăm ce-va-a ! repetară ceilalți tare și pe același ton.

Vetkin îngînă repede ca dascălii :

Jos, la popa-n bătătură,
Trei deodată se bătură ;
Popă, dascăl, clopotar,
Toți trag într-un secretar,
Trimis de guvernator,
Țin'te bine, Nicipor...

— Țin'te bine, Nicipor... răspunse corul liniștit, în deplină armonie, susținută și încălzită parcă de vocea cîntătoare de bas a lui Osadci.

Vetkin dirija, în picioare pe o masă, cu braţele întinse peste capetele cîntăreţilor. Îşi rotea ochii ba furios, ba îndurerat şi încuviinţător, şuierînd spre cei care cîntau fals ori domolind repeziţii cu o uşoară şi abia simţită tremurare a mîinii desfăcute.

— Căpitan Leşcenko, cînţi fals ! Te-o fi călcat un urs pe ureche... Taci din gură ! strigă Osadci. Domnilor, da' tăceţi odată. Nu faceţi zgomot cînd se cîntă lîngă voi.

Vetkin îngîna înainte :

Ţ'n ţăra-am boga-at, ehe-e,
Ţea mereu doar punci glasé-é-é...

Te usturau ochii de fumul de tutun, muşamaua de pe masă era lipicioasă, iar Romaşov îşi aminti că-n seara aceea nu se spălase pe mîini. Ieşi din sală şi trecu prin curte spre încăperea denumită „camera musafirilor", unde se găsea totdeauna un lavoar. Era o cămăruţă goală şi rece cu o singură fereastră. La perete, două paturi despărţite printr-o măsuţă de noapte, ca la spital. Acolo nu se schimba niciodată rufăria, nu se mătura pe jos şi nici nu se aerisea vreodată, aşa că mirosea greu a închis, a rufe murdare, a fum de tutun vechi şi a ursoare de cizme. Încăperea slujea pentru cazarea ofiţerilor din cantonamentele îndepărtate, chemaţi la statul-major al regimentului. Dar, în timpul seratelor, era obiceiul să fie întinşi pe pat cîte doi sau chiar trei ofiţeri beţi. Aşa că i se mai spunea şi „camera mortuară" sau „morga". Denumirea aceasta ascundea, fără voie, o groaznică ironie a soartei — de cînd venise regimentul în garnizoana aceasta, tocmai în „camera de musafiri", şi chiar pe cele două paturi, se împuşcaseră cîţiva ofiţeri şi o ordonanţă. De altfel, nu era an în care să nu se sinucidă un ofiţer din regiment.

Cînd Romaşov intră la „morgă", doi oameni şedeau pe întuneric la căpătîiul paturilor lîngă fereastră şi nu şi-ar fi dat seama de prezenţa lor, dacă n-ar fi auzit un foşnet slab. Îi recunoscu anevoie, abia după ce se apropie, plecîndu-se spre ei. Erau căpitanul Klodt, un beţiv şi un hoţ, îndepărtat de la comanda companiei, şi sublocotenentul Zolotuhin, un lungan mai în vîrstă, chel, jucător de cărţi, scandalagiu, rău de gură şi mare băutor, din cei care rămîn o viaţă întreagă sublocotenenţi. Pe noptiera dintre ei, lucea

ușor o sticlă de rachiu cu două pahare pline, lîngă o farfurie goală cu urme de sos.

Amîndoi băutorii tăceau, parcă voiau să se ascundă de camaradul care intrase, iar cînd Romașov se uită să vadă cine sînt, surîseră cu șiretenie în beznă, cu ochii în podea.

— Dumnezeule, dar ce căutați aci ? întrebă Romașov, speriat.

— Sstt ! făcu tainic Zolotuhin, oprindu-l cu degetul ridicat. Stai, nu ne tulbura !

— Încet ! șușoti scurt Klodt.

Deodată din depărtare se auzi uruitul unei căruțe. Atunci, amîndoi își ridicară paharele în grabă, le ciocniră și băură în același timp.

— Ce înseamnă asta ? strigă neliniștit Romașov.

— Dragul meu... șopti Klodt cu tîlc, asta-i un fel de gustare... Bem în cinstea căruței care a trecut ! Ascultă, tinere ! zise el, întorcîndu-se către Zolotuhin. Ei, acuma, în cinstea cui mai bem ? Vrei să ciocnim pentru razele lunii ?

— Pentru lună am mai băut ! răspunse foarte serios Zolotuhin, privind secera îngustă a lunii care se vedea tristă, jos pe cer, deasupra orașului. Așteaptă... Poate că latră vreun cîine... Taci din gură !

Șopteau astfel, plecîndu-se unul spre altul, cu totul cuprinși de grija asta năstrușnică de beți. În același timp, din sala de mese ajungeau sunetele înăbușite ale cîntării bisericești. armonioasă și tristă, ca o rugăciune de înmormîntare ce venea de departe.

Romașov își ridică brațele și se prinse cu mîinile de cap.

— Pentru numele lui Dumnezeu, încetați domnilor ! E groaznic ! zise el abătut.

— Du-te dracului ! urlă deodată Zolotuhin. Adică, nu ! Mai stai... Înainte de a pleca, trebuie să ciocnești un hăhărel cu doi oameni de treabă ca noi. Nu, nu... N-ai să ne tragi pe sfoară ! Tine-l tu, căpitane, că eu încui ușa...

Săriră amîndoi de pe pat și, cu un rîs plin de viclenie smintită, încercară să-l prindă. Odaia întunecoasă ce mirosea urît, betia asta ciudată și tainică, pe întuneric și la miezul nopții, cei doi țîcniți, toate laolaltă treziră în Romașov un fior de groază, de moarte și de nebunie. Scoțînd un strigăt ascuțit, îl izbi pe Zolotuhin într-o parte și ieși de la „morgă", tremurînd tot.

Simţea că ar trebui să se întoarcă acasă, dar un imbold de neînţeles îl împinse iar în sala de mese. Mulţi ofiţeri moţăiau pe scaune sau pe prichiciul ferestrelor. Era o căldură de nesuferit în care lămpile şi lumînările ardeau fără să pîlpîie, cu toate că geamurile erau deschise. Soldaţii de serviciu şi de la bufet, frînţi de oboseală, aţipeau de-a-n picioarele, căscînd în fiecare clipă doar pe nări, că nu îndrăzneau să-şi descleşteze fălcile. Totuşi, beţia aceasta generală şi îngrozitoare nu se mai sfîrşea.

Vetkin, în picioare pe masă, cînta cu glas subţire şi sentimental de tenor :

Ca valurile repezi,
Trec ale vieţii zile...

Mulţi ofiţeri din regiment, fii de preoţi, cîntau bine în cor, chiar cînd erau beţi. Adeseori, o melodie simplă, tristă şi mişcătoare, înnobila cuvintele triviale. Atunci, se întristau o clipă şi simţeau că se înăbuşă sub tavanul jos, în sala cu aer îmbîcsit şi-n viaţa aceasta mărginită, meschină şi fără orizont.

Cînd mori, o să te-ngroape,
Oricum ai fi trăit
Pe lumea asta...

cînta cu foc Vetkin, iar ochii lui blajini şi prostănaci se umpluseră de lacrimi. Era mişcat de propriul său glas pătimaş, subţire şi de armonia generală a corului. Arceakovski îi ţinea isonul cu mare grijă. Ca să-i vibreze vocea, îşi tremura cu două degete mărul lui Adam. Osadci susţinea corul cu glasul lui de bas adînc şi tărăgănat, iar celelalte voci parcă pluteau pe valuri întunecate, în sunetele acestea joase ca de orgă.

După ce isprăviră de cîntat, se făcu o clipă de tăcere. În focul beţiei, toţi se cufundară în gîndurile lor. Deodată, Osadci lăsă ochii în jos, se uită la masă şi începu să cînte cu glas scăzut :

„Cei ce aţi umblat pre calea cea strîmbă, toţi care întru viaţă, crucea ca jugul aţi purtat...“

— Da' isprăviţi odată, zise plictisit cineva. V-aţi agăţat de ruga asta de înmormîntare şi aţi cîntat-o de zece ori pînă acum.

Totuși ceilalți îi și ținеau isonul și, în sala murdară și afumată, cu mucuri de țigară și cu scuipat pe jos, răsunară sunetele curate și limpezi din slujba morților, după sfîntul Ioan Damascenul, pătrunse de o tristețe apăsătoare, adîncă și de pătimașă părere de rău după viață :

„Și voi ce cu credință m-ați urmat pre mine, veniți de luați darurile pe care le-am gătit vouă și cununile cerești..."

Arceakovski cunoștea liturghia tot așa de bine ca un preot și dădu răspunsul :

„Să zicem toți din tot sufletul nostru, să zicem..."

Astfel cîntară toată slujba de înmormîntare.

Cînd veni rîndul veșnicei pomeniri, Osadci, cu capul plecat, cu gîtul întins și cu o privire ciudată, plină de înfricoșătoare răutate în ochii lui triști, cîntă cu voce gravă care tremura ca sunetele unui contrabas :

„Cu sfinții odihnește, Hristoase, sufletul adormitului, robului tău Nikifor..." — aici Osadci îi trase deodată o groaznică și nerușinată înjurătură — „și fă-i lui, Doamne, veșnica pomenire..."

Romașov sări ars de la locul lui și bătu cu pumnul în masă ca un turbat :

— Nu îngădui una ca asta ! Liniște ! strigă el cu glas răsunător și îndurerat. De ce să ne batem joc ? Domnule căpitan, doar nu-ți arde de rîs... Dumneata suferi și ți-e groază ! Văd eu ! Știu bine ce ai pe suflet !

În mijlocul tăcerii generale ce domni o clipă, se ridică un glas nedumerit :

— E beat ?

Dar tot atunci, ca și cu cîteva ceasuri mai înainte la Șleiferoaia, se stîrni mare larmă și toți începură să urle și să țopăie, îngrămădindu-se într-un fel de ghem pestriț ce se-nvîrtea zgomotos. Sărind jos de pe masă, Vetkin se lovi cu capul de lampa din tavan, care se clătina în zig-zag-uri mari și line, iar umbrele oamenilor înnebuniți ba creșteau uriașe, ba piereau sub podea, încolăcindu-se și tremurînd înfiorător de-a lungul pereților albi și pe tavan.

Tot ce se întîmpla la cerc acum cu oamenii aceștia prea aținați, scoși din minți, nenorociți și beți, se desfășura repede, într-un chip nesăbuit și fără putință de îndreptare. Parcă un diavol rău și smintit ar fi pus stăpînire pe ei, cu o furie batjo-

coritoare, silindu-i să spună vorbe mîrşave şi să facă gesturi urîte şi necuviincioase.

În mijlocul acestui iad, Romaşov zări deodată lîngă el o faţă cu gura schimonosită şi strîmbă de atîtea răcnete, pe care la început nici n-o recunoscu, de tare ce o sluţise furia. Era Nikolaev care, cu spume la gură şi cu un tremur nervos al obrazului sub ochiul stîng, striga la el :

— Dumneata faci de ruşine regimentul ! N-ai dreptul să vorbeşti ! Dumneata şi de-alde Nazanski ! Mucosule !

Romaşov simţi că-l trage cineva încet înapoi. Se întoarse şi-l recunoscu pe Bek-Agamalov, dar nu-l luă în seamă şi uită numaidecît de el.

Se îngălbeni la gîndul celor ce aveau să se întîmple şi zise cu glas slab şi răguşit, zîmbind dureros şi jalnic :

— Ce amestec are aici Nazanski ? Poate că dumneata ai anumite pricini ascunse să fii nemulţumit de el ?

— Am să te pălmuiesc ! Ticălosule ! Măgarule ! răcni Nikolaev cu glas ascuţit de parcă lătra. Mojicule !

Ridică fără veste pumnul asupra lui Romaşov, privindu-l ameninţător, dar nu îndrăzni să lovească. Romaşov simţi că-i vine rău de la stomac şi-l cuprinde un fel de sfîrşeală, cît pe ce să leşine. Pînă atunci, nu băgase de seamă că ţine ceva în mîna dreaptă. Deodată, cu o mişcare scurtă şi grăbită, azvîrli în faţa lui Nikolaev berea care-i mai rămăsese în pahar.

În aceeaşi clipă, îl fulgeră o durere în ochiul stîng, din care ţîşniră scîntei albe, orbitoare... Cu un urlet lung de fiară se aruncă asupra lui Nikolaev. Amîndoi se prăbuşiră cu zgomot pe jos, cu mîinile şi cu picioarele încleştate, şi se rostogoleau, răsturnînd scaunele şi înghiţind colbul murdar şi duhnitor. Se sfîşiau, se striveau, se strîngeau unul pe altul, mugind înăbuşit şi gîfîind.

Mai tîrziu, Romaşov îşi aminti că degetele lui dăduseră din întîmplare de buzele lui Nikolaev şi că se străduise să-i rupă gura asta lipicioasă, dezgustătoare şi fierbinte... În lupta aceasta nebună, nici nu mai simţea durere cînd se lovea cu capul şi cu coatele de podea...

De asemenea, nu ştia nici cum s-a isprăvit... Se pomeni în picioare într-un colţ, unde fusese împins, după ce-l despărţiseră de Nikolaev. Bek-Agamalov îi dădea să bea apă, dar dinţii îi clănţăneau aşa de tare de pahar că se temea să nu-l spargă şi să înghită vreo bucată de sticlă. Tunica-i era ruptă la sub-

suoară și la spate, iar un epolet smuls se bălăbănea într-un fir de ață. I se tăiase graiul și vorbea doar încet numai cu buzele :

— Las' că-i... arăt eu !... Îl provoc la duel !...

Bătrînul Leh care, pînă atunci, moțăise fără grijă la capătul mesei, se trezi acum cu totul și rosti cu glas poruncitor și cu neobișnuită asprime :

— Domnilor, ca ofițer mai vechi, vă ordon să plecați îndată acasă ! Ați înțeles, domnilor ? Îndată ! Mîine dimineață, voi raporta domnului colonel cele petrecute.

Toți se împrăștiară rușinați, abătuți, ferindu-se să se uite unul la altul. Fiecare se temea să nu citească în ochii celuilalt propria-i groază, amărăciunea umilinței, vinovăția și spaima de mic animal, rău și murdar, a cărui minte întunecată fusese deodată puternic luminată de o licărire de conștiință omenească.

Se făcea ziuă, cerul era albastru și limpede, iar aerul, liniștit și răcoros. Copacii umezi, învăluiți într-o ceață abia simțită, se dezmeticeau tăcuți din visurile lor întunecoase și tainice de peste noapte. Întorcîndu-se acasă, Romașov privea cerul, copacii, iarba udă și argintie de rouă, și se simțea mic, mișel, urît și grozav de singur în mijlocul acestei curate și fermecătoare dimineți care zîmbea, trezindu-se din vis.

XX

ÎN ACEEAȘI ZI — ERA ÎNTR-O miercuri — Romașov primi o scurtă notă oficială :

„*Consiliul de onoare al ofițerilor din regimentul de infanterie N... invită pe sublocotenentul Romașov să se prezinte la ora șase în sala cercului militar. Ținuta de rigoare.*

Președinte

Locotenent-colonel ***Mlynov.***"

Fără voie, Romașov nu-și putu stăpîni un zîmbet trist ; această „ținută de rigoare" — tunică cu epoleți și centiron la culoare — se poartă numai în împrejurări oficiale, la jude-

căți, mustrări publice și cu prilejul înfățișărilor neplăcute de tot felul în fața sefilor.

Pe la șase sosi la cerc și porunci ordonanței să-l anunțe la președintele consiliului. A fost rugat să mai aștepte.

Se așeză în sala popotei, lîngă fereastra deschisă, luă un ziar și începu să-l citească mașinal numai cu ochii, fără nici un interes și fără să înțeleagă nimic. Trei ofițeri, care se aflau în sală, îi răspunseră rece la salut și prinseră a șopoti așa ca el să n-audă. Numai sublocotenentul Mihin, cu ochii umezi, îi strînse mîna tare și lung, dar nu scoase o vorbă, se înroși, apoi se îmbrăcă în grabă cu stîngăcie și plecă. Curînd intră și Nikolaev pe ușa dinspre bufet.

Era palid, pleoapele i se înnegriseră, obrazul stîng îi tremura mereu, iar sub tîmplă avea o vînătaie mare și umflată. Romașov văzu pe dinaintea ochilor, vie și chinuitoare, încăierarea din ajun. Ghemuit, cu fața schimonosită și copleșit de greutatea acestor rușinoase amintiri, se ascunse după ziar și închise strîns ochii.

Îl auzi pe Nikolaev cerînd un păhărel de coniac la bufet și luîndu-și rămas bun de la cineva. Apoi îl simți că trece pe lîngă el. Ușa se închise.

După cîteva clipe, desluși deodată în spatele lui o șoaptă ușoară dinspre curte :

— Nu întoarce capul ! Stai jos liniștit ! Ascultă-mă !

Era Nikolaev. Ziarul tremură în mîinile lui Romașov.

— De fapt, n-am dreptul să vorbesc cu dumneata... Dar dă-le dracului de subtilități franțuzești ! Ce s-a întîmplat nu se mai poate îndrepta... Totuși, te socot drept un om de onoare... Te rog, m-auzi ? Nici o vorbă despre soția mea și și despre scrisorile anonime... Înțelegi ?

Ascunzîndu-se după gazetă de privirile camarazilor, Romașov încuviință ușor din cap. În curte scîrțîiau pași pe nisip. Abia după cinci minute, se întoarse și privi în curte... Nikolaev nu se mai zărea.

— Domnule sublocotenent, zise ordonanța care se ivi deodată înaintea lui. Domnul colonel vă roagă să intrați.

În sală, de-a lungul peretelui îngust, cîteva mese de joc așezate una lîngă alta erau acoperite cu un postav verde. Membrii consiliului luaseră loc în jur cu spatele la ferestre, așa că fețele lor păreau întunecate. La mijloc, într-un fotoliu sta președintele, locotenent-colonelul Migunov, om gras și trufaș, cu

gît scurt și adus din spate. La dreapta și la stînga lui, ședeau locotenent-coloneii Rafalski și Leh, apoi căpitanii Osadci și Peterson, iar la margini, căpitanii Duvernois și Doroșenko, casierul regimentului. Nu era nimic pe masă și numai Doroșenko, raportorul consiliului, avea în fața lui un mic teanc de hîrtii. Era răcoare și cam întuneric în sala mare și goală, deși afară era o zi caldă și luminoasă. Mirosea a lemn vechi, a mucegai și a mobilă cu tapițeria mîncată de molii.

Președintele își puse amîndouă mîinile mari, albe și grase pe postavul mesei apoi, privindu-și palmele pe rînd, începu cu glas monoton :

— Sublocotenent Romașov, consiliul de onoare al ofițerilor, întrunit din ordinul domnului colonel, e însărcinat să stabilească în ce împrejurări s-a produs conflictul regretabil și neîngăduit în lumea militară, care a avut loc ieri între dumneata și locotenentul Nikolaev. Te rog să ne expui cazul cît se poate mai amănunțit.

Romașov sta înaintea lor, cu mîinile lăsate în jos și-și frămînta șapca. Se simțea descumpănit, stîngaci și pierdut, ca odinioară la școală cînd cădea la examen. Cu glas întretăiat, cu fraze încîlcite, fără nici o legătură între ele și presărate cu interjecții fără rost, începu declarația. În același timp, își plimba privirea de la un judecător la altul, încercînd să-și dea seama ce impresie făcea asupra lor. „Migunov e nepăsător, parcă-i de piatră, dar e măgulit de neobișnuitul său rol de președinte și de marea putere și răspundere pe care i-o dă însărcinarea aceasta. Locotenent-colonelul Brehm are o privire plină de milă, o privire de femeie. A, dragul meu Brehm, îți mai aduci aminte că mi-ai împrumutat zece ruble ? Bătrînul Leh își ia rolul în serios. Azi e treaz... Are sub ochi două pungi ca două semne de rană. El nu-i împotriva mea, dar în lunga lui carieră a făcut atîtea isprăvi la cerc, încît acum va fi apărătorul aspru și neînduplecat al onoarei ofițerești. Cît despre Osadci și Peterson, ăștia-mi sînt adevărați dușmani ! După lege, sigur c-aș putea să cer înlocuirea lui Osadci, fiindcă toată cearta s-a iscat numai de la prohodul pe care l-a cîntat... Eh, parcă nu-i totuna ? Peterson zîmbește ușor numai cu un colț al gurii. În zîmbetul lui e ceva răutăcios, josnic și veninos. Oare știe ceva de scrisorile anonime ? Duvernois are fața somnoroasă și ochii ca două bile mari și tulburi. Duvernois nu mă înghite ! Nici

Doroşenko, de altfel... Un sublocotenent care iscăleşte numai de primirea soldei, dar n-o încasează niciodată ! Stai prost, scumpul meu Iuri Alexeevici !

— Îngăduiţi-mi o clipă, zise deodată Osadci. Domnule colonel, mă autorizaţi să pun o întrebare ?

— Poftim, încuviinţă Migunov, plecîndu-şi grav capul.

— Sublocotenent Romaşov, începu răspicat Osadci, binevoieşte să ne spui unde ai fost înainte de a veni la cerc în starea în care erai ?

Romaşov se înroşi şi simţi cum fruntea i se îmbrobonează dintr-o dată.

— Am fost... am fost... într-un anumit loc... şi adăugă aproape în şoaptă, într-o casă de toleranţă.

— A-ha, ai fost într-o casă de toleranţă ? repetă înadins Osadci cu glas tare şi cu o necruţătoare stăruinţă. Desigur c-ai băut ceva şi în stabilimentul acela.

— Da, am băut ! răspunse scurt Romaşov.

— Bine ! Nu mai am nimic de întrebat, spuse Osadci, întorcîndu-se către preşedinte.

— Te rog să-ţi urmezi declaraţia, reluă Migunov. Aşadar, te-ai oprit la clipa cînd ai azvîrlit berea în obrazul locotenentului Nikolaev... Mai departe ?

Romaşov istorisi fără şir, dar sincer şi amănunţit, întîmplarea din ajun. Începea tocmai să mărturisească neîndemînatic şi ruşinat, ce rău îi părea de purtarea lui, cînd căpitanul Peterson îl opri. Frecîndu-şi, parcă le-ar fi spălat, mîinile osoase şi galbene cu degete lungi şi cu unghii albastre ca de mort, zise cu o politeţe exagerată, aproape mîngîietoare, şi cu glas subţire şi insinuant :

— Da, desigur, toate acestea fac cinste frumoaselor dumitale sentimente... Dar ia spune, sublocotenent Romaşov... pînă la această nenorocită şi neplăcută întîmplare, n-ai fost niciodată în casa locotenentului Nikolaev ?

Romaşov, cu atenţia încordată şi fără să se uite la Peterson, răspunse scurt şi aspru, întorcîndu-se spre preşedinte :

— Ba da, am fost ! Dar nu înţeleg ce legătură are aceasta cu procesul.

— Aşteaptă o clipă ! Te rog să răspunzi numai la întrebări, observă Peterson. Vreau să te întreb dacă, în afară de serviciu,

nu erau între locotenentul Nikolaev şi dumneata motive particulare de duşmănie, cu caracter, ca să zic aşa, casnic, privat ?

Romaşov se îndreptă din mijloc şi se uită cu ură în ochii întunecaţi de ofticos ai lui Peterson.

— Nu mă duceam mai des la Nikolaev decît la ceilalţi cunoscuţi ! răspunse el tare şi tăios. Nu era înainte nici un fel de duşmănie între noi... Tot ce s-a petrecut a fost ceva întîmplător şi neaşteptat, fiindcă eram beţi amîndoi.

— He !... He !... He !... Am mai auzit despre beţia asta, îl opri iar Peterson, dar vreau să te întreb numai, dacă între dumneavoastră nu mai fusese cumva vreo ceartă ? Nu... nu chiar o ceartă, pricepi, ci doar o neînţelegere sau o încordare, din vreo pricină particulară... să zicem o nepotrivire de păreri sau vreo intrigă oarecare. Hei ?

— Domnule preşedinte, pot să nu răspund la unele întrebări ? zise deodată Romaşov.

— Da, poţi ! încuviinţă rece Migunov. Dacă vrei, poţi chiar să nu dai nici o declaraţie, ori s-o dai în scris. E dreptul dumitale.

— În cazul acesta, declar că nu voi răspunde la nici una din întrebările pe care mi le-a pus domnul căpitan Peterson ! adăugă Romaşov. Va fi mai bine şi pentru domnia-sa şi pentru mine.

I se mai cerură cîteva amănunte fără însemnătate, după care preşedintele îi spuse că era liber. Totuşi, mai fu chemat de două ori pentru a da lămuriri complimentare : întîia dată, chiar în aceeaşi seară, şi a doua — joi dimineaţă. Cu toată lipsa lui de experienţă, Romaşov înţelegea că consiliul proceda fără pricepere şi cu o neîngăduită nepăsare, făcînd o mulţime de greşeli şi dînd dovadă de lipsă de tact. Cea mai mare abatere era că membrii consiliului de onoare nu se sfiau să pălăvrăgească fără rost, deşi articolul 149 din regulament oprea cu asprime divulgarea deliberărilor. Povesteau nevestelor întîmplările din fiecare şedinţă, iar acestea le repetau doamnelor pe care le cunoşteau în oraş care, la rîndul lor, le transmiteau croitoreselor, moaşelor şi chiar servitoarelor.

În douăzeci şi patru de ore, Romaşov ajunse ţinta bîrfelilor şi „eroul zilei". Cînd trecea pe stradă, lumea îl privea de la toate ferestrele, de după portiţe, din grădini şi prin crăpăturile gardurilor.

Femeile şi-l arătau de departe cu degetul şi auzea cum în urma lui i se şuşotea grăbit numele. În oraş nu se mai îndoia nimeni că între el şi Nikolaev va avea loc un duel... Se făcea chiar prinsoare cine va fi biruitorul. Joi dimineaţă, se duse la cerc şi, trecînd prin dreptul casei Lîkaceovilor, auzi deodată că-l strigă cineva :

— Iuri Alexeevici, Iuri Alexeevici, ia vino încoace !

Se opri, ridicîndu-şi capul. Katia Lîkaceova era în picioare după gard, cocoţată pe o bancă din grădină. Purta un capot japonez de dimineaţă, subţire, decoltat în triunghi ce-i dezvăluia gîtul gingaş şi frumos. Era atît de fragedă, de trandafirie şi de aţîţătoare, încît Romaşov se învioră o clipă.

Plecîndu-se peste gard, ea-i întinse mîna încă umedă şi rece după spălat şi începu să pălăvrăgească, graseind :

— De ce nu mai vii pe la noi ? Nu-i fhrumos să-ţi uiţi phrietenii, hrăutăciosule... hrăutăciosule, hrăutăciosule... tss... tss... tsss... ştiu tot... tot... tot... Deodată, făcu ochi mari speriaţi şi zise : la asta şi leagă-ţi-o la gît ; neapărat, neapărat să ţi-o legi.

Scoase din sîn un fel de punguţă de mătase albastră cu şnur în care era smirnă şi i-o puse grăbit în mînă. Punguţa mai păstra căldura trupului ei.

— Măcar ajută la ceva ? întrebă Romaşov în glumă. Ce-i asta ?

— E sfinţită ! Nu cumva să-ţi baţi joc, păgînule ! Hrăutăciosule !

„Am ajuns la modă acum ! Drăguţă fată !“ gîndi Romaşov, luîndu-şi rămas bun de la Katia. Totuşi nici de data aceasta nu putu să se stăpînească şi iar ticlui o frază frumoasă la persoana a treia :

„Un zîmbet plin de bunătate se ivi pe chipul aspru al vechiului duelist !“

In seara aceleiaşi zile, fu chemat din nou în faţa consiliului ; dar de data aceasta împreună cu Nikolaev. Amîndoi adversarii stăteau în picioare unul lîngă altul, înaintea judecătorilor. Nu-şi aruncară nici o privire, fiecare simţea însă starea sufletească a celuilalt, fiind cuprinşi de aceeaşi adîncă tulburare. Amîndoi se uitau ţintă la preşedinte, cînd le citi hotărîrea consiliului :

„Consiliul de onoare al ofițerilor din regimentul de infanrie N... compus din — urmau numele și gradele judecătorilor — întrunit sub președenția locotenent-colonelului Migunov, cercetînd cazul privitor la conflictul de la cercul militar dintre locotenentul Nikolaev și sublocotenentul Romașov, hotărăște :

Dat fiind gravele ofense reciproce, conflictul nu poate fi lichidat prin împăcare, duelul fiind singurul mijloc de a da satisfacție onoarei și demnității ofițerești jignite. Hotărîrea consiliului e aprobată de domnul comandant al regimentului.“

Isprăvind de citit, Migunov își scoase ochelarii și-i băgă în toc.

— Nu vă mai rămîne, domnilor, zise el cu glas solemn și sever, decît să vă alegeți martorii, cîte doi de fiecare, și să-i trimiteți diseară la ora nouă, aici, la cerc, unde vor stabili împreună cu noi condițiile duelului. Totuși, adăugă el, ridicîndu-se în picioare și punîndu-și tocul de ochelari în buzunarul de la spate, hotărîrea consiliului nu este obligatorie... Fiecare dintre dumneavoastră e liber să se bată în duel, ori... Migunov își desfăcu larg brațele și, după o scurtă pauză, urmă... ori să părăsească serviciul. Și acum, domnilor, sînteți liberi... Încă două vorbe... dar nu în calitate de președinte al consiliului, ci ca un camarad mai vechi. V-aș sfătui, domnilor, să vă abțineți de a mai merge pe la cerc pînă la duel. Asta, pentru a înlătura unele complicații... la revedere !

Nikolaev se întoarse scurt și ieși din sală cu pași grăbiți. În urma lui, plecă încet și Romașov. Nu se temea, se simți însă deodată neobișnuit de singur, parcă s-ar fi rupt de lumea întreagă. Coborînd treptele, privi lung și cu o mirare mută cerul, copacii, vaca dintr-o curte vecină, vrăbiile care se scăldau în colbul din mijlocul drumului, și gîndi : „Iată, totu-i plin de viață, totul se frămîntă, se mișcă, crește și se bucură, numai pe mine nu mă mai interesează nimic și nu-mi mai trebuie nimic. Sînt osîndit... Sînt singur pe lume.“

Istovit, porni anevoie să-i caute pe Bek-Agamalov și pe Vetkin pe care se hotărîse să-i ia drept martori.

Amîndoi primiră bucuros : Bek-Agamalov cu o înfățișare tristă și stăpînită, iar Vetkin cu o călduroasă strîngere de mînă, plină de înțelegere.

Romașov nu voia să se întoarcă acasă, unde era înfiorător de trist. În clipele acestea grele, de deprimare morală, de singurătate și de silă de viață, avea nevoie de un prieten sincer și apropiat, cu suflet ales și minte ageră și înțelegătoare.

Și, deodată, se gîndi la Nazanski.

XXI

CA DE OBICEI, NAZANSKI ERA acasă. De abia se trezise dintr-un somn greu după beție și sta în pat, numai în cămașă de noapte și cu mîinile sub cap. Avea ochii tulburi, obosiți și nepăsători, iar obrazu-i mai păstra expresia adormită cînd Romașov, plecîndu-se peste el, îi zise cu glas nesigur și tulburat :

— Bună ziua, Vasili Nilîci, nu te supăr ?

— Bună ziua ! răspunse răgușit și slab Nazanski. Ce mai nou ? Ia loc !

Îi întinse mîna fierbinte și umedă, dar nu se uită la el ca la un camarad iubit căruia-i purta interes, ci ca la o arătare obișnuită dintr-un vis îndepărtat și trist.

— Nu te simți bine ? întrebă cu sfială Romașov, așezîndu-se la picioarele patului. Atunci nu vreu să te supăr... Mă duc !

Nazanski ridică puțin capul de pe pernă și, încrețindu-și fața, se strădui să-l privească.

— Nu... Așteaptă... Ah, ce tare mă doare capul ! Ascultă, Gheorghi Alexeevici... ți s-a întîmplat ceva... ceva neobișnuit ! Stai oleacă — nu pot să-mi adun gîndurile... Ce-i cu dumneata ?

Romașov se uită la el cu o compătimire mută. Chipul lui Nazanski se schimbase ciudat de cînd cei doi ofițeri nu se mai văzuseră. Ochii cu cearcăne negre erau adînciți în fundul capului, tîmplele se îngălbeniseră, iar obrajii cu pielea murdară și zbîrcită îi atîrnau, scofîlciți și acoperiți cu fire de barbă rare și crețe.

— Nimic deosebit, voiam numai să te văd, răspunse firesc Romașov. Știi că mîine mă bat în duel cu Nikolaev... Mi-e silă

să mă întorc acasă... Ei, dar nu-i nimic. La revedere ! Înțelegi, simțeam nevoia să schimb o vorbă cu cineva... Mi-e inima grea.

Nazanski închise ochii și fața i se strîmbă dureros. Se vedea că, într-o mare încordare a voinței, se străduia să-și vină în fire. Cînd deschise iar ochii, o licărire de înțelegere plină de căldură lucea în ei.

— Nu, așteaptă !... Uite ce-o să facem ! Nazanski se întoarse cu greu pe o coastă și se rezemă în cot. Ia de colo din dulăpior... Știi... nu, nu vreau mere... Sînt bomboane de mentă... Mulțumesc, dragul meu ! Uite ce-o să facem... Pfui, ce porcărie !... Du-mă undeva afară, la aer. Aici mă înăbuș și mi-e frică... Am tot timpul halucinații îngrozitoare. Hai să ne plimbăm cu barca și să mai vorbim... Vrei ?

Strîmbîndu-se cu dezgust, bău apoi cîteva pahărele de-a rîndul și Romașov văzu cum i se înviorau ochii albaștri, recăpătîndu-și strălucirea și frumusețea.

Ieșind din casă, luară o birjă și porniră spre rîu, afară din oraș. De o parte a zăgazului, se înălța o moară cu turbine, o clădire roșie foarte mare, iar de cealaltă se înșirau cabinele de baie, unde se închiriau și bărci. Romașov luă vîslele în mînă, iar Nazanski se așeză la cîrmă pe jumătate culcat, învelindu-se cu mantaua.

Înfrînat de zăgaz, rîul era larg și liniștit ca un iaz mare. Amîndouă malurile se ridicau drepte, acoperite de o iarbă atît de netedă și de un verde atît de luminos și de viu, că-ți venea s-o mîngîi. Lîngă țărmuri ieșeau din apă trestii verzi, iar nuferii își înălțau florile albe și mari printre frunzele late, întunecate și rotunde.

Romașov istorisi cu de-amănuntul cearta lui cu Nikolaev. Nazanski îl ascultă dus pe gînduri, cu capul plecat și uitîndu-se la valurile pe care partea de dinainte a bărcii le despica în șuvoaie groase și lenețe, ca de sticlă topită, ce sclipeau în tot felul de culori.

— Spune drept, nu ți-e frică, Romașov ? întrebă cu blîndețe Nazanski.

— De duel ? Nu, nu mi-e frică ! răspunse el repede. Tăcu o clipă și se văzu limpede în picioare, înaintea lui Nikolaev, care, cu mîna întinsă era gata să tragă. Nu, nu, se grăbi el să adauge, n-am să mint... Nu pot spune că nu mi-e frică... Fără

îndoială, e îngrozitor... Dar știu că n-am să mă tem, n-am să fug și nici n-am să-mi cer scuze !

Nazanski își muie vîrfurile degetelor în apa încropită ce abia plescăia și zise cu glas slab, tușind des :

— Ah, dragul meu Romașov, de ce vrei să faci asta ? Gîndește-te : dacă ești sigur că nu ți-e frică, dacă ești cu totul sigur, ar fi cu atît mai îndrăzneț din partea dumitale să refuzi să te bați.

— Dar m-a lovit în obraz ! zise cu încăpățînare Romașov și simțea cum i se ridică în suflet un val greu ce clocotea de indignare.

— Ei bine, înțeleg, te-a lovit ! răspunse prietenos Nazanski, pironindu-și asupra lui o privire tristă și plină de duioșie. Ei, și ce-are a face ? Toate trec pe lumea asta... O să treacă și suferința și ura asta... Ai să le uiți pe toate... Dar n-ai să uiți niciodată omul pe care l-ai ucis ! El o să te urmărească pretutindeni, la culcare, la masă, cînd vei fi singur sau laolaltă cu alții. Secăturile și nătărăii care îndrugă vorbe goale, capetele încuiate și papagalii fără minte susțin că a ucide în duel nu-i omor... Ce prostie ! Dar toți ăștia care se socot simțitori cred că numai tîlharii văd mereu în vis creierii și sîngele victimelor lor... Nu, frate, omorul este și rămîne omor! Și groaznic aici nu-i durerea, moartea, silnicia sau frica de sînge și de cadavru. Nu... Cel mai cumplit este că-i răpești omului bucuria de a trăi... Marea bucurie de a trăi ! repetă deodată Nazanski tare și cu lacrimi în glas. Nimeni, nici dumneata, nici eu nu credem în viața de apoi — ca, de altfel, nimeni pe lume. De aceea ne temem cu toții de moarte... Cei slabi și proști se amăgesc, visînd grădini fermecate și dulci cîntări îngerești, în timp ce puternicii trec în tăcere pragul de neînlăturat. Noi nu sîntem puternici. Cînd cugetăm la ce va urma după moartea noastră, ni se înfățișează un cavou gol, întunecos și rece... Nu, frate, toate acestea-s minciuni ! Cavoul ar fi o plăcută înșelătorie, o fericită mîngîiere, dar închipuie-ți ce îngrozitor e să-ți spui că nu va mai rămîne nimic, cu desăvîrșire nimic, nici întuneric, nici gol și nici frig... Nimic... Nici măcar gîndul și frica de acest nimic. Nici măcar groaza ! Gîndește-te !

Romașov lăsă vîslele din mînă. Barca abia mai înainta, și se vedea numai după încetineala cu care malurile verzi lunecau în urmă...

— Da, nu va mai rămîne nimic ! repetă Romaşov dus pe gînduri !

— Ia priveşte, priveşte numai ce minunată şi ademenitoare-i viaţa ! exclamă Nazanski, desfăcîndu-şi larg braţele. O, bucurie, o, dumnezeiască frumuseţe a vieţii ! Priveşte cerul albastru, apusul de soare, apa liniştită ! Te înfiori de încîntare la vederea lor ! Uite, colo departe, morile de vînt îşi mişcă aripile, iarba verde zîmbeşte, iar lîngă maluri apa-i trandafirie în razele amurgului. Ah, totul răspîndeşte frumuseţe, duioşie şi fericire !

Nazanski îşi acoperi deodată faţa cu mîinile şi izbucni în plîns, dar se stăpîni îndată şi, fără să se ruşineze de lacrimi, se uită la Romaşov cu ochi umezi, strălucitori şi urmă :

— Ascultă, dac-aş cădea sub roţile unui tren care mi-ar sfîrteca burta şi m-ar întreba cineva, chiar în clipa din urmă, cînd măruntaiele mi s-ar împrăştia în pietrişul drumului ori s-ar încolăci în jurul roţilor : „Găseşti şi acuma că viaţa-i minunată ?“ aş răspunde cu recunoştinţă şi entuziasm : „O, da, e minunată !“ Cîtă bucurie ne dă numai văzul ! Unde mai pui muzica, parfumul florilor şi iubirea dulce a femeilor ! Şi apoi, desfătarea cea mai mare, soarele de aur al vietii, gîndirea omenească ! Dragul meu Iurocika !... Să nu te superi că-ţi spun aşa — şi Nazanski îi întinse de departe mîna tremurătoare, parcă voia să-şi ceară iertare. Să presupunem că eşti închis pe veci într-o temniţă şi că toată viaţa nu vei mai zări printre zăbrele decît numai două cărămizi măcinate dintr-un zid vechi, ba chiar şi mai mult, că-n închisoarea dumitale nu pătrunde nici măcar o rază de lumină, nici măcar un sunet... nimic ! Totuşi, chiar şi starea aceasta poate fi ea măcar asemuită cu grozăvia cumplită a morţii ? Îţi mai rămîne raţiunea, închipuirea, memoria, gîndirea creatoare care-ţi ajung să trăieşti... Ai putea chiar să mai cunoşti clipe de încîntare şi de bucurie în faţa frumuseţilor vieţii.

— Da, viaţa-i minunată ! încuviinţă Romaşov.

— Minunată ! repetă cu înflăcărare Nazanski. Şi uite, doi oameni vor acum să se omoare unul pe altul fiindcă unul a dat o palmă celuilalt sau i-a sărutat nevasta, ori numai l-a privit necuviincios în treacăt, răsucindu-şi mustaţa. Ducă-se dracului amorul lor propriu rănit, suferinţa şi moartea lor... Ducă-se dracului toate acestea ! Ce, parcă pe el îl ucide cocoloşul

acela însufleţit şi jalnic, cu numele de om ? Nu, ucide soarele, soarele arzător, prietenos, lumina cerului, natura, toată frumuseţea vieţii, ucide cea mai mare fericire şi mîndrie : gîndirea omenească ! Ucide ceea ce niciodată, niciodată nu se va mai întoarce... Ah, proştii, proştii !

Nazanski oftă adînc şi clătină trist din cap, lăsîndu-l apoi în jos. Barca intră printre trestii. Romaşov apucă iar vîslele. Tulpinile verzi, înalte şi aspre se plecau încet şi falnic, foşnind cînd se loveau de proră. Aici era mai întuneric şi mai răcoare decît în partea descoperită a rîului.

— Atunci, ce să fac ? întrebă posomorît şi aspru Romaşov. Să-mi dau demisia ? Unde să mă duc ?

Nazanski zîmbi blajin, cu duioşie.

— Aşteaptă, Romaşov ! Uită-te în ochii mei... Da, aşa! Nu, nu întoarce capul, uită-te drept în ochii mei şi răspunde-mi sincer : Crezi, într-adevăr, că slujeşti o cauză interesantă, bună şi folositoare ? Te cunosc bine, mai bine decît pe toţi ceilalţi, şi-ţi ghicesc sufletul... Nu crezi de loc în toate acestea, nu-i aşa ?

— Nu ! răspunse cu hotărîre Romaşov. Dar unde să mă duc ?

— Stai, nu te grăbi ! Ia priveşte-i pe ofiţerii noştri... O, nu vorbesc de ofiţerii din regimentele de gardă care dansează pe la baluri, vorbesc franţuzeşte şi trăiesc pe socoteala părinţilor sau a nevestelor. Nu... Gîndeşte-te la bieţii ofiţeri de infanterie, la „nucleul ăsta al glorioasei şi vitezei armate ruse..." Toţi sînt numai nişte lepădături, nişte zdrenţăroşi şi nişte ciurucuri. În cel mai bun caz, sînt fii de căpitani schilodiţi... Cei mai mulţi sînt liceeni care s-au speriat de înţelepciunea învăţăturii, elevi din şcolile comerciale şi chiar seminarişti daţi afară. Să luăm, de pildă, regimentul nostru. Cine serveşte la noi cu rîvnă ? Calicii împovăraţi cu familii numeroase, gata la orice hatîr, la orice cruzime, gata chiar să ucidă sau să fure copeicile soldaţilor, şi toate acestea numai pentru ciorba de toate zilele. Dacă li se porunceşte să tragă, trag şi ucid... Pe cine ? De ce ? Poate degeaba... Nici nu le pasă, şi nici nu judecă... Ştiu numai că acasă le plîng copiii murdari sau rahitici şi atunci, holbînd ochii, repetă şi ei într-una, cu o stăruinţă de ciocănitoare, cuvîntul lipsit de înţeles : „Jurămîntul !" Toţi cei cu oarecare destoinicie sau cu cel mai mic talent ajung beţivi. La noi, şaptezeci şi cinci la sută din ofiţeri sînt sifilitici... Cîte un

norocos — şi asta numai la cinci ani o dată — intră la Academia militară, atrăgîndu-şi ura celorlalţi. Linguşitorii şi cei cu ceva protecţie trec de obicei la jandarmi, ori visează să dobîndească un post de poliţai într-un oraş mare. Nobilii, chiar cei fără prea mare avere, cer să fie prefecţi. Să zicem că lor mai rămîn cîţiva oameni de inimă, dar ce fac ei ? Serviciul îi dezgustă şi-l socot drept o corvoadă, un jug de nesuferit. Fiecare caută să-şi găsească o îndeletnicire pe de lături, şi i se dedă trup şi suflet. Unii ajung colecţionari, alţii aşteaptă seara cu nerăbdare, ca să se aşeze acasă la lumina lămpii şi să brodeze pe canava vreun covoraş urît şi nefolositor sau să taie la traforaj o ramă pentru propria lor fotografie. În orele de serviciu, visează la treaba aceasta ca la o tainică şi dulce desfătare. Nici nu mai vorbesc de jocul de cărţi şi de fanfaronada de-a avea cît mai multe femei. Lucrul cel mai odios însă e ambiţia lor în serviciu, ambiţia lor meschină şi crudă. Mă gîndesc la Osadci şi la cei de seama lui care scot ochii şi dinţii soldaţilor. O dată, în faţa mea, Arceakovski şi-a bătut ordonanţa cu atîta sălbăticie, încît cu greu am izbutit să-i smulg omul din mîini : sîngele stropise pereţii, ba chiar şi tavanul. Hei, şi ştii cum s-a isprăvit ? Ordonanţa a fugit să se jeluiască la căpitan, căpitanul l-a trimis cu o notă la sergentul-major care l-a mai bătut o jumătate de ceas peste faţa vînătă, umflată şi plină de sînge. Soldatul a mai făcut două plîngeri la inspecţiile generale, dar fără nici un rezultat.

Nazanski tăcu, frecîndu-şi nervos tîmplele cu palmele.

— Stai... Ah, cum îmi aleargă gîndurile... zise el, neliniştit... Rău e cînd nu le mai poţi stăpîni şi te mînă ele pe tine... Ah, da, mi-am adus aminte ! Să urmăm. Uită-te la ceilalţi ofiţeri. De pildă, la căpitanul de stat-major Plavski : mănîncă lături, gătindu-şi singur la lampa de gaz, umblă aproape în zdrenţe, dar din solda lui de patruzeci şi opt de ruble pune deoparte lunar cam douăzeci şi cinci de ruble. Ehei ! Acum are la bancă vreo două mii de ruble şi le împrumută în taină camarazilor cu dobîndă uriaşă. Crezi că-i zgîrcenie înnăscută ? Nu... nu ! E numai un mijloc de-a uita, de-a fugi de nerozia neînţeleasă şi dureroasă a serviciului militar... Căpitanul Stelkovski e un om inteligent, energic şi curajos. Care-i ţinta vieţii lui ? Perverteşte fetişcane naive de la ţară ! În sfîrşit, uite-l pe locotenent-colonelul Brehm. E un original simpatic, o inimă de aur,

un om încîntător şi iată-l prins cu desăvîrşire de grija menajeriei lui... Ce sînt pentru el serviciul, parăzile, drapelul, mustrările, onoarea ? Amănunte neînsemnate şi zadarnice ale vieţii.

— Brehm e un om minunat şi mi-e drag ! îl opri Romaşov.

— Da, da, scumpul meu, încuviinţă cam moale Nazanski. Dar ştii, reluă el încruntîndu-se, ştii ce am văzut o dată la manevre ? După un marş de noapte, porneam la atac. Ofiţeri şi soldaţi, eram cu toţii frînţi de oboseală şi nervoşi. Brehm dă ordin gornistului să sune atacul. Dar gornistul, Dumnezeu ştie de ce, sună de trei ori adunarea rezervelor. Atunci Brehm, bunul, blîndul şi încîntătorul Brehm se repede călare asupra gornistului care mai ţinea goarna la gură, şi-i dă din răsputeri un pumn, îndesîndu-i-o pe gît. Da, am văzut cu ochii mei cum gornistul şi-a scuipat pe jos sîngele şi dinţii sfărîmaţi.

— Ah, Dumnezeule ! gemu Romaşov cu dezgust.

— Uite, aşa sînt toţi ! Chiar şi cei mai buni, cei mai duioşi, care, la ei acasă, sînt părinţi minunaţi şi soţi plini de atenţie, se prefac la serviciu în fiare josnice, fricoase, crude şi tîmpite. Ai să mă întrebi de ce ? Tocmai fiindcă nici unul din ei nu crede în serviciu şi nu vede în el vreun scop adevărat... Ştii cît le place copiilor să se joace de-a războiul ? A fost şi-n istorie o epocă de copilărie frămîntată, epoca generaţiilor tinere, zvăpăiate şi vesele. Pe atunci, oamenii rătăceau în cete slobode şi războiul era o bucurie îmbătătoare a tuturor sau o petrecere sîngeroasă şi aducătoare de glorie. Alegeau ca şef pe cel mai viteaz, mai puternic şi mai şiret, iar autoritatea lui era sfîntă pentru toţi supuşii lui pînă-n ziua cînd îl ucideau. Dar omenirea a crescut de atunci şi, pe an ce trece, e tot mai înţeleaptă, şi, în locul zgomotoaselor jocuri copilăreşti, o frămîntă gînduri tot mai serioase şi mai adînci. Aventurierii îndrăzneţi sînt astăzi simpli escroci. Soldatul nu mai socoate serviciul militar drept o meserie veselă care-i aduce o pradă bună. Nu ! E tîrît cu arcanul şi se împotriveşte, blestemînd şi plîngînd, iar şefii, temuţii, fermecătorii, neîndurătorii şi slăviţii conducători de odinioară au ajuns doar nişte funcţionari, trăind cu teamă dintr-o păcătoasă de soldă. Vitejia lor e o vitejie îndoielnică, iar disciplina militară întemeiată pe frică nu-i decît ură reciprocă. Frumoşii fazani au năpîrlit ! În istorie nu mai găsesc decît un singur exemplu de felul ăsta ! Călugării ! Începuturile monahismului au fost pline de sme-

renie, frumoase şi înduioşătoare. Cine ştie ? Poate că era o nevoie istorică ! Dar de atunci au trecut veacuri şi ce vedem acuma ? Sute de mii de trîntori, de pierde-vară. sănătoşi, dar desfrînaţi, urîţi chiar de cei care le cer din cînd în cînd sprijinul spiritual. Toate ceremoniile lor sînt învăluite în forme exterioare şarlatăneşti, de castă, în ritualuri învechite şi caraghioase ! Nu, nu din întîmplare am vorbit despre călugări... Comparaţia e logică şi sînt încîntat de ea ! Gîndeşte numai cîtă asemănare şi cîte puncte comune !... La călugăr, anteriul şi căde1niţa, la ofiţer uniforma şi sabia... Acolo, smerenia, suspinele făţarnice şi vorba dulceagă, iar aici o vitejie prefăcută şi trufia care-şi roteşte mereu ochii în jur : „nu cumva să mă jignească cineva !“... Piepturi scoase în afară... coate îndepărtate şi umeri ridicaţi... Şi unii şi alţii însă duc o viaţă de paraziţi şi o ştiu prea bine în adîncul sufletului, dar li-e frică s-o înţeleagă cu mintea şi mai ales cu burta... Parcă-s păduchi mari, cu atît mai sătui cu cît trupul pe care-l sug e mai descompus.

Nazanski pufni furios pe nas şi tăcu.

— Vorbeşte, vorbeşte, îl rugă fierbinte Romaşov.

— Da, va veni vremea... a şi început să bată la uşă. Vremea marilor dezamăgiri şi a groaznicelor revizuiri ale vechilor valori ! Adu-ţi aminte, ţi-am mai spus-o o dată, că de veacuri un geniu nevăzut şi neîndurător conduce omenirea. Legile lui sînt precise şi neînduplecate. Cu cît omenirea se cumineţeşte, cu atît le înţelege mai bine şi mai adînc. Sînt sigur că-n virtutea acestor legi statornice, totul în lume se va echilibra mai devreme sau mai tîrziu. Dacă robia a ţinut veacuri, prăbuşirea ei va fi îngrozitoare... Cu cît a fost mai mare silnicia, cu atît mai sîngeroasă va fi şi răfuiala... Sînt bine încredinţat că va veni timpul cînd noi, frumoşii ofiţeri brevetaţi, seducători irezistibili şi cavaleri ferchezuiţi, vom ajunge să se ruşineze femeile în tovărăşia noastră, iar credincioşii noştri soldaţi nu ne vor mai da ascultare... Şi asta, nu fiindcă am bătut pînă la sînge oameni fără apărare, nu fiindcă prestigiul uniformei ne îngăduia să rămînem nepedepsiţi cînd jigneam femeile, nici fiindcă la beţie spintecam cu sabia prin cîrciumi pe cei care ne ieşeau în cale. Desigur şi acestea vor atîrna greu în cumpănă, dar avem o vină mult mai cumplită, care de pe acuma nu se mai poate îndrepta : sîntem orbi şi surzi la tot ce ne înconjoară. Încă de multă vreme, departe de can-

tonamentele noastre scîrboase și duhnitoare, se făurește o viață nouă, măreață și luminoasă. S-au ivit oameni noi, îndrăzneți și mîndri, iar în mintea lor se trezesc gînduri înflăcărate de libertate. Ca-n ultimul act al unei melodrame, turnurile și vechile închisori se prăbușesc și dincolo de ele se zărește o strălucire orbitoare. Iar noi, umflîndu-ne în pene ca niște curcani, clipim numai din ochi și bombănim cu trufie : „Ce este ? Unde ? Tine-ți gura ! Asta-i răzvrătire ! Trag !“ Dar tocmai disprețul ăsta de curcan față de libertatea spiritului omenesc n-o să ne fie iertat în vecii vecilor...

Barca intrase într-un mic luminiș de apă, liniștit și tainic. Păpurișul des, înalt și neclintit o înconjura cu un zid verde și rotund, parcă despărțind-o de lumea întreagă. Deasupra ei, zburau țipînd pescărușii, uneori așa de jos, încît mai că-l atingeau cu aripile pe Romașov care le simțea suflul puternic al zborului. Pesemne că-și aveau cuiburile prin apropiere, în desimea păpurișului. Nazanski se întinse cu totul pe spate și se uită vreme îndelungată la cerul pe care nori aurii și nemișcați începeau să se facă trandafirii.

Romașov întrebă cu sfială :

— Nu ești obosit ? Mai spune ceva.

Ca și cum și-ar fi urmărit gîndurile cu glas tare, Nazanski reluă îndată :

— Da, vor veni timpuri noi și, într-adevăr, minunate... Am trăit mult în libertate, am citit mult, am văzut și am simțit multe. Pînă acum, tot felul de bufnițe bătrîne ne împuiau urechile încă de pe băncile școlii : „Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți și nu uita că blîndețea, supunerea și resemnarea sînt cele mai de seamă însușiri ale omului“. Alții, mai cinstiți, mai puternici, mai îndîrjiți ne spuneau : „Să strîngem rîndurile, mergînd chiar la pieire, dar să pregătim generațiilor viitoare o viață mai luminoasă și mai bună“. Mărturisesc însă că n-am înțeles niciodată vorbele lor. Cine-mi va dovedi, fără putință de tăgadă, ce anume mă leagă de aproapele meu — lua-l-ar dracu — de sclavul ăsta ticălos, de un bolnav sau de un tîmpit ? O, dintre toate legendele, cea pe care o urăsc mai mult, din toată inima și cu tot disprețul, e legenda lui Iulian Milostivul. Leprosul îi spune : „Tremur, culcă-te lîngă mine. Mi-e frig, lipește-ți buzele de gura mea duhnitoare și încălzește-mă cu răsuflarea ta !“ A, cum urăsc fraza asta ! Urăsc leproșii și

nu-mi iubesc aproapele... La urma urmei, ce nevoie am să-mi bat capul pentru fericirea oamenilor din veacul al treizeci și doilea ? O, cunosc delirul ăsta prostesc despre sufletul universal, despre datoria sfîntă. Dar și cînd credeam cu rațiunea în neroziile acestea, niciodată nu le-am simțit cu inima. Mă înțelegi, Romașov ?

Romașov îi arunca o privire recunoscătoare, de care se rușină oarecum.

— Te înțeleg foarte bine ! zise el. Cînd nu voi mai fi, va pieri tot universul o dată cu mine... Parcă asta voiai să spui !

— Exact ! Și mai adaug acum că și dragostea față de aproape s-a mistuit ca fumul în inimile oamenilor. O va înlocui o credință nouă, o credință dumnezeiască ce va dăinui în veci, pînă la sfîrșitul lumii. E dragostea față de tine însuți, față de trupul tău frumos, de inteligența ta puternică, de nesfîrșita bogăție a sentimentelor tale. Ia gîndește, Romașov, gîndește bine ! Cine ți-e mai drag și mai aproape decît tu însuți ? Nimeni ! Tu ești stăpînul lumii, mîndria și podoaba ei... Tu ești Dumnezeul a tot ce trăiește. Tot ce vezi, ce auzi și ce simți e numai al tău ! Poartă-te cum vrei... Ia tot ce-ți place... Să nu-ți fie frică de nimeni în lume, fiindcă nimeni nu ți-e stăpîn și nici egalul tău ! Va veni vremea cînd noua credință în propriul tău *Eu* va pogorî ca limbile de foc ale Sfîntului Duh peste capetele tuturor oamenilor și, atunci, nu vor mai fi nici sclavi, nici stăpîni, nici infirmi, nici milă, nici vicii, nici ură și nici pizmă... Atunci oamenii vor fi zei ! Gîndește cum aș îndrăzni eu să jignesc, să lovesc, sau să înșel un om în care voi simți un zeu luminos, pe semenul și fratele meu ? Atunci viața va fi minunată... Pe toată fața pămîntului se vor înălța clădiri frumoase și pline de lumină ; nimic josnic și vulgar nu ne va supăra privirea, iar viața va ajunge o muncă veselă, știința va fi liberă, totul va fi o muzică dumnezeiască, o voioasă și nesfîrșită sărbătoare... Dragostea nu va mai fi un păcat rușinos, săvîrșit prin unghere întunecoase, cu dezgust și pe furiș... Scăpată de jugul întunecat al prejudecății, ea va fi religia senină a lumii. Chiar trupurile noastre, mai puternice și mai frumoase, vor purta veșminte falnice, viu colorate. Da, exclamă Nazanski, ridicîndu-și solemn brațele, așa cum cred în soarele ce asfințește deasupra mea, cu aceeași tărie cred în apropiata sosire a vieții acesteia dumnezeiești.

Romaşov, tulburat, zguduit, cu buzele albe, îngăima :

— Nazanski, astea sînt visuri, închipuiri deşarte !

Nazanski rîse încetişor şi cu îngăduinţă.

— Fără îndoială, zise el zîmbind, vreun profesor de teologie dogmatică sau de filologie clasică, o să se aşeze în faţa mea cu picioarele răşchirate, braţele larg desfăcute şi, lăsîndu-şi capul într-o parte, va spune : „Dar asta-i o manifestare de individualism extrem !“ Vorbele mari nu înseamnă nimic, dragul meu băiat ! De fapt, nimic pe lume nu-i mai cu putinţă decît închipuirile la care astăzi visează doar cîţiva... Nimic nu uneşte mai sigur şi mai trainic oamenii decît visurile acestea. Să uităm că sîntem militari ! Iată-ne ajunşi deodată civili... În stradă, s-a proptit o dihanie, o dihanie voioasă cu două capete... Stă la pîndă şi numaidecît bate în obraz toţi trecătorii. Pe mine încă nu m-a atins, dar numai la gîndul că poate să mă lovească sau să insulte femeia pe care-o iubesc şi să atenteze la libertatea mea după bunul ei plac, numai la gîndul ăsta, toată mîndria mea se revoltă. Singur, nu-i pot veni de hac. Dar, zărind în preajma mea un om atît de îndrăzneţ şi de trufaş ca şi mine, îi spun : „Haidem amîndoi s-o împiedicăm să ne lovească atît pe tine cît şi pe mine“. Şi ne repezim asupra ei. A ! Firește, e o pildă prea simplă, un fel de schemă, oricum dihania asta cu două capete simbolizează tot ce-mi înlănţuie gîndirea, ce-mi siluieşte voinţa şi-mi înjoseşte respectul pe care-l am faţă de propria mea personalitate... Şi atunci, nu neghioaba milă faţă de aproapele meu, ci dumnezeiasca dragoste pentru mine însumi va uni sforţările mele cu ale celorlalţi oameni, semenii mei spirituali !

Nazanski tăcu, fără îndoială obosit de această neobişnuită încordare nervoasă. După cîteva clipe, urmă fără vlagă şi cu glas scăzut :

— Da, dragul meu Gheorghi Alexeevici... Lîngă noi clocoteşte o viaţă uriaşă, încurcată, se nasc gînduri dumnezeieşti şi înflăcărate, se prăbuşesc vechii idoli auriţi, iar noi stăm în grajdurile noastre cu mîinile în şolduri şi nechezăm : „Ah, civili tîmpiţi ! Las’ că vă arătăm noi !“ Iată ceea ce viaţa n-o să ne ierte niciodată...

Se ridică pe jumătate şi, învelindu-se în manta, zise obosit :

— E frig ! Să ne întoarcem acasă...

Romaşov scoase barca dintre trestii. Soarele coborîse dincolo de oraş, după acoperişurile îndepărtate care se desprin-

deau negre pe cerul purpuriu. Pe alocuri, razele răsfrîngîndu-se în geamuri, parcă ardeau învăpăiate. În partea dinspre amurg, apa era trandafirie, netedă şi lucioasă, dar în spatele bărcii se şi învineţise în unde creţe. Romaşov spuse deodată, răspunzînd propriilor lui gînduri :

— Ai dreptate ! Am să-mi dau demisia... Nu ştiu însă ce-o să fac pe urmă, cu toate c-am mai avut gîndul ăsta şi înainte...

Ghemuit în manta, Nazanski tremura de frig.

— Du-te, du-te, făcu el cu tristeţe. În dumneata e un nu-ştiu-ce, un fel de lumină lăuntrică... Dar în bîrlogul nostru s-ar stinge ! Ţi-ar stinge-o vreunul numai cu un scuipat... Totul este să nu-ţi fie frică de viaţă : e veselă, interesantă, minunată. Ei, să zicem că nu izbuteşti, că decazi pînă la vagabondaj, pînă la beţie ! Dar, pe cinstea mea, dragul meu, orice hoinar are o viaţă de mii de ori mai plină şi mai interesantă decît Adam Ivanîci Zegrjt sau căpitanul Sliva. Cel puţin cînd hoinăreşti în lumea largă, vezi sate şi oraşe, cunoşti o mulţime de oameni originali, zeflemişti, nepăsători ; observi, adulmeci, asculţi, dormi pe iarbă udă de rouă, îngheţi pe ger, dar nu eşti legat de nimic, nu ţi-e frică de nimeni şi iubeşti din tot sufletul viaţa liberă... O, ce mărginiţi sînt oamenii ! La drept vorbind, oare nu-i acelaşi lucru, dacă mănînci peşte sărat sau pulpă de căprioară cu trufe, dacă te îmbeţi cu votcă sau cu şampanie, şi mori sub un polog sau la poliţie ? Toate acestea nu-s decît amănunte fără însemnătate, mici plăceri sau obiceiuri repede uitate. Ele întunecă şi micşorează ţelul de căpetenie şi cel mai măreţ al vieţii. Mi se întîmplă adesea să privesc înmormîntări fastuoase. Într-un sicriu de argint, sub văluri neghioabe e întinsă o maimuţă moartă, iar alte maimuţe vii merg în urma ei cu boturile lungite, cu pieptul şi spatele acoperite cu medalii caraghioase şi cu tinichele... Apoi toate aceste vizite, rapoarte, şedinţe... Nu, dragul meu ! Un singur lucru e statornic, frumos şi de neînlocuit : un suflet liber şi, o dată cu el, gîndul creator şi setea voioasă de viaţă. Trufele pot să fie sau să lipsească, e un capriciu şi un joc al întîmplării. Şi un vatman, dacă nu-i prea prost, poate învăţa într-un an să domnească destul de bine şi cu oarecare demnitate. Niciodată însă, o maimuţă trufaşă, îndopată şi tîmpită, care se lă-

faiește în cupeu, cu monoclul bălăbănindu-i-se pe burta mare, nu va înțelege farmecul mîndru al libertății, niciodată nu va încerca bucuria inspirației și niciodată nu va vărsa lacrimi dulci de încîntare la ivirea celor dintîi mîțișori argintii și pufoși pe o crenguță de salcie.

Nazanski fu apucat de un acces de tuse. Apoi scuipă și urmă :

— Pleacă, Romașov ! Ți-o spun, fiindcă și eu am gustat libertatea, iar dacă m-am întors în cușca asta murdară, a fost numai din pricina... ce mai... mă-nțelegi ! Aruncă-te cu îndrăzneală în viața care n-o să te înșele.. Parcă-i o clădire uriașă cu mii de odăi luminoase, împodobite cu tablouri minunate, locuite de oameni deștepți și fermecători, în care răsună cîntecele și domnesc rîsetele, dansurile și iubirea și unde se găsește tot ce-i măreț și frumos în artă. Din palatul acesta, n-ai văzut pînă acum decît o cămăruță întunecată și strîmtă, plină de colb și de pînze de păianjen — și ți-e frică să ieși din ea.

Romașov trase la ponton și-l susținu pe Nazanski să iasă din barcă. Se întunecase cînd ajunseră la locuința acestuia.

Romașov îl ajută să se culce și-l înveli cu pătura peste care mai puse și mantaua.

Nazanski dîrdîia așa de tare, că-i clănțăneau dinții. Ghemuindu-se tot și înfundîndu-și capul în pernă, se văita cu glas de copil necăjit :

— O, cum mă tem de odaia mea... Ce vise mă urmăresc, ce vise !

— Vrei să stau la noapte lîngă dumneata ? propuse Romașov.

— Nu, nu, nu-i nevoie ! Te rog, trimite după puțină bromură și... ceva votcă. Nu mai am un ban.

Romașov rămase la el pînă la unsprezece seara. Încetul cu încetul, Nazanski încetă să mai tremure. Deschise deodată ochii mari, strălucitori de friguri, și zise răspicat :

— Acuma, pleacă... Adio !

— Adio, răspunse cu tristețe Romașov.

Ar fi vrut să spună „adio dascălul meu", dar se sfii și adăugă numai, glumind în silă :

— De ce adio ? De ce nu la revedere ?

Nazanski izbucni într-un rîs înfricoşător şi neaşteptat.

— Da ! De ce nu la revedere ? strigă el cu glas de nebun.

Romaşov simţi că-l trece prin tot trupul un fior de groază, ca un val.

XXII

APROPIINDU-SE DE CASĂ, ROMAŞOV văzu cu mirare o lumină nedesluşită ce licărea la fereastra odăii lui, prin întunericul cald al nopţii de vară. „Oare ce să fie ? îşi zise el cu nelinişte şi, fără voie, grăbi pasul. Poate că s-au întors martorii mei să-mi anunţe condiţiile duelului". În antret, se izbi de Gainan pe care nu-l zărise, tresări şi strigă, supărat :

— Ei, la dracu ! Tu eşti, Gainan ? Cine-i la mine ?

Cu toată întunecimea, înţelese că Gainan ţopăie pe loc, după obiceiul lui.

— Acolo venit o coniţă... Aşteaptă !

Romaşov deschise uşa. Gazul din lampă se isprăvise de mult şi, înainte de a se stinge, flacăra se mai înteţea din cînd în cînd, apoi iar se lăsa în jos, sfîrîind şi fumegînd.

În lumina slabă, zări o siluetă de femeie care sta nemişcată pe pat.

— Şurocika ! zise Romaşov cu răsuflarea tăiată şi se apropie de pat cu băgare de seamă. Şurocika, dumneata eşti ?

— Mai încet... stai jos ! şopti ea repede. Stinge lumina !

El suflă în lampă. Sfioasa flacără albastră se mistui, iar în odaie se făcu deodată întuneric şi linişte. Se desluşea limpede tic-tacul puternic şi grăbit al deşteptătorului de pe masă, pe care nu-l auziseră pînă atunci.

Romaşov se aşeză lîngă Alexandra Petrovna, cu spatele încovoiat şi fără să se uite la ea. Un sentiment ciudat de frică şi de tulburare îi oprea bătăile inimii şi-l împiedica să vorbească.

— Ce-i alături, dincolo de peretele ăsta ? întrebă Şurocika. Se aude ce se întîmplă aici ?

— Nu, odaia-i goală... mobile vechi... proprietarul meu e tîmplar. Putem vorbi tare !

Totuşi, amîndoi urmară tot încet, iar şoapta aceasta întretăiată şi tainică, în bezna grea, trăda teama şi tulburarea lor.

Şedeau aproape lipiţi unul de altul. Lui Romaşov îi zvîcnea sîngele în tîmple, cu bătăi înăbuşite.

— De ce, de ce-ai făcut asta ? începu deodată încetişor Şurocika, dar cu pătimaşă imputare în glas, şi-i puse mîna pe genunchi.

Prin haine, Romaşov simţi căldura ei vie şi nervoasă ; răsuflă adînc şi închise ochii pe jumătate. Întunericul nu i se păru mai adînc, pe dinaintea lui însă plutiră cercuri negre, înconjurate de o lumină albastră, aidoma unor lacuri de basm.

— Adu-ţi aminte că doar te rugasem să te stăpîneşti în faţa lui. Nu, nu-ţi fac imputări... Nu i-ai căutat ceartă cu dinadinsul. Ştiu ! Dar în momentul cînd s-a trezit în dumneata fiara sălbatică, trebuia cel puţin să te gîndeşti la mine, fie numai o clipă, şi să te înfrînezi. Nu m-ai iubit niciodată !

— Te iubesc ! şopti Romaşov şi, cu degete tremurătoare, îi luă sfios mîna.

Şurocika şi-o trase abia după cîtva timp, încet, încet, ca şi cum i-ar fi părut rău şi s-ar fi temut să nu-l jignească.

— Da, ştiu că nici dumneata, nici el n-aţi rostit numele meu, dar cavalerismul vostru a fost zadarnic, fiindcă toată lumea bîrfeşte în oraş.

— Iartă-mă, nu mai eram stăpîn pe mine... mă orbea gelozia, rosti anevoie Romaşov.

Ea rîse scurt şi cu amară batjocură :

— Gelozia ? Crezi oare că, după încăierarea voastră, bărbatu-meu a fost atît de generos încît să renunţe la plăcerea de a-mi istorisi de unde veneai atunci la cerc ? Mi-a vorbit şi despre Nazanski.

— Iartă-mă ! repetă Romaşov. N-am făcut nimic rău acolo... iartă-mă !

Deodată, ea ridică glasul şi zise hotărît şi aspru :

— Ascultă, Gheorghi Alexeevici ! Fiecare clipă e preţioasă pentru mine... Şi aşa, te-am aşteptat aproape un ceas. De aceea, să vorbim scurt şi numai despre ce ne interesează : ...Ştii ce-i Volodea pentru mine ! Nu-l iubesc, dar mi-am înmormîntat într-însul o parte din suflet. Am mai multă ambi-

ție decît el ! A căzut de două ori la examenul de admitere la Academie, și am fost mai jignită și mai amărîtă decît el. Gîndul ăsta cu statul-major e pe de-a-ntregul al meu, numai al meu. L-am stimulat din răsputeri, l-am îmboldit, am învățat împreună cu el, i-am ațîțat mîndria și l-am îmbărbătat cînd se descuraja... Pe scurt, iată opera mea scumpă care mă privește mai mult decît crezi. Nu pot să-mi smulg din inimă gîndul ăsta. Orice-ar fi, va intra la Academie.

Romașov sta cu capul plecat și bărbia în palme. Deodată, Șurocika îi mîngîie încetișor părul. Cu tristă nedumerire, el întrebă :

— Și ce pot să fac ?

Ea-l îmbrățișă și-i trase cu duioșie capul pe pieptul ei. Nu purta corset. Tulburat, Romașov simți pe obraz apropierea trupului mlădios, cald, și voluptos.

Cînd vorbea, răsuflarea ei întretăiată îi atingea ușor părul.

— Îți adunci aminte... seara de la picnic ! Ți-am spus atunci tot adevărul ! Nu-l iubesc !... Dar gîndește și tu : trei ani, trei ani de speranțe, de visuri, de planuri și de muncă înversunată și nesuferită. Doar știi bine că urăsc de moarte lumea ofițerilor, atît de meschină și de ticăloasă. Vreau să fiu totdeauna bine îmbrăcată, frumoasă și elegantă, vreau considerație, putere, vreau ca toți să mi se închine ! Și, fără veste, izbucnește o ceartă nesăbuită la beție, un scandal între ofițeri și totul s-a sfîrșit, s-a spulberat ! O, dar e îngrozitor... N-am fost niciodată mamă, totuși îmi închipui sentimentele ei... Uite, am un copil iubit și alintat, în el mi-am pus toată nădejdea, toată grija, lacrimile și nopțile nedormite... și, pe neașteptate, o nerozie, o întîmplare cumplită și fatală : copilul meu se joacă la fereastră, dădaca privește în altă parte și el cade jos pe pietre. Da, dragul meu, numai cu nădejdea asta de mamă pot compara suferința și ura mea ! Dar nu te învinovățesc...

Romașov ședea îndoit, într-o poziție nepotrivită și se temea să n-o stingherească. Ar fi rămas însă bucuros ceasuri întregi astfel, fericit s-audă, într-o ciudată și înăbușitoare beție, bătăile grăbite și precise ale inimii ei micuțe.

— M-asculți ? întrebă ea, plecîndu-se spre el.

— Da... da... vorbește... Dacă-i cu putință, fac tot ce vrei...

— Nu, nu. Ascultă-mă pînă la capăt. Dacă-l ucizi sau dacă nu-i admis la examen — totul se va sfîrși ! Chiar în ziua cînd

voi afla, îl las și plec oriunde : la Petersburg, la Odesa, la Kiev... Să nu crezi că-i o frază de roman foileton. Nu vreau să te sperii cu efecte ieftine. Știu însă că-s tînără, deșteaptă și instruită. Nu-s frumoasă, dar voi ști să fiu mai atrăgătoare decît multe din frumusețile care, la balurile publice, primesc drept premii tăvi de alpaca sau deșteptătoare cu muzicuță. Îmi voi rîde de mine însămi, voi arde însă cel puțin o clipă ca un foc strălucitor de artificii.

Romașov se uita afară. Ochii lui, obișnuiți acum cu întunericul, deslușeau conturul nehotărît al ramei ferestrei.

— Nu vorbi așa... nu trebuie... mă doare ! făcu el mîhnit. Vrei să refuz mîine să mă bat, să-i cer scuze ? Asta vrei ?

Ea tăcu un timp. Deșteptătorul umplea cu tic-tacul său metalic și monoton tăcerea unghierelor întunecoase din odaie.

În sfîrșit, cu glas abia deslușit, șopti ca dusă pe gînduri :

— Știam bine c-ai să mi-o propui !

El ridică fruntea și, cu toate că ea-l ținea după gît cu brațul, se îndreptă din spate.

— Nu mă tem ! zise el tare, cu voce înăbușită.

— Nu, nu, nu, reluă ea într-o șoaptă rugătoare, fierbinte și grăbită, nu m-ai înțeles ! Vino mai aproape de mine, ca înainte... Vino !...

Își încolăci amîndouă brațele de gîtul lui și-i murmură, în timp ce părul subțire și răsuflarea caldă îi mîngîiau fața.

— Nu m-ai înțeles ! M-am gîndit la cu totul altceva... Dar mi-e rușine de tine. Ești atît de curat și de bun, că mă sfiesc să-ți vorbesc despre toate acestea. Eu fac prea multe socoteli... sînt așa de rea...

— Nu, spune tot ! Te iubesc !...

— Atunci, ascultă ! bolborosi ea... și Romașov mai mult îi ghici cuvintele decît le auzi. Dacă refuzi să te bați, cîtă rușine și suferință vor cădea asupra ta ! Nu, nu, nu asta voiam să-ți spun... O, Dumnezeule, nu vreau să te mint în clipa aceasta. Dragul meu, de mult le-am chibzuit și le-am cîntărit pe toate. Să presupunem că refuzi să te bați... Bărbatul meu e reabilitat ! Dar, înțelege-mă bine, într-un duel care se isprăvește cu împăcare rămîne totdeauna ceva... cum să spun...

hai să zicem îndoielnic ! Ceva care stîrneşte neînţelegeri şi dezamăgire... Mă-nţelegi ? întrebă ea cu tristă duioşie, sărutîndu-l sfioasă pe păr.

— Da, şi atunci ?

— În cazul ăsta-i aproape sigur că bărbatul meu n-ar mai fi lăsat să se prezinte la examen. Reputaţia unui ofiţer de stat-major nu trebuie să aibă nici cea mai mică pată. Dacă însă vă bateţi, duelul are în el ceva cu adevărat eroic, ceva puternic... Se iartă multe, foarte multe oamenilor care înfruntă cu demnitate un glonte. Mai tîrziu... după duel... vei putea să-i ceri scuze dacă vrei... dar asta-i treaba ta...

Strîns îmbrăţişaţi, obraz lîngă obraz, şi auzindu-şi răsuflarea, şuşoteau ca doi conspiratori. Romaşov simţea însă cum între ei se furişează ceva nevăzut, ceva tainic, murdar şi respingător, care-i îngheţa sufletul. Vru iar să se desprindă din braţele ei, dar ea nu-l lăsa. Căutînd să-şi ascundă nedesluşita enervare, el îi zise rece :

— Pentru Dumnezeu, fii mai limpede, îţi făgăduiesc orice.

Atunci ea începu să-i vorbească stăruitor, chiar lîngă gură, iar cuvintele ei parcă erau sărutări grăbite şi tremurătoare :

— Trebuie neapărat ca mîine să vă bateţi. Dar nici unul să nu fie rănit... O, înţelege, înţelege-mă... şi nu mă osîndi. Sînt cea dintîi care disprefuiesc fricoşii. Sînt femeie. Fă-o însă pentru mine, Gheorghi. Nu, nu mă întreba nimic, soţul meu ştie ! Am pus la cale tot, tot...

Trăgîndu-şi hotărît capul, Romaşov izbuti să se desfacă din braţele ei atît de moi şi de puternice. Se ridică de pe pat şi zise cu tărie :

— Bine, fie şi aşa... Primesc !

Se sculă şi ea. Pe întuneric, Romaşov ghicea, fără să vadă, simţea după mişcările ei că-şi îndreaptă părul în grabă.

— Pleci ? întrebă el.

— Adio ! oftă ea slab. Sărută-mă pentru cea din urmă oară...

Inima lui tresări de milă şi de iubire. Dibuind cu mîinile prin umbră, îi găsi capul şi-i sărută ochii şi obrajii scăldaţi în lacrimi calde, tăcute şi se înduioşă tulburat.

— Iubita mea... nu plînge... Saşa... iubita mea... repeta el, plin de compătimire şi de dragoste.

Deodată, ea-i înlănţui gîtul cu braţele, se lipi toată de el cu patimă şi, fără să-şi desprindă buzele fierbinţi de gura lui, şopti întretăiat, tremurînd :

— Nu pot să te părăsesc aşa... N-o să ne mai vedem... să nu ne mai temem de nimic... O vreau, o vreau. Măcar o singură dată... să gustăm fericirea... Iubitul meu, vino lîngă mine, vino...

Un vîrtej puternic îi luă cu sine, împreună cu toată odaia şi lumea întreagă, iar amîndoi fură cuprinşi de un delir arzător şi dumnezeiesc. O clipă, în mijlocul pernei albe, Romaşov zări ca-n basme ochii Şurocikăi strălucind de o fericire deplină, şi-şi lipi cu lăcomie gura de buzele ei...

— Pot să te însoţesc ? întrebă el, ieşind cu Şurocika în uşa ce da în curte.

— Nu, pentru numele lui Dumnezeu, nu trebuie, iubitule !... Să nu faci asta ! Şi aşa, nu ştiu cît am rămas la tine. Cît e ceasul ?

— Nu ştiu, n-am ceas... Nu-mi dau seama !

Ea întîrzia să plece şi sta în picioare, rezemată de uşă. Pămîntul şi frunzele umpleau văzduhul cu mireasma uscată şi ameţitoare a nopţii călduroase de vară. Era întuneric, totuşi, ca şi odinioară în dumbravă, Romaşov vedea cum obrazul Şurocikăi răspîndeşte o ciudată lumină albă, ca faţa unei statui de marmură.

— Haide, adio, iubitul meu ! zise ea cu glas obosit. Adio...

Se sărutară, dar buzele-i erau acuma reci şi străine. Cu mers grăbit, se îndreptă spre poartă şi se mistui în bezna adîncă...

Romaşov rămase în prag şi ascultă cum scîrţîie portiţa şi cum se pierd în depărtare paşii ei uşori. Atunci se întoarse în odaie.

O puternică, dar plăcută oboseală îl copleşi deodată. Doborît de somn, abia apucă să se dezbrace... Adormi numaidecît în mirosul uşor şi voluptos pe care l răspîndea perna, mirosul părului Şurocikăi, al parfumului şi al trupului ei tînăr.

XXIII

Garnizoana L...
2 iunie 18...

RAPORT
Căpitanul Ditz din Regimentul de Infanterie N...
către
Domnul comandant al Regimentului

Am onoarea să vă raportez că duelul dintre locotenentul Nikolaev şi sublocotenentul Romaşov a avut loc astăzi, 2 iunie, conform condiţiilor care v-au fost aduse la cunoştinţă ieri, 1 iunie. Adversarii s-au întîlnit la ora şase fără cinci minute dimineaţa, în dumbrava „Dubecinaia", situată la trei verste şi jumătate de oraş.

Duelul, inclusiv timpul folosit pentru darea semnalelor, a ţinut un minut şi zece secunde. Locurile au fost trase la sorţi. La comanda „înainte", amîndoi adversarii au înaintat unul spre celălalt. Glontele locotenentului Nikolaev l-a atins pe sublocotenentul Romaşov în partea superioară dreaptă a abdomenului. Pentru a trage, locotenentul Nikolaev s-a oprit şi a rămas pe loc în aceeaşi poziţie, aşteptînd focul de răspuns al adversarului. După scurgerea jumătăţii de minut stabilită pentru tragerea-ripostă, s-a constatat că sublocotenentul Romaşov nu era în stare să răspundă adversarului. În consecinţă, martorii sublocotenentului Romaşov au propus ca duelul să fie socotit sfîrşit, ceea ce s-a admis cu consimţămîntul general. În timp ce era transportat la trăsură, sublocotenentul Romaşov a intrat în comă şi a decedat după şapte minute, în urma unei hemoragii interne.

Martorii locotenentului Nikolaev au fost locotenentul Vasin şi cu mine, iar ai sublocotenentului Romaşov, locotenenţii Bek-Agamalov şi Vetkin. Cu consimţămîntul tuturor, conducerea duelului îmi fusese încredinţată mie. Anexez certificatul medicului-adjunct Znoiko, asesor de colegiu.

Căpitan Ditz.

OLESIA

Traducere de
ION MIHAIL

I

PĂDURARUL IARMOLA — SERVITO-rul, bucătarul şi tovarăşul meu de vînătoare — a intrat în odaie încovoiat sub povara legăturii de lemne, a trîntit cu zgomot sarcina pe podea şi a început să-şi sufle în degetele îngheţate.

— Afară-i un viscol năprasnic, conaşule, a zis el, aşezîndu-se pe vine în faţa sobei. Trebuie să înteţim focul. Daţi-mi nişte chibrituri.

— Prin urmare, mîine n-o să putem merge după iepuri, nu-i aşa ?

— Aşa-i... n-o să putem merge... N-auziţi ce viforniţă e ? Pe-o vreme ca asta iepurele stă pitit în culcuş şi nu mişcă nici atîtica... N-o să daţi de nici o urmă.

Soarta mă aruncase pentru şase luni într-un sătuc uitat de lume din gubernia Volîn, de la marginea Polesiei, şi vînătoarea era singura mea îndeletnicire şi plăcere. Mărturisesc că atunci cînd mi s-a propus de la serviciu să mă duc la ţară,

nu credeam că mă voi plictisi chiar atît de cumplit. Mă și bucuram că plec. „Polesie, văgăună, viață în sînul naturii, mă gîndeam, stînd în vagon, moravuri simple, firi primitive, oameni noi pentru mine, cu obiceiuri ciudate, cu un grai al lor... și, fără îndoială, cu o mulțime de legende poetice, cu o mulțime de datini și de cîntece !“ Iar eu pe-atunci (dacă tot am pornit-o pe panta mărturisirilor, hai să spun totul) apucasem să public într-un ziar mărunt o istorioară cu două omoruri și o sinucidere și știam din teorie că un scriitor trebuie să cunoască îndeaproape viața poporului.

Dar, fie că țăranii din Perebrod erau din cale-afară de posaci, fie că eu nu mă pricepeam să mi-i apropii, relațiile mele cu ei se mărgineau numai la atît : cînd mă vedeau, își scoteau de departe căciulile, iar cînd ajungeau în dreptul meu, mormăiau posomorîți : „*Gai bug*“, ceea ce însemna : „*Pomogai bog*“ [1]. Dacă încercam să intru în vorbă cu ei, mă priveau mirați, nu voiau să înțeleagă nici cele mai simple întrebări și dădeau mereu să-mi sărute mîna — un vechi obicei, rămășiță de pe vremea cînd erau iobagi la polonezi.

Cărțile aduse cu mine le-am citit foarte repede, așa că, împins de plictiseală, am încercat — la început fără pic de chef — să leg cunoștință cu intelectualii din partea locului : preotul catolic, care locuia la vreo cincisprezece verste, „pan organistul“ de pe lîngă el, uriadnicul și contabilul de la o moșie vecină, fost subofițer — dar fără rezultat.

Atunci m-am apucat să-i doftoricesc pe sătenii din Perebrod. Adusesem cu mine ulei de ricin, creolină, acid boric și iod. Însă, în afară de faptul că aveam cunoștințe medicale foarte reduse, m-am ciocnit și de totala imposibilitate de a pune vreun diagnostic, fiindcă simptomele bolii erau aceleași la toți pacienții mei : „mă dor foalele“, și „nu pot să bag nimic în mine — nici mîncare, nici băutură“.

Într-o zi, a venit, de pildă, o babă. După ce și-a șters stînjenită nasul cu arătătorul de la mîna dreaptă, a scos din sîn două ouă, dezgolindu-și o clipă cafeniul pielii, și le-a pus pe masă. Apoi a dat să-mi sărute mîna, în timp ce eu mă străduiam s-o conving, ascunzîndu-mi mîinile : „Lasă, băbuțo... nu sînt popă... nu mi se cuvine... Ce te doare ?

---

[1] Doamne-ajută.

— Mă dor foalele, conaşule, din — ca să zic aşa — străfundul lor şi nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

— Şi te ţine de mult ?

— Păi, ştiu şi eu ? mi-a răspuns ea tot cu o întrebare. Mă arde, mă arde-ntr-una. Nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

Oricît m-am zbătut, nu am izbutit să aflu ceva mai temeinic despre boala ei.

— Nu vă frămîntaţi, m-a sfătuit într-o zi contabilul, adică fostul subofiţer. Aştia se vindecă singuri. Le trece ca la căţei. Eu unul, de pildă, nu folosesc cu ei decît un singur leac — amoniacul. Vine un ţăran la mine : „Ce ai ?“ „Sînt bolnav“... Îi vîr de îndată sub nas sticla de amoniac. „Miroase ici !“ El miroase... „Trage, trage pe nări!“ El mai miroase o dată... „Ţi-e mai bine ?“ „Parcă, aşa, niţel...“ „Ei, acum du-te cu Dumnezeu!“

Şi-apoi mă scîrbea şi obiceiul cu sărutatul mîinilor (ba cîte unii cădeau şi în genunchi, dînd să-mi pupe cizmele). Nu era o pornire a inimii lor recunoscătoare, ci numai deprinderea respingătoare, căpătată de-a lungul veacurilor de robie şi asuprire. Mă minunam cînd îi vedeam pe contabil şi uriadnic cu cîtă neclintită îngîmfare îşi vîrau labele roşii şi mari sub nasul ţăranilor, pentru pupat...

Pînă la urmă nu-mi mai rămăsese decît vînătoarea. Dar pe la sfîrşitul lunii ianuarie, vremea s-a stricat atît de rău, încît nu am putut să mă mai bucur nici de ea. Ziua sufla un vînt năprasnic, şi în timpul nopţii zăpada se acoperea cu o pojghiţă de gheaţă pe care iepurele alerga fără să lase urme. Zăvorît în casă, ascultam vuietul viscolului şi mă plictiseam de moarte. Aşa că m-am dedat cu nesaţ plăcerii nevinovate de a-l învăţa carte pe Iarmola, pădurarul.

Lecţiile au început într-un chip destul de neobişnuit. Într-o zi, pe cînd scriam o scrisoare, am simţit că stă cineva în spatele meu : m-am întors şi l-am văzut pe pădurar, care se apropiase de mine ca totdeauna, călcînd fără zgomot cu opincile lui moi.

— Ce vrei, Iarmola ? l-am întrebat.

— Păi, mă minunez cînd văd cum scrieţi. Ehe, de-aş putea şi eu... E, nu, nu chiar aşa ca domnia-voastră, a urmat el

în grabă, fîstîcit, văzînd că zîmbesc. Măcar numele de-aș putea să-l aștern pe hîrtie...

— Ce nevoie ai tu de așa ceva ? l-am întrebat eu, mirat... (Trebuie să spun că Iarmola era cel mai sărac și mai leneș țăran din satul Perebrod. Simbria și ce mai scotea din gospodăria lui se duceau pe băutură. Boi mai pricăjiți decît ai lui nu găseai la nimeni altul prin împrejurimi. Oricum, eram convins că unul ca el n-avea ce face cu știința de carte.) Așa că l-am mai întrebat o dată cu îndoială : Ce nevoie ai tu să-ți scrii numele ?

— Păi, să vedeți cum stă treaba, conașule, a răspuns el neobișnuit de domol. La noi în sat nu știe nimeni carte. Cînd e să se iscălească vreo hîrtie, sau are careva fo pricină pe la voloste, ori altceva, nici unul nu se pricepe. Starostele pune el ștampila, da' habar n-are ce scrie pe ea. Așa c-ar fi bine pentru toți dacă ar putea măcar unul să iscălească.

Nu știu de ce, însă m-a mișcat rîvna aceasta a lui în folosul intereselor obștești ale satului, rîvna acestui braconier înrăit, vagabond fără griji, de a cărui părere obștea satului nu s-ar fi gîndit vreodată să țină seama, și i-am propus să-i dau eu lecții. Ei bine, nici nu vă puteți închipui ce trudă a fost să-l învăț să citească și să scrie cu înțeles. Iarmola, care cunoștea fără greș fiecare cărare din pădurea lui, aproape fiece copac, care se orienta ziua și noaptea în orice loc și deosebea după urme lupii, iepurii și vulpile din împrejurimi, nu izbutea în nici un chip să înțeleagă, pentru ce, de pildă, literele „m“ și „a“ alcătuiesc laolaltă „ma“. De obicei, cînd îi puneam o astfel de problemă, se chinuia, gîndindu-se vreo zece minute sau chiar mai mult, iar obrazul lui oacheș și uscățiv, cu ochi negri, adînciți în orbite, aproape înecat în barba neagră și aspră și în mustățile-i stufoase, vădea o încordare mintală de neînchipuit.

— Hai, Iarmola, spune „ma“. Doar atît, „ma“, stăruiam eu. Nu te uita la hîrtie, ci la mine. Așa. Acum zi : „ma“...

Iarmola ofta adînc, punea pe masă rigla cu care-i arătam literele și zicea trist, dar hotărît :

— Nu... nu pot...

— Cum nu poți ? Doar e atît de ușor ! Spune numai atît : „ma“, așa cum zic eu.

— Nu... nu pot, conaşule... am uitat...

Toate încercările, străduinţele şi pildele mele se ciocneau de această nemaipomenită lipsă de înţelegere. Dar dorinţa lui de a învăţa carte nu slăbea de loc.

— Numai atîta vreau, să-mi pot scrie numele, se ruga el, sfios. Altceva nu-mi trebuie. Numai numele — Iarmola Poprujuk, atîta. Pînă la urmă, am renunţat la ideea de-al învăţa să-şi pună mintea la bătaie şi am început să-i arăt cum să facă să semneze mecanic. Spre marea mea mirare, metoda aceasta s-a dovedit a fi cea mai potrivită pentru înţelegerea lui, fiindcă, pe la sfîrşitul lunii a doua, aproape izbutisem să-l aduc pînă acolo, încît să-şi aştearnă pe hîrtie numele de familie. În ceea ce priveşte numele de botez, pentru a-i uşura sarcina, am hotărît amîndoi să renunţăm la el.

Seara, după ce făcea focul în sobe, aştepta cu nerăbdare să-l chem.

— Hai, treci la învăţătură, îi spuneam eu.

Atunci, el se apropia de masă cu un umăr înainte, se sprijinea cu coatele de ea, lua condeiul între degetele lui negre, ţepene şi noduroase, şi mă întreba, ridicîndu-şi sprîncenele :

— Să scriu ?

— Dă-i drumul ?

Scria cu destulă siguranţă prima literă, „P“, care la noi se numea : „doi pari cu o stinghie deasupra“, apoi se uita la mine întrebător :

— Zi-i înainte ! Ce, ai uitat ?

— Am uitat... răspundea el înciudat, clătinînd din cap.

— Măi, măi, măi, cine-mi eşti ! Pune roata.

— Aha ! Roata, că bine ziceţi ! Acu ştiu !... se înviora el, şi desena cu zel un cerc alungit în sus, care aducea foarte mult cu Marea Caspică. După ce isprăvea munca aceasta, îşi admira cîtva timp în tăcere opera, privind-o printre gene şi aplecîndu-şi capul cînd spre dreapta, cînd spre stînga.

— De ce te-ai oprit ? Mai departe.

— Numai să-mi trag suflarea, conaşule... Acuşi. Stătea vreo două minute pe gînduri, apoi întreba cu sfială : La fel ca şi cea dintîi ?

— La fel ! Zi-i !

Așa am ajuns încetul cu încetul la ultima literă — „K“ (semnul tare îl lăsasem deoparte), care era numită la noi „un băț frînt la mijloc, sprijinit de altul, drept“.

— Ce ziceți, conașule ? Dac-aș mai învăța așa ca la vreo cinci-șase luni, aș ști bine de tot ? Hai ? mă întreba el uneori, după ce-și scria lecția și o privea cu drag și mîndrie. Ce ziceți ?

II

IARMOLA, CHINCIT ÎN FAȚA SOBEI,

scormonea tăciunii, iar eu mă plimbam de la un colț la altul al odăii. Din cele douăsprezece camere ale uriașului conac ocupam una singură — fostul salon. Celelalte erau încuiate, și în ele mucegăiau vechea mobilă tapisată, nemișcată și solemnă, niște obiecte stranii de bronz și cîteva portrete din secolul al XVIII-lea.

Afară, vîntul urla ca un diavol bătrîn, gol și rebegit. În urletul lui se împleteau gemete, schelălăit și un rîs sălbatic. Spre seară, viscolul se înteția. Parcă arunca cineva cu furie în geamuri mănunchiuri de zăpadă măruntă și uscată, iar pădurea din apropiere scîrțîia și vuia ca o amenințare ascunsă și surdă.

Vîntul se strecura prin odăile pustii, cînta jalnic prin coșurile sobelor, și casa veche, dărăpănată, crăpată și pe jumătate dărîmată se însufleția deodată de sunete ciudate, pe care le ascultam, fără să vreau, cu neliniște. A oftat oare cineva în sala cea albă ? Un oftat adînc, întretăiat, plin de tristețe. Parcă undeva, departe, scîndurile uscate și putrede ale dușumelelor scîrțîie sub niște pași grei și străini... Apoi mi se năzărea că lîngă odaia mea, pe coridor, cineva apăsa cu fereală, dar stăruitor, clanța unei uși, iar apoi, cuprins de o furie năprasnică, pornea să alerge prin toată casa, zgîlțîind cu turbare obloanele și ușile, sau, vîrît într-un coș, scîncea nespus de jalnic, monoton și fără de oprire, ba subțiindu-și glasul pînă la un scheunat vrednic de milă, ba îngroșîndu-l pînă la urletul unei fiare. Uneori, Dumnezeu știe cum, oaspetele acesta înfricoșător năvălea și în odaia mea, prelingîndu-se ca un fior rece de-a

lungul şirei spinării şi clătinînd flacăra lămpii, care abia mai pîlpîia sub abajurul de hîrtie verde, ars în partea de sus.

M-a cuprins o neliniște ciudată, neînțeleasă. Mă vedeam în noaptea neagră şi viforoasă de iarnă, singur, într-o casă şubredă, în mijlocul unui sat pierdut între păduri şi troiene, la sute de verste de oraş, de societate, de rîsul femeilor, de vorba omenească... Şi mă bătea gîndul că noaptea asta cumplită va dura ani, zeci de ani, va dăinui pînă la moartea mea, că viscolul de afară va urla mereu ca acum, că lampa va pîlpîi la fel de palid sub sărăcăciosul abajur verde, că eu voi măsura odaia în lung şi-n lat, cuprins de aceeaşi neliniște, iar lîngă sobă va şedea mereu, ca astăzi, tăcutul Iarmola, cufundat în gîndurile lui, fiinţa aceasta ciudată, străină, căreia nu-i pasă de nimic pe lumea asta : nici de ai lui, cei de-acasă, care nu au ce mînca, nici de urletul vîntului, nici de tristeţea mea nedefinită, care-mi rodea sufletul.

Pe neaşteptate, o dorinţă nestăpînită m-a îndemnat să tulbur tăcerea apăsătoare măcar cu ceva care să semene a glas omenesc şi l-am întrebat :

— De ce o sufla vîntul astăzi atît de tare, Iarmola ?

— Vîntul ? a răspuns el, ridicînd alene capul. Conaşul chiar nu ştie ?

— Chiar ! De unde să ştiu ?

— Chiar nu ştiţi ? s-a înviorat el, deodată. Păi să vă spun eu, a urmat pădurarul cu un glas plin de taină. Să vă spun eu : ori s-a născut o cotoroanţă, ori chefuieşte necuratul.

— La voi, cotoroanţă înseamnă vrăjitoare, nu-i aşa ?

— Chiar aşa, chiar aşa... vrăjitoare.

Abia aşteptam să văd ce urmează. Îmi spuneam : „Poate că acum o să izbutesc să storc de la el vreo poveste mai deosebită cu vrăjitori, comori ascunse-n pămînt şi cu vîrcolaci."

— Pe la voi, pe-aici, prin Polesie, sînt vrăjitoare ? l-am întrebat eu.

— Ce ştiu eu !... Poate c-or fi, a răspuns Iarmola cu nepăsarea lui de totdeauna, aplecîndu-se din nou spre sobă. Zic bătrînii cum că ar fi fost cîndva... Da' poate că nu-i adevărat...

Eram dezamăgit. Îl ştiam pe Iarmola zgîrcit la vorbă, aşa că pierdusem speranţa să mai scot de la el ceva în legătură cu lucrurile acestea interesante. Dar, spre mirarea mea, a început să povestească pe neaşteptate, domol, parcă vorbind cu soba care duduia, nu cu mine.

— A fost și la noi o cotoroanță, să tot fie fo cinci ani de atunci, da' flăcăii au alungat-o din sat.

— Și unde au alungat-o ?

— Unde !... În pădure, unde altundeva ? I-au dărîmat și cocioaba, ca să nu rămînă nimic din cuibul ei afurist... Pe ea au scos-o la marginea satului și i-au ars cîteva după ceafă.

— Și de ce s-au purtat așa cu ea ?

— Păi, se ținea numai de rele. Se certa cu toți, făcea tot felul de farmece, vrăjea grînele... Într-o zi, a cerut de la o muiere tînără un zlot (15 copeici). Aia zice : „N-am zlot, lasă-mă în pace !“ „Bine, zice ea, o să ții minte că nu mi-ai dat un zlot...“ Și ce credeți, conașule ? Din ziua aia, copilul muierii a-nceput să bolească, și a bolit ce-a bolit, pîn-a murit. Atunci au alungat-o flăcăii, sări-i-ar ochii...

— Și vrăjitoarea asta unde-i acum ? l-am descusut eu mai departe.

— Vrăjitoarea ? a repetat Iarmola încet și tărăgănat întrebarea, după cum avea obiceiul. Păi, de unde să știu eu ?

— N-a rămas prin sat vreun neam de-al ei ?

— Nu, că nu era de prin partea locului, ci dintre ruși ori țigani... Eram încă băiețandru cînd a venit la noi în sat. Avea și-o fetiță cu ea — c-o fi fost fie-sa, c-o fi fost vreo nepoată, nu știu... pe amîndouă le-au alungat...

— Și acum nu se mai duce nimeni pe la ea, să-i ghicească sau să-i dea vreo buruiană de leac ?

— Ba muierile se mai duc, a răspuns Iarmola cu dispreț.

— Aha ! Atunci se știe totuși unde locuiește ?

— Eu habar n-am... Zic oamenii c-ar sta pe undeva pe lîngă Smîrcul Dracului... Știți, mlaștina de dincolo de drumul către Irinovka. În mlaștina aia s-a aciuat, arde-o-ar focul.

„La nici zece verste de casa mea locuiește o vrăjitoare, o vrăjitoare adevărată, vie, din Polesie !“ Gîndul acesta m-a pus pe jar.

— Ia ascultă, Iarmola, cum aș face s-o văd și eu pe vrăjitoarea asta ?

— Ptiu ! a scuipat el cu indignare. Ceva mai bun n-aveți de făcut ?

— Bun sau nu, eu o să mă duc la ea. De cum s-o încălzi puțin, pornesc. Mă călăuzești, nu-i așa ?

Ultimele mele cuvinte l-au uimit atît de mult, încît a sărit în picioare.

— Eu ? a strigat el cu indignare. Pentru nimic în lume ! Orice mi s-ar întîmpla, acolo nu merg.

— Lasă prostiile, o să mergi.

— Nu, conașule, nu merg... Nici în ruptul capului nu merg... Să fac eu una ca asta ? a strigat el iar, cuprins de un nou val de indignare. Eu... la cuibul cotoroanței ? Fereasca-mă Dumnezeu ! Nici pe dumneavoastră nu vă sfătuiesc, conașule.

— Cum vrei... Dar eu tot o să mă duc. Sînt tare curios s-o văd.

— N-aveți ce vedea, mormăi Iarmola, trîntind cu năduf ușița de la sobă.

Peste o oră, după ce a strîns samovarul, și-a băut ceaiul în tinda întunecoasă și se pregătea să se ducă acasă, l-am întrebat :

— Cum o cheamă pe vrăjitoare ?

El a răspuns, aspru și posomorît :

— Manuiliha.

Deși nu-și dăduse niciodată sentimentele în vileag, părea că se legase mult de mine, din pricina patimii noastre comune pentru vînătoare, a felului meu simplu de a mă purta cu el, a ajutorului pe care-l dădeam din cînd în cînd familiei sale veșnic flămînde, și mai ales fiindcă eram singurul om pe lume care nu-l dojenea pentru beție, dojană ce nu putea s-o sufere. De aceea, hotărîrea mea de a o cunoaște pe vrăjitoare îl mîhnise foarte mult, dar își arătă nemulțumirea numai printr-un fornăit zgomotos și printr-o lovitură puternică de picior, pe care o trase cîinelui său, Reabcik, cînd ieși în capul scării. Animalul sări într-o parte, schelălăi înfiorător, dar porni numaidecît după stăpînul lui urlînd într-una.

III

DUPĂ VREO TREI ZILE, VREMEA S-A mai încălzit. Într-o dimineață, foarte devreme, Iarmola a intrat în odaia mea, zicînd într-o doară :

— Trebuie să curățim puștile, conașule.

— De ce ? l-am întrebat eu, întinzîndu-mă sub plapumă.

— Azi-noapte au umblat iepuri cu nemiluita. Sînt urme multe. Nu vreţi să mergem la vînătoare ?

Iarmola ardea de nerăbdare să pornească-n pădure, dar se prefăcea nepăsător, ca să nu-şi arate patima de vînătoare. Într-adevăr, în antreu se şi afla puşca lui cu o singură ţeavă, căreia nu-i scăpase nici o becaţină, cu toate că închizătorul era împodobit cu cîteva petice de cositor, aplicate acolo unde rugina şi gazele de la praful de puşcă mîncaseră fierul.

Abia am intrat în pădure, că am şi dat de urmele unui iepure : două urme alăturate în faţă şi alte două în spate, una după alta. Iepurele ajunsese la drum, alergase vreo două sute de stînjeni, apoi făcuse un salt uriaş către un pîlc de pini tineri.

— Acum să-l împresurăm, a zis Iarmola. Cum oboseşte, se culcă jos. Dumneavoastră, conaşule, duceţi-vă — o clipă căzu pe gînduri, încotro să mă-ndrepte după semnele cunoscute numai de el... — Dumneavoastră duceţi-vă pînă la cîrciuma cea veche, iar eu îi ies înainte dinspre Zamlîn. De cum l-o stîrni cîinele, vă vestesc cu chiote.

Şi a pierit numaidecît, de parcă l-ar fi înghiţit tufişurile dese şi mărunte. Am ascultat atent. Nici un zgomot nu-i trăda pasul de braconier, nici o crenguţă nu trosnea sub picioarele lui încălţate cu opinci făcute din coajă de tei.

Am mers fără grabă pînă la cîrciuma cea veche — o clădire părăsită şi dărîmată — şi m-am oprit la marginea pădurii, sub un pin înalt, cu trunchiul drept şi golaş. Domnea o linişte desăvîrşită, cum n-o găseşti decît în pădure, iarna, într-o zi fără vînt. Găteala bogată de zăpadă, agăţată de crengi, le apleca în jos, dîndu-le un aer sărbătoresc şi rece. Din cînd în cînd, cîte o crenguţă plăpîndă se rupea din creştetul vreunui copac şi o auzeai deslușit cum atinge în cădere alte crengi, cu un trosnet uşor. În soare, zăpada scînteia trandafirie, iar în umbră, părea albastră. Cuprins de farmecul acestei tăceri solemne şi îngheţate, mi se părea că simt cum se scurge timpul încet şi lin...

Deodată, departe, în desiş, a răsunat lătratul lui Reabcik, lătratul caracteristic al cîinelui în urmărirea vînatului : subţire, nervos, aproape un scheunat. Apoi, numaidecît, am auzit şi glasul lui Iarmola, care-şi îndemna, aprig, animalul : „*U-bî-i ! U-bî-i !*“ Prima silabă, într-un falset ascuţit, iar a doua cu o

notă sacadată de bas (abia mult mai tîrziu am aflat că strigătul acesta al vînătorilor din Polesie provine de la verbul „a ucide“ [1]).

Judecînd după lătrat, mi se părea că Reabcik goneşte animalul în stînga mea şi am străbătut în goană o poieniţă, ca să tai drumul prăzii. Dar n-am apucat să fac nici douăzeci de paşi, că un iepure cenuşiu, uriaş a sărit de după un ciot, din cîteva salturi mari, cu urechile lui lungi lăsate pe spate, a trecut drumul parcă fără grabă şi a pierit printre pinii cei tineri. În urma lui, a ţîşnit din desiş Reabcik, care, văzîndu-mă, a dat de vreo două ori din coadă, a hăpăit cîteva guri de zăpadă şi a pornit din nou în urmărirea iepurelui.

Apoi a apărut din desiş şi Iarmola, fără cel mai mic zgomot, ca-ntotdeauna.

— Păi, de ce nu i-aţi tăiat drumul, conaşule ? a strigat el, plescăind dojenitor din limbă.

— Era prea departe... Peste două sute de paşi.

Văzîndu-mi stînjeneala, Iarmola s-a mai îmblînzit.

— Nu face nimic... Nu ne scapă el. Duceţi-vă pe drumul spre Irinovka, o să iasă el acolo.

N-am apucat bine pe drumul arătat că am şi auzit iar cîinele urmărind iepurele pe undeva, pe-aproape. Întărîtat, am pornit în goană cu puşca-n cumpănă, prin tufişurile dese, rupînd crengile, fără să iau în seamă loviturile lor destul de puternice. Am fugit cam mult şi începusem să gîfîi, cînd lătratul s-a curmat pe neaşteptate. Mi-am încetinit fuga. Aveam impresia că dacă voi merge drept înainte, mă voi întîlni cu pădurarul pe drumul spre Irinovka. Însă mi-am dat curînd seama că în timp ce alergam, ocolind tufişurile şi cioturile, fără să mă gîndesc de loc la drum, mă rătăcisem şi am început să strig, dar n-am primit nici un răspuns.

Mergeam tot înainte, fără nici un gînd. Pădurea se rărea treptat şi terenul presărat cu muşuroaie cobora în pantă. Urma pe care piciorul meu o lăsa în zăpadă se întuneca repede şi se umplea cu apă. Adesea intram pînă la genunchi în apă, iar acum eram silit să sar de pe un muşuroi pe altul, înfundîndu-mi picioarele în muşchiul cafeniu şi des, aşternut pe ele ca un covor moale.

---

[1] În ruseşte — *ubivati*.

Curînd, tufărișul s-a terminat. În fața mea a apărut o baltă mare și rotundă, acoperită cu omăt. De sub vălul alb se vedea numai din loc în loc cîte un petic de pămînt. La capătul celălalt al mlaștinii, printre copaci, se zăreau zidurile albe ale unei case. „Pesemne că aici locuiește pădurarul din Irinovka, mi-am zis eu. Ar trebui să mă duc la el, să-l întreb de drum."

Dar nu era chiar atît de ușor să ajungi pînă la casă. Pe fiece clipă mă scufundam tot mai mult în mlaștină. Cizmele mi se umpluseră de apă, plescăiau la fiecare pas și de grele ce erau aproape că nu le mai puteam duce.

În sfîrșit, am izbutit să străbat mlaștina, am urcat un dîmb și de acolo am putut să cercetez în voie căsuța. La drept vorbind, nici măcar nu era căsuță, ci o biată cocioabă cocoțată pe piloni, probabil ca să fie ferită de apele primăverii, care inundă de obicei întreaga pădure de la Irinovka. Cocioaba se lăsase cu timpul într-o rînă, ca o ființă jalnică și beteagă. Cele cîteva geamuri lipsă de la ferestre erau înlocuite cu cîrpe murdare, care ieșeau în afară.

Am apăsat pe clanță și am deschis ușa. Înăuntru era un întuneric de nepătruns și ochii mei obișnuiți cu albul zăpezii nu vedeau decît niște cercuri violete. Multă vreme nici nu mi-am putut da seama dacă în odaie se afla cineva.

— Hei, oameni buni, e careva acasă? am întrebat eu cu glas tare.

Lîngă sobă s-a auzit un foșnet. M-am apropiat și am zărit o babă care ședea pe jos, în fața unui morman de pene de găină. Lua cîte o pană, îi smulgea fulgii și-i punea într-un coș, apoi zvîrlea codițele pe podea.

„Să știi că-i Manuiliha, vrăjitoarea din Irinovka", mi-am zis, după ce m-am uitat mai cu luare-aminte la ea. Avea toate trăsăturile unei cotoroanțe, așa cum o zugrăvesc poeziile populare: obrajii slabi și scofîlciți, bărbia ascuțită și lungă aproape că se întîlnea cu nasul care-i atîrna în jos, gura fără dinți se mișca neobosită, de parcă ar fi mestecat ceva. Ochii spălăciți, odinioară albaștri, acum reci, rotunzi și bulbucați, cu gene roșii foarte scurte, te priveau ca ochii unei păsări sinistre și nemaivăzute.

— Bună ziua, băbuțo! i-am spus cît am putut de prietenos. Nu te cheamă cumva Manuiliha?

Mai întîi, în pieptul bătrînei a clocotit și a hîrîit ceva, apoi din gura ei fără dinți au izbucnit niște sunete ciudate, care

semănau ba cu croncănitul înăbuşit al unei ciori bătrîne, ba se transformau într-un şuierat :

— Pe vremuri, poate că oamenii buni îmi ziceau şi Manuiliha... Acum ştiu numai să mă batjocorească. Ce treabă ai cu mine ? a mormăit ea, morocănoasă, văzîndu-şi mai departe de treabă.

— M-am rătăcit, mătuşico, n-ai cumva puţin lapte ?

— N-am, mi-a tăiat ea vorba, mînioasă. Prin pădure umblă mulţi de-alde tine... Nu poţi să le dai la toţi de băut şi de mîncat...

— Văd că nu prea eşti bucuroasă de oaspeţi.

— Aşa-i, nu prea-s bucuroasă. Nu ţinem merinde pentru de-alde voi. De eşti ostenit, stai şi te hodineşte, nu te-alungă nimeni. Ştii zicătoarea : „Hai la noi la taifas, să ascultaţi dangătul de sărbătoare, că la masă o să venim noi la voi.“ Asta-i...

După vorbă, mi-am dat numaidecît seama că bătrîna se trăgea de pe alte meleaguri. Pe aici, oamenilor nu le plăcea vorba tăioasă, presărată cu vorbe de duh, cu care se făleşte locuitorul cel meşter la snoave de prin părţile de miazănoapte. Între timp, fără să se oprească o clipă din lucru, bătrîna bombănea ceva, dar din ce în ce mai încet şi mai nedesluşit. Înţelegeam doar unele cuvinte răzleţe : „Îmi vine cu «tuşa Manuiliha»... Da' cine-i el, nimeni nu ştie... Am o groază de ani în spinare... Şi tot trăncăneşte ca o gaiţă...“

Am ascultat-o tăcut o vreme, şi, la gîndul neaşteptat că femeia era nebună, m-a cuprins un sentiment de teamă amestecat cu dezgust.

Totuşi, apucasem să mă uit bine în jurul meu. Cea mai mare parte a încăperii era ocupată de o sobă uriaşă, cu tencuiala coşcovită. În colţul dinspre răsărit nu se aflau icoane. Pe pereţi, în locul obişnuitelor poze cu vînători cu mustăţi verzi şi cîini violeţi, şi al portretelor unor generali cu totul necunoscuţi, atîrnau legături de iarbă uscată, de rădăcini zbîrcite şi vase de bucătărie. N-am văzut nici o bufniţă şi nici un cotoi negru, în schimb, doi grauri graşi şi pestriţi se uitau de pe sobă la mine, uimiţi şi temători.

— Bunicuţo, am întrebat eu mai aspru, dar măcar un pic de apă s-o putea bea la dumneata ?

— E colo, în cofă, a răspuns ea, făcînd un semn cu capul.

Apa avea un gust de rugină de baltă. După ce i-am mulţumit (fapt care a lăsat-o nepăsătoare), am întrebat-o cum aş putea ajunge la drum.

Baba a ridicat deodată capul, m-a privit ţintă cu ochii ei reci ca de pasăre şi a murmurat grăbită :

— Du-te, du-te... vezi-ţi, flăcăule, de drumul tău. N-ai ce căuta aici. Oaspetele e bun la sărbătoare... Du-te, taică, du-te...

Într-adevăr, nu mai aveam altceva de făcut decît să plec. Dar mi-a venit pe neaşteptate gîndul să încerc ultimul mijloc, ca s-o mai îmbunez puţin pe bătrîna asta plină de toane. Am scos din buzunar un sfert de rublă de argint şi i-am întins-o. Nu greşisem. Cînd a văzut banii, bătrîna s-a mişcat şi, deschizîndu-şi ochii şi mai larg, şi-a întins după monedă degetele noduroase, încbircite şi tremurătoare.

— Nu, tuşă Manuiliha, degeaba nu ţi-o dau, am zădărît-o eu, ascunzînd moneda. Să-mi ghiceşti întîi.

Pe faţa cafenie şi smochinită a vrăjitoarei a apărut o strîmbătură de nemulţumire. Părea că şovăie, uitîndu-se nehotărîtă la pumnul meu, în care ţineam banul. Însă lăcomia a învins.

— Ei bine, să mergem, a murmurat ea, sculîndu-se greoi de pe jos. Acum, drăguţul babei, nu mai ghicesc la nimeni... Am uitat... Am îmbătrînit, nu mai văd. Numai ţie o să-ţi mai ghicesc.

S-a apropiat de masă, ţinîndu-se de perete şi cutremurîndu-şi la fiecare pas trupul gîrbovit, a scos o pereche de cărţi cafenii, ferfeniţite de vreme, le-a amestecat şi mi le-a întins.

— Taie-le... Taie-le cu stînga... de la inimă...

După ce a scuipat în degete, a început să dea în cărţi. Cînd cădeau pe masă, plescăiau de parcă ar fi fost făcute din aluat. Le aşeză în formă de stea cu opt colţuri, şi după ce-o puse şi pe ultima peste rigă, îşi întinse mîna spre mine.

— Dăruieşte-mă, boierule... O să fii fericit, o să fii bogat... zise ea cu glas cîntat de cerşetoare, cu un puternic accent ţigănesc.

I-am pus în mînă moneda pregătită, pe care a vîrît-o în gură cu repeziciune de maimuţă.

— Îţi cade dar mare la drum lung, a început ea, rostind repede cuvintele cu care se vedea că era deprinsă. Te întîlneşti cu o damă de tobă şi-auzi vorbe bune într-o casă de vază. Curînd îţi vine veste neaşteptată de la un bărbat de cruce.

Mai cad niscaiva griji şi-apoi bani, da' nu prea mulţi. Faci o beţie cu o droaie de oameni... Nu-i prea cine ştie ce petrecere, da' tot beţie se cheamă că e. Trăieşti mult şi dacă nu mori la şaizeci şi şapte de ani, atunci...

Deodată a tăcut, ridicîndu-şi capul, ca şi cum ar fi ascultat ceva. Am ascultat şi eu atent. Cînta un glas de femeie, proaspăt, plin şi puternic, apropiindu-se de casă. Am recunoscut vorbele unui duios cîntec ucrainean :

Cine oare, floarea oare
Ramul îl îndoaie ?
Cine oare, visul oare
Capul mi-l împoaie ?

— Hai, du-te acuşi, du-te, şoimule, spuse bătrîna, îngrijorată, prinzînd deodată viaţă şi îndepărtîndu-mă cu mîna de lîngă masă. N-ai ce căta în case străine. Vezi-ţi de drumul tău.

Ba chiar m-a prins de mînecă şi m-a tras spre uşă, pe faţă cu o nelinişte de fiară.

La doi paşi de casă, glasul a amuţit pe neaşteptate. S-a auzit izbitura clanţei, uşa s-a deschis cu putere şi în prag a apărut o fată înaltă. Rîdea. Îşi ţinea grijulie cu amîndouă mîinile poala şorţului vărgat, din care se iţeau trei capete mici de cintezoi, cu gît roşu, cu ochişori negri, strălucitori.

— Vezi, bunicuţo ? Iar s-au luat după mine, a strigat ea, rîzînd tare. Uite cît îs de caraghioşi... Sînt morţi de foame. Şi, ca un făcut, tocmai astăzi n-am avut pîine...

Dar cînd m-a zărit, a tăcut deodată, s-a îmbujorat şi, încruntîndu-şi nemulţumită sprîncenele subţiri şi negre, s-a uitat iscoditoare spre bătrînă.

— Ia, un boier s-a abătut pe la noi... Întreabă de drum, a lămurit-o aceasta. Ei, taică, s-a întors ea spre mine cu un aer hotărît, te-ai odihnit destul. Ai băut apă, ai tăifăsuit, e vremea să pleci. Tu nu eşti de teapa noastră...

— Ia ascultă, frumoaso, m-am întors eu spre fată. Arată-mi, te rog, cum să ajung pe drumul spre Irinovka, altfel nu mai ies în vecii vecilor din mlaştina voastră.

Pesemne că blîndeţea şi ruga pe care am pus-o în glas au înduplecat-o pe fată, fiindcă a aşezat cu grijă pe sobă cintezoii din poală, a aruncat pe laviţă bundiţa pe care şi-o scosese şi a ieşit din casă, fără să spună o vorbă.

Am urmat-o.

— Toate păsările astea sînt domesticite ? am întrebat-o eu, cînd am ajuns-o din urmă.

— Da, a răspuns ea tăios, fără să-mi arunce măcar o privire. Şi acum uită-te colo, a zis dînsa, oprindu-se lîngă gard. Vezi cărarea aceea dintre pini ? Vezi ?

— Văd.

— Mergi pe ea, tot înainte. Cînd ajungi la un ciot de stejar, cotești la stînga, apoi o ţii tot drept înainte, prin pădure, pînă dai de drumul spre Irinovka.

În timp ce-mi arăta drumul cu braţul drept întins înainte, am rămas fără să vreau cu ochii la ea. Nu semăna de loc cu fetele de prin partea locului, care se purtau cu basmale legate dizgraţios peste bărbie şi pînă peste ochi, mai toate cu aceeaşi expresie speriată pe chip. Fata aceasta străină era oachèşe, înaltă, de vreo douăzeci-douăzeci şi cinci de ani, cu trupul zvelt şi mlădiu. Cămaşa albă, largă îi învăluia armonios pieptul tînăr şi sănătos. După ce vedeai o dată frumuseţea ei ciudată n-o mai puteai uita, şi chiar dacă te-ai fi obişnuit cu ea ar fi fost greu s-o descrii. Ochii ei mari, luminoşi, de culoare închisă, cu sprîncene subţiri, arcuite, care-i dădeau o nuanţă de şiretenie, autoritate şi naivitate totodată, erau fermecători. După cum fermecător era trandafiriul mat al pielii şi arcuirea voluntară a buzelor, cea de jos puţin mai plină, ieşind în afară cu un aer hotărît şi capricios.

— Nu vă e frică să staţi singure în pustietatea asta ? am întrebat-o eu, oprindu-mă lîngă gard.

A dat nepăsătoare din umăr.

— De ce să ne fie frică ? Lupii nu vin pînă la noi.

— Parcă numai de lupi e vorba... S-ar putea să nu mai puteţi ieşi de aici din pricina troienelor, sau să vă ia foc casa... Şi cîte nu se mai pot întîmpla. Sînteţi singure şi n-ar avea cine să vă ajute la nevoie.

— Slavă Domnului că n-ar avea, a răspuns ea cu un gest de dispreţ. Ar fi mai bine dacă ne-ar lăsa în pace, pe bunica şi pe mine, că...

— Ce ?

— Dacă ştii prea multe, îmbătrîneşti iute. Dar dumneata cine eşti ? a urmat ea, neliniştită.

Mi-am dat seama că bătrîna şi fata aceasta frumoasă se tem de oameni şi m-am grăbit s-o liniştesc.

— Să nu-ţi fie frică. Nu sînt nici uriadnic, nici zapciu. Într-un cuvînt, nu-s nici un fel de autoritate.

— Adevărat ?

— Pe cuvîntul meu de cinste. Zău că sînt un om cu totul străin de locurile acestea. Am venit în regiune doar pentru cîteva luni şi plec. Dacă vrei, nu spun la nimeni că am fost pe aici şi că v-am văzut. Mă crezi ?

Obrazul fetei se mai luminä puţin.

— De, poate că nu minţi. Ai auzit mai dinainte de noi, ori ai trecut pe-aici din întîmplare?

— Nu ştiu nici eu ce să zic. Am auzit eu ceva despre voi şi voiam chiar să vă calc pragul într-o bună zi, dar astăzi am ajuns aici întîmplător... M-am rătăcit... Spune, pentru ce vă temeţi de oameni ? Ce rău vă fac ?

S-a uitat la mine cu o privire cercetătoare, plină de neîncredere, dar aveam conştiinţa curată şi am privit-o în ochi, fără să clipesc. Atunci a început să vorbească tot mai aprins :

— Pătimim destul de pe urma lor... Cu oamenii simpli ne mai înţelegem noi, dar cu stăpînirea... Vine uriadnicul — dă-i, vine zapciul — dă-i. Şi înainte de a lua, o mai şi ocărăsc pe bunica : eşti o vrăjitoare, o diavoliţă, o ocnaşă... Ce să mai zic !

— Dar de tine nu se leagă ? am întrebat-o eu neprevăzător.

Şi-a clătinat capul de jos în sus, cu un aer de siguranţă trufaşă, iar în ochii ei închişi pe jumătate a licărit o luminiţă ameninţatoare.

— Nu se leagă... O dată a încercat unul din ăia care măsoară pămîntul... I se făcuse de mîngîiere, vezi Doamne ! Da' cred că nici pînă azi nu mi-a uitat mîngîierile.

Din cuvintele acestea batjocoritoare, dar mîndre în felul lor, se desprindea atîta independenţă dîrză, încît m-am gîndit fără să vreau : „N-ai crescut tu degeaba într-o pădure din Polesie, şi chiar că-i primejdios să glumească omul cu tine".

— Ce, noi ne legăm de careva ? a urmat ea cu o încredere din ce în ce mai mare. N-avem nevoie de oameni. Mă duc doar o dată pe an în tîrguşor să cumpăr săpun şi sare... Mai iau şi ceai pentru bunicuţa, că-i place ceaiul. Altfel n-am avea nevoie de nimeni !

— Văd că nici tu, nici bunica ta nu prea iubiţi oamenii... Dar eu aş putea să mai trec pe la voi ?

Fata a rîs, şi chipul ei frumos s-a schimbat pe neaşteptate. Din asprimea dinainte nu rămăsese nici o urmă. Pe obrazul

care s-a luminat deodată s-a așternut o expresie sfioasă, copilărească.

— Păi, ce să faci la noi ? Bunica și cu mine sîntem oameni plictisitori. Dar dacă ești cu adevărat om de treabă, poți să mai treci. Aș vrea doar să te rog... Dacă mai vii pe aici, să nu mai iei pușca...

— Ți-e frică ?

— Mie ? De ce să-mi fie frică ? Nu mi-e frică de nimic, și în glasul ei răsună din nou încrederea în propriile-i forțe. Da' nu-mi place. De ce să omori păsărelele și iepurii ? Nu fac rău nimănui, vor să trăiască, așa ca și noi. Mi-s dragi, sînt mici și prostuți... Și-acum, cu bine, a încheiat ea, grăbită. Nu știu cum îți spune... Mi-e teamă să nu mă ocărască bunica.

A pornit în fugă spre casă, cu capul înclinat, ținîndu-și cu mîna părul despletit de vînt.

— Stai, stai puțin ! am strigat-o eu. Cum te cheamă ? Să facem cunoștință cum trebuie.

S-a oprit o clipă și s-a întors spre mine.

— Mă cheamă Aliona... Ori cum se zice pe-aci — Olesia.

Mi-am luat pușca la umăr și am pornit în direcția indicată de ea. Cînd am ajuns pe un dîmb de unde se așternea o cărare îngustă de pădure, am întors capul. Fusta roșie a Olesiei, înfoiată de vînt, se mai vedea încă pe treptele căsuței, ca o pată strălucitoare pe albul zăpezii.

Peste o oră a venit și pădurarul. Scump la vorbă ca de obicei, nu m-a întrebat cum și unde m-am rătăcit. A spus doar parcă în treacăt :

— Am dus iepurele la bucătărie... Îl frigem sau vreți să-l trimiteți cuiva ?

— Știi unde am fost astăzi, Iarmola ? l-am întrebat eu, închipuindu-mi cît de mirat va fi cînd va afla.

— Cum să nu știu, a mormăit el, grosolan. Ați fost la vrăjitoare...

— Cum ai aflat ?

— Păi, cum să nu aflu ? Cînd am văzut că nu răspundeți, am luat-o pe urmele dumneavoastră... Ehe, boierule ! a adăugat el, înciudat și dojenitor. N-ar trebui să vă țineți de treburi d-astea... E păcat !

IV

ÎN ANUL ACELA, PRIMĂVARA A ÎNceput devreme şi pe neaşteptate, ca totdeauna în Polesie. Pe uliţele satelor au pornit să gîlgîie pîrîiaşe cafenii, scînteietoare, spumegînd furioase în jurul bolovanilor din cale şi ducînd repede cu ele aşchii şi pene de gîscă. În băltoacele uriaşe se oglindea cerul albastru, pe care pluteau, rostogolindu-se, nori albi şi rotunzi. Streşinile au pornit să cînte. Vrăbiile gureşe, adunate în stoluri pe sălciile de lîngă drum, ciripeau asurzitor. Pretutindeni se simţea clocotul voios şi nestăpînit al vieţii.

Zăpada se topise. Doar prin vîlcele şi prin crînguri umbroase mai rămăseseră cîteva petice murdare, mîncate de apă. De sub omăt apăruse pămîntul gol, umed şi cald, odihnit peste iarnă, plin de sevă proaspătă şi de dorul unui nou rod bogat. Peste ogoarele negre unduia un abur uşor, umplînd văzduhul cu mireasma pămîntului dezgheţat, mireasma aceea proaspătă, pătrunzătoare, îmbătătoare a primăverii, pe care chiar şi în oraş o recunoşti din sute de alte mirosuri. Mi se părea că o dată cu mirosul acesta mi se strecoară în suflet şi tristeţea primăverii, tristeţe dulce şi gingaşă, plină de aşteptări şi presimţiri nelămurite, o tristeţe poetică, ce te face să vezi frumoase toate femeile şi care e totdeauna amestecată cu o uşoară părere de rău pentru primăverile din trecut. Treptat, nopţile se încălzeau. În bezna lor adîncă şi umedă se simţea truda creatoare şi nevăzută a naturii.

În zilele acestea de primăvară, chipul Olesiei nu-mi ieşea din minte. Cînd eram singur, îmi plăcea să mă întind în pat, să strîng tare pleoapele, ca să-mi adun mai bine gîndurile şi să chem mereu în faţa ochilor chipul ei cînd aspru, cînd viclean, cu zîmbetul luminos şi gingaş, trupul ei tineresc, crescut în libertatea bătrînei păduri, tot atît de zvelt şi de viguros ca brazii cei tineri, glasul ei proaspăt, cîteodată neaşteptat de adînc şi de catifelat... „În toate mişcările, în toate vorbele ei se simte o nuanţă de noblеţe, îmi ziceam (desigur în sensul cel mai bun al acestui cuvînt destul de banal), un fel de cumpătare plină de graţie înnăscută..." Mă atrăgeau la Olesia şi o oarecare aureolă de mister din jurul ei, şi renumele de vrăjitoare, şi viaţa în desiş, în mijlocul mlaştinii, dar, mai ales,

încrederea plină de mîndrie în propriile sale forțe, pe care o întrezărisem din puținele ei cuvinte.

Așadar, nu-i de mirare că atunci cînd cărările pădurii s-au mai zbicit nițel, am și pornit spre căsuța dărăpănată. Gîndindu-mă că poate va fi nevoie s-o potolesc puțin pe bătrîna cea ursuză, am luat cu mine o jumătate de funt de ceai și cîteva bucăți de zahăr.

Le-am găsit acasă pe amîndouă. Bătrîna trebăluia pe lîngă soba în care ardea un foc viu, iar Olesia torcea in, stînd pe o bancă foarte înaltă. Cînd am intrat și am izbit ușa, ea s-a întors, firul i s-a rupt în mînă și fusul i s-a rostogolit pe jos.

Bătrîna s-a uitat cîtva timp supărată, cu luare-aminte la mine, ferindu-și cu palma de dogoarea sobei fața zbîrcită.

— Bună ziua, bunicuțo ! am spus eu cu glas tare, plin de voie bună. Văd că nu mă recunoști ? Ți-aduci aminte cînd am trecut pe la tine acum vreo lună și te-am rugat să-mi arăți drumul ? Ba mi-ai și ghicit.

— Nu-mi aduc aminte, maică, a bombănit bătrîna, clătinînd nemulțumită din cap. Nu-mi aduc aminte. Și nu înțeleg ce cauți tu la noi ? Ce ai tu de vorbit cu oameni de felul nostru ? Sîntem oameni simpli, prizăriți.. Ce treabă ai cu noi ? Pădurea e mare, e loc destul... Așa că...

Buimăcit de primirea ei dușmănoasă, m-am pierdut cu firea și mă simțeam ca omul care nu știe ce să facă — să ia grosolănia drept glumă, sau să se supere, să întoarcă spatele și să plece fără să mai spună o vorbă. M-am uitat la Olesia, fără să vreau, cu un aer descumpănit. Ea a zîmbit ușor, cu bunăvoință, s-a sculat de la furca de tors și s-a apropiat de bătrînă.

— Nu-ți fie frică, bunico, a zis ea, împăciuitoare. Nu e om rău. N-o să ne facă nimic. Șezi, te rog, m-a poftit fata, arătîndu-mi lavița dintr-un colț al odăii, fără să mai țină seama de bombănelile bătrînei.

Încurajat de bunăvoința ei, m-am hotărît să folosesc argumentul hotărîtor.

— Dar rea mai ești, mătușă... Cum îți calcă cineva pragul, începi să ocărăști. Și eu, care îți aduceam un dar, am zis, scoțînd pachețelele din tolbă.

Bătrîna s-a uitat repede la ele, dar în aceeași clipă și-a întors capul spre sobă.

— N-am trebuință de darurile tale, a mormăit ea, scormonind îndîrjită tăciunii din sobă. Îi cunosc eu pe oaspeții ăștia.

Întîi ţi se vîră-n suflet, şi-apoi... Dar ce ai acolo ? m-a întrebat în cele din urmă.

I-am dat numaidecît ceaiul şi zahărul, ceea ce a îmbunat-o şi, cu toată că bombănea mereu, duşmănia de mai înainte pierise.

Olesia a început iar să toarcă şi eu m-am aşezat lîngă dînsa pe o băncuţă scundă, scurtă şi foarte şubredă. Cu mîna stîngă fata răsucea repede fuiorul alb şi moale ca mătasea, iar în dreapta i se învîrtea, cu un zumzet uşor, fusul ; ea ba-i dădea drumul să alunece domol pînă aproape de pămînt, ba-l prindea cu îndemînare, silindu-l cu o mişcare iute a degetelor să se-nvîrtească din nou. Făcea cu o mare iuţeală treaba aceasta atît de simplă la prima vedere, dar care cere în realitate o mare deprindere şi iscusinţă, moştenită de veacuri. Mă uitam fără să vreau la mîinile ei : din pricina muncii erau aspre şi negricioase, dar destul de mici şi cu o formă atît de frumoasă că i-ar fi invidiat-o multe fete din familiile înstărite.

— Atunci nu mi-ai spus că bunica ţi-a dat în cărţi, a zis Olesia, şi cînd a văzut că întorc cu teamă privirile spre bătrînă a adăugat : Lasă, nu-i nimic, e cam tare de ureche şi n-aude. Numai vocea mea o desluşeşte bine.

— Da, mi-a dat în cărţi. Dar de ce mă-ntrebi ?

— Aşa, într-o doară... Dar dumneata crezi ? m-a întrebat ea, aruncîndu-mi o privire cu coada ochiului.

— Ce să cred ? Ce mi-a spus bunica ta, sau în ghicit în general ?

— Aşa, în general...

— Cum să-ţi spun ? De fapt, nu cred, dar mai ştii ? Se zice că se întîmplă uneori... Chiar şi prin cărţi scrie. Însă în ce mi-a spus bunica ta nu cred de loc. Aşa ghiceşte orice muiere de la ţară.

Olesia a zîmbit.

— Da, e drept că acum ghiceşte prost. A îmbătrînit şi-i mai e şi tare frică. Ce ţi-au arătat cărţile ?

— Nimic deosebit. Am şi uitat. Ce arată de obicei : drum lung, damă de cruce... Nu-mi mai aduc aminte.

— Da, da ! Acum ghiceşte prost. Din pricina bătrîneţii a uitat şi multe cuvinte. Şi se mai şi teme. Numai cînd vede bani se hotărăşte să ghicească.

— De ce se teme ?

— De bună seamă de stăpînire... Uriadnicul vine și-o amenință mereu : „Te bag la gherlă cît ai zice peşte. Ai aflat cum sînt pedepsite de lege vrăjitoarele de teapa voastră ? Cu deportarea la muncă silnică pe viață, pe insula Sokolinîi“. Ce zici ? Minte ori nu ?

— Nu minte. E adevărat că ghicitul se pedepsește, dar nu chiar atît de aspru. Tu știi să ghicești, Olesia ?

Fata a tăcut o clipă, încurcată, însă numai o clipă.

— Știu... Numai că eu nu ghicesc pentru bani, a adăugat apoi repede.

— Vrei să-mi dai și mie în cărți ?

— Nu vreau, a răspuns ea încet, dar hotărît, clătinînd din cap.

— De ce ? Dacă nu acum, altă dată... Nu știu de ce mi se pare că tu-mi vei spune adevărul.

— Nu, n-o să-ți ghicesc. Pentru nimic în lume.

— Nu-i frumos din partea ta. Ar trebui s-o faci de dragul cunoștinței noastre... De ce nu vrei ?

— Fiindcă am dat o dată în cărți pentru dumneata fără să știi și a doua oară nu se poate...

— Nu se poate ? De ce ? Nu înțeleg.

— Nu, nu, nu se poate... Nu se poate, a repetat ea cu o teamă superstițioasă. Nu trebuie să pui soarta la încercare de două ori... Nu se cuvine... Soarta trage cu urechea, stă la pîndă... Nu-i place să se lase iscodită. De aceea toate ghicitoarele sînt nefericite.

Am vrut să-i răspund cu o glumă, dar am șovăit. Prea era convinsă de ceea ce spunea. Cînd amintise de soartă, chiar se uitase cu o teamă stranie spre ușă și, fără să vreau, am întors și eu capul în aceeași direcție.

— Dacă nu vrei să-mi ghicești, spune-mi cel puțin ce ai văzut atunci, am rugat-o eu.

Olesia și-a aruncat pe neașteptate fusul și și-a așezat mîna pe mîna mea.

— Nu... Mai bine nu, a zis ea, privindu-mă cu ochi rugători ca de copil. Te rog să nu-mi ceri asta... Ți-a căzut rău... Mai bine să nu-mi ceri...

Totuși, am stăruit. Nu puteam să-mi dau seama dacă refuzul și vorbele ei nelămurite cu privire la soartă erau numai tertipurile unei ghicitoare încercate sau dacă credea într-ade-

văr în ceea ce spunea. În orice caz, nu mă simţeam la largul meu, ba chiar eram aproape înfricoşat.

— Bine, să-ţi spun, s-a învoit ea în cele din urmă. Dar, să nu te superi dacă n-o să-ţi placă. Iată ce ţi-a căzut : eşti un om bun, dar slab. Bunătatea dumitale nu-i firească, nu-i pornită din inimă. Nu eşti stăpîn pe cuvîntul dumitale. Îţi place să te arăţi mai tare decît ceilalţi, dar cu ori fără vrerea dumitale te supui lor. Îţi place băutura şi... dacă-i să spun, apoi spun tot... tare-ţi plac şi femeile şi din pricina lor o să ai multe necazuri în viaţă... Banii nu-i preţuieşti şi nu ştii să-i strîngi. N-o să fi bogat niciodată... Să spun mai departe ?

— Spune, spune ! Spune tot !

— A mai căzut că n-o să-ţi fie viaţa prea veselă. Pe nimeni n-o să îndrăgeşti din toată inima, fiindcă ai o inimă rece şi leneşă. Iar celor ce te-or iubi o să le pricinuieşti multă durere. N-o să te însori niciodată. Mori burlac. Bucurii mari în viaţă n-o să ai, ci doar mult urît şi multe greutăţi... O să vină o zi cînd o să vrei să-ţi iei şi viaţa, aşa ai să fii de încurcat... Dar n-ai să-ndrăzneşti s-o faci şi o să te supui soartei... O să înduri sărăcie mare, da' spre sfîrşitul vieţii o să ţi se schimbe destinul cu totul pe neaşteptate, datorită morţii unui om apropiat. Însă toate astea o să se întîmple după mulţi ani. În schimb, în anul ăsta... Nu ştiu cînd anume, cărţile spun că foarte curînd... poate chiar luna asta...

— Ce o să se întîmple în anul ăsta ? am întrebat-o eu, cînd am văzut ca tace.

— Mi-e frică să spun mai departe. Îţi cade o mare dragoste de la o damă de cruce. Nu pot să-mi dau seama dacă-i măritată ori nu. Ştiu doar că are părul întunecat...

Am aruncat fără să vreau o privire asupra părului ei.

— De ce te uiţi la mine ? a întrebat Olesia, înroşindu-se deodată. Îmi simţise privirea, cu o înţelegere pe care o au doar unele femei. Da, cam ca al meu, a urmat ea, îndreptîndu-şi părul cu o mişcare obişnuită şi înroşindu-se şi mai tare.

— Spui că o mare dragoste de la o damă de cruce ? am întrebat-o eu, glumeţ.

— Nu rîde, nu trebuie să rîzi, a zis ea, serioasă, aproape porumcitoare. Nu spun decît adevărul.

— Bine, n-o să mai rîd. Şi mai departe ?

— Mai departe... O să fie tare rău de dama asta de cruce, aşa-i cade, mai rău ca moartea. Din pricina dumitale o să

îndure o rușine mare. O rușine care nu se uită niciodată... și tristețe multă... Da' dumitale nu-ți cade nimic rău din pricina ei.

— Ia spune, Olesia, dar dacă te-au înșelat cărțile ? De ce i-aș aduce atîtea necazuri damei de cruce ? Sînt un om liniștit, modest, și tu spui de mine atîtea lucruri îngrozitoare.

— Asta nu mai știu. De altfel, n-a căzut că dumneata o să-i aduci necazuri cu voia dumitale, dinadins, ci doar că nenorocirea o să se întîmple din pricina dumitale... Cînd or să mi se-mplinească vorbele, o să-ți amintești de mine.

— Și toate astea ți le-au spus cărțile ?

Mi-a răspuns abia după cîteva clipe de tăcere, evaziv și parcă împotriva vrerii ei :

— Și cărțile... Da' și fără ele aflu multe, de pildă, după obrazul omului. Dacă-i e scris cuiva să moară curînd de o moarte năprasnică, văd asta de îndată pe fața lui. Nici nu trebuie să stau de vorbă cu el.

— Și ce vezi ?

— Nu știu nici eu. Mă apucă deodată groaza, ca și cum ar zace mort dinaintea mea. Întreab-o pe bunica, o să-ți spună că-i adevărat. Acum doi ani, Trofim, morarul, s-a spînzurat în hambarul lui. Eu îl întîlnisem cu două zile înainte și-i spusesem de îndată bunicii : „Ai să vezi, bunicuțo, că în cîteva zile Trofim o să moară de o moarte năprasnică. Și-așa a fost. De cîșlegi, trece pe la noi hoțul de cai, Iașka, și o roagă pe bunica să-i ghicească. Ea s-apucă să-i dea în cărți și el o-ntreabă în glumă : „Spune, băbuțo, de ce moarte am să mor !“ și rîde. Da' eu, cînd m-am uitat la el, am încremenit. Ședea acolo cu un obraz fără viață, verde. Își ținea ochii închiși, și buzele îi erau negre. După o săptămînă, am auzit că l-au prins țăranii furînd cai... L-au bătut toată noaptea... Oamenii sînt răi pe-aici, pe la noi, nu știu ce-i mila... I-au bătut cuie-n tălpi, i-au rupt coastele cu parii, și spre dimineață și-a dat duhul.

— Și pentru ce nu i-ai spus că-l pîndește nenorocirea ?

— De ce să-i fi spus ? îmi întoarse vorba Olesia. De ce ți-e scris nu scapi. Degeaba i-aș fi amărît omului cele din urmă zile... Și-apoi, nici mie nu-mi place că văd asta, m-apucă scîrba de mine... Da' ce să fac ? Așa-s eu făcută. Cînd era mai tînără, și bunica presimțea moartea, ca și mama și mama bunicii... Asta ne e în sînge.

Nu mai torcea. Stătea nemișcată, cu capul plecat, cu mîinile în poală. În ochii ei ficși, cu pupilele mărite, se vedeau un fel de groază și de supunere în fața puterii supranaturale hărăzite sufletului ei de a pătrunde tainele destinului.

V

ÎN TIMPUL ACESTA, BĂTRÎNA ÎNTINsese pe masă un ștergar curat, cu marginile brodate, și pusese pe el o strachină din care ieșeau aburi.

— Hai la masă, Olesia, și-a chemat ea nepoata, iar după un minut de șovăială, a adăugat, întorcîndu-se spre mine: Poate mănînci și dumneata cu noi, domnule? Poftim la masă... Numai că n-avem bucate prea de soi. Supă nu gătim, ci doar fiertură din crupe de cîmp.

N-aș putea spune că mă invita cu prea mare stăruință și tocmai voiam s-o refuz, cînd Olesia m-a rugat și ea cu atîta simplitate prietenoasă să poftesc la masă și cu un zîmbet atît de îmbietor, încît am primit fără să vreau. Mi-a umplut chiar ea o farfurie cu fiertură de hrișcă cu slănină, ceapă, cartofi și carne de găină, o mîncare foarte gustoasă și hrănitoare. Cînd s-au așezat la masă, nici bunica, nici nepoata nu și-au făcut cruce. În vreme ce mîncam, le cercetam mereu pe ascuns fiindcă sînt încredințat că în nici o altă împrejurare nu poți să afli mai bine felul de a fi al omului ca în timpul mesei. Bătrîna înghițea lacom și cu grabă, plescăia tare și-și îndesa în gură bucăți atît de uriașe de pîine, încît obrajii ei scofîlciți se umflau tot mestecînd fără istov. Fata, în schimb avea un fel de cumpătare înnăscută chiar și în felul de a mînca.

La un ceas după cină, mi-am luat rămas bun de la stăpînele căsuței părăginite.

— Vrei să te conduc puțin? mi-a propus Olesia.

— Asta ce-o mai fi?! a bombănit bătrîna, supărată. Nu poți să mai stai locului, sfîrlează?!..

Dar Olesia şi-a pus pe cap basmaua roşie de caşmir şi a dat fuga la bunica ei, pe care a îmbrăţişat-o şi a sărutat-o zgomotos, zicînd :

— Bunicuţo, draga mea, scumpa mea, iubita mea... Într-o clipă mă-ntorc.

— Bine, bine, neastîmpărato, a zis bătrîna, îndepărtînd-o uşor cu mîna. Să nu ne judeci rău, domnule, e tare prostuţă.

După ce am străbătut o cărare îngustă, am ajuns la drumul din pădure, negru de noroi, cu multe urme de copite şi roţi de căruţă, pline de apă, în care se oglindea pojarul asfinţitului. Mergeam pe marginea drumului acoperit cu frunzele cafenii din anul trecut, care nu apucaseră încă se se usuce după ce se topise zăpada. Pe alocuri, din frunzele galbene şi moarte îşi ridicau căpşoarele clopoţeii liliachii — primele flori din Polesie.

— Aş vrea foarte mult să te-ntreb ceva, Olesia, dar mi-e teamă să nu te superi... E adevărat ce se spune de bunica ta că ar fi... Nu ştiu cum să spun mai bine...

— Că e vrăjitoare ? m-a ajutat fata, liniştită, să-mi termin gîndul.

— Nu... nu vrăjitoare... am urmat eu, încurcat. Sau, hai să-i zicem vrăjitoare... Fără îndoială că nu poţi să astupi gura lumii. Poate că se pricepe numai la ierburi de leac şi descîntece... Dar dacă te supără, poţi să nu-mi răspunzi.

— Ba nu, ce-ar putea să mă supere ? E într-adevăr vrăjitoare. Numai că de cînd a îmbătrînit nu mai poate să facă ce făcea înainte.

— Şi ce făcea ? am întrebat-o eu, curios.

— Tot felul de lucruri. Vindeca bolile, îţi lua durerea de gîlci, îl descînta pe cel muşcat de cîine turbat ori de şarpe, descoperea comori... Şi cîte şi mai cîte.

— Ştii ceva, Olesia ? Te rog să mă ierţi, dar eu nu cred în toate astea. Hai, spune drept, că nu suflu o vorbă nimănui : Nu-i aşa că toate astea sînt doar prefăcătorii pentru prostirea oamenilor ?

Ea a dat nepăsătoare din umeri.

— Crede ce vrei. Nici vorbă că nu-i mare lucru să prosteşti o muiere de la ţară, dar pe dumneata nu te-aş minţi.

— Prin urmare, tu crezi cu tărie în puterea ei de vrăjitoare ?

— Cum să nu cred ? În neamul nostru, toţi fac farmece... Şi eu fac multe...

— Olesia, draga mea... Dacă ai şti cît de tare mă interesează toate astea. Mi-arăţi şi mie ?

— Da, dacă vrei, s-a învoit ea numaidecît. Vrei chiar acuşi?

— Dacă se poate, chiar acum.

— Şi n-o să-ţi fie frică ?

— Prostii. Poate că noaptea mi-ar fi frică, dar acum e încă lumină.

— Bine. Dă-mi mîna.

M-am supus. Mi-a suflecat repede mîneca de la palton, mi-a desfăcut butonul de la manşetă, apoi a scos din buzunar un cuţit nu prea mare, cam de-o şchioapă pe care-l purta într-o teacă de piele.

— Ce-ai de gînd ? am întrebat-o eu, cuprins deodată de nelinişte.

— O să vezi numaidecît... Doar ai spus că n-o să-ţi fie frică.

Mîna ei a schiţat pe neaşteptate o mişcare abia întrezărită, şi în braţ, ceva mai sus de locul unde se ia pulsul, am simţit atingerea înfiorătoare a tăişului. În aceeaşi clipă, sîngele a ţîşnit pe toată întinderea tăieturii, s-a prelins pe braţ şi a început să cadă jos în picături dese. M-am stăpînit cu greu să nu ţip şi cred că am pălit.

— Nu te teme, din asta nu mori, a zis Olesia, zîmbind cu o uşoară batjocură.

Mi-a apucat braţul mai sus de rană, a strîns tare, şi-a aplecat faţa spre tăietură şi a început să şoptească repede ceva, atît de aproape că-i simţeam pe piele respiraţia fierbinte. Cînd a ridicat capul şi şi-a desfăcut degetele de pe braţ, în locul rănii nu se mai vedea decît o urmă roşie.

— Ce zici ? Ţi-ajunge ? a întrebat ea cu un zîmbet şiret, băgîndu-şi cuţitul în buzunar. Mai vrei şi altceva ?

— Nici vorbă. Numai dacă s-ar putea, să nu fie tot atît de înfricoşător şi, te rog, fără vărsare de sînge.

— Ce să-ţi mai arăt ? a întrebat ea, îngîndurată. Bine. Mergi înaintea mea pe drum... Dar bagă de seamă, să nu-ntorci capul.

— Dar n-o să fie nimic de groază ? am întrebat-o eu, străduindu-mă să maschez cu un zîmbet nepăsător teama unei surprize neplăcute.

— Nu, nu... Fleacuri... Hai, porneşte.

Am luat-o înainte, foarte curios de ce se va întîmpla, simţind în spatele meu privirea încordată a Olesiei. Dar după ce am mers vreo douăzeci de paşi, m-am poticnit deodată pe loc neted şi am căzut cît eram de lung.

— Mergi înainte, mergi înainte ! mi-a strigat Olesia. Nu întoarce capul ! Nu-i nimic, o să-ţi treacă pînă la nuntă... Cînd cazi, ţine-te mai tare de pămînt.

Am pornit mai departe. După alţi zece paşi, m-am întins din nou cît eram de lung.

Olesia rîdea tare, bătînd din palme.

— Ei, ce zici ? Eşti mulţumit ? a strigat ea, arătîndu-şi dinţii albi şi strălucitori. Acuma crezi ? Nu-i nimic, nu-i nimic ! Doar n-ai zburat în sus, ci-n jos.

— Cum ai făcut asta ? am întrebat-o eu, uimit, scuturîndu-mi de pe haină cîteva crenguţe şi nişte fire uscate de iarbă. E o taină ?

— Nu-i nici o taină. O să te lămuresc cu plăcere. Numai mi-e teamă că n-o să mă-nţelegi... Nu ştiu dacă m-oi pricepe să-ţi dau lămuriri...

Într-adevăr, n-am înţeles-o prea bine. În orice caz, dacă nu mă-nşel, scamatoria aceasta constă în faptul că, urmărindu-mă pas cu pas, călcînd la fel ca mine şi privindu-mă neîncetat, ea se străduieşte în acelaşi timp să imite chiar şi cea mai neînsemnată mişcare a mea ; ca să zic aşa, se indentifică pur şi simplu cu mine. După ce străbate astfel cîţiva paşi, începe să-şi închipuie că la o oarecare distanţă în faţa mea se află o frînghie întinsă de-a curmezişul drumului, la o înălţime de vreo jumătate de metru deasupra pămîntului. În clipa cînd sînt gata să ating cu piciorul această frînghie imaginară, ea face o mişcare, ca şi cum s-ar poticni deodată, şi atunci, după spusele ei, chiar şi omul cel mai tare trebuie să cadă neapărat... Mi-am adus aminte de explicaţiile confuze ale fetei abia mult timp mai tîrziu, cînd am citit un articol al doctorului Charcot despre experienţele pe care le-a făcut cu două paciente de la Salpetrière, vrăjitoare de profesie, bolnave de isterie. Am fost tare uimit cînd am aflat că vrăjitoarele franţuzoaice, femei din popor, foloseau în astfel de cazuri aceleaşi metode ca şi frumoasa vrăjitoare din Polesie.

— O ! Mă mai pricep la multe, a zis ea, plină de mîndrie. De pildă, pot să te sperii.

— Cum adică ?

— Fac așa ca să te-apuce groaza. Să zicem că te găsești seara în odaia dumitale. Deodată te cuprinde frica fără nici o pricină, o frică atît de mare că începi să tremuri și nu-ndrăznești nici să-ntorci capul. Numai că pentru asta trebuie să știu unde locuiești și să-ți văd dinainte camera.

— Cred că-i vorba de o treabă foarte simplă, am spus eu cu un ton de îndoială. Te apropii de fereastră, bați în geam ori strigi ceva.

— Nu, nu... În clipa aceea o să mă aflu în pădure și nici n-o să ies din coliba mea... Da' șed și mă gîndesc tot timpul că merg pe stradă, că mă apropii de casa dumitale, că deschid ușa, intru în odaie... Să zicem că stai la masă... Mă furișez încet în spatele dumitale... Nu mă auzi... Îți pun mîna pe umăr și încep să apăs... Tot mai tare, mai tare, și mai tare... Între timp te privesc... iac-așa, vezi...

Și-a încruntat sprîncenele subțiri, s-a uitat la mine țintă, cu o căutătură amenințătoare, dar și atrăgătoare, iar irisul i s-a mărit, făcîndu-se parcă mai albastru. În clipa aceea mi-am amintit de capul Meduzei pictat de nu știu ce artist, pe care l-am văzut la galeria Tretiakov din Moscova. Țintuit de privirea aceasta ciudată și stăruitoare, m-a cuprins un fior rece în fața supranaturalului.

— Destul, destul, am spus eu cu un rîs prefăcut. Îmi placi mult mai mult cînd zîmbești. Atunci ai o față atît de drăguță ! Ca de copil.

Am pornit mai departe, cînd mi-am dat deodată seama că Olesia vorbea foarte sugestiv, ba chiar prea frumos pentru o fată simplă, și i-am spus :

—Știi ce mă miră la tine ? Ai crescut în pădure, n-ai văzut oameni aproape de loc... Desigur că nici n-ai citit mare lucru...

— Nici nu știu să citesc.

— Cu atît mai mult... Totuși, vorba nu ți-e mai prejos de a unei domnișoare adevărate. Cum de ai ajuns la asta ? Înțelegi ce vreau să spun ?

— Da, bunica m-a învățat... Nu te uita că arată așa. E tare deșteaptă. Cînd s-o mai obișnui cu dumneata, o să-și dea și ea drumul la gură... Știe tot ce vrei ; poți s-o întrebi de orice se află pe lume. E drept că acum a îmbătrînit.

— Înseamnă că a văzut multe în viața ei. De unde e de fel ? Unde a trăit mai înainte ?

Mi s-a părut că întrebările mele nu i-au plăcut. Mi-a răspuns după o pauză lungă, vag şi cam în silă :

— Nu ştiu... De altfel, nici ei nu-i place să vorbească de lucrurile astea. Chiar dacă spune uneori cîte ceva, mă roagă totdeauna să uit ce-am auzit... Dar e timpul să mă-ntorc. O să se supere bunica. La revedere... Te rog să mă ierţi, însă aş vrea să ştiu cum te cheamă.

I-am spus.

— Ivan Timofeevici ? Foarte bine. Atunci, la revedere, Ivan Timofeevici ! Să mai treci pe la noi, să nu dispreţuieşti coliba noastră.

La despărţire i-am strîns mîna, şi mîna ei mică şi puternică mi-a răspuns cu o strîngere tare, prietenească.

VI

DIN ZIUA ACEEA AM DEVENIT UN oaspete obişnuit în căsuţa din pădure. Ori de cîte ori mă duceam acolo, Olesia mă întîmpina cu mîndria stăpînită pe care i-o cunoşteam. Dar de fiecare dată, după tresărirea ei involuntară cînd mă vedea, îmi dădeam seama că o bucură venirea mea. Bătrîna bombănea ca înainte, însă nu-şi mai arăta duşmănia pe faţă, pesemne unde-mi lua nepoata ei apărarea. O înduplecau de asemenea, vădit, şi darurile pe care i le aduceam din cînd în cînd : ba o basma de lînă, ba un borcan cu dulceaţă, ba o sticlă de vişinată. Printr-o înţelegere tacită între noi, Olesia îşi luase obiceiul să mă conducă la plecare pînă la drumul spre Irinovka. Şi totdeauna, tocmai atunci se lega între noi o convorbire atît de vie şi de interesantă, încît, fără să vrem, căutam amîndoi să lungim drumul, încetinind cît mai mult pasul de-a lungul cărărilor tăcute de la marginea pădurii. După ce ajungeam la drumul spre Irinovka, o mai conduceam eu înapoi cam o jumătate de verstă, şi înainte de a ne lua rămas bun tot mai stăteam de vorbă multă vreme sub acoperămîntul înmiresmat al crengilor de pin.

Nu numai frumuseţea Olesiei mă fermeca, ci şi firea ei echilibrată, originală şi liberă, mintea ei limpede, deşi îmbibată de superstiţii moştenite, nevinovăţia ei ca de copil, care

purta însă totodată şi pecetea cochetăriei şirete de femeie frumoasă. Mă întreba, setoasă, de tot felul de lucruri care-i atrăgeau imaginaţia primitivă şi vie : de ţări şi popoare, de fenomenele naturii, de cum erau organizate pămîntul şi universul, de oameni învăţaţi, de oraşele mari... Multe din ceea ce afla i se păreau uimitoare, neverosimile, de basm. Dar fiindcă folosisem de la începutul cunoştinţei noastre un ton foarte serios, sincer şi simplu, credea fără nici o rezervă tot ce-i spuneam. Uneori, mi-era greu să-i explic unele lucruri, care mi se păreau prea adînci pentru mintea ei pe jumătate sălbatică (de altfel, cîteodată mă întreba unele lucruri care nici pentru mine nu erau tocmai clare) şi răspundeam la întrebările ei stăruitoare : „Vezi tu... Asta n-o să pot să-ţi spun... N-o să mă înţelegi."

Atunci mă implora :

— Te rog, te rog, o să mă străduiesc... Spune-mi...chiar dac-o fi de neînţeles...

Mă silea să fac comparaţii surprinzătoare, să dau exemplele cele mai îndrăzneţe şi, cînd mi-era greu să găsesc expresia potrivită, mă ajuta cu o adevărată ploaie de întrebări nerăbdătoare, ca acelea pe care le punem, de pildă, unui bîlbîit care s-a poticnit la un cuvînt. Şi, într-adevăr, mintea ei mlădioasă şi vie, imaginaţia ei proaspătă învingeau pînă la urmă neputinţa mea pedagogică. Fără să vreau, mă convingeam tot mai mult că pentru mediul şi educaţia ei (sau mai bine zis pentru lipsa ei de educaţie) fata avea aptitudini uimitoare.

Într-o zi, cînd i-am spus în treacăt ceva despre Petersburg, curiozitatea Olesiei s-a trezit imediat.

— Ce e Petersburgul ? Un tîrguşor ?

—Nu, nu, e cel mai mare oraş din Rusia.

— Cel mai mare ? Chiar mai mare decît toate ? Mai mare decît el altul nu-i ? a stăruit ea, cu naivitate.

— Nu... Acolo se află toţi şefii cei mari... Toţi domnii... Acolo, casele sînt toate de piatră, nu-i nici una de lemn.

— Atunci, nici vorbă că-i mai mare decît Stepani al nostru, a zis ea cu convingere.

— O, da... Mai mare... Cam de vreo cinci sute de ori. În unele case din Petersburg trăiesc de două ori mai mulţi oameni decît în Stepani.

— O, Doamne ! Dar ce fel de case or fi astea ? a întrebat Olesia, aproape speriată.

Ca de obicei, a trebuit să mă folosesc de comparații.

— Niște case grozave. De cîte cinci, șase și chiar șapte caturi. Vezi tu pinul acela de colo ?

— Cel mai mare ? Îl văd.

— Atît de înalte sînt casele. Și sînt pline de sus pînă jos cu oameni, care trăiesc în niște cămăruțe mici ca păsările-n colivie, cîte zece-n fiecare, de nu le ajunge nici aerul la toți. Iar alții locuiesc jos, sub pămînt, în umezeală și frig, și în unele din ele nu pătrunde niciodată o rază de soare.

— Nu mi-aș da pădurea pentru orașul vostru, a zis Olesia, clătinînd din cap. Cînd mă duc la Stepani, la piață, mi se face scîrbă, nu alta. Oamenii se îmbrîncesc, sînt gălăgioși, se ocărăsc... Și m-apucă un dor atît de mare de pădure, că aș lăsa totul baltă și-aș fugi de-acolo fără măcar să-ntorc capul... Dă-l încolo de oraș, că eu n-aș putea să stau în el niciodată.

— Dar dacă bărbatul tău o să fie un orășean ? am întrebat-o eu, zîmbind ușor.

S-a încruntat, iar nările subțiri i-au tresărit.

— Nici prin gînd nu-mi trece, a zis ea, disprețuitoare. Mie nu-mi trebuie nici un fel de bărbat.

— Asta o spui acum, Olesia. Aproape toate fetele vorbesc așa, totuși se mărită. Mai așteaptă puțin. O să întîlnești un bărbat pe care o să-l îndrăgești și-o să te duci după el nu numai la oraș, ci și la capătul lumii.

— Nu, nu... Te rog să nu vorbești așa, a zis ea, necăjită. Ce rost are ? Te rog, nu trebuie.

— Ce ciudată ești tu, Olesia. Crezi oare că n-o să iubești niciodată un bărbat ? Ești tînără, frumoasă, plină de vigoare. Cînd o să ți se aprindă sîngele, o să uiți de tot ce-ai spus.

— Ei și ce dac-o să iubesc ? a răspuns ea provocătoare cu ochii scînteietori. N-am să cer voie la nimeni...

— Atunci o să te și măriți, am necăjit-o eu.

— Vrei să spui de cununie, la biserică ? se dumiri ea, în sfîrșit.

— Nici vorbă, și la biserică... Preotul o să vă pună să ocoliți masa cu icoane, diaconul o să cînte „Isaiia dănțuiește", o să-ți așeze cununa pe cap...

Olesia și-a lăsat ochii în jos, a zîmbit ușor și a clătinat din cap.

— Nu, dragul meu... Poate că n-o să-ți placă ce-ți spun acum, dar să știi că-n neamul nostru nimeni nu s-a cununat.

Şi mama şi bunica au trăit fără cununie... De altfel, noi nu putem intra în biserică...

— Tot din pricina vrăjitoriei ?

— Da, din pricina ei, a răspuns ea calmă şi serioasă. Cum aş putea îndrăzni să intru în biserică, dacă sufletul meu îi e vîndut *lui*, de la naştere ?

— Olesia... draga mea... te înşeli... E caraghios ceea ce spui! N-are nici o noimă !

Pe chipul Olesiei a apărut aceeaşi expresie stranie pe care o mai văzusem o dată, a unei supuneri pline de convingere şi mîhnire faţă de o predestinare tainică.

— Nu, nu... dumneata nu poţi să înţelegi, dar eu simt... aici, a rîs ea, punîndu-şi mîna pe piept. Simt asta în sufletul meu. Tot neamul nostru e blestemat în vecii vecilor. Judecă şi dumneata — cine ne ajută, dacă nu *el ?* Un om oarecare ar putea să facă ce fac eu ? Toată puterea noastră vine de la *el*.

Ori de cîte ori atingeam subiectul acesta neobişnuit, discuţia noastră se termina în acelaşi fel. Zadarnic foloseam toate dovezile pe care credeam că o să le înţeleagă, îi vorbeam zadarnic în cuvinte simple despre hipnotism, sugestie, medici psihiatri, fachiri indieni, mă străduiam fără nici un folos să-i explic pe cale ştiinţifică unele din experienţele ei, ca, de pildă, oprirea sîngelui dintr-o rană, la care ajungi atît de uşor printr-o apăsare îndemînatică a venelor. Ea, care primea cu foarte mare încredere lămuririle mele în orice alte probleme, în chestiunea aceasta respingea cu încăpăţînare toate argumentele şi explicaţiile mele... „Bine, bine, să zicem că ai dreptate cînd e vorba de oprirea sîngelui, spunea ea, ridicînd glasul în focul discuţiei. Dar celelalte ? Parcă eu ştiu numai să opresc sîngele ? Dacă vrei, îţi scot dintr-o casă într-o singură zi toţi şoarecii şi gîndacii. Numai cu apă de izvor îţi vindec în două zile boala cea mai rea, chiar dacă doctorii voştri spun că bolnavul e pierdut. Pot, dacă vrei, să te fac să uiţi cu desăvîrşire un anumit cuvînt. Şi de ce mă pricep să tălmăcesc visele ? Şi să ghicesc viitorul ?“

Totdeauna încheiam discuţia prin a nu mai spune nici un cuvînt, uşor porniţi unul împotriva celuilalt. E adevărat că din cauza cunoştinţelor mele ştiinţifice reduse nu găseam explicaţia multor elemente ale magiei practicate de ea. Nu ştiu

și n-aș putea spune dacă Olesia stăpînea măcar jumătate din tainele despre care vorbea cu o încredere atît de naivă, dar unele lucruri, cărora le fusesem și eu martor, de multe ori, mă convinseseră pe deplin că ea poseda acel soi de cunoștințe bizare, inconștiente, instinctive, nebuloase, dobîndite printr-o experiență întîmplătoare, care, depășind cu secole știința exactă, dăinuiesc împletite cu credințe ridicole și barbare în masa întunecată și închisă a poporului, transmințîndu-se drept cea mai mare taină, din generație în generație.

În ciuda neînțelegerilor noastre destul de adînci în acest domeniu, ne legam tot mai mult unul de celălalt. Nu se rostise încă nici un cuvînt de dragoste, dar a fi împreună era pentru noi o necesitate și, de multe ori, în clipele de tăcere, cînd privirile noastre se întîlneau, ochii ei se umezeau, și vinișoara albastră de pe tîmplă începea să-i pulseze vizibil...

În schimb, legăturile mele cu Iarmola se înrăutățiseră de tot. Aflase pesemne că mă duc în coliba din pădure și că mă plimb seara cu Olesia. Știa totdeauna cu o uimitoare exactitate tot ceea ce se petrecea în pădurea *lui*. De cîtva timp, observasem că mă ocolea. Cînd mă pregăteam să mă duc în pădure, ochii lui negri, plini de mustrare și nemulțumire, mă urmăreau de departe, deși nu-și exprima nemulțumirea prin nici o vorbă. Întrerupsesem și lecțiile noastre hazlii, dar și temeinice. Iar dacă-l chemam uneori seara să învețe, făcea doar a lehamite cu mîna.

— Ce rost are ? Nu-i treabă serioasă, conașule, zicea el, alene și disprețuitor.

Nici la vînătoare nu mai mergeam. Ori de cîte ori aduceam vorba despre vînătoare, găsea cîte un pretext să nu se ducă. Ba că pușca îi e stricată, ba că-i cîinele bolnav, ba că n-are timp. „N-am timp, conașule... astăzi ar ogorul", răspundea el de cele mai multe ori la invitația mea, deși eu știam foarte bine că n-o „să-și are ogorul", ci o să dea tîrcoale cît e ziua de lungă prin preajma cîrciumii, cu nădejdea destul de nesigură că doar-doar l-o cinsti careva. Dușmănia asta ascunsă, tăcută mă cam obosea și chiar mă gîndeam să mă lipsesc de serviciile sale, la primul prilej potrivit... dar mă oprea un sentiment de milă pentru familia lui numeroasă, care trăia în sărăcie și căreia simbria de patru ruble a lui Iarmola îi ajuta să nu moară de foame.

VII

ÎNTR-O SEARĂ M-AM DUS CA DE obicei la coliba din pădure şi am băgat de seamă că cele două femei erau amărîte. Bătrîna şedea în pat, gîrbovită, cu capul în palme, legănîndu-se înainte şi înapoi şi bombănind cuvinte neînţelese. Cînd i-am dat bineţe, nici nu m-a luat în seamă. Olesia mi-a spus bună ziua, prietenoasă ca întotdeauna, dar convorbirea noastră lîncezea. Fata părea neatentă şi-mi răspundea cu gîndul aiurea. Pe chipul ei frumos se aşternuse o umbră de îngrijorare.

— Vi s-a întîmplat ceva rău, Olesia, am spus eu, atingîndu-i uşor mîna întinsă pe bancă.

Ea s-a întors repede spre fereastră, de parcă voia să se uite neapărat la ceva. Se străduia să pară liniştită, dar sprîncenele încruntate îi tremurau şi-şi muşca tare buza de jos.

— Nu... Ce ni se poate întîmpla ? a zis ea cu glas surd. Toate sînt cum le ştii.

— De ce mă minţi, Olesia ? Nu-i frumos din partea ta... şi eu care credeam că sîntem adevăraţi prieteni.

— Zău, nu-i nimic... Aşa... Grijile noastre obişnuite... Fleacuri...

— Nu cred că-s fleacuri. Arăţi cu totul schimbată.

— Ţi se pare.

— Fii sinceră, Olesia. Nu ştiu dacă voi fi în stare să te ajut, dar poate că aş putea să-ţi dau măcar un sfat... Şi-apoi, o să te mai uşurezi dacă-mi împărtăşeşti necazul.

— Zău că nu merită să vorbim de asta, s-a împotrivit ea cu nerăbdare. Nu mă poţi ajuta cu nimic.

Însă bătrîna s-a amestecat pe neaşteptate în convorbirea noastră cu o violenţă surprinzătoare :

— Ce te grozăveşti aşa, prostuţo ?! Omul îţi vorbeşte serios şi tu umbli cu nasul pe sus. Ca şi cum nimeni pe lume n-ar fi mai deştept ca tine. Dă-mi voie, domnule, să-ţi spun eu toată povestea, aşa cum s-a întîmplat, a încheiat ea, întorcîndu-se spre mine.

Ceea ce se întîmplase era mult mai grav decît aş fi putut să presupun din vorbele mîndrei Olesia. În seara din ajun, se pomeniseră în căsuţa lor cu uriadnicul.

— Mai întîi s-a aşezat jos ca omul şi mi-a cerut votcă, mi-a povestit Manuiliha, dar apoi s-a pornit : „Să vă căraţi de-aici în douăzeci şi patru de ore cu toate boarfele voastre ! De mai vin prin partea locului şi dau de tine, să ştii că te-ai ars. Te trimit de unde-ai venit cu doi soldaţi de pază.“ Şi eu, boierule, sînt de departe, din oraşul Amcensk... Acum nu mai cunosc acolo pe nimeni. Şi-apoi şi actele noastre sînt expirate de mult, aşa că nu-s în regulă. O, Doamne, ce nenorocire !

— Dar de ce te-a lăsat în pace pînă astăzi şi-acum s-a hotărît deodată să te-alunge ? am întrebat-o eu.

— Păi nu ? Poftim de vezi !... A înşirat el verzi şi uscate, da' mărturisesc că n-am înţeles lucru mare. Cică bordeiul ăsta n-ar fi al nostru, ci al moşierului. Mai înainte am stat cu Olesia în sat, şi pe urmă...

— Ştiu, ştiu, mătuşă, am aflat... S-au supărat ţăranii pe tine.

— Da, asta este. Atunci l-am rugat pe moşierul cel bătrîn, domnul Abrosimov, să-mi dea coliba asta. Şi-acuşi cică pădurea ar fi cumpărat-o un alt moşier şi vrea să sece mlaştinile. Da' cu ce l-oi stingheri eu ?

— Mătuşă, nu cumva o umbla cu minciuni ? am întrebat-o eu. Poate că uriadnicul vrea să pună mîna pe-o hîrtie de zece ruble ?

— I-am dat, drăguţule, i-am dat. Da' nu vrea să ia ! Ce buclúc !... I-am dat şi una de douăzeci şi cinci de ruble şi tot n-a vrut... S-a repezit la mine de mi s-a făcut negru înaintea ochilor. O ţinea morţiş : „Să vă căraţi, să vă căraţi !“ Acu ce ne facem, singure şi nenorocite ?! Boierule, măcar de ne-ai ajuta, de i-ai spune să ne lase-n pace, de i-ai închide gura nesăţioasă. Toată viaţa ţi-aş fi recunoscătoare.

— Bunico ! a sărit Olesia, dojenitoare.

— Ce-i tot dai zor cu bunico ?! s-a înfuriat bătrîna. De mai bine de douăzeci şi patru de ani îţi tot sînt bunică. Tu crezi că-i mai potrivit să mergem cu traista la cerşit ? Nu, domnule, n-o lua în seamă. Milostiveşte-te şi, de poţi, fă ceva.

Am făgăduit vag să intervin, deşi, la drept vorbind, nu prea aveam speranţe mari. Faptul că uriadnicul nu primise bani însemna că-i o treabă foarte serioasă. În seara aceea

Olesia şi-a luat rămas bun de la mine cu răceală şi, împotriva obiceiului, nu m-a condus. Mi-am dat seama că, mîndră cum era, se supărase din cauza amestecului meu în treburile lor şi se simţea stînjenită şi din pricina văicărelilor bunicii sale.

VIII

ERA O DIMINEAŢĂ CĂLDUŢĂ, ÎNnourată. De cîteva ori dăduse cîte-o răpăială scurtă, binefăcătoare, cu picături mari, care face ca iarba fragedă să crească văzînd cu ochii şi să răsară lăstari noi. După ploaie apărea o clipă soarele, îmbăind în strălucire veselă verdele proaspăt, încă gingaş, al liliacului ud, care-mi umplea grădiniţa. Vrăbiile ciripeau şi mai ţipător pe straturile umede din grădina de zarzavat, iar mireasma mugurilor de plop, cafenii şi cleioşi, se simţea şi mai puternică. Stăteam la masă şi desenam planul unei vile proiectate în mijlocul pădurii, cînd a apărut Iarmola.

— Vine uriadnicul, a zis, el, posomorît.

În clipa aceea uitasem cu totul de porunca pe care i-o dădusem cu două zile mai-nainte să mă înştiinţeze cînd o trece uriadnicul, şi nu înţelegeam ce treabă avea cu mine reprezentantul acesta al puterii de stat.

— Ce-ai spus ? am întrebat eu, nedumerit.

— Am zis că vine uriadnicul, a repetat Iarmola cu acelaşi glas duşmănos cu care-mi vorbea în ultimele zile. L-am văzut chiar acum pe stăvilar. Se-ndreaptă-ncoace.

Pe drum a răsunat huruit de roţi. M-am grăbit spre fereastră şi am deschis-o. Un cal mare, slăbănog, de culoarea ciocolatei, cu buza de jos lăsată şi cu o căutătură supărată, trăgea în trap măsurat o trăsurică înaltă şi şubredă, împletită din crengi, cu o singură hulubă, la care era înhămat. Cealaltă hulubă era înlocuită cu o funie groasă. (Gurile rele de la centrul judeţean spuneau că uriadnicul îşi făcuse dinadins trăsurica asta de loc arătoasă, ca să curme zvonurile care ar fi putut circula pe seama lui.) Omul mîna singur. Trupul lui monstruos de gras, îmbrăcat într-o manta cenuşie făcută din postav ofiţeresc elegant, ocupa întreaga banchetă.

— Am onoarea, Evpsihi Afrikanovici ! am strigat eu, scoţînd capul pe fereastră.

— Aha, am onoarea ! Voinic, sănătos? mi-a răspuns el prietenos, cu glasul lui puternic de bariton.

A oprit calul şi, ducîndu-şi palma la cozoroc, s-a înclinat cu o graţie greoaie.

— Intraţi o clipă. Am treabă cu dumneavoastră.

El a desfăcut braţele a neputinţă, clătinînd din cap.

— Nu pot ! Am plecat în interes de serviciu. Mă duc la Voloşa să văd un înecat.

Dar eu îi cunoşteam slăbiciunile, aşa că i-am spus cu o nespăsare prefăcută :

— Păcat, tare păcat... Tocmai făcusem rost de la moşia contelui Vorţel de vreo două sticluţe...

— Nu pot. Datoria...

— Mi le-a vîndul chelarul, care mă cunoaşte. Le-a ţinut în pivniţă şi le-a îngrijit ca pe copiii lui... Intraţi o clipă... Dau poruncă să se pregătească între timp fîn calului.

— Zău, cum sînteţi, a zis el mustrător. Parcă n-aţi şti că datoria trece înainte de orice. Şi ce-i în sticlele alea ? Rachiu de prune ?

— Ce rachiu de prune ! am răspuns eu cu dispreţ. Vin vechi, frăţioare, asta e !

— Mărturisesc că am şi luat o gustare, a zis el, scărpinîndu-şi cu părere de rău falca, în timp ce-şi zbîrcea tot chipul.

Am urmat tot atît de calm :

— Nu ştiu dac-o fi adevărat, dar chelarul s-a jurat că e un vin de două sute de ani. Are un buchet, parcă-i coniac, şi e galben ca chihlimbarul.

— Uf ! Ce v-aţi pus în gînd cu mine ? ! a strigat el cu o disperare comică. Şi cine-o să vadă de calul meu ?

Aveam într-adevăr cîteva sticle de vin, deşi nu chiar atît de vechi cum îl lăudam, dar nădăjduiam că puterea sugestiei îi va mai adăuga cîteva zeci de ani la vechime... În orice caz, era un vin într-adevăr bine păstrat. Mîndria pivniţei unui magnat ruinat. (Evpsihi Afrikanovici, care se trăgea dintr-o familie de popi, m-a rugat pe dată să-i dau o sticlă şi pentru acasă, ca s-o aibă la-ndemînă dac-o răci...) S-a găsit şi o gustare grozavă — ridichi tinere, cu unt proaspăt abia atunci scos din putinei.

— Şi ce treabă aveţi cu mine ? a zis uriadnicul după al cincilea păhărel, lăsîndu-se pe speteaza vechiului fotoliu, care a pîrîit sub greutatea lui.

Am început să-i vorbesc de biata bătrînă, pomenind de neajutorarea şi deznădejdea ei şi spunînd în treacăt cîteva cuvinte şi în legătură cu formalismul inutil. El m-a ascultat cu capul plecat, curăţind grijuliu o ridichе roşie şi tare, pe care a început apoi s-o ronţăie îmbietor. Din cînd în cînd, îmi arunca o privire fugară, nepăsătoare, cu ochii lui tulburi, caraghios de mici şi de albaştri, fără ca după mutra sa lată şi roşie să pot citi dacă încuviinţează sau nu ceea ce-i spuneam. În sfîrşit, cînd am tăcut, m-a întrebat :

— Şi ce vreţi de la mine ?

— Cum ce vreau ? am zis eu cu înflăcărare. Vă rog să vă gîndiţi la situaţia lor. Două femei sărmane, lipsite de apărare trăiesc...

— Dintre care una e o adevărată floare de grădină, m-a întrerupt el, ironic.

— Floare sau nu, asta-i altă treabă. Dar de ce nu v-aţi milostivi de ele ? De ce vă grăbiţi să le alungaţi ? Mai aveţi puţină răbdare să vorbesc cu moşierul. Ce pierdeţi dacă mai aşteptaţi o lună ?

— Cum adică, ce pierd ? ! a strigat el, Pierd tot, şi în primul rînd, slujba. Dumnezeu ştie ce om o fi şi domnul Iliaşevici, noul moşier. Poate c-o fi unul care-ţi caută nod în papură... Din cei care, de cum îi nemulţumeşte ceva, pun mîna pe pană şi trimit o jalbă la Petersburg. Că doar sînt şi d-ăştia pe la noi !

M-am străduit să-l liniştesc.

— Daţi-o-ncolo, Evpsihi Afrikanovici. În toată povestea asta faceţi din ţînţar armăsar. Şi la urma urmei, ce se poate întîmpla ? Risc poate e, poate nu e, dar recunoştinţa e recunoştinţă.

Uriadnicul a fluierat prelung, vîrîndu-şi adînc mîinile în buzunarele pantalonilor lui bufanţi.

— Asta se cheamă recunoştinţă ? ! Credeţi că pentru nişte pîrlite de douăzeci şi cinci de ruble o să-mi primejduiesc serviciul ? Nu, nu mă cunoaşteţi bine.

— De ce vă pierdeţi cumpătul, Evpsihi Afrikanovici ? Aici nu-i vorba de bani, ci de altceva... Să zicem, de omenie...

— De o-me-nie ? a silabisit el, ironic. Oamenii ăştia îmi stau uite ici !

Şi s-a lovit cu putere peste ceafa viguroasă, ca de bronz, care i se revărsa peste guler cu o cută de grăsime.

— Cred că exageraţi, Evpsihi Afrikanovici.

— Nu exagerez de loc. Femeile astea-s „plaga meleagurilor noastre“, după expresia vestitului fabulist, domnul Krîlov. Asta sînt cele două doamne ! Aţi citit minunata carte a înălţimii-sale, prinţului Urusov, intitulată *Uriadnicul ?*

— Nu, n-am avut prilejul.

— Foarte rău. E o operă minunată, de înaltă ţinută morală. Vă sfătuiesc s-o citiţi cînd aveţi timp...

— Bine, bine, o s-o citesc cu plăcere. Dar nu înţeleg ce legătură poate avea cartea asta cu bietele femei ?

— Ce legătură ? Foarte strînsă. Punctul unu (Evpsihi Afrikanovici îşi îndoi degetul arătător, gros şi păros, de la mîna stîngă) : „Uriadnicul trebuie să urmărească neostenit ca toţi să se ducă plini de rîvnă la biserică de bunăvoie şi nesiliţi de nimeni...“ Daţi-mi voie să vă-ntreb : Asta... Cum îi zice... Manuiliha ? Se duce ea vreodată la biserică ?

Amuţisem, uimit de întorsătura neaşteptată a discuţiei. El m-a privit triumfător, îndoindu-şi al doilea deget.

— Punctul doi : „Se interzic pretutindeni prezicerile mincinoase şi tălmăcirea semnelor...“ Pri-ce-peţi ? Acum vine punctul trei : „Se interzice ca cineva să se dea drept vrăjitor şi să folosească astfel de înşelăciuni“. Ce mai zi-ceţi ? Dacă ies deodată în vileag toate astea şi ajung pe ocolite la urechile superiorilor mei ? Cine răspunde ? Eu. Cine e dat afar' din slujbă ? Eu. Vedeţi cam cum devine cazul ?

S-a instalat din nou în fotoliu. În timp ce privirea îi rătăcea distrată de-a lungul pereţilor, cu degetele bătea darabana în masă.

— Şi dacă vă rog eu, Evpsihi Afrikanovici ? am început iar cu rugă-n glas. Desigur, îndatoririle dumneavoastră sînt complicate şi vă dau multă bătaie de cap, dar ştiu că aveţi o inimă de aur. Ce vă costă să-mi promiteţi că n-o să vă atingeţi de femeile astea ?

Ochii lui s-au oprit pe neaşteptate undeva deasupra capului meu.

— Aveţi o puşcă pe cinste, a zis el ca în treacăt, bătînd mereu darabana în masă. Frumoasă puşcă. Mai acum cîteva

zile, cînd am fost pe la dumneavoastră — nu eraţi acasă — am admirat-o mult. Grozavă puşcă !

Am întors capul şi m-am uitat la puşcă.

— Da, nu-i rea, am lăudat-o şi eu. E de tip vechi, marca Gastine-Rennet. Am transformat-o abia anul trecut. Ia uitaţi-vă bine la ţevi.

— Nici vorbă, nici vorbă... Atunci am admirat mai ales ţevile. Grozavă puşcă... o adevărată comoară, nu alta.

Privirile noastre s-au întîlnit şi în colţul buzelor uriadnicului am zărit un zîmbet uşor, dar plin de înţeles. M-am ridicat de la locul meu, am scos puşca din perete şi m-am apropiat cu ea de Evpsihi Afrikanovici.

— Muntenii din Caucaz au obiceiul foarte frumos de a dărui oaspetelui obiectul pe care acesta îl laudă, i-am spus eu, prietenos. Deşi nu sîntem munteni din Caucaz, vă rog să primiţi puşca aceasta ca amintire.

Uriadnicul s-a prefăcut ruşinat.

— Vai de mine, un lucru atît de minunat ! Nu, nu, e un obicei prea generos !

Nu mi-a trebuit însă multă vreme ca să-l conving. A privit puşca, a pus-o cu grijă între genunchi şi a şters drăgăstos cu batista curată praful de pe trăgaci. M-am mîngîiat întrucîtva cu gîndul că arma a încăput cel puţin pe mîna unui amator şi cunoscător. Evpsihi Afrikanovici s-a ridicat grăbit să plece.

— Treaba n-aşteaptă, iar eu m-am cam întins la vorbă, a zis el, izbind cu piciorul în podea, ca să-şi pună galoşii. Cînd vă găsiţi pe aproape, vă rog mult să treceţi şi pe la mine.

— Şi cu Manuiliha cum rămîne, domnule şef ? i-am amintit eu cu delicateţe.

— O să vedem, o să vedem... a mormăit el în doi peri. Uite ce am vrut să vă mai rog. Aveţi nişte ridichi excelente.

— Le-am cultivat chiar eu.

— Minunate ridichi ! Hm, nevastă-mea, ştiţi, adoră legumele. Dacă s-ar putea... o legăturică...

— Cu plăcere, Evpsihi Afrikanovici. Socot că e de datoria mea... O să vă trimit chiar astăzi un coşuleţ şi daţi-mi voie să mai adaug şi nişte untişor... Am un unt minunat.

— Mă rog, şi untişor... mi-a îngăduit uriadnicul. Iar muierilor ălora spuneţi-le că deocamdată le las pe loc. Numai să ştie, a ridicat el deodată glasul, că doar cu un bogdaproste

nu scapă de mine. Iar acum, cu bine. Vă mulţumesc încă o dată pentru dar şi ospătare.

Şi-a ciocnit călcîiele milităreşte şi cu mersul greoi al omului sătul şi demn a pornit spre trăsurica lui, lîngă care îl aşteptau respectuoşi cu căciula-n mînă vătăşelul, primarul satului şi Iarmola.

IX

EVPSIHI AFRIKANOVICI S-A ŢINUT de cuvînt şi le-a lăsat în pace pentru un timp pe locatarele colibei din pădure. Dar între Olesia şi mine lucrurile s-au schimbat într-un mod brusc şi ciudat. În purtarea ei nu mai rămăsese nici urmă din duioşia încrezătoare şi naivă de mai înainte, în care se îmbinau cu atîta drăgălăşenie cochetăria unei fete frumoase cu ştrengăria vioaie de copil. Acum, în discuţiile noastre apărea un fel de stînjeneală... Ea se ferea cu un fel de teamă de subiectele interesante care oferiseră pînă atunci un orizont atît de larg curiozităţii ei.

Cînd mă duceam pe acolo, se apuca de lucru şi muncea cu încordare, cu o preocupare dîrză, însă observam adesea că braţele i se lăsau deodată neputincioase de-a lungul genunchilor, iar ochii i se aţinteau în podea. Dacă în clipele acestea o strigam pe nume sau o întrebam ceva, tresărea, întorcîndu-şi spre mine faţa pe care citeam spaima şi străduinţa de a-mi înţelege cuvintele. Uneori mi se părea că prezenţa mea o apasă şi o stinghereşte. Ceea ce nu se prea potrivea cu interesul atît de mare pe care-l stîrnea numai cu cîteva zile mai înainte orice observaţie, orice frază a mea... Nu-mi mai rămînea să cred decît că Olesia nu-mi ierta amestecul în povestea cu uriadnicul, care tulburase firea ei independentă. Dar nici presupunerea aceasta nu mă satisfăcea. Cum se putea ca o fată simplă, crescută în mijlocul pădurii, să fie atît de orgolioasă ?

Aveam nevoie de o explicaţie, dar ea se ferea cu încăpăţînare de orice prilej prielnic pentru o discuţie sinceră. Plimbările noastre, pe care le făceam seara, încetaseră. În zadar îi aruncam, ori de cîte ori mă pregăteam să plec, priviri pline

de înțeles și implorare. Se prefăcea că nu înțelege. Prezența bătrînei, în ciuda surzeniei sale, mă stingherea.

Uneori mă răzvrăteam împotriva propriei mele neputințe și împotriva obișnuinței care mă îndemna s-o văd în fiecare zi. Nici nu bănuiam ce fire nevăzute, gingașe, dar tari, îmi legau inima de fata aceasta fermecătoare, pe care nu o înțelegeam. Nu mă gîndeam încă la dragoste, dar treceam prin starea de neliniște premergătoare dragostei, plină de tot felul de senzații puternice, chinuitoare, de o tristețe nelămurită. Oriunde mă aflam, orice făceam pentru a mă distra într-un fel sau altul, gîndul îmi era la Olesia, întreaga mea ființă năzuia spre ea, amintirea glasului ei îmi strîngea inima cu o durere ușoară și dulce. Iar cînd venea seara, ședeam multă vreme lîngă ea pe băncuța scundă și șubredă, simțind cu ciudă că sînt tot mai timid și mai stîngaci.

O dată am stat lîngă Olesia aproape o zi întreagă. Îmi fusese rău de dimineață, dar nu-mi dădusem seama ce am. Spre seară m-am simțit mai prost. Mi-era capul greu, îmi vîjîiau urechile, iar în crestet simțeam o durere surdă, neîntreruptă, de parcă mă apăsa mereu o mînă moale, dar viguroasă. Gura mi se uscase și prin tot trupul mi se revărsa un fel de slăbiciune care mă predispunea la lenevie și mă făcea să simt în fiece clipă dorința de a căsca și de a mă întinde. Ochii mă dureau, ca și cum m-aș fi uitat țintă, de aproape, la un obiect strălucitor.

În seara aceea, pe cînd mă întorceam tîrziu acasă, pe la jumătatea drumului m-au apucat deodată niște frisoane îngrozitoare. De rău ce-mi era, aproape că nu vedeam drumul și nu-mi dădeam seama încotro merg, clănțănind din dinți și clătinîndu-mă ca un om beat.

Nici acum nu știu cine m-a adus acasă. Șase zile am zăcut scuturat de friguri cumplite, caracteristice acestei regiuni. În timpul zilei boala parcă se mai potolea și-mi recăpătam cunoștința. Istovit, abia mă tîram prin odaie. Genunchii mă dureau și simțeam o slăbiciune cumplită. La orice mișcare mai bruscă, sîngele îmi năvălea, fierbinte, la cap, și toate obiectele din fața ochilor mei se cufundau în beznă. Seara însă, de obicei pe la ora șapte, accesele bolii se năpusteau asupra mea ca o furtună ; culcat în pat, petreceam o noapte îngrozitoare, lungă cît un secol, ba tremurînd de frig sub plapumă, ba cuprins

de călduri insuportabile. De îndată ce aţipeam puţin, creierul meu înfierbîntat era cuprins de fel de fel de visuri chinuitoare, ciudate şi absurde. În toate aceste năluciri vedeam lucruri mărunte, microscopice, care se îngrămădeau, agăţîndu-se unele de altele, într-un talmeş-balmeş îngrozitor. Ba mi se năzărea că desfac nişte lăzi multicolore, cu forme stranii, şi scot cutii mici din altele mai mari, iar din cele mici altele şi mai mici, fără să pot pune capăt acestei munci nesfîrşite, care mi se părea din ce în ce mai respingătoare. Ba pe dinaintea ochilor îmi treceau cu o iuţeală ameţitoare dungile lungi, viu colorate, ale tapetelor, pe care, în locul desenelor, vedeam cu o claritate uimitoare ghirlande întregi de chipuri omeneşti, uneori frumoase, blînde şi zîmbitoare, dar alteori îngrozitor de schimonosite, cu limbile scoase, cu dinţii rînjiţi şi rotindu-şi albul uriaş al ochilor. Apoi începeam cu Iarmola o discuţie abstractă, neobişnuit de încurcată. Argumentele pe care le aduceam şi unul şi altul erau tot mai subtile şi mai adînci. Diferitele cuvinte şi chiar literele căpătau pe neaşteptate o semnificaţie misterioasă, neînchipuit de profundă şi mă cuprindea o teamă tot mai mare şi plină de dezgust în faţa forţei tainice şi supranaturale ce-mi storcea din creier, unul după altul, sofisme monstruoase, nelăsîndu-mă să curm discuţia de care mi-era de mult lehamite...

Era ca un vîrtej clocotitor, alcătuit din siluete de oameni şi fiare, din peisaje, obiecte cu cele mai uluitoare forme şi culori, din cuvinte şi fraze, a căror semnificaţie o percepeam cu toate simţurile... Dar, ciudat, în acelaşi timp vedeam fără întrerupere şi cercul luminos pe care-l făcea pe tavan lampa cu abajurul verde, ars pe margine. Şi nu ştiu de ce credeam că în cercul acesta nemişcat, cu marginile sinuoase, se ascunde o viaţă tăcută, monotonă, misterioasă şi înfricoşătoare, mai înfricoşătoare şi mai apăsătoare decît haosul înnebunitor al viselor mele.

Apoi mă trezeam, sau mai bine zis constatam deodată că sînt treaz, cunoştinţa îmi revenea aproape complet. Îmi dădeam seama că sînt în pat, că delirasem cu puţin mai înainte, însă cercul luminos de pe tavanul întunecat continua să mă sperie, ca o ameninţare sinistră şi ascunsă. Îmi întindeam mîna slăbită spre ceas şi descopeream cu nedumerire că toată succesiunea viselor mele hidoase nu durase mai mult de două-trei minute. „Doamne ! Vor mai veni oare zorile?“ mă gîndeam

cu disperare, mişcînd capul pe pernele fierbinţi încoace şi-n-colo, cu buzele care-mi ardeau şi cu respiraţia grea şi întretăiată... Şi iar mă cuprindea moleşeala, creierul meu cădea iar pradă unui coşmar absurd şi după două minute mă trezeam din nou copleşit de o tristeţe de moarte.

După şase zile, trupul meu viguros, ajutat de chinină şi de infuzie de patlagină, a biruit boala. Cînd m-am sculat din pat, abia mă ţineam pe picioare. Sănătatea însă, îmi revenea cu o rapiditate parcă plină de nerăbdare. În creierul meu, obosit de cele şase zile de delir, lipsa gîndurilor aducea o stare de lenevie plăcută. Mîncam cu o poftă de lup şi trupul meu se întărea văzînd cu ochii, sorbind prin toţi porii sănătate şi bucurie de viaţă. Pe zi ce trecea mă simţeam atras de coliba singuratică din pădure mai mult decît oricînd şi fiindcă nervii mei încă nu se vindecaseră pe deplin, ori de cîte ori îmi aminteam de faţa şi glasul Olesiei, mă năpădea o înduioşare atît de mare, încît îmi venea să plîng.

X

AU MAI TRECUT CINCI ZILE ŞI mi-am revenit atît de mult, încît am putut să mă duc pe jos pînă la colibă, fără să obosesc. Cînd am ajuns în pragul uşii, inima a început să-mi bată, cuprinsă de teamă şi frămîntare. Nu o mai văzusem pe Olesia de aproape două săptămîni şi-mi dădeam seama foarte bine cît îmi era de apropiată şi de dragă. Am rămas cîteva clipe cu mîna pe clanţă, abia stăpînindu-mi bătăile inimii şi înainte de a împinge uşa, am închis chiar nehotărît ochii şi am stat cîtva timp nemişcat.

E cu neputinţă să analizezi impresiile de felul acelora pe care le-am avut după ce am intrat în casă... Oare eşti în stare să-ţi aduci aminte de cuvintele rostite în primele clipe de întîlnire dintre mamă şi fiu, dintre soţ şi soţie, sau dintre doi îndrăgostiţi ? Dacă le-ai aşterne întocmai pe hîrtie, ai vedea că sînt frazele cele mai simple, cele mai obişnuite, ba chiar caraghioase. Dar fiecare cuvînt îşi are rostul lui şi ţi-e neînchipuit de scump, fiindcă e rostit de glasul cel mai drag din lume.

Mi-aduc aminte, da, mi-aduc aminte foarte limpede că Olesïa şi-a întors repede faţa palidă spre mine, şi pe chipul ei fermecător, care-mi părea cu totul nou, s-au oglindit într-o frîntură de clipă : nedumerirea, spaima, neliniştea şi un zîmbet delicat, luminos, de dragoste... Bătrîna bombănea ceva, învîrtindu-se în jurul meu, dar nu-i auzeam cuvintele de bun venit. Doar glasul Olesiei, ca o muzică plăcută, îmi vibră în urechi :

— Ce ţi s-a întîmplat ? Ai fost bolnav ? O, ce mult a slăbit, bietul de el !

Nu am fost multă vreme în stare să-i răspund. Stăteam tăcuţi, unul în faţa celuilalt, ţinîndu-ne de mînă şi privindu-ne în ochi, plini de bucurie. Am socotit totdeauna că aceste cîteva clipe de tăcere au fost cele mai fericite din viaţa mea. Niciodată, nici mai înainte, nici după aceea nu m-am bucurat de o încîntare atît de curată, de plină, de copleşitoare. Şi cîte n-am citit în ochii mari şi întunecaţi ai Olesiei ! Emoţia întîlnirii, mustrarea pentru lipsa mea îndelungată, mărturisirea plină de înflăcărare a dragostei... Am simţit că o dată cu această privire, ea îmi dăruia din toată inima, fără nici o condiţie şi fără nici o şovăială, întreaga ei fiinţă.

Ea a rupt cea dintîi farmecul care ne cuprinsese, arătîndu-mi-o pe Manuiliha cu o mişcare uşoară a pleoapelor. Ne-am aşezat alături şi Olesia a început să mă întrebe amănunţit, îngrijorată, de mersul bolii mele, de medicamentele pe care le luasem, de părerea doctorului (care venise de două ori din tîrguşor ca să mă vadă). Mi-a cerut în repetate rînduri să-i vorbesc de medic şi, din cînd în cînd, pe buzele ei apărea un zîmbet ironic.

— O, dac-aş fi ştiut că eşti bolnav ! a exclamat ea cu o neînchipuită părere de rău, te-aş fi pus pe picioare într-o singură zi... Cum poţi să te dai pe mîna lor, cînd ei n-au habar de nimic ? De ce n-ai trimis după mine ?

M-am simţit stînjenit.

— Vezi tu... boala m-a pălit pe negîndite... Şi-apoi n-am vrut să te necăjesc. În ultimul timp te-ai purtat atît de ciudat, de parcă ai fi fost mereu supărată pe mine, sau te-aş fi plictisit... Ascultă-mă, Olesia, am adăugat eu în şoaptă, ar trebui să stăm mai mult de vorbă... numai noi... mă înţelegi ?

Ea şi-a coborît pleoapele în semn de încuviinţare, apoi a aruncat o privire temătoare spre bunica ei, şoptind repede :

— Da... Am vrut și eu... Dar mai pe urmă... Ai puțină răbdare...

După apusul soarelui, Olesia m-a grăbit să plec.

— Hai mai repede, mai repede, mi-a spus ea, trăgîndu-mă de mînecă. Dacă te prinde umezeala, ți se întoarce boala.

— Dar tu unde te duci ? a întrebat-o Manuiliha, văzîndu-și nepoata că se leagă grăbită la cap cu o basma cenușie și mare.

— Îl petrec puțin, a răspuns ea.

Vorbise cu un ton nepăsător, uitîndu-se pe fereastră, și nu la bunica ei, dar în glasul ei am prins o ușoară enervare.

— Chiar te duci ? a întrebat-o bătrîna, accentuînd cuvintele.

Ochii scînteietori ai Olesiei s-au oprit pe fața bătrînei.

— Da, mă duc ! a răspuns ea, cu sfruntare. Cred că ne-am lămurit o dată... E treaba mea și eu răspund.

— E-eeh ! a exclamat bătrîna, cu năduf și dojană.

A mai vrut să adauge ceva, dar a făcut un gest de lehamite, s-a îndreptat cu pașii ei tremurători spre colțul odăii și s-a aplecat, gemînd, deasupra unui coș.

Mi-am dat seama că discuția aceasta scurtă era urmarea unor îndelungate certuri și nemulțumiri. Pe cînd coboram pe cărarea spre pădure, am întrebat-o :

— Bunicii tale nu-i place că te plimbi cu mine ? Nu-i așa?

Ea a dat din umeri, necăjită.

— Te rog să nu te superi. Nu vrea... dar ce, nu pot să fac ce-mi place ?

M-a cuprins deodată o dorință nestăpînită s-o dojenesc pentru asprimea ei din trecut.

— Așadar, ai fi putut să rămîi singură cu mine și înainte de boala mea, dar nu ai vrut... Dac-ai ști cît m-ai chinuit... Așteptam, așteptam cu atîta ardoare în fiecare seară să mă însoțești, iar tu păreai totdeauna distrată, plictisită, supărată... M-ai chinuit mult, Olesia !

— Destul, dragul meu... Hai să nu ne mai gîndim la asta, m-a rugat ea, și glasul ei îmi cerea parcă iertare.

— N-am vrut să-ți aduc nici o învinuire, am spus doar așa... Acum înțeleg tot ce s-a întîmplat... Chiar că-mi vine să rîd cînd îmi aduc aminte ! La început credeam că te-ai supărat pe mine din cauza uriadnicului și m-am întristat foarte mult. Mi se părea că-ți sînt atît de străin, încît ți-e

greu să primeşti de la mine chiar şi un simplu serviciu prietenesc... Asta m-a amărît cum nu-ţi închipui... Nici prin gînd nu-mi trecea că toate astea se datorau bunicii tale...

Chipul Olesiei s-a îmbujorat.

— Ba nu se datora nicidecum bunicii ! Eu n-am vrut-o ! a strigat ea cu surprindere.

I-am privit dintr-o parte capul uşor înclinat, cu profilul pur şi gingaş, şi abia atunci mi-am dat seama că şi ea a slăbit în timpul acesta şi în jurul ochilor i s-au aşternut umbre albăstrii. Simţindu-mi privirea, Olesia şi-a ridicat ochii spre mine, dar în aceeaşi clipă i-a coborît iar, întorcîndu-şi faţa cu un zîmbet ruşinat.

— De ce nu voiai, Olesia ? Spune, am întrebat-o eu cu glasul sugrumat, apucînd-o de mînă şi silind-o să se oprească.

Tocmai ne aflam pe o cărare lungă, îngustă şi dreaptă ca o săgeată. Pini înalţi şi zvelţi se înălţau de ambele părţi, alcătuind un coridor uriaş ce se pierdea departe, sub bolta de crengi împletite şi înmiresmate. Trunchiurile golaşe, scorojite, sclipeau în reflexele purpurii ale soarelui ce se stingea în apus...

— Spune, de ce nu voiai să mă petreci, Olesia, de ce ? repetam eu în şoaptă, strîngîndu-i mîna cu tot mai multă putere.

— Nu puteam... Mi-era teamă, a zis ea atît de încet, încît abia am auzit-o. Credeam că pot să scap de soarta mea... Dar acum... acum...

S-a oprit cu respiraţia tăiată, şi-a aruncat braţele pe neaşteptate în jurul gîtului meu, m-a strîns tare şi pe buze am simţit arsura dulce a şoaptelor ei grăbite şi întretăiate.

— Acum mi-e totuna, mi-e totuna ! Fiindcă te iubesc, dragul meu, fericirea mea, scumpul meu !

Se lipea de mine tot mai strîns şi sub mîinile mele simţeam freamătul trupului ei viguros şi fierbinte, iar pe piept, bătăile puternice ale inimii ei. Sărutările ei pătimaşe îmi pătrundeau în creierul încă slăbit de boală ca un vin ameţitor şi începeam să-mi pierd cumpătul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Olesia, destul... Lasă-mă, spuneam eu, străduindu-mă să-i desfac braţele din jurul gîtului meu. Acum m-a cuprins şi pe mine teama. Mă tem de mine însumi, lasă-mă.

Atunci şi-a ridicat spre mine faţa luminată de un zîmbet galeş.

— Nu te teme, dragul meu, a zis ea, cu o gingăşie şi îndrăzneală mişcătoare, care nu pot fi descrise. N-o să te învinuiesc niciodată de nimic. Nu voi fi geloasă, ori cu cine ai fi... Spune-mi doar atît : mă iubeşti ?

— Te iubesc, da, te iubesc de multă vreme şi nespus de mult. Dar... nu mă mai săruta... N-o să mă mai pot stăpîni, ameţesc şi nu mai sînt în stare să răspund de faptele mele...

Dar buzele ei s-au lipit de buzele mele, îndelung şi chinuitor de dulce, şi mai mult i-am ghicit decît i-am auzit vorbele :

— Nu te teme şi nu te mai gîndi la nimic... Ziua de azi e a noastră şi nimeni n-o să ne-o poată lua.

. . . . . .

Noaptea aceea a fost ca un basm încîntător şi fermecat. Răsărise luna şi smălţase în chip straniu pădurea, aşternînd în beznă pete palid-albăstrii pe trunchiurile noduroase, pe crengile răsucite şi pe muşchiul moale ca un covor de pluş. Mestecenii albi şi subţiri se vedeau clar în noapte, cu frunzişul lor rar parcă acoperit cu văluri argintii şi străvezii. Pe alocuri, lumina nu pătrundea de loc sub acoperămîntul des al crengilor de pin. Acolo domnea o beznă de nepătruns şi doar în mijlocul ei, prelingîndu-se de cine ştie unde, o rază străfulgera în chip neaşteptat pe un şir de copaci, întinzînd pe pămînt o cărăruie îngustă, dreaptă, atît de luminoasă şi frumoasă, de parcă ar fi fost aleea împodobită de zîne pentru marşul triumfal al lui Oberon şi al Titaniei. Înaintam îmbrăţişaţi prin legenda aceasta vie, plină de zîmbet, fără să scoatem o vorbă, copleşiţi de fericirea noastră şi de tăcerea pădurii care te înfiora.

— Dragul meu, am uitat de tot că trebuie să te grăbeşti spre casă. Ce rea sînt ! Abia te-ai făcut bine şi eu te ţin atît de tîrziu în pădure.

Am îmbrăţişat-o, am îndepărtat basmaua de pe părul ei negru, des şi m-am aplecat spre urechea ei, şoptind :

— Nu-ţi pare rău, Olesia ? N-o să te căieşti ?

Ea a clătinat încet din cap.

— Nu, nu... Orice s-ar întîmpla, n-o să-mi pară rău. Mă simt atît de bine...

— Dar trebuie să se întîmple neapărat ceva rău ?

Am citit în ochii ei, o clipă, groaza mistică pe care o cunoșteam atît de bine.

— O, da, neapărat... Îți amintești de dama de cruce de care ți-am vorbit ? Ei bine, dama aceea de cruce sînt eu. Mie mi se va întîmpla nenorocirea prezisă de cărți... Știi, tocmai voiam să te rog să nu mai vii pe la noi, însă te-ai îmbolnăvit și nu te-am mai văzut două săptămîni... Și-n vremea asta m-au cuprins un dor și o tristețe atît de mare, că aș fi dat orice numai să fiu lîngă tine măcar o clipă... Atunci m-am hotărît. Mi-am zis că orice s-ar întîmpla, n-o să renunț pentru nimic în lume la fericirea mea...

— Într-adevăr, Olesia, același lucru s-a întîmplat și cu mine, am șoptit eu, sărutîndu-i ușor tîmpla. Nu mi-am dat seama că te iubesc, pînă nu m-am îmbolnăvit și nu te-am mai putut vedea. Se vede că a avut dreptate cel care a spus că despărțirea este pentru dragoste ca vîntul pentru foc. Dragostea mică o stinge, dar pe cea mare o întețește și mai mult.

— Cum ai spus ? Mai zi o dată, încă o dată, m-a rugat ea, foarte atentă.

Am repetat dictonul spus de nu știu cine. Ea a stat cîteva clipe gînditoare și după mișcarea buzelor am ghicit că îmi repeta cuvintele.

M-am uitat îndelung la obrazul ei palid, lăsat pe spate, la ochii ei mari, negri, în care licăreau reflexele razelor lunii și presimțirea nelămurită a unei nenorociri apropiate mi s-a furișat pe neașteptate în suflet ca un fior rece.

XI

POVESTEA NAIVĂ ȘI FERMECĂTOARE

a dragostei noastre a durat aproape o lună și chiar și astăzi, pe lîngă chipul încîntător al Olesiei, în sufletul meu trăiesc la fel de viu înserările sîngerii, scăldate în razele asfințitului, diminețile înrourate, cu mireasma lor de ghiocei și de miere, pline de prospețime și de ciripit răsunător de păsări, zilele calde, toropitoare de iunie... În toată vremea asta nu am știut ce-i plictiseala, nu am simțit nici oboseală și nici veșnica mea pasiune pentru viața de hoinar. Lumina, căldura, bucuria

conștientă a vieții și dragostea liniștită, sănătoasă, senzuală, mă desfătau ca pe un zeu păgîn sau ca pe un animal tînăr și viguros.

După însănătoșirea mea, bătrîna Manuiliha se făcuse atît de nesuferită, mă întîmpina cu atîta mînie fățișă și zdrăngănea cu atîta înverșunare oalele de pe sobă cît timp mă aflam în colibă, încît preferam să ne întîlnim seara în pădure... Farmecul verde, majestuos, al codrului împodobea ca un cadru prețios dragostea noastră lipstită de griji.

Pe zi ce trecea, descopeream cu tot mai multă uimire că Olesia — care crescuse în mijlocul pădurii și nici nu știa măcar să citească — dovedește în multe împrejurări sensibilitate, delicatețe și un tact deosebit, înnăscut. Dragostea — în sensul ei direct, grosolan, are totdeauna laturi urîte, care constituie chinul și rușinea firilor sensibile, înclinate spre frumos. Dar Olesia știa să le evite cu atîta virtuoasă simplitate, încît legătura noastră nu a fost pîngărită niciodată de vreo asociere nelalocul ei sau de vreo clipă de cinism.

Treptat, se apropia timpul plecării mele. La drept vorbind, îmi terminasem obligațiile de serviciu la Perebrod și amînam cu bună știință ziua întoarcerii mele în oraș. Olesiei nu-i spusesem încă nici o vorbă, temîndu-mă chiar să-mi închipui cum va primi vestea plecării mele. În general, mă aflam într-o situație grea. Obișnuința prinsese în mine rădăcini foarte adînci. S-o văd zilnic pe Olesia, să-i aud glasul drag și rîsul voios, să simt farmecul duios al mîngîierilor ei, devenise pentru mine mai mult decît o necesitate. În puținele zile cînd vremea proastă nu ne îngăduia să ne vedem, mă simțeam parcă pierdut, lipsit de tot ceea ce era mai important în viața mea. Orice treabă mă plictisea, mi se părea inutilă și întreaga mea ființă năzuia spre pădure, căldură, lumină, spre chipul drag al Olesiei.

Mă gîndeam tot mai des s-o iau de nevastă, deși la început căsătoria cu ea îmi apărea doar arareori ca singura soluție posibilă și cinstită a legăturii noastre. Un singur amănunt mă speria și mă oprea : nu îndrăzneam nici măcar să-mi închipui cum va arăta Olesia îmbrăcată într-o rochie la modă, stînd de vorbă în salon cu soțiile colegilor mei, smulsă din cadrul de vrajă al bătrînei păduri plină de legende și de puteri tainice.

Dar cu cît se apropia ziua plecării mele, cu atît mai mult mă cuprindeau tristeţea şi groaza de singurătate. Hotărîrea de a mă căsători cu ea mi se întărea pe fiecare zi în suflet şi pînă la urmă nu mai vedeam în ea o provocare cutezătoare a societăţii. „Nu s-au însurat oare oameni onorabili şi învăţaţi cu croitorese, cu servitoare şi au trăit minunat, binecuvîntînd pînă la sfîrşitul zilelor lor soarta care-i îndemnase să ia această hotărîre ?“ încercam eu să mă consolez. De ce să fiu eu mai nefericit decît alţii ?

O dată, pe la mijlocul lui iunie, pe seară, o aşteptam ca de obicei la cotitura cărării din pădure, lîngă nişte tufişuri de păducel înflorit. I-am recunoscut de departe pasul uşor şi iute.

— Bună ziua, iubitul meu, a zis ea, îmbrăţişîndu-mă şi respirînd greu. Pesemne că mă aştepţi de mult ? Abia am izbutit să scap... M-am războit cu bunica.

— Tot nu s-a potolit ?

— Nici gînd ! „O să te nenoroceşti din pricina lui, zicea ea... Se satură de tine şi te părăseşte. Nu te iubeşte de loc...“

— De mine vorbea ?

— De tine, dragul meu... Dar eu n-o iau în seamă.

— Ştie totul ?

— Nu sînt sigură... Cred că ştie. De altfel, nu vorbesc niciodată cu ea de asta, dar pesemne că bănuieşte. Hai s-o lăsăm în plata Domnului şi să mergem.

A rupt o crenguţă cu flori bogate, albe, şi-a înfipt-o în păr şi am pornit încet pe cărarea trandafirie sub razele soarelui ce sta să apună.

În ajun, noaptea, hotărîsem ca în ziua aceea să-mi descarc sufletul. Dar o sfială ciudată îmi încleştase gura. Mă întrebam dacă Olesia o să mă creadă cînd îi voi spune de plecarea mea şi de căsătorie. N-o să i se pară că propunerea mea ţinea doar să domolească prima durere pe care i-o pricinuiam ? „Cînd ajungem la arţarul cu trunchiul zdrelit, o să-i vorbesc“, m-am hotărît eu. Dar cînd am ajuns acolo şi, palid de emoţie, îmi trăgeam suflarea ca să-i vorbesc, mi-am pierdut curajul, m-au apucat nişte bătăi de inimă iuţi şi dureroase şi mi-am simţit gura încleştată. „Douăzeci şi şapte este numărul meu norocos, mi-am zis după cîteva minute. Să număr pînă la douăzeci şi şapte şi...“ Număram în minte, dar cînd ajungeam la douăzeci şi şapte, nu mă puteam hotărî. „Nu, mi-am spus eu în cele-

din urmă, e mai bine să număr pînă la 60. O să fie un minut întreg şi atunci neapărat că, neapărat că..."

— Ce ai astăzi ? m-a întrebat Olesia. Te gîndeşti la ceva neplăcut ? Ce s-a întîmplat ?

Atunci am început să vorbesc, dar cu un ton de care-mi era şi mai scîrbă, cu o nepăsare artificială, nefirească, de parcă ar fi fost vorba de un lucru de nimic.

— Într-adevăr, e o mică neplăcere... Ai ghicit, Olesia... Vezi tu, am terminat ce aveam de făcut aici, şi şefii mei mă cheamă la oraş.

I-am aruncat o privire piezişă. A pălit şi buzele au început să-i tremure, dar nu a spus nimic. Cîteva minute am mers alături, tăcuţi. Greierii ţîrîiau pătrunzător în iarbă, iar de undeva, de departe, se auzea scîrţîitul monoton şi aspru al unui cristei.

— Tu înţelegi, sînt convins, Olesia, că nu pot rămîne aici şi nici slujbei nu-i pot da cu piciorul, am început eu iar.

— Nu... Nici vorbă... Ce pot să spun, a zis ea, liniştită în aparenţă, însă cu o voce atît de surdă şi fără de viaţă, încît m-am îngrozit. Dacă-i vorba de serviciu, negreşit... Trebuie să pleci.

S-a oprit lîngă un copac şi s-a sprijinit cu spatele de el. Stătea, palidă, cu braţele atîrnînd fără vlagă de-a lungul trupului, pe buze cu un zîmbet jalnic, chinuitor. Paloarea ei m-a înspăimîntat. M-am apropiat de ea repede şi i-am strîns mîinile cu putere.

— Olesia... Ce-i cu tine ? Olesia... draga mea !

— Nu-i nimic... Iartă-mă... O să-mi treacă. Aşa... Mi-a venit ameţeală...

A făcut un efort şi a pornit mai departe, fără să-şi retragă mîna dintr-a mea.

— Olesia, de ce mă crezi atît de rău ? am mustrat-o eu. Să-ţi fie ruşine ! Crezi că aş putea într-adevăr să plec şi să te părăsesc ? Nu, draga mea. Ţi-am vorbit de asta, tocmai din cauză că vreau să mă duc chiar astăzi la bunica ta să te cer de soţie.

Împotriva tuturor aşteptărilor, Olesia nu s-a mirat aproape de loc.

— Soţia ta ? a clătinat ea încet şi cu tristeţe din cap. Nu, Vanecika, dragul meu, asta nu e cu putinţă.

— De ce, Olesia ? Spune, de ce ?

— Nu, nu... Doar îți dai și tu seama că ar fi caraghios chiar și numai să ne gîndim la așa ceva. Ce nevastă ți-aș fi eu ? Tu ești boier, om deștept, cu carte, pe cînd eu ? Nu știu nici măcar să citesc, nu știu să mă port... O să te fac doar de rîs...

— Astea-s prostii ! i-am întors eu vorba cu înflăcărare. Peste șase luni nici n-o să te mai recunoști. Nici nu bănuiești cîtă inteligență înnăscută și cît spirit de observație ai. O să citim împreună multe cărți bune, o să cunoaștem oameni cumsecade, deștepți, o să vedem împreună toată lumea asta largă, Olesia... O să mergem pînă la bătrînețe, pînă la moarte mînă în mînă, așa cum mergem acum și n-o să-mi fie rușine cu tine, ba chiar o să mă mîndresc cu tine și-o să-ți fiu recunoscător !

La vorbele mele înflăcărate, Olesia a răspuns cu o strîngere de mînă recunoscătoare, dar a stăruit în hotărîrea ei.

— Dac-ar fi numai atît ! Poate că nu știi încă, nu ți-am spus niciodată... N-am tată... Sînt copil din flori...

— Destul, Olesia... Asta mă interesează mai puțin decît orice. Cum să-mi pese de familia ta, cînd tu-mi ești mai dragă decît tatăl și mama mea, mai dragă decît lumea întreagă ? Astea-s fleacuri, vorbe fără temei !

Ea și-a lipit, plină de tristețe, umărul de umărul meu.

— Iubitul meu... Ar fi fost mai bine dacă nu am fi vorbit de asta... Ești tînăr, liber... Crezi că m-ar răbda inima să te leg de mîini și de picioare pe toată viața ? Dacă mai tîrziu o să-ți placă alta ? O să mă urăști, o să blestemi ziua și ceasul cînd m-am învoit să te urmez. Nu te supăra, dragul meu ! a exclamat ea, rugătoare, văzînd după fața mea că nu-mi plăceau vorbele ei. Nu vreau să te jignesc, mă gîndesc numai la fericirea ta. Și-apoi, ai uitat-o pe bunica. Gîndește-te și tu, ar fi frumos din partea mea s-o părăsesc ?

— La urma urmei... o să se găsească un loc la noi și pentru ea, am zis eu (mărturisesc că la gîndul bunicii nu m-am simțit de loc în apele mele). Și dacă n-o vrea să stea cu noi, nu-i nimic, în orice oraș există niște case... care se cheamă aziluri... unde bătrînii se bucură de liniște și sînt bine îngrijiți...

— Cum te poți gîndi la așa ceva ? Ea n-o să-și părăsească pădurea în ruptul capului. Se teme de oameni.

— Atunci, Olesia, fă cum crezi tu că e mai bine. Ai de ales între mine și bunica ta. Dar să știi că fără tine o să-mi fie scîrbă de viață.

— Dragostea mea ! a zis ea, cu o duioşie de nedescris. Îţi mulţumesc pentru cuvintele acestea... Mi-ai încălzit inima... Dar n-o să te iau de bărbat... Mai bine vin să stau aşa cu tine, dacă nu m-alungi... Însă nu te grăbi şi te rog, să nu mă grăbeşti nici pe mine. Dă-mi răgaz două zile, să mă gîndesc... Trebuie să vorbesc şi cu bunica.

— Ascultă, Olesia, nu cumva te temi iar... de biserică ? am întrebat-o eu, bănuind că asta ar putea s-o reţină.

Poate că ar fi trebuit, de fapt, să încep cu întrebarea aceasta. Aproape în fiecare zi o mustram, străduindu-mă s-o fac să înţeleagă absurditatea convingerii sale, că neamul ei ar fi blestemat pentru puterea iluzorie de a face vrăji. În fond, în fiecare intelectual rus există dorinţa de a lumina oamenii din popor. Obiceiul acesta îl avem în sînge, ni l-a insuflat întreaga literatură rusă din ultimele decenii. Cine ştie, poate dacă Olesia ar fi fost o habotnică, ar fi respectat cu scrupulozitate posturile şi nu ar fi lipsit de la nici o slujbă, aş fi ironizat-o (într-o oarecare măsură, fiindcă am fost totdeauna un om credincios) pentru religiozitatea ei şi aş fi încercat să dezvolt în ea simţul critic. Dar ea mărturisea cu o naivitate şi cu o convingere de neclintit legătura ei cu forţele oculte şi înstrăinate de Dumnezeu, pe care chiar se temea să-l pomenească.

Mă străduiam în zadar să-i zdruncin superstiţiile. Toate argumentele logice, toate ironiile mele, uneori brutale şi răutăcioase, se sfărîmau de convingerea ei că are o menire misterioasă şi fatală.

— Te temi de biserică, Olesia ? am întrebat-o eu încă o dată.

Ea şi-a aplecat, tăcută, capul.

— Crezi că Dumnezeu nu te va primi ? am urmat eu tot mai înflăcărat. Crezi că n-o să fie milostiv cu tine ? Cel care, deşi cîrmuia milioane de îngeri, a coborît pe pămînt ca să moară de o moarte îngrozitoare, ruşinoasă, pentru izbăvirea tuturor oamenilor ? Cel care n-a dispreţuit căinţa ultimei dintre femei şi a făgăduit unui tîlhar şi ucigaş că va fi în aceeaşi zi cu el în rai ?

Toate acestea i le mai spusesem Olesiei, dar în ziua aceea nici n-a vrut să m-asculte. Cu o mişcare iute, şi-a scos basmaua de pe cap, a făcut-o ghem şi mi-a aruncat-o în obraz. Am început să ne hîrjonim. Am încercat să-i iau din păr

crenguța înflorită, ea s-a împotrivit, a căzut, trăgîndu-mă după ea, rîzînd plină de bucurie și întinzîndu-mi buzele umede și dragi...

Tîrziu, noaptea, după ce ne-am luat rămas bun și ne-am îndepărtat unul de celălalt, i-am auzit deodată glasul :

— Vanecika ! Stai o clipă... Vreau să-ți spun ceva !

Am pornit în întîmpinarea ei. Olesia a venit în fugă la mine. Pe cer plutea secera subțire și argintie a craiului nou și la lumina lui palidă am văzut ochii Olesiei plini de lacrimi mari.

— Ce-i cu tine ? am întrebat-o neliniștit.

Mi-a apucat mîinile și a început să le sărute, pe rînd.

— Dragul meu, cît ești de bun ! Cît ești de bun ! a zis ea cu voce tremurătoare. Mergeam și mă gîndeam la tine că mă iubești atît de tare. Și-atunci m-a copleșit dorința să fac ceva care să te bucure foarte, foarte mult.

— Olesia... Fetița mea scumpă, liniștește-te...

— Spune-mi, a urmat ea, ai fi mulțumit dacă m-aș duce o dată la biserică ? Dar să-mi spui adevărul, adevărul adevărat.

Am rămas cîteva secunde pe gînduri. În minte mi-a răsărit deodată un gînd superstițios : dar dacă din pricina asta o să se întîmple o nenorocire ?

— Pentru ce taci ? Spune mai repede, te-ar bucura sau ți-ar fi totuna ?

— Ce să zic, Olesia ? am început eu, tărăgănînd. Cred că mi-ar face plăcere. Doar ți-am spus de atîtea ori că nu-i nimic dacă un bărbat nu crede în Dumnezeu, are îndoieli, ba chiar rîde pe socoteala religiei... dar o femeie... O femeie trebuie să fie evlavioasă, să creadă, fără să întrebe. În încrederea plină de simplitate și duioșie cu care ea cere ocrotirea lui Dumnezeu găsesc totdeauna ceva mișcător, feminin și frumos.

Am tăcut. Olesia tăcea și ea, cu capul alipit de pieptul meu.

— Dar pentru ce m-ai întrebat ? am iscodit-o eu, curios.

Ea a tresărit.

— Așa... Fără pricină... Nu mă lua în seamă. La revedere, scumpul meu. Te aștept mîine.

A dispărut. Am mai rămas multă vreme cu ochii ațintiți în întuneric, ascultînd zgomotul pașilor ei iuți, care se tot îndepărtau. În clipa aceea m-a cuprins o presimțire îngrozi-

toare. M-a năpădit dorința nestăvilită să fug după ea, s-o ajung din urmă și s-o rog, s-o implor, iar dacă va fi nevoie chiar să-i pretind să nu se ducă la biserică. Însă mi-am stăpînit pornirea neașteptată și-mi amintesc că, pe cînd mă îndreptam spre casă, chiar am zis cu glas tare : „Dragul meu Vanecika, mi se pare că te-ai molipsit și tu de superstiții".

O, Doamne ! Pentru ce nu am dat atunci ascultare acestei porniri nedeslușite a inimii, care — acum sînt ferm convins — nu greșește niciodată în presimțirile ei tainice.

XII

A DOUA ZI TOCMAI SE SĂRBĂTOREA Sfînta Treime, care în anul acela cădea în ziua marelui martir Timofei, cînd, potrivit legendelor populare, dacă va fi secetă, apar semne prevestitoare. Satul Perebrod avea biserică, dar nu avea parohie. Din cînd în cînd, în timpul postului și de marile sărbători, venea să slujească aici preotul din satul Volcie.

În ziua aceea am fost nevoit să plec pentru niște treburi de serviciu într-un tîrgușor din apropiere. Am pornit călare, dimineața pe la ora opt, pe vreme răcoroasă. Pentru astfel de drumuri îmi cumpărasem mai demult un armăsar scund, de vreo șase-șapte ani, din rasa locală, nu prea arătos, care fusese însă îngrijit cu foarte multă dragoste de vechiul său proprietar, hotarnicul județului. Armăsarul se numea Tarancik. Mă atașasem mult de animalul acesta simpatic, cu picioare subțiri, dar viguroase, cu o coamă lățoasă, de sub care apăreau, supărați și neîncrezători, doi ochișori scînteietori și cu niște buze puternice și energice. Culoarea lui era destul de rară și de caraghioasă : avea trupul cenușiu ca de șoarece și numai pe crupă niște pete albe și negre...

Trebuia să străbat tot satul. Piața mare, plină de verdeață, care se întindea de la biserică la cîrciumă, era înțesată de șiruri de căruțe ale țăranilor din satele dimprejur — Voloșa, Pecealovka și Zulna, care-și aduseseră cu prilejul sărbătorii nevestele și copiii. Printre ele mișunau o mulțime de oameni.

În ciuda orei timpurii și a dispozițiilor stricte, unii se și îmbătaseră (în zilele de sărbătoare și în timpul nopții, fostul cîrciumar Strul vindea rachiu într-ascuns). După zăpușeala fără o adiere de vînt îți dădeai seama că o să fie o căldură înăbușitoare. Pe cerul încins, parcă acoperit cu o pîclă argintie, nu vedeai un nor.

După ce mi-am terminat treburile în tîrgușor, am luat în grabă o gustare la han. Am mîncat știucă umplută, am băut o bere tulbure foarte proastă și am pornit spre casă. Dar cînd am trecut pe lîngă fierărie, mi-am amintit că pe Tarancik îl bătea de mult potcoava de la piciorul stîng din față și m-am oprit să i-o prindă, ceea ce mi-a mai răpit un ceas și jumătate. Așa că atunci cînd m-am apropiat de satul Perebrod, se făcuse ora patru sau cinci după-amiază.

Piața era plină de oameni beți, care țipau pe întrecute. Curtea și treptele de la intrarea cîrciumii erau înțesate de lume; clienții se îmbrînceau și se striveau între ei. Țăranii din Perebrod se amestecaseră cu cei veniți din alte sate, care ședeau pe iarbă, în umbra căruțelor. Pretutindeni se zăreau capete lăsate pe spate și sticle ridicate în sus. Nu mai era nici unul treaz. Beția ajunsese la limita la care țăranul își arătă bucuros și plin de mîndrie starea lui de amețeală, cînd toate mișcările sale devin greoaie și exagerate, cînd, de pildă, în loc să dea afirmativ din cap, se apleacă, lăsîndu-se cu totul pe vine, și, pierzîndu-și deodată echilibrul, se prăvale neputincios înapoi. Copiii se hîrjoneau și se jucau printre picioarele cailor, care-și mestecau nepăsători fînul. Ici-colo, cîte o muiere, și ea abia ținîndu-se pe picioare, își trăgea de mînecă, plîngînd și înjurînd, bărbatul ce se opintea din răsputeri, beat criță... Lîngă un gard, vreo douăzeci de țărani și de muieri îl înconjuraseră pe un cîntăreț orb și glasul tremurător și fonf, de tenor, al acestuia, însoțit de bîzîitul monoton al instrumentului său, se desprindea din vuietul mulțimii. Încă de departe am auzit cuvintele cunoscute ale cîntecului :

Alelei cum ard în zare
Norii sîngerii,
Alelei că mulți s-adună
Turcii osmanlîi.

Mai departe cîntecul spunea că turcii, cînd au văzut că nu pot lua cu asalt mînăstirea din Pociaiev, s-au hotărît s-o cu-

cerească prin șiretlic. În acest scop au trimis, chipurile, ca dar mănăstirii, o lumînare uriașă, umplută cu praf de pușcă. Lumînarea a fost adusă cu douăsprezece perechi de boi. Călugării, bucuroși, au vrut s-o aprindă în fața icoanei Maicii Domnului din Pociaiev, dar Dumnezeu nu a îngăduit să se săvîrșească mișelia pusă la cale.

Au văzut în vis poruncă
Să nu ia lumînarea,
Ci s-o ducă hăt în lunca,
Să pună pe ea securea.

Și astfel călugării :

Au dus lumînarea-n lunca
Și au pus pe ea securea ;
Hăt zbura praful de pușca,
Risipindu-se aiurea...

Văzduhul încins duhnea a rachiu, ceapă, cojoace de oaie, mahorcă tare și a sudoare de trupuri murdare. Deși mă strecuram cu greu prin mulțme, abia stăpînindu-l pe Tarancik, care-și smucea mereu capul, am băgat de seamă că de peste tot mă petreceau priviri obraznice, curioase și dușmănoase. Împotriva obiceiului, nici unul nu-și scotea căciula din cap, iar zarva parcă se potolise o dată cu apariția mea. Pe neașteptate, chiar în mijlocul mulțimii, a izbucnit strigătul răgușit al unui bețiv. Nu am înțeles ce spunea, dar, ca răspuns am auzit hotote de rîs înfundate. Speriată, o femeie a încercat să-l potolească pe scandalagiu :

— Mai încet, dobitocule... Ce urli așa ! O s-audă...

— Și dac-aude , ce-i ? a zis cu îndrăzneală țăranul. Ce mi-e șef mie ? Numai în pădure, la... aia a lui...

. . . . . .

Fraza dezgustătoare, lungă și îngrozitor de murdară, urmată de o explozie de rîs, a rămas parcă suspendată în aer. Am întors repede calul, strîngînd mînerul biciului, cuprins de furia aceea turbată, care nu-ți mai îngăduie să vezi nimic, să te gîndești la nimic, să te temi de nimic. În clipa aceea m-a fulgerat în gînd chimuitor : „Asta mi s-a întîmplat cîndva, cu mulți ani în urmă... Soarele dogorea ca și astăzi... Piața

uriașă era tot atît de plină de oameni zgomotoși... Tot așa m-am sucit pe loc, cuprins de furie turbată... Dar unde s-a întîmplat ? Cînd ? Cînd ?“ Am lăsat biciul în jos și am pornit în galop spre casă.

Iarmola a ieșit agale din bucătărie și a luat calul în primire, zicîndu-mi grosolan :

— În odaie așteaptă conțopistul de la moșia Marinovka.

Mi s-a părut că vrea să mai spună ceva neplăcut și foarte însemnat pentru mine. Ba chiar mi s-a părut că descopăr pe chipul lui un zîmbet răutăcios. M-am oprit dinadins în ușă, aruncîndu-i o privire provocătoare, însă el nu se mai uita la mine, ci se îndepărta, trăgînd de căpăstru calul care pășea ușor înainte cu gîtul întins.

În odaia mea l-am găsit pe conțopistul de la moșia învecinată, Nikita Nazarîci Mișcenko. Era îmbrăcat cu o haină gri cu carouri roșii, uriașe, cu pantaloni strîmți de culoarea albăstrelelor și la gît avea o cravată de un roșu aprins. Părul lui pomădat, cu cărare la mijloc, mirosea atît de tare a liliac că te trăsnea. Cînd m-a văzut, a sărit de pe scaun și a început să se încline cu un zîmbet care-i dezgolea gingiile palide.

— Am onoarea să vă salut, a început el prietenos. Mă bucur foarte mult că vă văd... Vă aștept de cînd s-a terminat slujba. Nu v-am mai întîlnit de mult. Chiar că mi se făcuse dor de dumneavoastră. Pentru ce nu mai treceți pe la noi ? Domnișoarele noastre din Stepani cam rîd pe socoteala dumneavoastră.

Și parcă amintindu-și pe neașteptate de ceva, a izbucnit într-un hohot de rîs.

— Ce mai haz a fost astăzi ! a exclamat el, înăbușindu-se de rîs. Ha — ha — ha — ha... Credeam că mor de rîs !...

— Ce s-a întîmplat ? Ce haz a fost ? l-am întrebat eu brutal, fără să-mi ascund nemulțumirea.

— După slujbă, s-a stîrnit aici un scandal grozav, a urmat Nikita Nazarîci, înecîndu-se în hohote de rîs. Fetele din Perebrod... Zău că nu mai pot... Fetele din Perebrod au prins în piață o vrăjitoare... Bineînțeles că așa o socot ele, din prostie... Și i-au tras o papară !... Au vrut s-o ungă cu catran, dar le-a scăpat din mîini și-a șters-o...

Prin minte mi-a fulgerat un gînd înfricoșător. M-am repezit la conțopist și fără să-mi dau seama de ce fac, mi-am înfipt mîna în umărul lui.

— Ce tot bîigui ? ! am urlat eu. Nu mai necheza așa, luate-ar dracul ! Despre ce vrăjitoare vorbești ?

El a amuțit deodată și s-a holbat la mine cu ochii mari și speriați.

— Eu... eu... zău că nu știu, a îngăimat el, fîstîcit. Mi se pare, una Samuiliha... Manuiliha... sau... dați-mi voie... fata uneia Manuiliha. Țăranii flecăreau, dar mărturisesc că n-am reținut...

L-am silit să-mi povestească din fir în păr tot ce auzise și văzuse. Vorbea fără șir, încurcîndu-se în amănunte și eu îl întrerupeam în fiecare clipă cu întrebările nerăbdătoare, cu exclamații, aproape cu ocări. Din povestirea lui nu am înțeles mare lucru : abia după două luni am reconstituit întîmplarea aceea blestemată din spusele soției șefului ocolului silvic care fusese și ea în ziua aceea la liturghie și văzuse totul cu ochii ei.

Presimțirea nu mă înșelase. Olesia își biruise teama și se dusese la biserică. Deși ajunsese abia pe la jumătatea slujbei și se oprise lîngă ușă, venirea ei fusese observată numaidecît de toți țăranii aflați înăuntru. În tot timpul slujbei, femeile șoptiseră între ele, uitîndu-se mereu înapoi.

Totuși, Olesia avusese destulă tărie să rămînă pînă la sfîrșit. Poate că nu-și dăduse seama de adevăratul înțeles al privirilor dușmănoase, poate că le nesocotise din mîndrie. Oricum, cînd a ieșit afară, lîngă gard au înconjurat-o o mulțime de muieri care strîngeau tot mai mult cercul în jurul ei. La început s-au mulțumit s-o privească tăcute pe fata lipsită de apărare, care se uita speriată în jur, apoi au împroșcat-o cu batjocuri grosolane, cu ocări însoțite de rîsete, și, mai la urmă, vorbele lor se contopiseră într-un urlet nestăvilit din care nu mai puteai să deslușești nimic, dar care ațîța și mai mult mulțimea dezlănțuită. De cîteva ori Olesia a încercat să răzbată prin cercul acesta viu și înfricoșător, însă fusese mereu împinsă îndărăt, în mijlocul lui. Și deodată, vocea stridentă a unei bătrîne a urlat din spatele mulțimii : „S-o ungem cu catran, tîrfa !“ (Se știe că în Ucraina, dacă ungi cu catran chiar și numai poarta casei unei fete, este cea mai mare ocară care i se poate aduce și care nu se șterge niciodată.) Aproape în aceeași secundă, pe deasupra capetelor muierilor turbate a apărut o găleată cu catran și o bidinea, care treceau din mînă în mînă.

Atunci, Olesia, cuprinsă de furie, groază și disperare, s-a năpustit atît de năprasnic asupra celei dintîi dintre femeile

care-i tăiau calea, încît a doborît-o la pămînt. S-a iscat pe loc o înghesuială neînchipuită şi zeci de trupuri s-au rostogolit într-un vălmăşag turbat. Olesia a izbutit ca prin minune să scape de acolo şi s-o ia la fugă pe drum, fără basma, cu îmbrăcămintea zdrenţuită, prin care i se întrezărea pe alocuri trupul gol. O dată cu ocările, huiduielile şi hohotele de rîs, zburau după ea şi pietre. Ba, destul de mulţi au pornit chiar în urmărirea ei, dar s-au lăsat curînd păgubaşi... După ce a alergat vreo cincizeci de paşi, Olesia s-a oprit, şi-a întors faţa palidă şi însîngerată spre mulţimea sălbăticită şi a strigat atît de tare, încît în piaţă s-a auzit răspicat fiecare cuvînt :

— Bine... ! N-o să uit asta ! O să mi-o plătiţi voi cu vîrf şi-ndesat !

După cum îmi povestea mai tîrziu soţia şefului silvic, ameninţarea fusese rostită cu o ură atît de sălbatecă şi cu un glas atît de hotărît şi de profetic, încît mulţimea a înmărmurit o clipă, dar numai o clipă, fiindcă ocările au izbucnit din nou.

Repet că multe amănunte ale acestei întîmplări le-am aflat abia mai tîrziu. Atunci nu am avut putere şi nici răbdare să ascult pînă la capăt istorisirea lui Mişcenko. Mi-a venit în minte pe neaşteptate că Iarmola nu apucase încă să scoată şaua de pe cal, şi, fără să-i mai spun o vorbă conţopistului înmărmurit, m-am repezit în curte. Într-adevăr, Iarmola îl ducea pe Tarancik de-a lungul gardului. I-am pus repede zăbala, am strîns chingile şi, pe ocolite, ca să nu mai trec din nou prin mulţimea de oameni beţi, am pornit în galop spre pădure.

XIII

NU POT SĂ DESCRIU STAREA ÎN care mă aflam în timpul acestui galop nebunesc. În unele clipe uitam cu totul unde mă găsesc şi pentru ce alerg aşa în goana calului. Nu mai aveam decît conştiinţa tulbure că se petrecuse ceva ireparabil, absurd şi îngrozitor, conştiinţă asemănătoare cu neliniştea grea şi lipsită de temei, care-l cuprinde uneori pe om, cînd se zbate într-un coşmar pricinuit de friguri. În acelaşi timp, oricît ar părea de ciudat, nu-mi ieşea din minte

glasul fonf, dogit al cîntăreţului orb care cînta în tact cu ropotul calului :

Alelei că mulţi s-adună
Turcii osmanlîi.

Cînd am ajuns pe cărarea ce ducea drept spre coliba Manuilihăi, am descălecat de pe calul înspumat şi l-am luat de căpăstru. Din pricina căldurii şi a goanei mele, sîngele îmi vîjîia în urechi, împins parcă de o pompă uriaşă, nevăzută.

L-am legat pe Tarancik de gard şi am intrat în colibă. Întîi mi s-a părut că Olesia nu era acasă şi un fior m-a trecut din creştet pînă-n tălpi, dar după o clipă, am văzut-o întinsă pe pat, cu faţa spre perete, cu capul ascuns în perne. Cînd a auzit uşa deschizîndu-se, nici nu a întors capul.

Manuiliha, care şedea lîngă ea, s-a ridicat cu greu în picioare, făcîndu-mi semne furioase cu mîna.

— Mai încet ! Potoleşte-te, afurisitule ! a şoptit ea, ameninţătoare, apropiindu-se de mine. Apoi, aţintindu-mă cu ochii ei spălăciţi şi reci, a şuierat furioasă : Ce zici ? Eşti mulţumit de ce-ai făcut ?

— Ascultă, bătrîno, i-am răspuns eu cu asprime. Acum nu-i timpul de mustrări. Ce-i cu Olesia ?

— Sst... Mai încet ! E leşinată, asta-i cu Olesia... Dacă nu te băgai unde nu-ţi fierbea oala şi nu-i vîrai în cap tot felul de prostii, nu i se-ntîmpla nimic. Şi eu, bătrînă proastă, mă uitam şi închideam ochii... Deşi inima mea presimţea nenorocirea... A simţit chiar din ziua cînd ai intrat în casa noastră cu de-a sila. Ce ? Vrei să spui că nu tu ai îndemnat-o să se ducă la biserică ? s-a repezit bătrîna la mine, cu faţa schimonosită de ură. Nu tu, boiernaş blestemat ? Să nu minţi, să n-o-ntorci, neobrăzatule ! Ce te-a făcut s-o ispiteşti să se ducă la biserică ?

— N-am ispitit-o... Îţi dau cuvîntul meu. Ea a vrut să se ducă.

— Of, vai de capul meu şi de zilele mele ! se văita Manuiliha. Cînd a venit de-acolo, era galbenă ca turta de ceară, cu cămaşa zdrenţe, cu părul despletit... Mi-a spus ce i s-a întîmplat, ba rîzînd, ba plîngînd... Parcă era nebună... S-a trîntit pe pat, bocindu-se şi apoi credeam c-a aţipit. Eu, bătrînă proastă, mă bucuram. Gîndeam că după ce o dormi, o să-i treacă. O mînă îi atîrna în jos şi mi-am zis : să-i ridic mîna, să nu-i

amorţească. Dar cînd am atins-o, am văzut că porumbiţa mea avea fierbinţeli. Asta înseamnă că o apucaseră frigurile... Vreun ceas a vorbit fără şir, cu un fel de durere în glas. Numai acum de curînd a tăcut. Ce-ai făcut ? Ce-ai făcut cu ea ? a strigat bătrîna, cuprinsă iar de disperare.

In clipa aceea, pe obrazul ei cafeniu a apărut o grimasă de plîns monstruoasă şi respingătoare. Buzele i s-au întins lăsîndu-şi colţurile în jos, toţi muşchii feţei i s-au încordat şi au prins să tremure, sprîncenele i s-au ridicat în sus, făcîndu-i pe frunte brazde adînci, iar din ochi au început să-i picure lacrimi mari ca boabele de mazăre. Şi-a prins capul în mîini, şi-a proptit coatele de masă şi a pornit să-şi legene trupul înainte şi înapoi, tînguindu-se cu jumătate glas :

— Fetiţa mea ! Nepoţica mea dragă ! Vai de mine şi de mine!

— Nu mai urla aşa, bătrîno ! am întrerupt-o eu brutal. Ai s-o trezeşti.

Bătrîna a tăcut, dar a continuat să-şi legene trupul cu aceeaşi grimasă înfricoşătoare, în timp ce din ochi lacrimi mari îi picurau mereu pe masă... Au trecut aşa vreo zece minute. Eu şedeam lîngă Manuiliha, ascultînd plin de tristeţe bîzîitul monoton al unei muşte care se izbea de geam.

— Bunico, s-a auzit deodată vocea slabă a Olesiei. Bunico, cine e la noi ?

Bătrîna s-a grăbit şontîc-şontîc spre pat şi a început iar să se bocească :

— Vai, vai, nepoţica mea dragă ! Vai şi-amar de mine, bătrîna...

— Destul, bunico, a zis Olesia, cu glas rugător, plin de suferinţă. Cine e la noi ?

M-am apropiat încet de pat, în vîrful picioarelor, cu acea ruşine involuntară şi stîngace pentru sănătatea şi puterea mea, pe care o ai totdeauna cînd te afli lîngă un bolnav.

— Eu sînt, i-am spus încet. Am venit chiar acum călare din sat... Toată dimineaţa am fost în oraş... Ţi-e rău, Olesia ?

Şi-a întins mîna de parcă ar fi căutat ceva, fără să-şi ridice faţa îngropată în pernă. Mi-am dat seama ce căuta şi i-am cuprins cu palmele mîna fierbinte. Două pete vinete, uriaşe, una deasupra mîinii, cealaltă mai sus de cot, îţi săreau în ochi pe pielea ei albă şi gingaşă.

— Iubitul meu, a şoptit ea, alegînd vorbele cu greutate. Aş vrea... să mă uit la tine... dar nu pot... toată... m-au urîţit...

Ţii minte ?... Îţi plăcea faţa mea. Aşa-i că-ţi plăcea, dragul meu ? Şi cît de bucuroasă eram... Şi-acum o să-ţi fie scîrbă... să te uiţi la mine... din cauza asta... nu vreau...

— Olesia, iartă-mă, am şoptit eu, aplecîndu-mă spre urechea ei.

Mîna ei fierbinte mi-a strîns tare şi îndelung mîna.

— Cum poţi să vorbeşti aşa, iubitul meu ? Nu ţi-e ruşine chiar şi numai să te gîndeşti la aşa ceva ? Ce vină ai tu ? Eu sînt vinovată, proasta de mine... De ce m-am băgat ? Nu, sufletul meu, să nu te simţi vinovat.

— Olesia, dă-mi voie... Numai făgăduieşte-mi de la bun început c-o să-mi dai voie...

— Îţi făgăduiesc, iubitule... Îţi făgăduiesc tot ce vrei...

— Te rog, dă-mi voie să trimit după doctor... Te rog! Dacă nu vrei, nu urmezi tratamentul lui. Dar lasă-mă să-l chem, pentru liniştea mea, Olesia.

— O, dragul meu... În ce capcană m-ai prins ! M-ai bine lasă-mă să nu-mi ţin făgăduiala. Chiar dacă aş fi într-adevăr bolnavă, dacă aş fi pe moarte, n-aş lăsa un doctor să se apropie de mine. Dar parcă eu sînt bolnavă ? Spaima, numai ea m-a adus în halul ăsta, şi pînă seara îmi trece. Iar dacă nu, să-mi dea bunica o fiertură de ghiocei sau un ceai cu zmeură. Ce nevoie am eu de doctor ? Tu eşti cel mai bun doctor al meu. De cum ai venit, parcă mă simt mai bine... Numai îmi pare rău că aş vrea să te privesc măcar cu un singur ochi, dar mi-e teamă...

I-am desprins cu blîndeţe faţa din pernă. Chipul ei era îmbujorat de friguri, ochii de culoare închisă străluceau nefiresc, buzele uscate se mişcau în tresăriri nervoase. Fruntea, obrajii şi gîtul îi erau brăzdate de zgîrieturi lungi, roşii. Pe frunte şi sub ochi avea cîteva vînătăi.

— Nu te uita la mine... Te rog... Acum sînt urîtă, a şoptit ea, rugătoare, încercînd să-mi acopere ochii cu palma.

Mi se rupea inima de milă. Mi-am lipit buzele de mîna ei care zăcea nemişcată pe plapumă şi am început s-o sărut îndelung. Şi înainte îi sărutasem uneori mîinile, dar de fiecare dată şi le retrăgea repede, cu o spaimă timidă. Acum însă nu s-a mai împotrivit acestei mîngîieri şi cu cealaltă mînă mă dezmierda uşor pe păr.

— Ai aflat tot ce s-a întîmplat ? m-a întrebat ea în şoaptă.

Am dat din cap. E drept că nu înțelesesem tot ceea ce-mi povestise Nikita Nazarîci, dar nu voiam ca Olesia să se frămînte, amintindu-și de ceea ce se petrecuse în dimineața aceasta. Dar, gîndindu-mă la jignirea care-i fusese adusă, m-a cuprins deodată un val de furie nestăpînită.

— O ! Dac-aș fi fost acolo ! am strigat eu, ridicîndu-mă de jos cu pumnii strînși. Aș fi... Aș fi...

— Lasă... Lasă... Nu te necăji, iubitule, m-a întrerupt ea cu blîndețe.

Nu mi-am mai putut stăpîni lacrimile, care mă sufocau de mult și-mi ardeau ochii. Mi-am lipit fața de umărul ei și am început să plîng amarnic, tremurînd din tot trupul.

— Plîngi ? Plîngi ? În glasul ei se simțea uimirea, duioșia și compătimirea. Dragul meu... destul... destul... Nu te mai chinui, iubitul meu... Mă simt atît de bine lîngă tine. Să nu mai plîngem cît timp sîntem împreună. Să fim veseli măcar ultimele zile pe care le mai petrecem împreună, pentru ca despărțirea să nu mai fie atît de grea.

Am ridicat capul, uimit. O presimțire nelămurită mi-a strîns deodată inima.

— Ultimele zile, Olesia ? De ce ultimele ? De ce să ne despărțim ?

Olesia a închis ochii și a tăcut cîteva clipe.

— Trebuie să ne despărțim, Vanecika, a zis ea, cu hotărîre. Cum mă voi întrema puțin, plec cu bunica. Nu mai putem rămîne aici...

— Ți-e frică de ceva ?

— Nu, dragul meu, nu mi-e frică de nimic. Dar de ce să-i duc pe oameni în ispită ? Poate n-ai aflat încă... Acolo... la Perebrod... de furie și de rușine m-am apucat să-i amenințat și-acum, dacă se va întîmpla ceva — dacă le moare vreo vită, ori se aprinde casa cuiva — o să ne facă de îndată pe noi vinovate. E adevărat, bunico ? s-a întors ea spre Manuiliha, ridicînd glasul.

— Ce-ai spus, nepotico ? N-am auzit, a bîlbîit bătrîna, apropiindu-se cu palma la ureche.

— Spun că acum, dac-o să se-ntîmple vreo nenorocire la Perebrod, or să arunce vina pe noi.

— Așa-i, așa-i, Olesia. Noi o să tragem ponosul, amîrîtele de noi... Nu mai avem loc pe lumea asta, o să ne omoare, blestemații... Parcă atunci, cînd m-au alungat din sat... n-a fost

la fel? Tot așa, cuprinsă de furie, am amenințat-o pe o proastă și uite că i-a murit copilul. N-am avut nici o vină, dar erau cît p-aci să mă omoare, afurisiții. Au aruncat cu pietre după mine... Fugeam și te feream pe tine, că erai micuță... Las'să mă nimerească pe mine, gîndeam eu. Da' de ce să lovească un copil nevinovat ? Sînt adevărate fiare !

— Și unde-o să vă duceți ? N-aveți nicăieri nici rude, nici cunoștințe... Și-apoi, ca să te statornicești într-altă parte, ai nevoie de bani.

— Ne descurcăm noi, a zis nepăsătoare, Olesia. Bunica a strîns ceva bani.

— Aia-s bani ? ! a mormăit, nemulțumită, bătrîna, îndepărtîndu-se de pat. Bănuți amărîți, stropiți cu lacrimi...

— Și cu mine cum rămîne, Olesia ? La mine nu vrei să te gîndești ? am exclamat eu cu un simțămînt amar și nedrept de nemulțumire.

Atunci, ea s-a ridicat în capul oaselor și, fără s-o ia în seamă pe bătrînă, mi-a cuprins capul cu mîinile și m-a sărutat de cîteva ori pe frunte și obraz.

— La tine mă gîndesc mai mult decît la oricine, dragul meu. Numai că... vezi tu... nu ne este hărăzit să fim împreună... Ți-amintești cînd ți-am dat în cărți ? S-a întîmplat tocmai așa cum s-a arătat. Înseamnă că nu ne-ngăduie soarta să fim fericiți... Dacă n-ar fi fost asta, crezi că ar fi putut să mă sperie ceva ?

— Iar vorbești de soarta aceea, Olesia ! am exclamat eu nerăbdător. Nu vreau să cred în ea... Nu voi crede niciodată !

— O, nu, nu... Să nu spui asta, a șoptit ea, speriată. Nu mă tem pentru mine, ci pentru tine, dragul meu. Mai bine nici nu mai aduce vorba de asta.

Am încercat zadarnic s-o întorc de la gîndul ei, i-am zugrăvit zadarnic tabloul unei fericiri desăvîrșite pe care n-o vor tulbura nici soarta invidioasă, nici oamenii răi și grosolani. Ea doar îmi săruta mîinile, clătinînd din cap.

— Nu... nu... nu... Știu, văd, spunea ea, cu stăruință. De nimic n-o să avem parte în afară de durere, de nimic... de nimic...

Pînă la urmă, descumpănit de încăpățînarea aceasta superstițioasă, am întrebat-o :

— Dar cred c-o să mă înștiințezi de ziua plecării ?

Olesia a căzut pe gînduri și pe buze i-a fluturat un zîmbet.

— O să-ţi răspund printr-o poveste... Într-o zi, pe cînd un lup gonea prin pădure, a zărit pe neaşteptate un iepuraş şi i-a spus : „Iepuraşule, iepuraşule, o să te mănînc !“ Acesta s-a rugat de el : „O, lupule, fie-ţi milă de mine, aş vrea să mai trăiesc, că am acasă copii mici“. Dar lupul nu s-a înduplecat. Atunci iepurele a zis : „Lasă-mă să mai trăiesc măcar trei zile, după aceea poţi să mă mănînci. Atunci o să-mi fie mai uşor să mor.“ Lupul l-a îngăduit pe trei zile, dar în timpul ăsta nu l-a scăpat din ochi. A trecut o zi, au trecut două, s-apropia şi sfîrşitul celei de-a treia. „Acum pregăteşte-te a zis lupul, c-o să te mănînc.“ Iepurele s-a pornit pe un plîns amarnic: „De ce mi-ai dăruit cele trei zile ? Mai bine m-ai fi mîncat chiar în clipa cînd ţi-am ieşit în cale. Că-n aste trei zile n-am trăit, ci doar m-am chinuit !“ Nu-i aşa, dragul meu, că iepurele a spus adevărul ? Tu ce crezi ?

Tăceam, cuprins de presimţirea tristă a apropiatei singurătăţi. Olesia s-a sculat şi s-a aşezat pe pat, pe faţă cu o seriozitate neaşteptată.

— Ascultă-mă, Vanea... a zis ea, rar. Spune, ai fost fericit cu mine ? Ţi-a fost bine cu mine ?

— O, cum poţi să mai întrebi ? !

— Ascultă... Ţi-a părut vreodată rău că m-ai cunoscut ? Cît timp ai fost legat de mine te-ai gîndit vreodată la altă femeie ?

— Niciodată ! Şi nu numai cînd eram cu tine, dar chiar şi cînd rămîneam singur nu mă gîndeam decît la tine.

— Te-am făcut vreodată gelos ? Te-am nemulţumit cu ceva ? Te-ai plictisit vreodată cu mine ?

— Niciodată, Olesia ! Niciodată !

Mi-a pus mîinile pe umăr, uitîndu-se în ochii mei cu dragoste neţărmurită.

— Atunci să ştii, dragul meu, că niciodată n-ai să gîndeşti despre mine ceva urît sau rău, a zis ea atît de convinsă de parcă ar fi citit în ochii mei viitorul. Cînd ne vom despărţi, la-nceput o să-ţi fie tare greu, da, tare greu... O să plîngi şi nicăieri n-o să-ţi găseşti locul. Dar, treptat, o să-ţi treacă, toate or să s-aşeze pe vechiul lor făgaş. Şi n-o să te mai gîndeşti cu durere la mine, ci cu bucurie, cu inima uşoară.

Şi-a lăsat iar capul pe pernă şi a şoptit cu voce mai slabă :

— Acum du-te, dragul meu... Du-te acasă, iubitule... Am obosit puţin. Stai un pic... Sărută-mă... Nu te teme de bunica... Ne dă voie. Nu-i aşa că ne dai voie, bunico ?

— Hai, fie ! Luaţi-vă rămas bun cum trebuie, a bombănit, nemulţumită, bătrîna. Ce să vă mai ascundeţi de mine ? Ştiu de mult...

— Sărută-mă aici, şi aici... şi aici, a zis Olesia, arătîndu-mi cu degetul ochii, obrajii şi gura.

— Olesia ! Îţi iei rămas bun de la mine, ca şi cum nu ne vom mai vedea niciodată ! am spus eu, speriat.

— Nu ştiu, nu ştiu, dragul meu. Nu ştiu nimic. Hai, du-te cu Dumnezeu. Nu, stai puţin... Încă o clipă... Apleacă-ţi urechea... Îmi pare rău de ceva, a şoptit ea, atingîndu-mi obrazul cu buzele, că nu am un copil de la tine. Cît m-ar fi bucurat !

Am ieşit din casă, însoţit de Manuiliha. Jumătate din cer era acoperit cu un nor negru, cu marginile zdrenţuite, dar soarele mai lumina, coborînd spre asfinţit. Îmbinarea aceasta de lumină şi beznă avea în ea ceva sinistru. Bătrîna s-a uitat în sus, cu palma streaşină la ochi şi, dînd din cap cu înţeles, a zis cu voce aspră :

— Azi o să fie furtună la Perebrod. Poate chiar şi grindină.

XIV

TOCMAI MĂ APROPIASEM DE SAT, cînd un vîrtej a prins să gonească pe drum coloane de praf. Apoi au căzut primele picături de ploaie, rare şi grele.

Manuiliha nu greşise. Furtuna, care se pregătise încet în tot timpul acelei zile îngrozitor de fierbinţi şi plină de zăpuşeală, se dezlănţuise cu o putere neobişnuită peste satul Perebrod. Fulgerele se ţineau lanţ şi tunetele bubuiau, zgîlţîind geamurile de la ferestrele odăii mele. Pe la opt seara, furtuna s-a potolit pentru cîteva minute, dar numai ca s-o ia de la-nceput cu o nouă înverşunare. Deodată am auzit nişte lovituri asurzitoare pe acoperişul şi zidurile casei vechi. M-am repezit la fereastră. O grindină cît nuca lovea cu repeziciune pămîntul, sărind apoi în sus. Dudul de lîngă casă rămăsese golaş,

ioate frunzele îi fuseseră smulse de loviturile înfricoşătoare ale grindinei... Sub fereastră a apărut silueta abia întrezărită a lui Iarmola, care ieşise în fugă din bucătărie, cu sumanul pe cap, ca să închidă obloanele. Dar era prea tîrziu. O bucată foarte mare de gheaţă a izbit cu atîta putere geamul, încît l-a spart şi zeci de cioburi au căzut cu zgomot pe podea.

Mă simţeam obosit şi m-am întins pe pat fără să mă dezbrac. Credeam că n-o să pot dormi de loc în noaptea aceea şi că mă voi zvîrcoli pînă dimineaţa, frămîntat de dorul Olesiei. De aceea mă şi hotărîsem să rămîn îmbrăcat, ca mai tîrziu să mă plimb puţin prin odaie, să obosesc şi să pot adormi. Însă mi s-a întîmplat ceva foarte ciudat. Mi s-a părut că abia am închis ochii şi cînd i-am deschis iar, prin crăpăturile obloanelor se strecurau raze lungi de soare, în care se roteau nenumărate firicele de praf auriu.

La căpătîiul meu stătea Iarmola, nerăbdător, pe faţă cu o nelinişte aspră. Pesemne că aştepta de mult să mă trezesc.

— Conaşule, a zis el cu un glas surd, neliniştit. Conaşule, trebuie să plecaţi de-aici...

M-am dat jos din pat, privindu-l uimit.

— Să plec ? Unde să plec ? De ce să plec ? Ai înnebunit ?

— N-am înnebunit de loc, mi-a tăiat el vorba. Ştiţi ce bucluc a făcut grindina de ieri ? La jumătate din oamenii satului grînele parc-au fost călcate-n picioare. La Maxim cel chior, la Kozel, la Muta, la Prokopciuk, la Gordei Olefir... A trimis pacostea peste oameni vrăjitoarea dracului... Arde-o-ar focul !

Într-o clipă mi-am amintit de tot ceea ce se întîmplase în ajun, de ameninţarea pe care le-o strigase în faţă Olesia, în biserică, şi de temerile ei.

— Tot satul clocoteşte, a urmat Iarmola. Au luat-o iar de dimineaţă cu beţia şi urlă... Şi de dumneavoastră, conaşule, spun vorbe urîte... Doar cunoaşteţi satul nostru. Dac-or judeca-o pe vrăjitoare, o să fie pe drept, da' dumneavoastră, conaşule, vă spun un lucru : plecaţi cît mai repede.

Aşadar, temerile Olesiei se adeveriseră. Trebuia s-o previn fără întîrziere de primejdia care le ameninţa pe ea şi pe Manuiliha. M-am îmbrăcat în grabă, mi-am spălat în fugă faţa şi peste o jumătate de oră mă îndreptam spre Smîrcul Dracului.

Cu cît mă apropiam mai mult de coliba părăginită, cu atît mai puternice erau neliniștea și mîhnirea care puseseră stăpînire pe mine. Eram încredințat că în curînd o să mă lovească o altă durere neașteptată.

Am străbătut aproape în fugă cărarea șerpuitoare de pe dîmbul nisipos. Ferestrele colibei erau deschise, și ușa dată de perete.

— Doamne ! Ce s-o fi întîmplat ? am îngăimat eu, pășind în tindă cu inima strînsă.

Coliba era goală. Înăuntru domnea dezordinea plină de tristețe pe care o lasă în urmă o plecare pripită. Un maldăr de gunoi și de cîrpe zăcea pe jos, iar într-un colț se vedea scheletul de lemn al patului...

Cu inima îndurerată, înecat de lacrimi, tocmai voiam să ies din colibă, cînd deodată mi-a atras atenția un obiect viu colorat, atîrnat pesemne dinadins de colțul ferestrei. Era un șirag de mărgele roșii, ieftine, care se cheamă în Polesie salbă, singurul lucru care mi-a rămas ca amintire de la Olesia și ca mărturie a dragostei sale gingașe și mărinimoase.

BRĂŢARA DE GRANATE

Traducere de
ION MIHAIL

Ludwig van Beethoven. Son. 2 (op. 2. Nr. 2).

Largo Appassionato

I

PE LA MIJLOCUL LUNII AUGUST, înainte de ivirea craiului-nou, vremea s-a stricat pe neașteptate, cum se întîmplă atît de des pe coasta de nord a Mării Negre. Uneori, o ceață deasă învăluia zi și noapte pămîntul și marea, iar sirena uriașă a farului urla mereu ca un taur turbat. Alteori, din zori și pînă-n seară, se cernea o ploaie mărunță ca o pulbere, desfundînd potecile și drumurile lutoase în care trăsurile și căruțele se împotmoleau pînă la osii. Cîteodată se pornea din nord-vest, dinspre stepă, un vînt năprasnic, vîrfurile copacilor se legănau, încovoindu-se ca valurile pe furtună, iar acoperișurile de tablă ale vilelor duruiau noaptea atît de tare, de parcă alerga cineva peste ele cu cizme țintuite. Ferestrele zăngăneau, ușile se trîntеau, vîntul urla sălbatic în coșurile sobelor. Cîteva bărci de pescari se rătăciseră pe mare, două nu se mai întorseseră de loc, cadavrele pescarilor fuseseră aruncate la țărm abia după vreo săptămînă.

Vilegiaturiștii, cei mai mulți dintre ei greci și evrei, plini de viață, dar și sperioși ca toți cei din sud, se grăbeau spre oraș. Pe șoseaua desfundată se înșirau nenumărate căruțe încărcate cu tot soiul de boarfe : saltele, canapele, cufere, scaune, spălătoare și samovare. Ți-era și greu, și silă, și lehamite să te uiți prin perdeaua tulbure a ploii la tot calabalîcul ăsta, care îți apărea atît de vechi, de slinos și de mizer. Servitoarele și bucătăresele, care ședeau în vîrful carelor, pe pînza de cort udă, ținînd pe genunchi fiare de călcat, coșuri și tinichele, aveau același aer jalnic și trist ca și caii istoviți ce se opreau mereu, cu picioarele tremurătoare, zvîcnindu-și coastele slăbănoage sub sudălmile răgușite ale surugiilor încotoșmănați în rogojini. Dar o și mai tristă priveliște alcătuiau vilele părăsite, rămase pe neașteptate pustii și goale, cu straturile de flori călcate în picioare, cu geamurile sparte, cu cîinii lăsați în voia soartei și cu tot felul de gunoaie — mucuri, hîrtiuțe, cioburi, cutiuțe și sticluțe goale de medicamente.

Dar pe la începutul lui septembrie vremea s-a schimbat cu totul pe neașteptate. Au venit zile atît de senine, însorite și calde cum nu se întîmplă nici în iulie. Peria aspră și galbenă a miriștilor a prins a sclipi argintiu în păienjenișul toamnei. Din pomii acum nemișcați, cădeau fără zgomot frunzele galbene.

Prințesa Vera Nikolaevna Șeina, soția mareșalului nobilimii, rămăsese la vilă, fiindcă în casa lor de la oraș nu se terminaseră încă reparațiile și acum se bucura din plin de zilele minunate, de liniștea din jur, de aerul curat, de ciripitul rîndunelelor care se adunau în stoluri pe sîrmele de telegraf, pregătindu-se să-și ia zborul spre țările calde, precum și de briza sărată și călduță ce sufla domol dinspre mare.

II

APOI, ASTĂZI, ERA ZIUA NUMELUI ei — șaptesprezece septembrie. Amintirile dragi și îndepărtate ale copilăriei o făceau să iubească ziua aceasta, de la care aștepta întotdeauna o bucurie. Bărbatul său, înainte de

a pleca de dimineaţă cu treburi urgente în oraş, îi pusese pe noptieră o cutiuţă cu nişte cercei minunaţi cu perle prelungi, care îi sporiră sentimentul de bucurie.

Era singură în toată casa. Fratele ei, Nikolai, necăsătorit, substitut de procuror, care locuia de obicei la ei, plecase şi el la oraş, la tribunal. Soţul îi promisese să invite la masă cîţiva dintre prietenii lor cei mai apropiaţi. Era bine că ziua ei cădea în timpul vacanţei. Dacă ar fi locuit în oraş, ar fi fost nevoită să dea o masă mare, poate chiar şi un bal, pe cînd aici, la vilă, puteau să scape cu cheltuieli neînsemnate. În ciuda înaltei sale poziţii în societate sau, poate, tocmai datorită ei, prinţul Şein abia o scotea la capăt. Uriaşa moşie strămoşească fusese ruinată de înaintaşii lui, iar viaţa pe care era silit s-o ducă depăşea cu mult veniturile sale. Trebuia să ţină casă deschisă, să facă acte filantropice, să se îmbrace bine, să ţină un grajd cu cai ş.a.m.d. Prinţesa Vera, a cărei dragoste pătimaşă pentru soţul ei se schimbase cu vremea într-un sentiment de prietenie trainică şi adevărată, se străduia din răsputeri să-l ajute să nu se ruineze de tot. Se lipsea — pe ascuns de el — de o mulţime de lucruri şi se silea să reducă pe cît putea cheltuielile gospodăriei.

Acum păşea încet prin grădină şi tăia cu foarfecele flori, ca să împodobească masa de prînz. Straturile erau cam rărite şi în neorînduială. Garoafele învoalte, de toate culorile, tufele de micsandre cu florile mult împuţinate şi cu o mulţime de păstăi verzi, subţiri, ce miroseau a varză, îşi trăiau ultimele zile. Iar trandafirii, care înfloreau pentru a treia oară în acest an, erau parcă degeneraţi şi rari, sortiţi pieirii apropiate. În schimb, înfloreau năvalnic cu frumuseţea lor rece, trufaşă, gherghine, bujori şi ochiul-boului, răspîndind în aerul proaspăt un miros de toamnă şi de iarbă, care te predispunea la melancolie. Celelalte flori, după fecundaţia năvalnică şi înmulţirea nespus de îmbelşugată din timpul verii, presărau pămîntul cu nenumăratele seminţe ale vieţii de mîine.

Pe şosea au răsunat sunetele cunoscute ale unui claxon de automobil cu trei tonuri. Era sora prinţesei Vera — Anna Nikolaevna Friesse, care-i făgăduise de dimineaţă la telefon că va veni s-o ajute să primească musafirii.

Auzul fin n-o înşelase pe Vera. După cîteva minute, la poarta vilei se opri brusc un automobil elegant, şoferul sări sprinten de la locul lui şi deschise uşa.

Surorile s-au îmbrăţişat bucuroase. Din fragedă copilărie le unea o prietenie plină de afecţiune şi căldură. La înfăţişare erau atît de deosebite una de alta, încît îţi venea greu să crezi că sînt surori. Cea mare, Vera, semăna cu mama lor, o englezoaică fermecătoare, de la care moştenise statura înaltă şi zveltă, faţa gingaşă, dar rece şi mîndră, mîini minunate, deşi cam mari şi rotunjimea fermecătoare a umerilor pe care o vezi la miniaturile vechi. Cea mică, Anna, moştenise dimpotrivă sîngele mongol al tatălui lor, prinţ tătar, al cărui bunic se botezase abia pe la începutul secolului al XIX-lea şi se trăgea dintr-o familie străveche, descendentă chiar din Tamerlan sau din Lang Temir, cum îl numea tatăl ei cu mîndrie în limba tătară pe acest mare vărsător de sînge. Cu o jumătate de cap mai mică decît sora sa şi cu umerii puţin prea laţi, Anna era o fire vioaie şi uşuratică, gata oricînd să ia în rîs pe cineva. Avea o figură de tip mongol destul de pronunţată, cu pomeţii proeminenţi, cu ochii migdalaţi, pe care, din pricina miopiei îi micşora şi mai mult şi o expresie trufaşă a gurii mici, senzuale, mai ales a buzei de jos, mai groasă şi puţin ieşită în afară. Totuşi, faţa ei avea un farmec insesizabil şi neînţeles, datorit, poate, zîmbetului, poate graţiei profund feminine a tuturor trăsăturilor, ori poate vioiciunii ei pline de cochetărie. Urîţenia ei graţioasă îi pasiona pe bărbaţi şi le atrăgea atenţia mult mai des şi mai stăruitor decît frumuseţea aristocratică a surorii sale.

Era măritată cu un om foarte bogat şi foarte prost, care nu se ocupa cu nimic, dar figura într-o instituţie filantropică şi avea titlul de Kammerjunker. Ea nu putea să-l sufere, dar îi făcuse doi copii, o fată şi un băiat, după care luase hotărîrea să nu mai aibă alţii şi nici nu mai avusese. Vera, în schimb, îşi dorise cu pasiune copii — cu cît mai mulţi cu atît mai bine — dar din cine ştie ce cauză nu avusese şi adora odraslele drăguţe şi anemice ale surorii sale, totdeauna cuviincioase şi ascultătoare, cu chipuri palide, parcă date cu făină şi cu păr bălai, cîrlionţat, ca de păpuşă.

Anna, veselă, nepăsătoare, plină de contradicţii drăgălaşe, dar uneori bizare, cocheta nebuneşte în toate capitalele şi staţiunile balneare din Europa, dar nu-şi înşela soţul, de care îşi bătea totuşi joc şi în prezenţa, şi în lipsa lui. Era risipitoare, îi plăceau grozav de mult jocurile de noroc, dansul, senzaţiile tari, frecventa în străinătate localurile dubioase, dar în acelaşi

timp se distingea și prin bunătate, dărnicie și o evlavie sinceră, care o făcuse să treacă în taină la catolicism. Avea spatele, pieptul și umerii de o rară frumusețe. La balurile mari apărea cu un decolteu mult peste limita admisă de modă și de bunacuviință, dar se spunea că sub decolteu purta întotdeauna o cămașă aspră de penitență.

Vera era, dimpotrivă, de o simplitate sobră, amabilă cu toată lumea, dar rece și distantă, independentă și de un calm impunător.

III

— DOAMNE, CÎT DE FRUMOS E AICI la voi ! Cît de frumos ! spunea Anna, mergînd pe cărare cu pași repezi și mărunți, alături de soră-sa. Hai să stăm puțin pe bancă, la marginea rîpei. N-am văzut marea de atîta amar de vreme ! Și ce aer minunat ! Cînd respiri ți se umple sufletul de bucurie. Vara trecută, în Crimeea, la Mishor, am făcut o descoperire uimitoare. Știi a ce miroase marea în timpul fluxului ? Închipuie-ți, a rezedă.

Vera zîmbi cu îngăduință.

— Ai o imaginație...

— Nu, nu. Îmi amintesc că o dată au rîs toți de mine cînd am spus că lumina lunii are o nuanță trandafirie. Și acum cîteva zile, pictorul Boriţki — cel care-mi face portretul — mi-a dat dreptate, zicînd că pictorii cunosc de mult nuanța aceasta a lunii.

— Pictorul e noua ta pasiune ?

— Totdeauna născocești cîte ceva ! a zis Anna, rîzînd și apropiindu-se grăbită de marginea rîpei care cobora abrupt spre mare. Dar abia a apucat să se uite în jos, că a scos un strigăt de spaimă, dîndu-se înapoi, cu fața palidă.

— Vai, ce adîncă e prăpastia asta ! a zis ea cu glas slab și tremurător. Cînd mă uit în jos de la o asemenea înălțime, pune totdeauna stăpînire pe mine un sentiment de plăcere, dar totodată și de neplăcere și simt înțepături în degetele de la picioare... Totuși, mă atrage, mă atrage...

Tocmai voia să se mai încline o dată peste prăpastie, dar sora ei o opri.

— Anna, draga mea, pentru numele lui Dumnezeu ! Cînd te apleci aşa, mă apucă ameţeala şi pe mine. Te rog să te aşezi.

— Bine, bine, iată, mă aşez... Dar uită-te şi tu ce frumos e. Nu mă mai satur privind. Dacă ai şti cît îi sînt de recunoscătoare lui Dumnezeu pentru toate minunile pe care le-a făurit pentru noi !

Cîteva clipe au rămas amîndouă îngîndurate. Jos murmurau molcom valurile mării. De pe bancă nu se vedea ţărmul, ceea ce făcea ca senzaţia de infinit şi măreţie a mării să crească şi mai mult. Suprafaţa apei, liniştită, blîndă şi de un albastru plăcut, sclipea în dungi piezişe doar în dreptul curenţilor, transformîndu-se la orizont într-un albastru intens.

Bărcile pescăreşti atît de mici, încît abia le zăreai, moţăiau nemişcate pe oglinda mării, aproape de ţărm. Mai departe, un vas cu trei catarge încremenise parcă în văzduh, înveşmîntat de sus pînă jos în pînze albe, zvelte, toate la fel, umflate de vînt.

— Te înţeleg, zise pe gînduri sora mai mare, dar eu parcă simt altfel decît tine. Cînd regăsesc marea după un timp mai îndelungat, mă emoţionează, mă bucură, mă uimeşte. Parcă văd pentru prima oară o minune uriaşă, solemnă. Dar după aceea, cînd mă obişnuiesc cu ea, începe să mă apese cu golul ei fără nici o asperitate... Mă cuprinde urîtul şi caut să n-o mai privesc. Mă plictiseşte.

Anna zîmbi.

— La ce te gîndeşti ? o întrebă sora ei.

— Vara trecută am plecat într-o zi călare din Ialta spre Uci-Koş, cu un grup numeros, răspunse Anna, cu un ton glumeţ. E dincolo de ocolul silvic, mai sus de cascadă. Întîi am mers învăluiţi într-un nor, era tare umed şi nu se vedea aproape nimic. Urcam tot mai sus pe o cărare abruptă, printre pini, cînd iată că pădurea se curmă deodată şi ieşirăm din ceaţă. Închipuie-ţi un podiş îngust, pe o stîncă şi la picioare, prăpastia. Satele de jos păreau cutii de chibrituri, iar pădurile şi grădinile, fire de iarbă. Întregul ţinut coboară spre ţărm, neted ca o hartă geografică. Iar mai departe — marea ! Privirea pătrunde pînă la cincizeci, o sută de verste. Mi se părea că sînt suspendată în văzduh şi că acuşi o să zbor. Ce frumuseţe, ce senzaţie de plutire ! Mă întorc şi, entuziasmată, îi spun călăuzei : „Aşa e, Said-oglî, că e tare frumos aici ?“ Dar el plescăie doar din limbă şi spune : „Eh, cocona, cît săturat la mine de asta. Fiecare zi vedem.“

— Îți mulțumesc pentru comparație, zise Vera, izbucnind în rîs. Însă cred că noi, nordicii, n-o să putem niciodată să înțelegem farmecul mării. Eu iubesc pădurea. Îți amintești de pădurea de la noi din Egorovskoe ? Te saturi vreodată de ea ? Ce pini ! Ce mușchi ! Dar ciupercile ! Parcă sînt făcute din atlaz roșu brodat cu mărgele albe. Ce liniște... Ce răcoare.

— Mie îmi place totul, fără deosebire, răspunse Anna. Dar mai mult decît orice o iubesc pe surioara mea, pe înțeleapta Verocika. Doar sîntem singure pe lume.

Își îmbrățișă sora mai mare, lipindu-și obrazul de al ei. Dar își aminti :

— Ce proastă sînt ! Stăm aici și vorbim despre natură, ca în romane și am uitat de cadoul pe care ți l-am adus. Iată-l. Îți place ?

Și scoase din geantă un carnețel cu o scoarță rară : pe o catifea albastră, aproape cenușie de veche ce era, șerpuia un desen filigranat, de aur mat, de o rară finețe și frumusețe, lucrat fără îndoială de un artist iscusit și plin de răbdare. Carnețelul era prins de un lănțișor de aur, subțire ca un fir de ață, și în loc de foi avea plăcuțe de fildeș.

— Ce lucru minunat ! Fermecător ! exclamă Vera, sărutîndu-și sora. Îți mulțumesc. Unde ai găsit comoara asta ?

— La un anticar. Îmi cunoști slăbiciunea de a controbăi printre vechituri. Așa am dat și de cărticica aceasta de rugăciuni. Uită-te, aici ornamentul are formă de cruce. E drept că am găsit numai scoarța, iar filele, cataramele și creionul le-am imaginat eu. Dar Moliner n-a putut să mă înțeleagă în nici un chip, oricît m-am străduit să-i explic. Cataramele trebuiau să aibă același stil cu modelul filigranat, să fie mate, de aur vechi, sculptate fin, iar el naiba știe ce-a făcut. În schimb, lanțul este venețian veritabil, foarte vechi.

Vera mîngîie cu dragoste scoarțele minunate.

— Cît de vechi sînt ! De cînd o fi cărticica asta ? întrebă ea.

— Nu îndrăznesc să precizez. Cred că de pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea sau de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea...

— Ce ciudat ! zise Vera, zîmbind îngîndurată. Țin în mînă un obiect pe care poate că l-au atins mîinile marchizei de Pompadour sau chiar ale reginei Antoaneta... Dar știi, Anna, numai ție putea să-ți treacă prin cap o idee atît de trăsnită de a transforma o carte de rugăciune într-un carnet de însem-

nări. Hai, acum să intrăm în casă ca să vedem ce se petrece pe acolo.

Trecură printr-o terasă mare, de piatră, închisă din toate părțile de șiruri dese de viță de vie „Isabela". Ciorchinii grei și negri, care răspîndeau un miros vag de căpșuni, atîrnau printre frunzele verzi, aurite pe alocuri de razele soarelui. Pe terasă domnea o penumbră verzuie, care le acoperi deodată obrazul cu o paloare aparentă.

— Pui masa aici ? întrebă Anna.

— Așa am vrut la început... dar serile sînt foarte reci, așa că o aștern mai bine în sufragerie și bărbații or să vină aici să fumeze.

— E invitată și vreo persoană interesantă ?

— Nu știu încă. Atîta știu că vine și bunicul nostru.

— Ah, dragul de el ! Ce bucurie ! exclamă Anna, bătînd din palme. Cred că nu l-am văzut de o sută de ani.

— O să vină sora lui Vasea și, mi se pare, profesorul Speșnikov. Ieri m-am pierdut cu totul, Annenka. Știi că ei doi, bunicul și profesorul, apreciază o masă bună, dar nici aici, nici în oraș nu găsești nimic, oricît ai plăti. Luka a făcut rost de niște prepelițe, pe care le-a comandat unui vînător cunoscut și acum le prepară. Am găsit un mușchi de vacă destul de bun, dar vai ! iar inevitabilul rosbif ! Numai racii sînt grozavi.

— Văd că nu-i prea rău, așa că nu te mai neliniști. De altfel, fie vorba între noi, și ție îți place o masă bună.

— Dar o să am și ceva rar. Azi-dimineață, un pescar mi-a adus o rîndunică de mare. Am văzut-o chiar eu. Un adevărat monstru. Te apucă groaza cînd o privești.

Anna, grozav de curioasă din fire, ceru să i se arate numaidecît rîndunica de mare.

Bucătarul Luka, un om înalt, bărbierit, cu fața galbenă, veni cu un lighean alb, mare, pe care îl ținea cu grijă, ca să nu verse cumva apa pe parchet.

— Douăsprezece funturi și jumătate, înălțimea-voastră, zise el cu mîndrie. L-am cîntărit chiar acum.

Peștele, prea mare pentru lighean, zăcea pe fund, cu coada îndoită. Avea solzi cu reflexe aurii, înotătoare de un roșu aprins, iar de o parte și de alta a botului său uriaș de viețuitoare de pradă se întindeau două aripi lungi, de un albastru gingaș, cutate ca un evantai. Rîndunica de mare mai trăia și-și mișca mereu urechile.

Anna atinse încet cu degetul mic capul peştelui, dar acesta îşi mişcă pe neaşteptate coada şi ea îşi retrase mîna cu un strigăt uşor.

— Nu vă temeţi, înălţimea-voastră. O să rînduiesc totul cum trebuie, zise bucătarul, care pesemne că-şi dădea seama de neliniştea stăpînei. Chiar acum a adus un bulgar doi pepeni galbeni. Ananas. Seamănă cu cantalupii, dar sînt mult mai parfumaţi. Mai îndrăznesc să o întreb pe înălţimea-voastră ce sos porunceşte să servesc la peşte : tartar, polonez, ori poate numai nişte pesmet cu unt ?

— Fă cum ştii, şi-acum du-te, îi porunci prinţesa.

IV

DUPĂ ORA CINCI AU ÎNCEPUT SĂ sosească oaspeţii. Prinţul Vasili Lvovici o adusese cu el pe sora sa, Ludmila Lvovna, văduvă, după numele soţului Durasova, o femeie grasă, blîndă şi neobişnuit de tăcută. Mai veniră cu dînsul : tînărul bogătaş, chefliu şi pierde-vară Vasiuciok, cunoscut de tot oraşul sub numele acesta familiar, un om foarte plăcut în societate, fiindcă ştia să cînte, să declame şi să organizeze tablouri vivante, spectacole şi bazare filantropice, Jenny Reiter, o pianistă celebră, fostă colegă a prinţesei de la Institutul Smolnîi, precum şi cumnatul său, Nikolai Nikolaevici. Apoi soţul Annei i-a adus cu automobilul pe profesoul Speşnikov, un bărbat dezgustător de gras, cu obrazul ras, şi pe viceguvernatorul local, von Seck. Puţin mai tîrziu a venit şi generalul Anosov, cu o trăsură frumoasă de piaţă, însoţit de doi ofiţeri — colonelul de stat-major Ponomarev, îmbătrînit înainte de vreme, slab, cu aspectul omului bolnav de ficat, istovit de munca de birou şi locotenentul Bahtinski, dintr-un regiment de husari de gardă, cunoscut în Petersburg drept cel mai bun dansator şi organizator de baluri.

Generalul Anosov, un bătrîn gras, înalt, cu părul argintiu, a coborît greoi din trăsură, ţinîndu-se cu o mînă de capră, iar cu cealaltă, de banca din spate. În stînga avea un cornet acustic, iar în dreapta, un baston cu vîrf de cauciuc. Faţa lui era roşie, mare, grosolană, cu un nas cărnos şi cu expresia binevoitoare, solemnă şi puţin dispreţuitoare a ochilor mijiţi, străjuiţi de nişte

pungi umflate, caracteristică oamenilor curajoşi şi simpli, care au trecut adesea prin primejdii de moarte. Cele două surori l-au recunoscut de departe, s-au grăbit spre trăsură şi mai în glumă, mai în serios l-au sprijinit de braţe.

— Parcă aş fi un arhiereu, a zis generalul cu o voce de bas, blîndă şi puţin răguşită.

— Bunicule bun şi drag ! a spus Vera, în glas cu o uşoară nuanţă de mustrare. În fiecare zi te-am aşteptat să vii, dar zadarnic.

— De cînd stă aici, în sud, bunicul a cam luat-o razna, a zis Anna, rîzînd. Ai fi putut să-ţi aminteşti de fina dumitale. Dar dumneata faci pe craiul şi ai uitat cu totul de existenţa noastră...

Generalul îşi descoperi capul majestuos, le sărută pe rînd mîna celor două surori, apoi obrajii şi iar mîna.

— Fetelor... mai domol... nu mă ocărîţi, zicea el respirînd greu după fiecare vorbă. Pe cuvînt de onoare... Nenorociţii ăia de doctoraşi mi-au scăldat toată vara reumatismele în nişte băi infecte care miroseau îngrozitor... Şi n-au vrut să-mi dea drumul. Sînteţi primii la care vin. Mă bucur foarte mult că vă văd... Cum o mai duceţi ? Tu, Verocika... eşti o adevărată lady... Ai început să semeni foarte mult cu răposata maică-ta... Cînd mă chemi să-ţi botez un copil ?

— Mă tem, bunicule, că niciodată...

— Nu deznădăjdui... Eşti tînără... Roagă-te lui Dumnezeu... Iar tu, Annia, nu te-ai schimbat de loc... Şi la şaizeci de ani o să fii tot atît de zglobie şi de jucăuşă. Ia staţi să vi-i prezint pe domnii ofiţeri.

— Am avut de mult această cinste ! zise colonelul Ponomarev, înclinîndu-se.

— Iar eu i-am fost prezentat prinţesei la Petersburg, spuse husarul.

— Atunci, Annia, să ţi-l prezint ţie pe locotenentul Bahtinski. Dansator şi scandalagiu, dar bun cavalerist. Să mergem, fetelor... Ce ne dai de mîncare, Verocika ? După regimul de la băi am pofta de mîncare a unui sublocotenent.

Generalul Anosov fusese tovarăşul de luptă şi prietenul devotat al răposatului prinţ Mirza-Bulat-Tuganovski. După moartea prinţului, el revărsase întreaga sa prietenie şi dragoste asupra fiicelor acestuia. Le cunoştea de mici, iar Annei, mezina, îi fusese chiar naş. Pe atunci, ca şi acum, comanda marea

fortăreață, aproape desființată, din orașul K. și venea zilnic în vizită la Tuganovski. Copiii îl adorau pentru răsfățul și darurile pe care le aducea, pentru lojile luate la circ și la teatru și pentru că se pricepea să se joace cu ei ca nimeni altul. Dar mai mult decît orice le încîntaseră și li se întipăriseră în minte povestirile lui despre campanii militare, bătălii și viață de tabără, despre moarte, răni și geruri cumplite, pe care le spunea fără grabă, cu un calm epic, povestiri simple și sincere, istorisite între ceaiul de seară și ora aceea nesuferită cînd copiii sînt trimiși la culcare.

Față de moravurile actuale, această rămășiță a trecutului apărea ca o figură uriașă, neobișnuit de pitorească. În el se îmbinau acele trăsături simple, dar mișcătoare și profunde, care se întîlneau chiar și pe vremea lui mult mai des la soldații de rînd, decît la ofițeri. E vorba de acele trăsături pur rusești, țărănești, care dau în totalitatea lor imaginea aceea înălțătoare ce făcea uneori din soldatul nostru — nu numai un ostaș de neînvins, dar și un mare martir, aproape un sfînt : o trăsătură caracteristică, alcătuită dintr-o credință simplă, naivă, o concepție senină, binevoitoare și veselă despre viață, un curaj rece și practic, smerenie în fața morții, milă pentru cel învins, neînchipuită răbdare și o rezistență fizică și morală uimitoare.

Începînd cu războiul împotriva polonezilor, Anosov participase la toate campaniile, în afară de cea japoneză. Ar fi făcut-o fără șovăială și pe aceasta, dar nu fusese chemat și el se călăuzise totdeauna după preceptul măreț prin modestia lui : „Nu te vîrî nechemat în ghearele morții". În toată vremea serviciului său el nu numai că nu biciuise vreodată un soldat, dar nu-i dăduse nici măcar o palmă. O dată, în timpul răscoalei poloneze, a refuzat să-i împuște pe prizonieri, cu toate că primise ordin personal de la comandantul regimentului. „Pe un spion, nu numai că aș pune să-l împuște, a spus el, ci l-aș împușca, dacă porunciți, chiar eu cu mîna mea. Aceștia sînt însă prizonieri și nu pot să-i omor." Vorbise atît de simplu și de respectuos, fără cea mai mică nuanță de provocare sau poză, uitîndu-se cu o privire hotărîtă și deschisă drept în ochii comandantului, încît în loc să fie împușcat pentru nesupunere, a fost lăsat în pace.

În timpul războiului din 1877—79 și-a cîștigat foarte repede gradul de colonel, deși nu avea prea multe studii, sau, după cum spunea chiar el, absolvise doar „academia ursilor".

Trecuse Dunărea și Balcanii, stătuse în tranșee la Șipca, luase parte la ultimul atac al Plevnei. Fusese rănit o dată grav, de patru ori mai ușor. Și, în afară de aceasta, o schijă de grenadă îi pricinuise o serioasă contuzie la cap. Radețki și Skobelev îl cunoșteau personal și-i purtau un respect deosebit. Skobelev spusese într-o zi despre el : „Cunosc un ofițer mult mai viteaz decît mine — pe maiorul Anosov".

Se întorsese din război aproape surd din pricina unei schije de grenadă, cu un picior beteag de la care i se amputaseră trei degete, degerate cu prilejul trecerii munților Balcani, și cu un reumatism crîncen, contractat la Șipca. După doi ani de serviciu în timp de pace, au vrut să-l pună în retragere, dar Anosov s-a împotrivit, fiind sprijinit și de comandantul ținutului, un om de vază, care cunoștea personal purtarea lui curajoasă din timpul trecerii Dunării. Atunci, Petersburgul a hotărît să nu-l mîhnească pe viteazul colonel și i-a acordat pe viață postul de comandant în orașul K., funcție mai mult onorifică decît necesară pentru apărarea statului.

În oraș era cunoscut ca un cal breaz, toți rîdeau îngăduitor de slăbiciunile, obiceiurile și de felul său de a se îmbrăca. Nu purta niciodată sabie, purta o tunică de modă veche, pe cap avea un chipiu cu boruri mari și cu cozoroc uriaș, în mîna dreaptă ținea bastonul, în cea stîngă, cornetul acustic și umbla mereu însoțit de doi mopși grași, leneși și răgușiți, care aveau totdeauna limba scoasă. Dacă în timpul plimbării lui obișnuite de dimineață întîlnea vreun cunoscut, trecătorii auzeau strigătele comandantului și lătratul mopșilor de la o distanță de cîteva străzi.

Ca mulți surzi, era un amator pasionat de operă și uneori, în timpul vreunui duet duios, răsuna deodată în tot teatrul vocea lui energică de bas : „Al dracului de bine cîntă !" În sală se auzeau rîsete reținute, dar generalul habar nu avea. În naivitatea lui, credea că-și împărtășise impresiile, în șoaptă, vecinului său.

În virtutea obligațiilor sale de comandant al pieței, vizita destul de des, însoțit de mopșii săi răgușiți, închisoarea principală, unde se odihneau în chip foarte plăcut ofițerii în stare de arest, jucînd cărți, bînd ceai și povestind anecdote. El îl întreba amănunțit pe fiecare : „Cum te cheamă ? Cine te-a trimis aici ? Pentru cît timp ? Din ce cauză ?" Uneori îl lăuda

pe neașteptate pe cîte un ofițer pentru o faptă îndrăzneață, deși ilegală, iar alteori îl ocăra pe cîte unul, țipînd atît de tare de se auzea din stradă. Însă după ce se sătura de țipat, întreba deodată fără nici o tranziție, de unde i se aduce ofițerului mîncarea și cu cît o plătește. Se întîmpla ca vreun sublocotenent infractor, trimis să-și ispășească aici pedeapsa din cine știe ce colț pierdut, încît nu avea nici închisoare, să-i mărturisească sincer că din lipsă de bani se mulțumea cu mîncarea de la cazan. Atunci Anosov dădea ordin numaidecît să i se aducă sărmanului masa din propria lui bucătărie care se afla la o depărtare de cel mult două sute de pași de închisoare.

Aici, în orașul K., se împrietenise cu familia Tuganovski și se atașase atît de mult de copii, încît simțea necesitatea sufletească să-i vadă în fiecare seară. Dacă domnișoarele erau plecate întîmplător undeva, sau dacă obligațiile de serviciu îl rețineau pe general, era tare trist și nu-și găsea locul în odăile mari din clădirea comenduirii. În fiecare vară își lua un concediu și petrecea o lună la moșia familiei Tuganovski, Egorvskoe, care se afla la cincizeci de verste de orașul K.

Într-un cuvînt, își revărsa toată duioșia și afecțiunea asupra acestor copii, mai ales a fetelor. Cîndva, fusese și el însurat, dar trecuse atît de multă vreme de atunci, încît uitase și el. Soția lui fugise încă înainte de război cu un actor dintr-o trupă venită în turneu, cucerită de haina de catifea a acestuia și de manșetele lui de dantelă. Generalul i-a trimis o pensie pînă la moartea ei, însă nu i-a mai îngăduit niciodată să-i treacă pragul, în ciuda scenelor ei de căință și a scrisorilor lacrimogene. Copii nu avuseseră.

V

ÎMPOTRIVA TUTUROR AȘTEPTĂRILOR, seara era atît de liniștită și de călduroasă, încît flacăra lumînărilor de pe terasă și din sufragerie nici nu se clintea măcar. La masă, prințul Vasili Lvovici îi înveselea pe toți. Avea un deosebit talent de povestitor. Miezul povestirii consta dintr-o întîmplare adevărată, avînd ca erou principal pe vreunul dintre cei prezenți sau un cunoscut, însă îngroșa culorile în așa fel și vorbea cu un aer atît de serios, încît ascultătorii se tăvăleau de rîs. În ziua aceea povesti încercarea nereușită a

lui Nikolai Nikolaevici de a se căsători cu o doamnă bogată şi frumoasă. Singurul fapt întemeiat al istorisirii sale era că soţul doamnei nu voia să accepte divorţul, dar în expunerea prinţului, adevărul se împletea în mod admirabil cu ficţiunea. El l-a prezentat pe Nikolai — un om serios şi totdeauna puţin cam înţepat — fugind noaptea pe stradă numai în ciorapi şi cu pantofii în mînă. La un colţ de stradă a fost oprit de un vardist şi numai după o explicaţie lungă şi furtunoasă, a izbutit Nikolai să demonstreze că este substitut de procuror şi nu spărgător. După spusele povestitorului, era cît pe-aci să se facă nunta, dar în momentul cel mai critic, ceata de martori mincinoşi care luaseră parte la cununia proiectată s-a pus pe neaşteptate în grevă, cerînd să li se mărească plata. Nikolai, din zgîrcenie (era într-adevăr cam zgîrcit), dar şi fiindcă era din principiu un adversar al grevelor, a refuzat categoric să le satisfacă cererea, invocînd un anumit articol de lege, confirmat de o sentinţă a curţii de casaţie. Atunci, martorii mincinoşi şi-au ieşit din fire şi la cunoscuta întrebare : „Cunoaşte cineva din cei de faţă vreun motiv care să împiedice săvîrşirea căsătoriei ?“ au răspuns în cor : „Da, cunoaştem. Tot ce am declarat la procesul de divorţ sub prestare de jurămînt e minciună, fiind siliţi la aceasta prin ameninţări de domnul procuror. Iar despre soţul acestei doamne putem să spunem, ca persoane bine informate, că este omul cel mai onorabil, virtuos ca Iosif şi de o bunătate îngerească.“

Pornind pe firul poveştilor despre căsătorie, prinţul Vasili nu l-a cruţat nici pe Gustav Ivanovici Friesse, soţul Annei, istorisind că a doua zi după căsătorie, acesta a venit cu poliţia s-o evacueze pe proaspăta lui soţie din casa părintească, sub cuvînt că nu are buletin de identitate separat şi cerînd să fie înscrisă la domiciliul soţului ei legitim. În această anecdotă era exact numai faptul că în primele zile ale căsătoriei Anna fusese nevoită să vegheze tot timpul la căpătîiul mamei sale bolnave, fiindcă Vera trebuise să plece pe neaşteptate acasă la ea în sud, iar bietul Gustav Ivanovici era trist şi disperat.

Toată lumea rîdea. Zîmbea şi Anna, mijindu-şi ochii. Gustav Ivanovici rîdea şi el în hohote, încîntat şi faţa lui slabă, cu pielea întinsă, cu părul rar şi lins, de culoare deschisă, cu ochii afundaţi în orbite, semăna cu un craniu care-şi dezvelea rîzînd dinţii oribili. O adora şi acum pe Anna ca în prima zi a căsniciei, se străduia totdeauna să se aşeze lîngă ea, s-o atingă neob-

servat și-i făcea curte cu aerul omului atît de îndrăgostit și plin de mulțumire, încît deseori îți stîrnea mila și un sentiment de jenă pentru el.

Înainte ca oaspeții să se ridice de la masă, Vera Nikolaevna îi numără în mod mecanic și constată că erau treisprezece. Fiind superstițioasă, își zise : „Nu e bine ! Cum de nu m-am gîndit să-i număr mai din vreme ! Dar Vasea e vinovat, ar fi putut să mă anunțe la telefon".

Cînd la Friesse ori la Șein se adunau cunoscuți apropiați, după-masă se așezau de obicei la pocher, fiindcă cele două surori erau ahtiate după jocurile de noroc. În ambele case fuseseră stabilite chiar și anumite reguli de joc. Jocătorilor li se dădea un număr egal de fise de o anumită valoare, și jocul dura pînă ce toate fisele ajungeau în posesia unuia singur. Atunci jocul se sfîrșea pentru seara aceea, oricît ar fi insistat partenerii să se continue. Era strict interzis să se ia fise pentru a doua oară. Legile acestea aspre fuseseră adoptate ca să se pună frîu prințesei Vera și Annei, care nu cunoșteau nici o limită în jocurile de noroc. Pierderea totală se ridica rar la o sută sau două sute de ruble.

Și de data aceasta oaspeții se așezară la pocher. Vera, care nu juca, tocmai voia să se ducă pe terasă, unde se întindea masa pentru ceai, cînd fata din casă o chemă cu un aer misterios din salon.

— Ce s-a întîmplat, Dașa ? o întrebă ea nemulțumită, trecînd în micul său budoar de lîngă dormitor. De ce te uiți așa de prostește la mine și ce ai în mînă ?

Dașa puse pe masă un mic obiect pătrat, înfășurat cu grijă în hîrtie albă și legat cu o panglică roz.

— Zău că nu sînt vinovată, înălțimea-voastră, bîigui ea, cu obrajii aprinși de rușine. A venit și mi-a spus...

— Cine a venit ?

— Un om, înălțimea-voastră... Un comisionar.

— Și ?

— Intră în bucătărie și pune asta pe masă, zicînd : „Dă pachețelul cucoanei tale, da' numai ei, în mînă". Îl întreb de la cine e, da' el răspunde : „Scrie acolo tot", și-o șterge.

— Fugi și dă-i-l înapoi.

— Nu-l mai ajung, înălțimea-voastră. A venit pe la jumătatea mesei și n-am îndrăznit să vă tulbur, înălțimea-voastră. Să fi trecut o jumătate de ceas de atunci.

— Bine, du-te.

Vera taie cu foarfeca panglica și o aruncă în coș, împreună cu hîrtia pe care era scrisă adresa ei. Din învelitoare apăru o cutiuță de bijuterii, îmbrăcată în pluș roșu, nou-nouță. Vera ridică încet capacul căptușit cu mătase albastră și zări o brățară ovală, de aur, înfiptă în catifeaua neagră, iar înăuntru un bilețel îndoit frumos și cu grijă. Desfăcu repede bilețelul ; scrisul îi păru cunoscut, însă, ca o adevărată femeie, îl puse deoparte, ca să se uite mai întîi la brățară.

Aceasta era de aur, de o calitate inferioară, foarte groasă, însă goală pe dinăuntru, iar pe dinafară, acoperită cu mici granate vechi, șlefuite neîngrijit. În schimb, în mijlocul brățării, apăreau, înconjurînd o ciudată pietricică verde, cinci granate minunate, fiecare de mărimea unui bob de mazăre. Mișcînd brățara, Vera o îndreptă întîmplător cu pietrele spre lumina becului electric și de sub suprafața netedă, ovală a granatelor izbucniră deodată minunate lumini vii de un roșu intens.

„Parcă ar fi sînge", gîndi Vera, cuprinsă de o ciudată neliniște.

Apoi își aminti de scrisoare, o desfăcu și citi următoarele rînduri, scrise mărunt, cu litere caligrafice :

Înălțimea-voastră,
Mult stimată prințesă
Vera Nikolaevna !

Vă felicit respectuos de ziua luminoasă și plină de bucurie a numeului dumneavoastră și îndrăznesc să vă ofer modestul dar al unui preasupus servitor..."

„Aha, el e", se gîndi, nemulțumită, Vera. Totuși citi scrisoarea pînă la capăt...

„*N-aș fi îndrăznit niciodată să vă ofer un obiect ales de mine, deoarece nu am nici dreptul, nici gustul potrivit și mărturisesc, nici bani. De altfel, cred că nicăieri pe lume nu s-ar putea găsi o comoară demnă să vă împodobească.*

Însă această brățară a aparținut străbunicii mele, iar răposata mea mamă a fost ultima femeie care a purtat-o. În mijloc, printre pietrele mari, veți vedea una verde, care face parte din soiul foarte rar al granatelor verzi. Potrivit unei vechi legende, păstrată în familia noastră, ea are proprietatea de a da femeilor care o poartă darul previziunii și de a îndepărta de ele gîndurile negre, iar pe bărbați îi ferește de moarte violentă. Toate pietrele au fost montate și rînduite aici exact

ca pe vechea brățară de argint și puteți fi convinsă că înainte de dumneavoastră nimeni nu a mai purtat-o.

Poate că veți arunca imediat această jucărie caraghioasă, ori o veți dărui cuiva, dar voi fi fericit să știu că ați atins-o măcar cu mîinile.

Vă implor să nu vă supărați pe mine. Roșesc cînd îmi amintesc de obrăznicia mea de acum șapte ani, cînd am îndrăznit să vă trimit dumneavoastră, pe atunci încă domnișoară, scrisori prostești și chiar să aștept răspuns la ele. Acum nu am mai păstrat decît adorația, admirația nestinsă și supunerea de sclav, decît dorința să fiți mereu fericită și să mă bucur de fericirea dumneavoastră. În închipuire mă înclin în fața mobilei pe care ședeți, a parchetului pe care mergeți, a copacilor pe care-i atingeți în treacăt, a slugilor cărora le vorbiți. Nu sînt nici măcar invidios, nici pe oameni, nici pe lucruri.

Vă cer încă o dată iertare că v-am deranjat cu o scrisoare lungă și inutilă.

Al dumneavoastră pînă la moarte și după moarte servitor credincios.

G. S. J."

„S-o arăt lui Vasea sau nu? Să i-o arăt acum sau după plecarea musafirilor? Mai bine mai tîrziu, fiindcă acum nu numai nenorocitul acesta ar fi ridicol, dar și eu însămi."

Astfel gîndea prințesa Vera, fără să-și poată lua privirea de la cele cinci luminițe sîngerii care tremurau în cele cinci granate.

VI

COLONELUL PONOMAREV A FOST convins cu greu să joace pocher. Spunea că nu cunoaște jocul, că, în general, nu admite hazardul nici măcar în glumă și singurul joc de cărți pe care-l știe destul de binișor și-i place este *whist*-ul. Totuși, nu a putut să reziste rugăminților și pînă la urmă a acceptat.

La început, partenerii i-au explicat jocul și l-au mai corectat, însă el a învățat destul de repede regulile, și după mai puțin de o jumătate de oră a adunat toate fisele în fața lui.

— Asta nu-i permis ! zise Anna cu o supărare comică. Măcar dacă ne-aţi fi lăsat să avem puţină emoţie.

Trei dintre oaspeţii săi, Speşnikov, colonelul şi viceguvernatorul, un neamţ cam mărginit, cuviincios şi plictisitor erau nişte oameni cu care Vera nu ştia ce să facă şi cum să-i distreze. Organizase pentru ei un *whist* şi-l invitase pe Gustav Ivanovici să fie al patrulea. Anna îi făcuse un semn de recunoştinţă din ochi şi sora ei o înţelesese. Oricine ştia că dacă Gustav Ivanovici nu ar fi jucat cărţi, s-ar fi învîrtit tot timpul în jurul soţiei sale, rînjindu-şi dinţii stricaţi în capul de mort şi stricîndu-i buna dispoziţie.

Acum lucrurile se aranjaseră şi seara se desfăşura plăcut, plină de veselie. Acompaniat de Jenny Reiter, Vasiuciok cînta în surdină canţonete italiene şi cîntece orientale de Rubinştein. Avea o voce mică, dar cu un timbru plăcut, mlădioasă şi corectă. Jenny Reiter, pianistă foarte exigentă, îl acompania totdeauna cu plăcere. De altfel, se spunea că Vasiuciok îi face curte.

Anna şedea pe canapeaua din colţ şi cocheta de zor cu husarul. Vera s-a apropiat de ei, ascultînd amuzată.

— Nu, nu, te rog să nu rîzi, spunea Anna, plină de veselie, uitîndu-se la el printre gene cu ochii ei tătăreşti, frumoşi şi provocatori. Dumneata socoţi desigur că goana nebunească în fruntea escadronului şi trecerea obstacolelor la curse e o muncă. Dar ia gîndeşte-te şi la munca noastră. Acum cîteva zile am terminat cu loteria de binefacere. Crezi că a fost uşor ? Ptiu ! Nori de fum, o mulţime de portari şi birjari pe care nici măcar nu ştiu cum îi cheamă... Şi toţi au cîte o reclamaţie, cîte o supărare... Şi cît e ziua de lungă, în picioare ! Acum trebuie să organizăm un concert în favoarea intelectualelor sărace, după aceea, un bal pentru tineret...

— La care sper că-mi veţi acorda o mazurcă ? o întrerupse Bahtinski, înclinîndu-se uşor şi zornăindu-şi pintenii sub fotoliu.

— Îţi mulţumesc... Dar grija mea cea mai mare e azilul nostru. Un azil pentru copii vicioşi...

— Aha, înţeleg. Trebuie să fie ceva foarte nostim.

— Încetează ! Cum nu ţi-e ruşine să rîzi de astfel de lucruri ? Ştii care e nenorocirea noastră ? Vrem să dăm un adăpost copiilor nefericiţi, plini de vicii ereditare sau dobîndite din exemple proaste. Vrem să le dăm căldură, să-i mîngîiem...

— Aha !

— ...Să facem din ei fiinţe morale, să le trezim în suflet conştiinţa datoriei... Mă-nţelegi ? Şi iată că-n fiecare zi sînt aduşi sute şi mii de copii, însă nici unul dintre ei nu e vicios ! Dacă întrebi pe părinţi de ce viciu suferă odrasla, se simt chiar jigniţi. Aşa că azilul a fost inaugurat, s-a făcut sfeştania, totul e gata, dar nu are nici un pensionar. Îţi vine să oferi un premiu pentru fiecare copil vicios adus la azil.

— Anna Nikolaevna, o întrerupse husarul cu un ton serios şi insinuant. Ce să mai daţi premiu ? Luaţi-mă pe mine, gratuit. Pe cuvînt de onoare că n-o să găsiţi nicăieri un copil mai vicios.

— Astîmpără-te ! Cu dumneata nu se poate discuta serios, zise Anna, cu ochi strălucitori, izbucnind în rîs şi rezemîndu-se de speteaza canapelei.

Prinţul Vasili Lvovici stătea la o masă rotundă, mare şi arăta surorii sale, lui Anosov şi cumnatului său un album umoristic, cu desene făcute chiar de el. Toţi patru rîdeau în hohote şi, treptat, cei ce nu jucau cărţi se adunară în jurul lor.

Albumul părea să fie o completare, o ilustrare a povestirilor satirice ale prinţului Vasili. El arăta, de pildă, cu calmul său neclintit : „Istoria aventurilor galante ale bravului general Anosov în Turcia, în Bulgaria şi prin alte ţări“, „Aventurile prinţului Nikolai Bulat-Tuganovski la Monte-Carlo“ etc.

— Acum, domnilor, veţi vedea o scurtă descriere a vieţii iubitei noastre surori, Ludmila Lvovna, zise, aruncînd surorii sale o privire amuzată. Partea întîi — copilăria. „Copilul creştea şi i s-a dat numele de Lima.“

Pe fila din album era desenată intenţionat copilăreşte o fetiţă din profil, dar cu amîndoi ochii ; în loc de picioare, avea două beţişoare ieşite de sub fustă şi mîinile desfăcute în lături.

— Nu mi-a spus nimeni niciodată Lima, zise, rîzînd, Ludmila Lvovna.

— Partea a doua. Prima dragoste. Un elev al şcolii de cavalerie stă în genunchi şi-i citeşte Limei o poezie compusă chiar de el. Poezia are în ea adevărate perle :

Piciorul tău jermecator,
Al pasiunii dar îmbătător !

Iată și piciorul cu pricina.

Iar aici, elevul-ofițer o înduplecă pe nevinovata Lima să fugă cu el din casa părintească. Aici e fuga. Iar dincoace — episodul critic : Tatăl mînios îi ajunge din urmă pe fugari. Elevul-ofițer, fricos, aruncă toată vina pe seama Limei.

O oră ai pierdut, cu nasul în oglindă
Și uite că acum sîntem încercuiți...
Descurcă-te cum știi, iubita mea,
Că eu șterg putina...

După povestea Limei, urma alta : „Prințesa Vera și telegrafistul îndrăgostit".

— Deocamdată, vedeți acest poem emoționant, ilustrat, doar în peniță și creioane colorate, explică Vasili Lvovici, foarte serios. Textul este abia în pregătire.

— E ceva nou. Asta n-am mai văzut-o pînă acum, a zis Anosov.

— Ultima ediție. Cel mai nou succes de librărie.

Vera l-a atins ușor pe umăr cu mîna, spunîndu-i :

— Mai bine lasă !

Dar Vasili Lvovici, fie că nu auzise cuvintele ei, fie că nu le dădu importanță, continuă :

— Începutul datează din vremuri preistorice. Într-o minunată zi de mai, o fată, pe nume Vera, primește cu poșta o scrisoare, avînd pe plic doi porumbei cioc în cioc. Iată scrisoarea, iată și porumbeii.

Scrisoarea cuprinde o pasionată declarație de dragoste, scrisă contrar tuturor regulilor de ortografie. Începe așa : „Frumoasă Blondă, tu, care... marea de flăcări ce clocotește în pieptul meu. Privirea ta, ca un șarpe veninos, s-a înfipt în sufletul meu sfîșiat" și așa mai departe. La sfîrșit, o semnătură modestă : „Ca gen de armă sînt telegrafist sărac, dar sentimentele mele sînt demne de milordul Georg. Nu îndrăznesc să-mi dezvălui numele complet, căci e prea necuviincios. Semnez numai cu inițialele : P.P.J. Vă rog să-mi răspundeți la poste-restant." Aici puteți să vedeți, domnilor, și portretul telegrafistului, executat într-un mod foarte reușit cu creioane colorate.

Inima Verei este străpunsă (iată inima, iată săgeata) ! Dar ca o fată virtuoasă și binecrescută ce e, arată scrisoarea ono-

rabililor săi părinți, precum și frumosului tînăr Vasea Șein, prieten din copilărie și logodnicul ei. Aici este ilustrația. Desigur că la desene se vor adăuga cu timpul explicații în versuri.

Plîngînd amarnic, Vasea Șein îi restituie Verei inelul de logodnă. „O, nu vreau să stau în calea fericirii tale, îi spune el, dar te implor să nu faci imediat pasul hotărîtor. Chibzuiește, controlează-te și controlează-l și pe el. Tu ești un copil, nu cunoști viața și zbori ca un fluture atras de lumini sclipitoare. Dar, vai, eu cunosc lumina asta rece și fățarnică. Să știi că telegrafiștii sînt simpatici, dar perfizi. Cu frumusețea lor trufașă și cu sentimentele lor false ispitesc, desfătîndu-se, victima lipsită de experiență și apoi își bat joc de ea în chipul cel mai crunt."

Trec șase luni. În vîltoarea valsului vieții, Vera îl dă uitării pe admiratorul ei și se mărită cu frumosul tînăr Vasea, dar telegrafistul nu o uită. Iată-l travestit în coșar și mînjit cu funingine, cum pătrunde în budoarul prințesei Vera. După cum vedeți, urmele a cinci degete și două buze au rămas pretutindeni : pe covoare, pe perne, pe tapete și chiar pe parchet.

Iată-l îmbrăcat în țărancă, muncind în bucătăria noastră ca spălătoare de vase. Dar simpatia excesivă a bucătarului Luka îl face s-o ia la goană.

Iată-l în casa de nebuni. Iar acum s-a călugărit. Dar continuă să-i trimită în fiecare zi Verei scrisori pasionate. Și hîrtia e plină de pete de cerneală în locul unde cad lacrimile lui.

În cele din urmă își dă sufletul, dar înainte de moarte poruncește să se predea Verei doi nasturi de la uniforma lui de telegrafist și un flacon de parfum plin cu lacrimile sale...

— Domnilor, cine mai dorește ceai ? întrebă Vera Nikolaevna.

VII

AMURGUL LUNG DE TOAMNĂ ERA pe sfîrșite ; ultima geană roșietică, abia întrezărită la orizont, se stinsese și ea, strivită între un nor amenințător și pămînt. Copacii, pămîntul și cerul nu se mai vedeau. Numai deasupra

capului, stele mari clipeau din gene în noaptea întunecoasă și raza albastră a farului se ridica drept în sus, ca o coloană subțire, ce părea că se zdrobește de bolta întunecoasă, împroșcînd-o cu un cerc de lumini palide și cețoase. Fluturii de noapte se izbeau de căpăcelele de sticlă ale lumînărilor. Întunericul și răcoarea nopții sporeau mirosul florilor de tabac din grădiniță.

Speșnikov, viceguvernatorul și colonelul Ponomarev plecaseră demult, făgăduind să trimită trăsura după comandantul pieței cînd vor ajunge la stația de tramvai. Ceilalți oaspeți ședeau pe terasă. În ciuda împotrivirii sale, surorile l-au silit pe generalul Anosov să-și îmbrace mantaua și i-au învelit picioarele cu un pled gros. În fața lui se afla o sticlă cu vinul său preferat — Pommard roșu — iar Vera și Anna ședeau alături, înconjurîndu-l cu grija lor afectuoasă ; îi umpleau mereu paharul cu vinul uleios și rubiniu, îl serveau cu brînză, îi ofereau chibriturile. Bătrînului comandant al pieței i se închideau ochii de plăcere.

— Mda... Toamnă, toamnă, toamnă, zicea bătrînul uitîndu-se la flacăra lumînării și clătinînd îngîndurat din cap. Toamnă. E timpul să mă duc și eu. Și ce păcat ! Abia au început zilele frumoase. Mda, să tot stai aici, pe malul mării, în liniște și pace...

— Bunicule, de ce n-ai rămîne la noi ? îl întrebă Vera.

— Nu se poate, draga mea, nu se poate. Slujba-i slujbă... Mi s-a terminat concediul... Și ce bine ar fi fost ! Ia uite ce plăcut miros trandafirii... Se simte tocmai de aici. Vara, pe căldură, nu se simte decît parfumul florilor albe de salcîm și acelea miros a bomboane.

Vera scoase dintr-un vas doi boboci de trandafir — unul roz, celălalt carmin și îi înfipse în butoniera mantalei generalului.

— Îți mulțumesc, Verocika. Anosov își înclină capul spre gulerul mantalei, mirosi florile și pe buze îi flutură deodată un zîmbet blînd, de bătrîn.

— Îmi amintesc că o dată am ajuns la București, unde am fost încartiruiți. Într-o zi, mergînd pe stradă, am simțit un parfum puternic de trandafiri. M-am oprit locului și ce să vezi ? Jos, între doi soldați, stătea un minunat flacon de cristal cu ulei de trandafir. Cei doi apucaseră să-și ungă cu el cizmele și închizătorile puștilor. „Ce aveți în sticlă ?“ i-am

întrebat eu. „Ia, un ulei, acolo, înălțimea-voastră. L-am băgat în mîncare, dar nu merge, te arde pe gît. Da' miroase tare frumos.“ Am cumpărat flaconul cu o rublă și au fost foarte încîntați. Mai era plin doar pe jumătate, dar după cît e de scumpă esența asta cred că valora cel puțin două sute de ruble. Apoi ei au adăugat : „Am mai găsit, înălțimea-voastră, niște mazăre turcească, da' oricît am fiert-o, nu se-nmoaie“. Era cafea. Le-am spus : „Asta-i bună numai pentru turci. Nu merge pentru ostași !“ Mai găsiseră și niște opiu, pe care, din fericire nu-l mîncaseră. Am văzut tabletele călcate, înfundate în noroi.

— Bunicule, spune-mi sincer, îl rugă Anna, în timpul bătăliilor ți-era frică ori nu ?

— Ciudat fel de a întreba, Annecika, ți-era frică ori nu... Nici vorbă că mi-era frică ! Să nu-l crezi pe cel ce-ți spune că nu se teme și că șuierul gloanțelor e pentru el muzica cea mai dulce. Omul acela e sau un nebun, sau un lăudăros. Toți se tem. Numai că unii se pierd cu firea, iar alții pot să se stăpînească. Teama nu dispare, dar pe măsură ce te obișnuiești, crește și puterea de stăpînire. Așa se nasc eroii și vitejii. Asta e. Dar o dată m-am speriat atît de tare, că era cît p-aci să mor de spaimă.

— Povestește-ne, bunicule, îl rugară surorile, într-un glas.

Și astăzi ascultau istorisirile lui Anosov cu același entuziasm ca în frageda lor copilărie. Anna își așează, ca un copil, coatele pe masă, sprijinindu-și bărbia în palme. Felul lui sfătos și simplu de a povesti avea un farmec deosebit. Pînă și frazele pe care le folosea în istorisirea amintirilor sale de război aveau în ele ceva ciudat, stîngaci, oarecum livresc, de parcă ar fi povestit după un șablon străvechi și drag.

— Povestea e foarte scurtă, spuse Anosov. S-a întîmplat la Șipca, iarna, după ce am fost lovit la cap. Locuiam patru inși într-un bordei. Atunci s-a petrecut cu mine lucrul acela înfricoșător. Cînd m-am sculat într-o dimineață, mi-am zis că eu nu mai sînt Iakov, ci Nikolai, și gîndul ăsta nu-mi ieșea de loc din minte. Mi-am dat seama că sînt pe cale să înnebunesc, am urlat să mi se aducă apă, mi-am turnat-o pe cap și mi-am venit în fire.

— Îmi închipui că ați avut acolo mare succes la femei, Iakov Mihailov, zise pianista Jenny Reiter. Cred că-n tinerețe ați fost foarte frumos.

— O, bunicul nostru e şi acum frumos ! exclamă Anna.

— Frumos n-am fost niciodată, zise Anosov, zîmbind liniştit. Dar m-au plăcut şi pe mine femeile. Tot la Bucureşti mi s-a întîmplat ceva foarte emoţionant. Cînd am intrat în oraş, în bucuria lor, locuitorii ne-au primit cu salve de tun, din care pricină s-au spart multe geamuri. Au scăpat numai ferestrele pe pervazul cărora era pus un pahar cu apă. Cum am aflat asta ? Iată cum. Cînd am ajuns în casa unde eram încartiruit, am văzut pe fereastră o colivie scundă.\Pe colivie se afla un vas mare de cristal, cu apă curată, în care înotau nişte peştişori aurii, iar în mijlocul lor şedea, liniştit, un canar. M-a mirat să văd un canar în apă, dar cînd m-am uitat mai bine, am băgat de seamă că fundul vasului era tare bombat spre interior, aşa încît canarul putea să intre şi să şadă în voie acolo. Mi-am zis atunci că nu am de loc spirit de observaţie.

În casă am dat de o bulgăroaică tare drăguţă. I-am prezentat ordinul de încartiruire şi am întrebat-o cum de-i rămăseseră geamurile întregi după salvele de tun, iar ea mi-a explicat că din pricina apei şi mi-a arătat şi cum intră canarul sub vas. Pe vremea aceea nu eram de loc perspicace !... Şi cum stăteam eu aşa de vorbă cu ea, privirile ni s-au întîlnit, între noi a scăpărat parcă o scînteie electrică şi am simţit că m-am îndrăgostit de ea cu pasiune.

Bătrînul a tăcut şi a sorbit cîteva înghiţituri de vin.

— Dar pînă la urmă v-aţi declarat unul altuia dragostea ? a întrebat pianista.

— Hm.... Desigur că ne-am declarat... Dar fără cuvinte. Iată cum s-au petrecut lucrurile...

— Bunicule, sper că n-o să ne faci să roşim ? zise Anna, rîzînd şăgalnic.

— Nu, nu, povestea noastră de dragoste a fost cît se poate de cuviincioasă. Vedeţi, în toate oraşele în care ne opream existau tot felul de reguli şi restricţii, dar la Bucureşti am fost primiţi cu o neobişnuită căldură şi ospitalitate. Cînd am început într-o seară să cînt la vioară, fetele din vecini s-au gătit numaidecît şi au venit să joace. Apoi asta s-a transformat în obicei.

O dată, pe cînd fetele jucau la lumina lunii, în curte, am intrat în tinda casei unde se ascunsese mica mea bulgăroaică. Văzîndu-mă, fata s-a prefăcut că alege nişte petale uscate de

trandafiri, pe care, în treacăt fie zis, locuitorii de acolo le strîng cu duiumul, dar eu am cuprins-o în braţe, am strîns-o la piept şi am sărutat-o de cîteva ori.

De atunci, ori de cîte ori se ivea luna, mă grăbeam la iubita mea şi uitam de toate grijile de peste zi. Iar cînd a trebuit să părăsim locurile acelea, am jurat amîndoi că ne vom purta dragoste veşnică şi ne-am luat rămas bun pentru totdeauna.

— Asta e tot ? întrebă, dezamăgită, Ludmila Lvovna.

— Ce-ai fi vrut să fie mai mult ? răspunse generalul.

— Vă rog să mă iertaţi, dar asta nu a fost dragoste, ci doar o simplă aventură a unui ofiţer în campanie.

— Nu ştiu, draga mea, zău că nu ştiu dacă a fost dragoste ori altceva...

— Nu, zău... spuneţi-ne : n-aţi iubit niciodată cu o dragoste adevărată ? Ştiţi, o dragoste care... cum să zic... într-un cuvînt... o dragoste sfîntă, curată, veşnică... nepămîntească... Aşa n-aţi iubit ?

— Nu ştiu ce să răspund, zise, încurcat, bătrînul, ridicîndu-se din fotoliu. Pesemne că n-am iubit aşa. La început nu aveam niciodată timp : tinereţe, chefuri, cărţi, război... Părea că viaţa, tinereţea şi sănătatea nu se vor sfîrşi nicicînd. Şi mai tîrziu, m-am pomenit deodată că sînt o ruină... Şi acum, gata, Verocika, nu mă mai ţineţi. Plec... Husarule, s-a întors el spre Bahtinski, noaptea e caldă, hai să mergem în întîmpinarea trăsurii.

— Vin şi eu cu dumneata, bunicule, zise Vera.

— Şi eu, sări Anna.

Înainte de a pleca, Vera s-a apropiat de soţul ei şi i-a spus încet :

— Du-te şi vezi... În sertarul biroului meu e o cutie roşie, şi înăuntru, o scrisoare. Citeşte-o.

VIII

ANNA ŞI BAHTINSKI MERGEAU înainte, iar la vreo douăzeci de paşi în urma lor venea generalul, la braţ cu Vera. Noaptea era atît de adîncă, încît, pînă

s-au obișnuit cu întunericul, au trebuit să caute drumul pe dibuite. Anosov, care avea, în ciuda vîrstei, o vedere foarte ageră, o ajuta pe Vera. Din cînd în cînd, mîngîia afectuos cu mîna lui mare și rece, mîna Verei, care se rezema ușor de brațul lui îndoit.

— Tare caraghioasă mai e și Ludmila Lvovna, a murmurat generalul, de parcă-și depăna gîndurile cu glas tare. Am observat de multe ori că atunci cînd o femeie ajunge la cincizeci de ani, mai ales dacă e văduvă sau fată bătrînă, începe să se intereseze de dragostea altora. Sau iscodește și bîrfește, sau se bagă cu tot dinadinsul să organizeze fericirea altora, sau începe să flecărească despre iubirea înălțătoare. Părerea mea e că în zilele noastre oamenii nu mai știu să iubească. Nicăieri nu văd o dragoste adevărată. De altfel, nici pe vremea mea n-am văzut-o.

— Cum poți să vorbești așa, bunicule ? răspunse Vera cu blîndețe, strîngîndu-i ușor brațul. De ce calomniezi ? Doar ai fost și dumneata căsătorit odată, ceea ce înseamnă că totuși ai iubit.

— Nu înseamnă nimica, nimicuța, dragă Verocika. Știi cum m-am căsătorit ? Într-o zi, am văzut lîngă mine o fetișcană proaspătă. Cînd respira, sînii îi săltau sub bluză. Își lăsa mereu în jos genele lungi, lungi, și se îmbujora toată. Avea obrajii gingași, gît alb, mîini mici și calde și un aer de nevinovăție ! Eh, drace ! Și pe deasupra, tatăl și mama ei ascultau pe la uși, se foiau în jurul nostru și mă priveau cu niște ochi triști și devotați ca de cîine. La plecare, apucam s-o sărut în grabă după ușă... Cînd beam ceai, piciorușul ei mă atingea pe sub masă, ca din nebăgare de seamă... Și gata. „Dragă Nikita Antonîci, am venit să vă cer mîna fiicei dumneavoastră. Vă rog să mă credeți că această ființă sfîntă..." Iar taică-său s-a și repezit la mine, cu ochii umezi, să mă îmbrățișeze... „Scumpul meu ! Bănuiam de mult... Să vă ajute Dumnezeu... Dar bagă de seamă, păzește comoara asta..." După trei luni, comoara sfîntă umbla îmbrăcată cu un capot mototolit, cu papuci în picioarele goale, cu părul rar și nepieptănat prins în moațe. Ocăra ordonanțele ca o bucătăreasă, iar cu ofițerii tineri făcea pe nebuna, dîndu-și ochii peste cap. Bărbatului său, cînd erau oameni străini de față, îi spunea, nu știu de ce, Jacques". Dar

știi, așa pe nas, tărăgănat și galeș : „Ja-acques". Era fanfaroană, risipitoare, neglijentă și lacomă. Iar în ochii ei citeai că minte totdeauna... Acum toate au trecut, peste toate s-a așternut colbul uitării. În sinea mea îi sînt chiar recunoscător actorului aceluia... Slavă Domnului că n-am avut copii...

— I-ai iertat bunicule ?

— Iertat, Verocika ? Nu-i cuvîntul potrivit. La început parcă turbasem. Dacă i-aș fi întîlnit atunci, cu siguranță că i-aș fi ucis pe amîndoi. Apoi, treptat, mi-a trecut, și-n afară de dispreț n-a mai rămas nimic. Și e bine așa. M-a ferit Dumnezeu de vărsare de sînge. Unde pui că am scăpat de soarta celor mai mulți bărbați însurați. Ce-aș fi ajuns, dacă nu intervenea întîmplarea asta murdară ? O vită de povară, o vacă de muls, un paravan, un obiect necesar în casă... Nu ! Toate s-au petrecut spre binele meu, Verocika.

— Te rog să mă ierți, bunicule, dar cred că tot mai vorbește în dumneata vechea obidă... și acum îi vezi pe toți în lumina tristei dumitale experiențe. Gîndește-te, de pildă, la mine și la Vasea. Oare poate fi socotită căsnicia noastră ca nefericită ?

Anosov tăcu multă vreme. Apoi spuse, rostind parcă în silă cuvintele :

— Mă rog... Să zicem că e o excepție... Dar de ce se căsătoresc oamenii de obicei ? Să luăm, de pildă, femeia : îi e rușine să rămînă fată bătrînă, mai ales după ce toate prietenele ei s-au măritat. E greu cînd te simți o gură de prisos în familie. Și-apoi mai e și dorința de a ajunge stăpîna casei, de a fi o doamnă, independentă... la care se mai adăugă necesitatea pur fizică a maternității, năzuința de a-ți face un cuib. Bărbații au alte motive. În primul rînd, se satură de viața de burlac, de mîncare de birt,. de dezordinea din casă, de murdărie, de mucurile de țigări și rufele rupte și împrăștiate pretutindeni, de datorii, de prieteni obraznici care ți se bagă-n suflet cînd vrei și cînd nu vrei. În al doilea rînd, îți dai seama că viața de familie e mai convenabilă, mai sănătoasă, mai ieftină. În al treilea rînd îți spui : o să am copii și după moartea mea va rămîne totuși pe lume o parte din mine... Un fel de iluzie a nemuririi. În al patrulea rînd, ispita nevinovăției, ca în cazul meu. Apoi unii se gîndesc și la zestre. Dar unde-i dragostea ? Dragostea dezinteresată, plină de ab-

negație, care nu așteaptă răsplată? Dragostea despre care se spune că e mai „tare decît moartea“? Mă înțelegi, o iubire pentru care a săvîrși orice faptă eroică, a-ți sacrifica viața, a îndura chinuri, n-ar însemna o suferință, ci o bucurie. Stai puțin, Vera, văd că vrei să-mi vorbești iar de Vasea al tău. Zău că țin la el. E un băiat bun. Cine știe, poate că în viitor se va dovedi că dragostea lui e nespus de frumoasă. Dar trebuie să înțelegi despre ce dragoste vorbesc eu. Dragostea trebuie să fie o tragedie. Cea mai măreață taină din lume, de care nu trebuie să se atingă nici un fel de calcule meschine, de gînduri egoiste sau de compromisuri.

— Ai văzut vreodată o astfel de dragoste, bunicule? întrebă Vera încet.

— Nu, răspunse bătrînul cu hotărîre. Cunosc poate două cazuri care să fi semănat cu așa ceva. Dar unul s-a datorat prostiei, iar celălalt... a fost și mai jalnic... ți-e mai mare mila... Dacă vrei, îți povestesc. Nu durează mult.

— Te rog, bunicule.

— Iată, așadar. Comandantul unui regiment din divizia noastră (dar nu al nostru) avea o nevastă de o urîțenie, ca să zic așa, supranaturală. Ciolănoasă, roșcovană, înaltă cît o prăjină, slabă ca o scoabă și cu o gură... Îți făcea impresia că pică tencuiala de pe ea ca de pe o casă veche din Moscova. Totuși, ajunsese Mesalina regimentului: era plină de temperament, voluntară, disprețuia oamenii, nu suferea monotonia și mai era și morfinomană.

Într-o toamnă, a venit în regimentul lor un sublocotenent, de-a dreptul de la școala militară — nici nu-i căzuse cașul de la gură. După o lună, mîrțoaga asta bătrînă l-a luat cu totul în stăpînire. Era pajul, sluga, robul, cavalerul ei veșnic la dans, îi purta evantaiul și batista, alerga afară, în ger, numai în tunică, pentru ca să-i cheme trăsura. E îngrozitor să vezi cum un băiețaș proaspăt și curat își pune prima dragoste la picioarele unei desfrînate bătrîne, experimentate și tiranice. Chiar dacă scapă teafăr, oricum, poți să-l socoți pierdut în viitor. Cu pecetea asta rămîi toată viața.

Pînă-n crăciun, femeia s-a săturat de el și s-a întors la una din vechile sale pasiuni. Dar sublocotenentul nu se putea lipsi de ea. O urmărea ca o nălucă. Slăbise și se făcuse la față

ca pămîntul. Dacă aș umbla cu vorbe mari, aș spune : „moartea își și pusese pecetea pe fruntea-i boltită". Era nebun de gelozie. Se zice că stătea de veghe nopți întregi sub ferestrele ei.

Într-o primăvară, în cadrul regimentului s-a organizat o petrecere cîmpenească. Îi cunoșteam pe amîndoi, dar nu am asistat la ceea ce s-a întîmplat atunci. Ca totdeauna în astfel de împrejurări, se băuse mult. S-au întors în oraș noaptea, mergînd pe jos de-a lungul liniei ferate. Deodată le-a ieșit în față un tren de marfă, care mergea foarte încet pe o pantă destul de abruptă. Locomotiva șuiera. Cînd luminile locomotivei au ajuns în dreptul grupului de cheflii, femeia i-a șoptit la ureche sublocotenentului : „Spui mereu că mă iubești, dar dacă ți-aș porunci să te arunci sub roțile trenului, sînt sigură că n-ai face-o". El s-a întors pe călcîie fără o vorbă și s-a aruncat sub tren. Se spune că ar fi calculat bine săritura, ca roțile să treacă drept peste el, dar un idiot a sărit să-l scape, fără să poată să-l tragă cu totul de sub roțile trenului. Sublocotenentul s-a agățat cu mîinile de șine și locomotiva i-a tăiat ambele mîini.

— Îngrozitor ! exclamă Vera.

— Sublocotenentul a fost nevoit să-și dea demisia. Camarazii i-au strîns ceva bani, ca să-l ajute să plece. Nu putea să mai rămînă în oraș. Ar fi fost o mustrare vie și pentru femeie, și pentru regiment. Și omul a pierit în chipul cel mai mîrșav... A ajuns cerșetor și a murit degerat undeva, pe un chei din Petersburg.

Cazul celălalt a fost și mai jalnic. Femeia avea aceeași fire ca cea dintîi, dar era tînără și frumoasă. Și avea purtări tare urîte. Oricît de ușor treceam noi cu vederea idilele de acest fel, dar tot ne scotea din sărite. Bărbatu-său, însă, nu zicea nimic. Știa tot, vedea tot și tăcea. Prietenii îi făceau din cînd în cînd cîte o aluzie, dar el le răspundea : „Să mă lăsați în pace, auziți ? Să mă lăsați în pace... Nu-i treaba mea, nu m-amestec... Lenocika să fie fericită, asta-i principalul..." Mare dobitoc !

Pînă la urmă, ea s-a îndrăgostit nebunește de locotenentul Vișneakov, subalternul bărbatului ei în compania pe care o comanda. Și au trăit în trei, ca în cea mai legală formă de căsătorie. Între timp, regimentul nostru a fost trimis pe front.

Doamnele au venit să ne petreacă. A apărut și ea. Zău că-ți era rușine s-o privești. Măcar de ochii lumii să fi aruncat o privire soțului. Dar femeia se spînzurase de gîtul locotenentului, ca dracu de o salcie uscată. După ce ne-am instalat în vagoane, și trenul a pornit, a mai avut și nerușinarea să-i strige soțului ei : „Ai grijă și păzește-l pe Volodea ! Dacă i se întîmplă ceva, iau copiii, plec de acasă și nu mă mai întorc niciodată."

Poate crezi că bărbatu-său era o cîrpă, un bicisnic ? Da' de unde ! Era un ostaș viteaz. Lîngă munții Zelionîie și-a condus de șase ori compania la atac împotriva unei redute turcești și din două sute de oameni nu a rămas decît cu paisprezece. Deși căpătase două răni, nu se lăsase dus la punctul sanitar. Iată ce fel de om era. Soldații se uitau la el ca la Dumnezeu.

Dar *ea* îi poruncise... Lenocika lui îi poruncise !

Și-l îngrijea pe lașul și trîntorul de Vișneakov ca o dădacă, ce spun eu, ca o mamă. Cînd erau nevoiți să rămînă noaptea în ploaie și să doarmă în noroi, îl învelea cu mantaua lui. Se ducea în locul lui la lucrările de fortificații, iar celălalt dormea în bordei sau juca stos. Noaptea, controla în locul lui posturile de pază. Și nu uita, Verocika, bășbuzucii pe vremea aceea ne tocau posturile noastre de pază, cum ar toca o muiere din Iaroslav varză. Cu toate că-i păcat să te bucuri de o nenorocire, ne-am bucurat toți cînd am aflat că Vișneakov s-a îmbolnăvit de tifos și a murit la spital...

— Dar spune, bunicule, femei care să iubească n-ai întîlnit ?

— Desigur, Verocika. Ba chiar mai mult : sînt convins că aproape fiecare femeie este în stare, din dragoste, de cel mai înalt eroism. Sărutînd, îmbrățișînd, dăruindu-se, a și devenit mamă. Dragostea înseamnă pentru ea tot rostul vieții, tot universul ! Nu ea este vinovată că dragostea a ajuns atît de vulgară, a coborît pînă la o simplă comoditate în viață, pînă la o distracție măruntă. Vinovați sînt bărbații. La două-zeci de ani îi vezi sătui peste măsură de toate, cu trupuri pîrpirii și suflete de iepure, incapabili de o dorință puternică, de fapte eroice, de duioșie și adorație pentru femeia iubită. Se spune că pe timpuri toate acestea existau, dar presupunînd că nu existau, nu au visat oare la ele mințile cele mai

luminate și firile cele mai alese ale omenirii : poeți, romancieri, muzicieni, pictori ? Acum cîteva zile am citit povestea lui Manon Lescaut și a cavalerului de Grieux... Te rog să mă crezi că am plîns în hohote... Spune, draga mea, cu mîna pe inimă, oare nu visează orice femeie în adîncul sufletului ei la o astfel de dragoste — unică, atotiertătoare, gata la orice, modestă și plină de abnegație ?

— O, da, fără îndoială, bunicule...

— Și fiindcă o astfel de dragoste nu există, femeile se răzbună. Or să mai treacă vreo treizeci de ani... eu n-o să mai apuc, dar tu poate c-o să apuci, Verocika. Ține minte vorbele mele. Peste vreo treizeci de ani, femeile or să aibă în lume o putere nemaivăzută. Se vor îmbrăca întocmai ca niște idoli indieni. Ne vor călca în picioare pe noi, bărbații, ca pe niște robi demni de dispreț. Capriciile lor nebunești vor fi pentru noi legi chinuitoare. Și toate acestea, fiindcă noi n-am știut timp de generații întregi să admirăm și să cinstim dragostea. Asta va fi răzbunarea. Cunoști legea : forța acțiunii este egală cu forța reacțiunii.

După o scurtă pauză, o întrebă deodată :

— Spune-mi, Verocika, bineînțeles dacă nu ți-e greu, ce-i cu povestea aia a telegrafistului, de care a vorbit astăzi prințul Vasili ? Ce e adevărat și ce a născocit, după cum îi e obiceiul ?

— Te interesează, bunicule ?

— Răspunde numai dacă vrei. Dacă din cine știe ce motive ți-e greu...

— Cîtuși de puțin. Îți povestesc bucuroasă.

Și Vera îi istorisi amănunțit de nebunul care o urmărea de mult cu dragostea lui, cu doi ani înainte de a se mărita.

Nu-l văzuse niciodată, nu-i cunoștea numele. Primise doar scrisori de la el, semnate G.S.J. Într-o zi, strecurase o vorbă că ar fi mic funcționar într-o instituție de stat, dar de telegraf nu pomenise nimic. Probabil că o urmărea mereu, fiindcă în epistolele sale arăta foarte exact la ce serate se ducea, în ce societate și cum era îmbrăcată. La început, scrisorile erau destul de vulgare, vădind o pasiune stranie, deși absolut curată. Într-o zi, însă, ea l-a rugat în scris (ai grijă, bunicule, să nu-ți scape vreo vorbă despre asta, fiindcă nu știe nimeni) să nu o mai obosească atîta cu declarațiile lui de iubire. De atunci, nu mai pomenise de dragoste și-i scria rar : de Paște,

de Anul Nou și de ziua ei. Prințesa Vera îi povesti și despre pachetul primit în ziua aceea și reproduse aproape cuvînt cu cuvînt ciudata scrisoare a misteriosului ei adorator...

— Mda, mormăi, în sfîrșit, generalul. Poate că este numai un nebun, un maniac, dar poate... cine știe ? Poate că prin viața ta, Verocika, trece tocmai dragostea la care visează femeile și de care nu mai sînt în stare bărbații. Ia stai. Parcă în fața noastră se văd mișcîndu-se niște felinare. Probabil că e trăsura mea.

În clipa aceea, din spatele lor răsună un claxon strident de automobil, și pe drumul brăzdat de urmele roților se așternu lumina albă a acetilenei. Gustav Ivanovici îi ajunsese din urmă.

— Annecika, ți-am luat lucrurile. Urcă-te, zise el. Ne permiteți să vă conducem, excelența-voastră ?

— Îți mulțumesc, dragul meu, răspunse generalul, dar nu-mi place mașina asta. Se zguduie toată, pute și nu-ți face nici o plăcere. Cu bine, Verocika. Acum o să vin des pe la voi, adăugă el, sărutîndu-i fruntea și mîinile.

Își luară rămas bun. Friesse o conduse pe Vera Nikolaevna pînă la vila ei și, după un viraj brusc, dispăru în beznă cu automobilul său care duduia și scotea fum.

IX

PRINȚESA VERA URCĂ TREPTELE TE-rasei și intră în casă cu un sentiment neplăcut. Auzise de departe glasul răstit al fratelui său Nikolai și văzuse silueta înaltă și uscățivă a acestuia mișcîndu-se repede prin cameră, dintr-un colț într-altul. Vasili Lvovici ședea la masa de joc și desena ceva cu creta pe postavul verde. Își ținea capul mare, tuns, cu păr bălai, aplecat, cu bărbia-n piept.

— Am spus de mult ! zicea Nikolai, enervat, făcînd cu mîna dreaptă un gest, de parcă ar fi zvîrlit jos o greutate nevăzută. Am spus de mult că trebuie să se pună capăt acestor scrisori idioate. Chiar înainte de a te fi căsătorit cu Vera ți-am atras atenția că vă distrați amîndoi pe socoteala lor

ca niște copii, văzînd în ele numai partea hazlie... Dar uite-o și pe Vera... Tocmai vorbeam cu Vasili Lvovici despre P.P.J., nebunul ăla al tău. Socot că această corespondență este deplasată și vulgară.

— N-a fost nici un fel de corespondență, l-a întrerupt cu răceală Șein. Nu a scris decît el...

La auzul acestor cuvinte, Vera se înroși și se așeză pe divanul care se afla în umbra unei latanii mari.

— Vă rog să-mi iertați felul de exprimare, zise Nikolai Nikolaevici, aruncînd parcă jos un obiect greu și nevăzut, care-i apăsa pieptul.

— Nu pricep de ce-l numești *al meu?* interveni Vera, bucuroasă de sprijinul soțului ei. E tot atît de mult al meu ca și al tău...

— Bine, încă o dată scuzele mele. Într-un cuvînt, am vrut să spun că trebuie să se pună capăt prostiilor lui. După părerea mea, afacerea asta depășește limitele glumelor și ale desenelor amuzante... Vă rog să mă credeți că nu mă îngrijorează altceva decît bunul renume al Verei și al tău, Vasili Lvovici.

— Cred că ai sărit peste cal, Kolea, replică Șein.

— Poate, poate... Dar s-ar putea să ajungeți foarte ușor într-o situație ridicolă.

— Nu văd în ce fel, ripostă prințul.

— Închipuie-ți că brățara asta idioată... Nikolai luă cutia roșie de pe masă și o aruncă în aceeași clipă cu dezgust la loc, că această monstruoasă podoabă popească rămîne la noi, ori o aruncăm, ori o dăruim Dașei. Atunci, în primul rînd, P.P.J. poate să se laude față de cunoscuții sau colegii săi că prințesa Vera Nikolaevna Șeina acceptă să primească daruri de la el, iar în al doilea rînd, faptul acesta l-ar încuraja să facă cine știe ce altă prostie. Mîine o să-i trimită un inel cu briliante, poimîine, un colier de perle și de-aici pînă la banca acuzaților pentru delapidare și fals nu-i decît un pas, iar prințesa și prințul Șein vor fi chemați ca martori... Ar fi drăguț, nu-i așa ? !

— Nu, nu, brățara trebuie trimisă imediat înapoi ! exclamă Vasili Lvovici.

— Sînt de aceeași părere, încuviință Vera. Și trebuie s-o facem cît mai repede. Dar cum ? Doar nu-i cunoaștem nici numele, nici prenumele, nici adresa.

— Asta-i un fleac, a zis, dispreţuitor, Nikolai Nikolaevici. Doar îi cunoaştem iniţialele P.P.J.... ori cum, Vera ?

— G.S.J.

— Perfect. În afară de aceasta, ştim că este funcţionar de stat. E destul şi prea destul. Chiar mîine voi lua indicatorul funcţionarilor din oraş şi-l voi descoperi pe cel care are iniţialele astea. Dacă din cine ştie ce cauză n-o să-l descopăr, o să chem pur şi simplu un agent de poliţie şi o să-i dau ordin să-l găsească. Dacă întîmpin greutăţi, mă voi folosi de fiţuica asta cu scrisul lui. Într-un cuvînt, pînă mîine la ora două voi şti precis adresa şi numele acestui individ, ba chiar şi cînd poate fi găsit acasă. Iar din clipa în care-l dibuim, nu numai că-i vom restitui imediat comoara lui, dar vom lua şi măsuri să nu ne mai amintească niciodată de existenţa sa.

— Ce ai de gînd să faci ? îl întrebă prinţul Vasili.

— Ce am de gînd ? Mă duc la guvernator şi-l rog...

— În nici un caz la guvernator. Ştii care sînt relaţiile dintre noi... Am fi în pericol să ajungem într-o situaţie ridicolă.

— Mă rog. Mă duc la colonelul de jandarmi — mi-e prieten de club — şi-l rog să-l cheme pe acest Romeo şi să-l ameninţe puţin. Îl cunoşti. Îi bagă omului degetul sub nas, nu mişcă mîna de loc, ci doar degetul şi ţipă : „Domnule, nu voi tolera asta !“

— Ah ! Cu ajutorul jandarmilor ! izbucni Vera, încruntîndu-se.

— Vera are dreptate, încuviinţă prinţul. Mai bine să nu amestecăm în afacerea asta pe nimeni. O să dăm prilej la zvonuri, bîrfeli... Ne cunoaştem oraşul destul de bine. Toată lumea trăieşte aici parcă în nişte borcane de sticlă... Cel mai potrivit lucru e să mă duc chiar eu la tînărul acesta... deşi, Dumnezeu ştie, poate c-o avea şaizeci de ani. Îi dau brăţara şi-i fac o morală aspră.

— Atunci merg şi eu cu tine, îl întrerupse repede Nikolai Nikolaevici. Tu eşti prea moale. Să mă laşi pe mine să-i vorbesc... Iar acum, prieteni, urmă dînsul, scoţîndu-şi ceasul din buzunar şi uitîndu-se la el, vă rog să mă iertaţi că o să mă retrag pentru cîteva clipe la mine. Sînt mort de oboseală şi trebuie să mai răsfoiesc două dosare.

— Nu știu de ce mi-e milă de nenorocitul acesta, spuse Vera, șovăitoare.

— Mila ta nu-și are rostul, replică Nikolai, cu asprime, întorcîndu-se de la ușă. Dacă ieșirea asta cu brățara și scrisoarea și-ar fi permis-o un om din cercul nostru, prințul Vasili l-ar fi provocat la duel. Iar dacă n-ar fi făcut-o el, aș fi făcut-o eu. Dacă am fi trăit în alte vremuri, aș fi poruncit pur și simplu să fie dus la grajd și bătut cu vergile. O să-ți telefonez mîine la birou, Vasili Lvovici.

X

SCARA MURDARĂ MIROSEA A ȘOAreci, a pisici, a gaz și a rufe spălate. Inainte de a ajunge la etajul al cincilea, prințul Vasili Lvovici se opri.

— Stai puțin, îi spuse el cumnatului său. Lasă-mă să-mi mai trag sufletul. Eh, Kolea, n-ar fi trebuit să facem asta...

Mai urcară două etaje. Pe platforma scării era atît de întuneric, încît Nikolai Nikolaevici a fost silit să aprindă două chibrituri, ca să distingă numărul apartamentului.

Sunară la ușă și le deschise o femeie voluminoasă, cărunță, cu ochi cenușii. Purta ochelari. Trupul îi era puțin încovoiat, probabil din pricina vreunei suferințe.

— Domnul Jeltkov e acasă? o întrebă Nikolai Nikolaevici.

Femeia îi măsură din ochi, speriată, pe cei doi bărbați. Dar probabil că aspectul lor cuviincios o liniști.

— E acasă, poftiți vă rog, zise ea, deschizînd ușa. Prima ușă la stînga.

Bulat-Tuganovski bătu de trei ori scurt și energic. Dinăuntru se auzi un foșnet ușor. Tuganovski mai bătu o dată.

— Intră, răspunse o voce slabă.

Camera era foarte scundă, însă neobișnuit de mare și aproape pătrată. Două ferestre mici, rotunde, ca la vapoare, abia reușeau s-o lumineze. De altfel, întreaga încăpere semăna cu sala de mese a unui vapor de marfă. Lîngă un perete se afla un pat îngust, lîngă altul, un divan foarte mare și lat,

acoperit cu un minunat covor de Tekin, acum zdrențuit, iar la mijloc, o masă cu o față de masă ucraineană brodată în culori vii.

La început, cei doi nu izbutiră să deslușească fața stăpînului odăii. Stătea cu spatele spre lumină, frecîndu-și încurcat mîinile. Era înalt, uscățiv și avea un păr lung și moale.

— Domnul Jeltkov, dacă nu mă înșel ? întrebă Tuganovski, trufaș.

— Jeltkov. Mă bucură foarte mult că vă cunosc. Dați-mi voie să mă prezint.

Omul făcu doi pași spre Nikolai Nikolaevici cu mîna întinsă, însă acesta se întoarse în aceeași clipă cu tot trupul spre Șein, fără să se uite la mîna lui.

— Ți-am spus că n-am greșit.

Degetele slabe și nervoase ale lui Jeltkov prinseră a se mișca de-a lungul hainei scurte, cafenii, încheind și descheind nasturii. Izbuti în sfîrșit să pronunțe cu greutate, arătînd spre divan și înclinîndu-se cu stîngăcie :

— Vă rog să luați loc.

Acum îl vedeau bine. Era foarte palid, cu un obraz gingaș ca de fată, ochi albaștri și bărbia ca de copil încăpățînat, cu o gropiță la mijloc. Părea să aibă treizeci sau treizeci și cinci de ani.

— Mulțumesc, îi răspunse cu simplitate prințul Șein, care-l cerceta cu foarte mare atenție.

— *Merci*, făcu scurt Nikolai Nikolaevici. Și amîndoi rămaseră în picioare. Am venit numai pentru cîteva minute. Dumnealui este prințul Vasili Lvovici Șein, mareșalul guberniial al nobilimii. Numele meu este Mirza-Bulat-Tuganovski. Sînt substitut de procuror. Chestiunea despre care vom avea onoarea să discutăm cu dumneavoastră ne privește în aceeași măsură pe prinț și pe mine, sau, mai bine zis, pe soția prințului care este sora mea.

Jeltkov se pierdu cu totul și se lăsă deodată pe divan, murmurînd cu buzele țepene : „Vă rog, domnilor, luați loc", dar își aminti probabil că le mai propusese asta o dată fără succes, sări în picioare, porni repede spre fereastră, trecîndu-și mîna prin păr, apoi se întoarse iar la locul său. Mîinile lui tremurătoare începură din nou să se agite, pipăind în neștire

nasturii de la haină, ciupind în neştire obrazul şi mustăţile roşcovane.

— Sînt la dispoziţia domniei-voastre, excelenţă, zise el cu glas surd, uitîndu-se la Vasili Lvovici cu o privire implorătoare.

Dar Şein tăcea. Vorbi Nikolai Nikolaevici.

— În primul rînd, daţi-mi voie să vă restitui un obiect care vă aparţine, zise el şi, scoţînd din buzunar cutia roşie, o puse cu grijă pe masă. Desigur, el face cinste gustului dumneavostră, dar v-am ruga foarte mult ca astfel de surprize să nu se mai repete.

— Vă rog să mă iertaţi... Ştiu că sînt foarte vinovat, murmură Jeltkov, uitîndu-se în jos cu obrajii aprinşi. Îmi îngăduiţi să vă ofer un pahar de ceai ?

— Vedeţi, domnule Jeltkov, urmă Nikolai Nikolaevici, ca şi cum nu ar fi auzit ultimele cuvinte ale acestuia. Sînt foarte bucuros că am găsit în persoana dumneavoastră un om cumsecade, un gentleman, capabil să înţeleagă totul dintr-un singur cuvînt. Cred că ne vom înţelege uşor. Dacă nu mă înşel, o urmăriţi pe prinţesa Vera Nikolaevna de aproximativ şapte-opt ani ?

— Da, răspunse Jeltkov încet, lăsîndu-şi genele în jos, cu o expresie de pietate.

— Pînă acum n-am luat împotriva dumneavoastră nici un fel de măsuri, deşi — cred că sînteţi de acord — nu numai că puteam, dar chiar *trebuia* să luăm, nu-i aşa ?

— Da.

— Da, dar cu ultima dumneavoastră faptă şi anume cu trimiterea acestei brăţări de granate, aţi depăşit limitele răbdării noastre. M-aţi înţeles ? Le-aţi depăşit. Nu vă voi ascunde faptul că primul nostru gînd a fost să cerem ajutorul autorităţilor, dar nu am făcut-o şi sînt foarte bucuros că n-am făcut-o, fiindcă, repet, am ghicit numaidecît că aveţi un suflet nobil.

— Vă rog să mă iertaţi. Cum aţi spus ? întrebă deodată Jeltkov şi izbucni în rîs. Aţi vrut să vă adresaţi autorităţilor ? Asta aţi spus ?

Şi, vîrîndu-şi mîinile în buzunar, se instală comod pe un colţ al divanului, apoi îşi scoase portţigaretul şi chibriturile şi îşi aprinse o ţigară.

— Așadar, ați spus că ați vrut să cereți ajutorul autorităților ? Vă rog să mă iertați, prințe, că stau jos, i se adresă el lui Șein. Și mai departe ?

Prințul trase un scaun lîngă masă și se așeză. Se uita nedumerit și cu o nespusă curiozitate la omul acesta ciudat.

— Vezi, dragul meu, nu va fi niciodată prea tîrziu s-o facem, urmă Nikolai Nikolaevici cu o ușoară sfidare. Să cauți să pătrunzi nepoftit într-o familie străină...

— Vă rog să mă iertați, dacă vă întrerup, dar...

— Ba vă rog să mă iertați dumneavoastră, dar de astă dată am să vă întrerup eu... ripostă procurorul, aproape țipînd.

— Cum doriți. Puteți vorbi. Vă ascult. Dar aș vrea mai întîi să-i spun cîteva cuvinte prințului Vasili Lvovici.

Și, fără să-l mai ia în seamă pe Tuganovski, se întoarse spre prinț.

— Trăiesc acum cea mai grea clipă din viața mea, zise el. Simt nevoia să vă vorbesc, fără a păstra nici un fel de convenționalism... Vreți să mă ascultați ?

— Vă ascult, răspunse Șein. Ah, Kolea, taci puțin, zise el, nerăbdător, observînd gestul mînios al lui Tuganovski. Vorbiți.

Cîteva secunde, Jeltkov rămase cu gura deschisă, de parcă s-ar fi sufocat, apoi începu deodată să vorbească precipitat, ca și cum s-ar fi rostogolit în prăpastie. Vorbea numai din fălci, iar buzele îi erau albe și nemișcate ca de mort.

— Mi-e greu să rostesc o astfel de... frază... să spun că o iubesc pe soția dumneavoastră. Dar șapte ani de dragoste cuviincioasă și fără nici o speranță îmi dau dreptul s-o fac. Recunosc că la început, cînd Vera Nikolaevna era încă domnișoară, i-am trimis scrisori stupide și am așteptat chiar răspuns la ele. Recunosc și că ultima mea faptă, adică trimiterea brățării, a fost o prostie și mai mare. Dar... vă mărturisesc deschis și simt că mă veți înțelege — știu că niciodată nu voi putea să n-o mai iubesc... Spuneți-mi, prințe, presupunînd că lucrul acesta vă displace... spuneți-mi, ce ați putea face, ca să puneți capăt sentimentului care mă stăpînește ? Să mă expediați într-un alt oraș, așa cum a spus Nikolai Nikolaevici ? Dar și acolo o voi iubi pe Vera Nikolaevna ca și aici. Să mă băgați la închisoare ? Și acolo voi găsi mij-

locul să-i atrag atenţia asupra mea. Mai rămîne un singur lucru — moartea. Dacă vreţi, o voi accepta în orice formă.

— În loc să ne ocupăm de miezul problemei, ne apucăm de declamaţii melodramatice, zise Nikolai Nikolaevici, punîndu-şi pălăria pe cap. Problema e cît se poate de simplă. Vi se propune una din două : sau renunţaţi cu totul s-o mai urmăriţi pe prinţesa Vera Nikolaevna, sau, dacă nu veţi accepta lucrul acesta, vom lua măsurile oferite de poziţia noastră în societate, de relaţiile noastre şi aşa mai departe.

Deşi îl auzise, Jeltkov nu-i aruncă nici măcar o privire. Se întoarse spre prinţul Vasili Lvovici şi-l întrebă :

— Îmi permiteţi să lipsesc zece minute ? Vă mărturisesc că vreau să vorbesc la telefon cu prinţesa Vera Nikolaevna. Vă asigur că vă voi reda din convorbirea aceasta tot ce va fi posibil.

— Duceţi-vă, îi răspunse Şein.

Cînd Vasili Lvovici şi Tuganovski rămaseră singuri, acesta din urmă se repezi la cumnatul său.

— Se poate una ca asta ? ţipă el, făcînd iarăşi un gest, ca şi cum ar fi aruncat jos cu mîna dreaptă un obiect nevăzut pe care-l ţinea la piept. Nu, hotărît, nu ! Te-am avertizat că iau asupra mea întreaga parte practică a discuţiei. Dar tu te-ai lăsat înduioşat şi i-ai permis să vorbească pe larg de sentimentele sale. Eu aş fi rezolvat totul în două cuvinte.

— Ai puţină răbdare, acum se va lămuri totul. După faţă îmi dau seama, simt că omul acesta nu este în stare să înşele şi să mintă cu bună ştiinţă. Gîndeşte-te, Kolea, oare el e de vină că iubeşte ? Şi poţi oare stăpîni un sentiment ca dragostea, care nu şi-a găsit încă pînă astăzi un tălmaci ? După cîteva clipe de gîndire, prinţul urmă : Mi-e milă de el şi... nu numai atît : simt că asist la o uriaşă tragedie a sufletului şi nu pot să joc comedie.

— Asta-i decadenţă, ripostă Nikolai Nikolaevici.

Jeltkov se întoarse după zece minute. Ochii îi străluceau şi păreau profunzi, de parcă ar fi fost plini de lacrimi. Îşi părăsise poza de gentleman şi după felul cum se purta se vedea că uitase cu totul bunele maniere. Prinţul Şein înţelese, şi de data aceasta, cu sensibilitatea lui adîncă, ce se petrece în sufletul lui.

— Sînt gata și de mîine n-o să mai auziți de mine, zise Jeltkov. E ca și cum aș muri. Dar am o singură condiție, pe care v-o pun *dumneavoastră*, prințe Vasili Lvovici. Am luat bani din casa statului și oricum trebuie să fug din oraș. Îmi permiteți să-i mai scriu prințesei Vera Nikolaevna o ultimă scrisoare ?

— Nu. Dacă s-a terminat, s-a terminat. Nici un fel de scrisoare, strigă Nikolai Nikolaevici.

— Bine, scrieți, răspunse Șein.

— Asta-i tot, zise Jeltkov, zîmbind trufaș. Nu veți mai auzi de mine și, firește, nu mă veți mai vedea niciodată. Prințesa Vera Nikolaevna nu a vrut să stea de vorbă cu mine. Cînd am întrebat-o dacă aș putea să rămîn în oraș, ca s-o văd măcar din cînd în cînd, firește fără să apar în fața ochilor ei, a răspuns : „Ah, dacă ați ști cît m-a plictisit toată povestea asta. Vă rog s-o curmați cît mai repede.“ Și iată că o curm. Cred că sînteți convins că am făcut tot ce am putut ?

Seara, cînd s-a întors la vilă, Vasili Lvovici i-a povestit soției sale cu de-amănuntul întrevederea cu Jeltkov. Se simțea dator s-o facă.

Deși era neliniștită, Vera nu s-a mirat și nici nu părea descumpănită. Dar noaptea, cînd soțul a venit în patul ei și s-a întins lîngă dînsa, ea s-a întors cu fața spre perete și i-a spus, cu totul pe neașteptate.

— Lasă-mă. Știu că omul acesta se va omorî.

XI

VERA NIKOLAEVNA NU CITEA NICIodată ziarele, în primul rînd, fiindcă nu voia să-și murdărească mîinile, iar în al doilea rînd, pentru că nu pricepea limbajul folosit în ele.

Dar soarta a vrut să pună mîna pe ziar și să-i cadă privirea tocmai pe coloana în care scria :

„O *moarte misterioasă. Ieri seara, pe la ora șapte, s-a sinucis G.S. Jeltkov, funcționar la Camera de control. Potrivit concluziilor la care au ajuns cercetările judiciare*

gestul lui se datorește faptului că a sustras și a cheltuit banii statului. Așa afirmă cel puțin sinucigașul în scrisoarea pe care a lăsat-o. Deoarece, în urma declarațiilor martorilor, s-a stabilit că și-a luat viața din proprie voință, s-a renunțat la autopsie.“

Vera se gîndea :

„Cum de am presimțit eu asta ? Cum de am presimțit tocmai deznodămîntul acesta tragic ? Și ce a fost asta ? Dragoste ori nebunie ?“

Întreaga zi s-a plimbat prin grădina de flori și prin livadă. Neliniștea care o cuprindea tot mai mult clipă de clipă nu-i dădea pace. Toate gîndurile îi erau țintuite de omul necunoscut pe care nu-l văzuse niciodată și era puțin probabil să-l mai vadă cîndva, pe acest ridicol Pe-Pe-Je.

„Cine știe, poate că prin viața ta a trecut tocmai dragostea adevărată, plină de abnegație“, și-a amintit ea de vorbele lui Anosov.

Pe la ora șase, a venit poștașul. De data aceasta, Vera Nikolaevna a recunoscut scrisul lui Jeltkov și a desfăcut plicul cu o duioșie la care nu s-ar fi așteptat.

Iată ce scria :

„Nu sînt de vină, Vera Nikolaevna, că Dumnezeu a vrut să-mi trimită, ca o fericire imensă, dragostea pentru dumneavoastră. Nimic nu mă interesează în viața asta : nici politica, nici știința, nici filozofia, nici fericirea viitoare a oamenilor. Pentru mine, întreaga mea viață sînteți dumneavoastră. Abia acum îmi dau seama că într-un fel oarecare am pătruns supărător în viața dumneavoastră. Vă rog să mă iertați, dacă puteți. Astăzi plec. Nu mă voi mai întoarce niciodată și nimic nu vă va mai aminti de mine.

Vă sînt nespus de recunoscător chiar și numai pentru faptul că existați. Mi-am analizat sentimentele. Nu este vorba de o boală, nici de ideea fixă a unui maniac, ci de dragostea cu care Dumnezeu a vrut, nu știu de ce, să mă răsplătească.

Nu-i nimic dacă am fost ridicol în ochii dumneavoastră sau ai fratelui dumneavoastră. Plec, spunînd cu înflăcărare : «Sfințească-se numele tău».

Acum opt ani v-am văzut într-o lojă la circ și mi-am spus din prima clipă : o iubesc, fiindcă nu există pe lume nimic asemănător, nimic mai frumos — nici animal, nici floare,

nici stea, nici un om mai minunat şi mai gingaş decît dînsa. Dumneavoastră întruchipaţi întreaga frumuseţe a pămîntului.

Gîndiţi-vă, ce puteam să fac? Să fug într-alt oraş? Oricum, inima mea ar fi fost totdeauna lîngă dumneavoastră, la picioarele dumneavoastră. Fiecare clipă a zilei ar fi fost plină de gînduri, de visuri legate de dumneavoastră... de un dulce delir. Mi-e foarte ruşine şi roşesc, gîndindu-mă la brăţara mea prostească. Ce să fac? Am greşit. Îmi închipui ce impresie a produs ea asupra oaspeţilor dumneavoastră.

Peste zece minute plec. Mai am de lipit timbrul şi de aruncat scrisoarea la cutie, ca să nu las asta pe seama nimănui. Vă rog să ardeţi scrisoarea. Şi eu am aprins focul în sobă şi arunc în flăcări tot ceea ce am avut mai de preţ în viaţă: batista dumneavoastră, pe care mărturisesc că am furat-o. Aţi uitat-o pe un scaun la balul de la Cercul nobilimii. Ard şi bileţelul trimis de dumneavoastră — o, de cîte ori l-am sărutat — prin care mi-aţi interzis să vă mai scriu. Ard programul unei expoziţii de pictură pe care l-aţi ţinut cîndva în mînă şi, înainte de a ieşi, l-aţi uitat pe un scaun... S-a sfîrşit. Am tăiat toate punţile şi totuşi cred, ba sînt chiar convins că nu mă veţi uita. Dacă vă veţi aminti de mine — ştiu că sînteţi foarte muzicală, de cele mai multe ori v-am văzut la cvartetele lui Beethoven — aşadar, dacă vă veţi aminti de mine. cîntaţi sau porunciţi să se cînte sonata în Re-major Nr 2, op. 2.

Nu ştiu cum să închei scrisoarea. Vă mulţumesc din suflet, unica mea bucurie, unica mea mîngîiere, unicul meu gînd. Să vă dea Dumnezeu fericire şi nici o deşertăciune lumească să nu tulbure minunatul dumneavoastră suflet.

Vă sărut mîinile.

G. S. J."

Vera s-a dus la soţul ei cu ochii roşii, cu buzele umflate de plîns şi i-a spus, întinzîndu-i scrisoarea :

— Nu vreau să-ţi ascund nimic, dar simt că în viaţa noastră a intervenit ceva îngrozitor. Probabil că tu şi Nikolai Nikolaevici aţi făcut ceva... ce nu se cade.

Prinţul Şein a citit scrisoarea cu atenţie, a împăturit-o cu grijă şi a spus după o lungă tăcere :

— Nu mă îndoiesc de sinceritatea acestui om, ba mai mult chiar, nu îndrăznesc să analizez sentimentele lui faţă de tine.

— A murit ? întrebă Vera.

— Da, a murit. Pot să-ți spun că te-a iubit și nu a fost cîtuși de puțin nebun. L-am privit cu atenție, am urmărit fiecare mișcare a lui, fiecare expresie a feței sale. Viața pentru el nu exista fără tine. Simțeam că văd o suferință uriașă din pricina căreia oamenii mor și aproape chiar am înțeles că am în fața mea un mort. Nu știam, Vera, cum să mă port, ce să fac. Înțelegi ?

— Spune, Vasenka, îl întrerupse ea : te-ar durea dacă m-aș duce în oraș să-l văd ?

— Nu, Vera. Te rog, du-te. Aș fi venit și eu, dar Nikolai a stricat totul. Mi-e teamă că n-o să mă simt la largul meu.

XII

VERA NIKOLAEVNA PORUNCI VIZItiului să oprească trăsura cu două străzi mai înainte de Luteranskaia. Găsi destul de ușor apartamentul lui Jeltkov. Îi deschise o femeie bătrînă cu ochii cenușii, foarte grasă, pe nas cu ochelari cu ramă de argint. Și întrebă ca și în ajun :

— Pe cine căutați ?

— Pe domnul Jeltkov.

Pesemne că îmbrăcămintea ei, pălăria, mănușile și tonul oarecum autoritar produseră o puternică impresie asupra proprietăresei, care începu să-i dea amănunte :

— Poftiți, poftiți, prima ușă la stînga, dar acolo... acum... ne-a părăsit atît de curînd. Ei și ce-i dacă a cheltuit banii statului ? Ar fi putut să-mi spună mie. Vă închipuiți ce avere am dacă închiriez camere burlacilor. Dar vreo șase-șapte sute de ruble tot aș fi adunat ca să-i depun pentru el. Dacă ați ști ce om minunat a fost, doamnă ! De opt ani locuiește la mine și nu mi se părea că-i chiriaș, ci mai degrabă că-i copilul meu.

În antreu era un scaun și Vera se lăsă pe el.

— Sînt o prietenă a răposatului dumneavoastră chiriaș, zise ea, rostind rar cuvintele. Povestiți-mi ceva despre ultimele clipe ale vieții sale. Spuneți-mi ce a făcut și ce a vorbit.

— Au venit la el doi domni şi au stat foarte mult de vorbă. Mi-a spus că i s-a oferit un loc de administrator la o moşie, apoi domnul Eji a dat fuga la telefon şi s-a întors tare vesel. Cei doi domni au plecat, iar el s-a apucat de scris. După aceea s-a dus şi a aruncat scrisoarea la cutie, iar puţin mai tîrziu am auzit un pocnet, ca şi cum ar fi tras cineva cu un revolver de copii. N-am luat în seamă zgomotul. Pe la ora şapte avea obiceiul să bea ceai. Lukeria, servitoarea noastră, i-a bătut în uşă, însă el n-a răspuns. Atunci a mai bătut de cîteva ori, dar zadarnic. Cînd am forţat uşa, l-am găsit mort.

— Povestiţi-mi ceva de brăţară, o rugă Vera Nikolaevna.

— Ah, da, brăţara. Uitasem. De unde ştiţi de ea ? Înainte de a scrie scrisoarea, a venit la mine şi m-a întrebat : „Sînteţi catolică ?“ I-am spus că da. Atunci a zis : „La voi există un obicei frumos — chiar aşa a spus «un obicei frumos» — să atîrnaţi la icoana Maicii Domnului inele, coliere, felurite daruri. Dacă v-aş ruga, aţi atîrna brăţara aceasta la icoană ?“ Eu i-am făgăduit s-o fac.

— Aş putea să-l văd ? întrebă Vera.

— Poftiţi, poftiţi, doamnă. Prima uşă la stînga. Au vrut să-l ducă astăzi la morgă, dar are un frate care a căpătat autorizaţie să-l înmormînteze creştineşte. Poftiţi, poftiţi.

Vera făcu un efort şi deschise uşa. În odaie mirosea a tămîie şi ardeau trei lumînări de ceară. Jeltkov era întins pe masă. Capul îi stătea mai jos decît corpul. Cineva îi pusese o perniţă mică şi moale, de parcă unui cadavru nu i-ar fi fost totuna. Pe faţa lui se citea o demnitate profundă şi buzele zîmbeau cu seninătate, ca şi cum înainte de a-şi fi dat suflarea ar fi aflat o taină mare şi minunată, care l-ar fi împăcat deodată cu toată viaţa lui pămînteană. Ea îşi aminti că văzuse aceeaşi expresie de împăcare pe măştile mortuare ale unor oameni care suferiseră nespus de mult ca, de pildă, Puşkin şi Napoleon.

— Vreţi să ies din odaie, doamnă ? a întrebat-o bătrîna, cu un ton foarte familiar.

— Da, o să vă chem pe urmă, răspunse Vera şi scoase numaidecît din buzunarul lateral al bluzei un trandafir mare şi roşu, ridică puţin cu mîna stîngă capul mortului şi cu mîna dreaptă îi puse floarea sub căpătîi. În clipa aceea înţelese că

iubirea pe care o visează orice femeie trecuse pe lîngă ea. Își amintea cuvintele generalului Anosov despre o dragoste ce iese din comun, veșnică și acum cuvintele lui i se păreau aproape profetice. Apoi dădu deoparte părul de pe fruntea mortului, îi strînse cu putere tîmplele în palme și-l sărută îndelung, prietenește, pe fruntea umedă și rece.

La plecare, proprietăreasa îi zise pe un ton mieros, de poloneză :

— Văd că nu sînteți ca alții și nu ați venit numai din curiozitate. Înainte de a muri, răposatul mi-a spus : „Dacă se va întîmpla să mor și va veni o doamnă să mă vadă, spune-i că cea mai frumoasă bucată a lui Beethoven este..." mi-a și scris pe o bucată de hîrtie, ca să nu uit... Iată...

— Arătați-mi, zise Vera Nikolaevna, izbucnind în plîns. Vă rog să mă iertați, sînt atît de impresionată de moartea lui, că nu mă pot stăpîni.

Și citi cuvintele așternute cu scrisul pe care-l cunoștea de mult :

„*L. van Beethoven, Son. Nr. 2, op. 2, Largo Appassionato.*"

XIII

VERA NIKOLAEVNA S-A ÎNTORS acasă, tîrziu seara și s-a bucurat că nu i-a găsit nici pe soțul, nici pe fratele ei.

În schimb, o aștepta pianista Jenny Reiter și, emoționată de ceea ce văzuse și auzise, Vera alergă la ea și exclamă, sărutîndu-i mîinile mari și frumoase :

— Jenny, scumpa mea, te rog să cînți ceva pentru mine.

Apoi ieși numaidecît din cameră și se așeză pe banca din grădină. Nu se îndoia nici o clipă că Jenny va cînta tocmai pasajul acela din sonata a doua despre care scrisese mortul cu numele caraghios de Jeltkov.

Chiar așa se și întîmplă. De la primele acorduri recunoscu bucata aceasta, unică prin profunzimea ei. Și sufletul ei părea că se dedublează. Se gîndea că trecuse pe lîngă ea o dragoste mare, care se naște numai o dată la o mie de ani. Își amintea

de cuvintele generalului Anosov și se întreba pentru ce o silise Jeltkov să asculte, fără voia ei, tocmai această bucată de Beethoven. Iar în minte i se închegau cuvinte, care se potriveau atît de bine cu muzica, de parcă ar fi fost strofe ce se încheiau cu vorbele : *„Sfințească-se numele tău“*.

„O să-ți arăt în sunete gingașe o viață care s-a osîndit cu supunere și bucurie la chinuri, suferințe și moarte. Nici o tînguire, nici un reproș n-am cunoscut, după cum n-am cunoscut nici durerea mîndriei jignite. În fața ta n-am fost decît rugăciune : *«Sfințească-se numele tău»*.

Da, prevăd suferință, sînge și moarte. Cred că trupului îi vine greu să se despartă de suflet, dar, Minunea mea, laudă ție, laudă înflăcărată și dragoste fără cuvinte. *«Sfințească-se numele tău»*.

Îmi amintesc de fiecare pas al tău, de privirea ta, de zîmbetul tău, de foșnetul pașilor tăi. Ultimele mele amintiri sînt învăluite într-o tristețe dulce, tristețe calmă și minunată. Dar n-o să-ți pricinuiesc durere. Plec singur, în tăcere, așa cum au vrut-o Dumnezeu și soarta : *«Sfințească-se numele tău»*.

În ceasul trist înainte de moarte mă rog numai ție. Viața ar fi putut fi frumoasă și pentru mine. Dar nu cîrti, biată inimă, nu cîrti. Sufletul meu cheamă moartea, dar inima mi-e plină de laude pentru tine : *«Sfințească-se numele tău»*.

Nici tu, nici oamenii din jurul tău, nimeni nu știe cît ești de minunată. Bate ceasul. E timpul. Murind, în trista clipă a despărțirii de viață, cînt totuși : «slavă ție !».

Iat-o că vine, moartea care împacă totul, iar eu spun : «slavă ție !»“

Prințesa Vera îmbrățișă trunchiul unui salcîm, își lipi obrazul de el și plînse. Copacul se clătină ușor. Frunzele foșniră în adierea vîntului, de parcă i-ar fi împărtășit durerea. Stelele tabacului alb din grădină își risipiră cu și mai multă dărnicie parfumul... Iar muzica fără seamăn, supunîndu-se parcă durerii ei, urma :

„Liniștește-te, draga mea, liniștește-te, liniștește-te. Îți amintești de mine ? Îți amintești, da ? Doar tu ești singura și cea de pe urmă dragoste a mea. Liniștește-te, sînt cu tine. Gîndește-te la mine și voi fi alături de tine, pentru că ne-am iubit doar o clipă, dar pe veci. Îți amintești de mine ? Îți amin-

teşti ? Îţi aminteşti ? Îţi simt lacrimile. Linişteşte-te. Somnul mi-e atît de dulce, atît de dulce, atît de dulce !“

După ce isprăvi de cîntat, Jenny Reiter ieşi din casă şi, văzînd-o pe prinţesa Vera pe bancă, cu faţa scăldată în lacrimi, o întrebă :

— Ce s-a întîmplat ?

Vera, cu ochii umezi, o sărută tulburată şi plină de nelinişte, pe faţă, pe buze şi pe ochi şi-i răspunse :

— Nimic ! M-a iertat. Acum e totul bine.